

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Jan Cebe

Novinářská organizace v letech 1945–1948

Disertační práce

Praha 2012

Autor práce: PhDr. Jan Cebe

Vedoucí práce: doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Rok obhajoby: 2012

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Jan Cebe

Rozsah práce

Vlastní text práce s poznámkovým aparátem, bez anotací a příloh činí znaků s mezerami (....normostran).

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval paní docentce Barbaře Köpplové, bez jejíhož přátelského vedení a cenných rad by tato práce nikdy nevznikla. Dík patří i profesoru Janu Jirákovvi a PhDr. Tereze Rábové, kteří mi v závěrečné fázi práce poskytli neocenitelnou pomocnou ruku.

OBSAH

1. Úvod	9
1.1. Motivace ke zpracování tématu.....	9
1.2. Vztah k současným trendům v oblasti mediálních studií.....	10
1.3. Metodologické zakotvení.....	11
1.4. Diskuse zdrojů a literatury	12
1.5. Vnitřní struktura práce	15
2. Formování nové organizace novinářů v závěrečném období okupace a bezprostředně po jejím skončení.....	19
2.1. Vytvoření jednotné novinářské organizace.....	19
2.2. Formování koncepce poválečné novinářské organizace v období okupace	22
2.3. Činnost novinářské odbojové skupiny v období Pražského povstání.....	28
2.4. Přípravy nových tiskových pořádků v prvních dnech svobody	36
2.5. Poválečné konstituování vazeb mezi novinářskou organizací a ministerstvem informací a osvěty.....	40
2.6. Úvodní fáze poválečného budování nové novinářské organizace od května 1945 do března 1946	44
2.7. Závěr	51
3. Valné shromáždění Svazu českých novinářů 17. 3. 1946.....	52
3.1. Projev předsedy přípravného výboru SČN Jaroslava Vozky.....	53
3.2. Projev ministra informací Václava Kopeckého.....	56
3.3. Projev jednatele SČN Karla Zierise.....	62
3.4. Otázka vztahu mezi SČN a ÚRO	66
3.5. Závěr	69
4. Poválečná očista v rámci Svazu českých novinářů	71
4.1. Společenská, politická a právní východiska poválečného potrestání novinářů působících v legálním protektorátním tisku	71
4.2. Kolaborace: nejasný termín, jasné důsledky.....	75
4.3. Koncepce očisty novinářského stavu.....	79
4.4. Průběh očisty v rámci novinářské organizace.....	82
4.5. Bilance činnosti očištné komise SČN od května 1945 do března 1946.....	89
4.6. Dozvuky očisty v činnosti novinářské organizace do února 1948	97
4.7. Podoby trestání novinářské kolaborace v dalších evropských zemích.....	100

4.8.	Závěr	104
5.	Účast svazu na vytváření poválečné mediální legislativy	106
5.1.	Přípravy návrhu nového tiskového zákona po květnu 1945	106
5.2.	Rozdělení návrhu tiskového zákona na dvě samostatné legislativní normy	111
5.3.	Projednávání návrhu zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů v poslanecké sněmovně	115
5.4.	Prezidentské veto a návrat zákona na půdu parlamentu	122
5.5.	Závěr	123
6.	Sdružení vězněných novinářů	125
6.1.	Ustavení výboru SVN v březnu 1946	127
6.2.	Sociální a charitativní činnost	128
6.3.	Finanční prostředky SVN	133
6.4.	Závěr	136
7.	Obnovení mezinárodních aktivit novinářské organizace po 2. světové válce	138
7.1.	Sjezd Mezinárodní organizace novinářů v Praze	138
7.2.	Průběh II. sjezdu MON konaného v Praze ve dnech 3. – 6. 6. 1947	144
7.3.	Vliv mezinárodní politické situace na sjezdová jednání a jejich odraz v českých i světových médiích	146
7.4.	Hodnocení organizace sjezdu a jeho důsledky pro svazové hospodářství	151
7.5.	Další drobnější aktivity SČN na mezinárodním poli	152
7.6.	Závěr	154
8.	Majetkové poměry svazu v letech 1945–1948	155
8.1.	Stalinova třída číslo 3 a 5	156
8.2.	Rekreační objekty ve správě SČN	161
8.3.	Zámek Roztěž u Kutné Hory	161
8.4.	Dům v Karlových Varech	168
8.5.	Kramářova vila ve Vysokém nad Jizerou	170
8.6.	Závěr	171
9.	Podíl Svazu českých novinářů na ustavení vysokoškolského studia žurnalistiky v letech 1945–1948	174
9.1.	Závěr	183
10.	Úloha novinářské organizace v únorových událostech roku 1948	185
10.1.	Situace v SČN v předvečer únorového převratu	185
10.2.	Svaz novinářů ve dnech únorové krize roku 1948	190

10.3.	Ustavení a činnost Akčního výboru SČN.....	192
10.4.	Bilance očisty svazu novinářů po únoru 1948.....	198
10.5.	Závěr.....	199
11.	Závěr.....	201
12.	Summary	205
13.	Použité prameny a literatura	208
14.	Přílohy	213
14.1.	Příloha 1.....	213
14.2.	Příloha 2.....	213
14.3.	Příloha 3.....	215
14.4.	Příloha 4.....	216
14.5.	Příloha 5.....	217
14.6.	Příloha 6.....	218
14.7.	Příloha 7.....	218
14.8.	Příloha 8.....	219
14.9.	Příloha 9.....	219
14.10.	Příloha 10.....	220
14.11.	Příloha 11.....	221
14.12.	Příloha 12.....	223
14.13.	Příloha 13.....	224
14.14.	Příloha 14.....	225
14.15.	Příloha 15.....	226
14.16.	Příloha 16.....	228
14.17.	Příloha 17.....	228
14.18.	Příloha 18.....	229
14.19.	Příloha 19.....	229

1. Úvod

1.1. Motivace ke zpracování tématu

Předkládaná práce s názvem *Novinářská organizace v letech 1945–1948* se pokouší zachytit období rekonstrukce a budování novinářského spolkového života od konce nacistické okupace do komunistického převratu v únoru 1948. Ačkoliv zachycuje jen velmi krátký časový úsek z bohaté historie českých novinářských spolků, domníváme se, že jde o období zcela zásadní. Změny, které organizace v tomto období prodělala pod tlakem vnějších i vnitřních podmínek, a kroky, na nichž se podílela, či které dokonce sama iniciovala nejen v oblasti novinářského života, ale v oblasti médií vůbec, totiž měly často dalekosáhlé důsledky pro vývoj českých (a do jisté míry samozřejmě i slovenských) médií pro následujících 40 let a do jisté míry ovlivňují spolkový život českých novinářů i média samotná dodnes.

Z tohoto přesvědčení pramenila také autorova motivace k výzkumu uvedeného tématu a k jeho následnému vtělení do podoby rozsáhlejšího odborného textu. Zájem však logicky navazoval na autorovy badatelské a publikační pokusy soustředěné na předcházející období historie české novinářské organizace a českých médií vůbec, na období protektorátu Čechy a Morava. Léta okupace měla samozřejmě na poválečné období zcela zásadní vliv a při zkoumání doby poválečné se nelze bez podrobných znalostí reálií období protektorátu obejít. Jedině se znalostí předchozího období lze totiž pochopit nejen vývoj v letech 1945–1948, ale také vývoj v následující etapě. Česká společnost se však po válce nevymezovala pouze vůči okupaci, ale, byť v poněkud omezenější míře, i vůči období meziválečnému.

Ačkoliv se obnovený československý stát po válce hlásil k masarykovským tradicím první republiky, jeho faktické kroky se těmto vzorům v mnohém vzdalovaly. V kontrastu k ostrému odsuzování období protektorátu pak působí skutečnost, že řada postupů a metod, které nově vytvářené státní úřady i veřejnoprávní korporace v rámci svého fungování používaly, vycházela právě z období nacistické okupace, kdy jejich zavedení často iniciovali samotní Němci. Tuto skutečnost zmiňují proto, že se významně dotýkala i poválečné novinářské organizace a koncepce fungování a řízení médií vůbec. Naopak, první republika představovala pro budovatele poválečného Československa spíše rezervoár ideologický, praktické fungování a řízení médií v předválečném období bylo však ve velké většině kritizováno, ne-li doslova zavržováno nejen novináři, ale i politiky napříč celým politickým spektrem poválečného Československa. Novinářská organizace po květnu 1945 samozřejmě na tyto kritické tendence reagovala. Nejednalo se však jen o pasivní přizpůsobení novým poměrům, v řadě změn byla jejich aktivním iniciátorem a spolupodílníkem. Její chování v období únorové

politické a společenské krize roku 1948 pak při znalosti její předchozí činnosti nemůže překvapit a je pouze logickým důsledkem směru, kterým se vedení novinářské organizace vydalo již v revolučních dnech Pražského povstání v květnu 1945. Překvapit však může význam role, kterou v únoru 1948 organizace sehrála v oblasti samotných médií. V té době totiž výrazně přispěla k umlčení té části mediálního spektra, jež mohla nabízet prostor prodemokraticky smýšlející části české veřejnosti, která s politickým vývojem v únorových dnech nesouhlasila a která se stavěla komunistické straně a jejím sympatizantům na odpor. Autor doufá, že nabízená práce dokáže tyto historické skutečnosti alespoň v omezené míře zdůvodnit a osvětlit.

1.2. Vztah k současným trendům v oblasti mediálních studií

Předkládaná disertační práce vznikla v rámci autorova studia a vědecké práce na katedře mediálních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Již od počátku proto byla směřována tak, aby zapadala do širších vědecko-výzkumných záměrů této katedry, a to nejen svým tématem, ale i zvolenou metodologií. Právě okruh mediálních historiků soustředěných kolem této katedry¹ se již od konce devadesátých let 20. století pod vedením docentky Köpplové poměrně intenzivně zaměřil na vývoj českých médií v období protektorátu Čechy a Morava. V průběhu následujícího desetiletí pak publikoval řadu odborných statí a studií², které se věnovaly nejrůznějším aspektům problematiky protektorátních médií a vyvrcholily vydáním publikace popisující systém řízení médií v daném období.³ V této badatelské činnosti nezůstala katedra mediálních studií FSV UK osamocena, neboť téma zaujalo mediální odborníky i v rámci dalších akademických a vědeckých pracovišť v rámci České republiky. Lze říci, že tento trend vycházel ze snahy přistoupit k danému období vývoje médií po mnoha letech poprvé ideologicky nezaujatou optikou, kterou umožnilo nastolení demokratických poměrů a také již dostačující generační odstup. Zájem o představované období však bezesporu reflektoval i obecnější trendy v rámci evropské a do jisté míry i

¹ Především se jedná o dlouholetou vedoucí katedry mediálních studií doc. PhDr. Barbaru Köpplovou, CSc., PhDr. Petra Bednaříka, Ph.D., PhDr. Jakuba Končelíka, Ph.D., PhDr. Martina Sekeru, Ph.D. a Mgr. Jitku Kryšpínovou.

² Viz např. Cebe, J. - Končelík, J. Novinářský aktivismus; protektorátní kolaborantská žurnalistika a její hlavní představitelé z řad šéfredaktorů českého legálního tisku. In Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. Roč. 53 (2008), č. 1-4, s. 39-48; Končelík, J – Cebe, J. – Köpplová, B. Řízení tisku v letech 1939–1945; analýza protektorátních tiskových porad. In: Mediální studia. Roč. 2 (2007), č. 3, s. 272-291; Cebe, J. Národní svaz novinářů 1939-1945: činnost novinářské organizace během okupace a její reflexe v období poválečném. In: Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, s. 37-54; Köpplová, B. – Jiráček, J. – Šádová, E. – Cebe, J. – Kryšpínová, J. Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945. 1. vyd. Praha: Matfyzpress, 2007.

³ Viz Gebhart, J. – Köpplová, B. – Kryšpínová, J. Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava 1939-1945. Praha, Karolinum 2010.

světové historiografie, v jejímž rámci se po konci studené války začínal věnovat značný prostor právě výzkumu období 2. světové války a budování „železné opony“.

Také ve výzkumu dějin českých médií se stala tato období v posledních letech frekventovaným tématem a s postupující měrou zpracování problematiky protektorátních médií se začíná zájem mediálních historiků přesouvat k následujícím dějinným etapám. Předkládaná práce tento trend následuje. Jejím cílem není syntetizující popis vývoje médií v období mezi květnem 1945 a únorem 1948, ale dílčí výzkum několika významných aspektů poválečného vývoje novinářské organizace. Přesto si dovolíme tvrdit, že předložený text může přispět nejen k poznání spolkového života novinářů, ale přináší mnohé i k poznání systému poválečných médií vůbec.

1.3. Metodologické zakotvení

Předkládaná disertační práce je především prací mediologickou. Snaží se nabídnout co možná nejuvěrnější popis klíčových etap vývoje a aktivit poválečné české novinářské organizace, a to především na základě rozboru primárních pramenů a jejich pokud možno nezaujaté interpretace. Na druhou stranu se však autor sám hlásí k názoru, že historické bádání nelze pojímat jako exaktní vědu založenou pouze na sběru a interpretaci „tvrdých“ empirických dat. Vymezuje se však vůči některým postmoderním teoriím, které již historii nepojímají jako vědu, ale v mnohém se hlásí ještě ke starší tradici novokantovců a bádenské školy reprezentované například Wilhelmem Windelbandem či Heinrichem Rickertem, která historii za vědu považovala, stavěla se však vůči pozitivizmu analytických sociálních věd a kladla důraz na rozdíl mezi vědami kulturními a přírodními. Podle bádenské školy je totiž společnost v neustálém vývoji, který je však vždy jedinečný a nelze v něm hledat zákonitosti na stejných principech, jako v přírodních vědách.

Ačkoliv postmoderní přístupy již kladou historickou vědu spíše do oblasti krásné literatury a zdůrazňují subjektivitu autora a nemožnost realistické rekonstrukce minulosti, autor stále vidí mezi historickou vědou a krásnou literaturou významné rozdíly. Pro vědu je klíčová specifická logika bádání, která stanovuje přesné metody vedoucí k objektivnímu poznání. V tomto směru by se historické bádání podle názoru autora mělo blížit spíše exaktním vědám, i když pojem objektivitu v sociálních vědách je nutno vykládat zcela jinak než ve vědách přírodních. Zatímco přírodní vědy nezaujatě zkoumají objekt svého zájmu, pro historické bádání je nezbytné i jisté vcítění, které zapojuje historikovu subjektivitu. I když však autor uznává přínos sémiotických přístupů pro historické bádání, stále zde ještě spatřuje zásadní rozdíl mezi skutečností a fikcí, a vymezuje se tak vůči „ryze postmoderním“ literárním

vědcům, kteří tento rozdíl naopak zpochybňují.⁴ Nejbližší mu tak zůstává názor Lawrence Stonea, který byl poprvé zveřejněn v roce 1979 v britském časopise *Past and Present*. Ve své slavné eseji „Návrat vyprávění: úvahy o staronovém dějepisectví“ Stone sice vystupuje proti iluzi „koherentního vědeckého výkladu“ v rámci historické vědy, neuznává ovšem názor, že by se dějepisné vyprávění, i přes svou nevyhnutelně literární formu, muselo vzdávat svých nároků na racionální bádání a realistickou rekonstrukci minulosti. Třebaže je Stoneova esej předzvěstí postmoderních přístupů k vědeckému bádání, zdaleka ještě nepopírá možnosti objektivního poznání, jednoty historického vývoje a jednoty autora a díla tak, jak to budou v následujících letech činit radikální postmodernisté typu Haydena Whitea. Naopak, Stone má podle autorova názoru blíže spíše k pozdějším myšlenkám Rogera Chartiera, který v roce 1993 k diskusi ohledně fiktivní podstaty historického bádání poznamenal, že „i když historik píše ‚literární formou‘, nevytváří ještě literaturu. Jeho práce je závislá na archivním výzkumu, a i když prameny, které studuje, neobsahují jednoznačné významy, jsou nicméně podřízeny jistým kritériím spolehlivosti. Historik dává neustále pozor na padělky a falšování a díky tomu zůstává i nadále věrný ideálu pravdivosti, jakkoliv cesta k ní může být složitá.“⁵

1.4. Diskuse zdrojů a literatury

Téma, které si autor zvolil pro předkládanou disertační práci, nebylo doposud jinými autory podrobněji zpracováno v žádném rozsáhlejší textu ani dílčí studii. Doposud se tak zájemci o zvolenou tematiku museli spolehnout pouze na několik textů, které se období let 1945–1948 okrajově věnují. „Nejuceleněji“ je téma zachyceno v publikaci, kterou vydalo v roce 1987 nakladatelství *Novinář* u příležitosti stoletého výročí vzniku novinářské organizace v Čechách. Kolektiv autorů pod vedením Vladimíra Hudce zde podává stručný přehled dějin českých novinářských spolků od roku 1887.⁶ Vzhledem k tomu, že kmenový text má zhruba 180 stran, je zřejmé, že období tří poválečných let nemohl být věnován dostatečný prostor. Období od května 1945 do února 1948 je zde zachyceno na patnácti stranách, na nichž je organizace a její vedení vyobrazena především jako spojenec revolučních sil v čele s KSČ v boji proti reakci, a to jak v rámci médií samotných, tak v rámci celé poválečné společnosti. Téma je zpracováno z pohledu marxisticko-leninského pohledu na interpretaci dějin a z dnešního hlediska tak neodpovídá kritériím pravdivosti, byť vychází především z dobových archivních pramenů. Jejich interpretace je však silně poplatná příslušné době.

⁴ Roland Barthes, Jacques Derrida, Jean-Francois Lyotard, Hayden White, Paul De Man a další.

⁵ Iggers, G. G. *Dějepisectví ve 20. století: Od vědecké objektivity k postmoderní výzvě*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2002, str. 130.

⁶ Viz Hudec, V. a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha, *Novinář* 1987.

Tématu se dále dotýká několik dalších publikací z období socialismu. Mezi ně musíme zařadit především čtvrtý díl Dějin československé žurnalistiky Aleny Křivánkové a Jozefa Vatrála.⁷ I když byla tato kniha vydána již v roce 1989, stále vysvětluje dějiny českých a slovenských médií především z marxisticko-leninských pozic, což se samozřejmě týká i krátké zmínky o předúnorovém vývoji v rámci novinářské organizace.

Poslední kniha, která s časovým odstupem krátce reflektuje vývoj novinářské organizace ve zvoleném období, je memoárová práce předúnorového místopředsedy Svazu českých novinářů a předsedy jeho akčního výboru v únoru 1948 Vojtěcha Dolejšího.⁸ Ačkoliv má svou cenu právě pro autorovu osobní zkušenost, její omezení jsou zjevná, neboť je zcela poplatná komunistickému režimu a je pouze Dolejšího subjektivní interpretací dění v poválečném Svazu českých novinářů. Na druhou stranu však měl Dolejší přístup k řadě archivních dokumentů, které se nám kvůli nešetrným zásahům do svazového archivu již nedochovaly, a někdy tak i přes zcela subjektivní interpretaci autora práce přináší zajímavá fakta.

Dolejší je dále také autorem několika drobnějších studií vztahujících se k vývoji novinářské organizace a českých médií v revolučních dnech května 1945 a v letech následujících, jež vycházely především v periodicích vydávaných novinářskou organizací a Novinářským studijním ústavem.⁹ Ve stejné podobě pak zpracoval několik vzpomínkových textů také poválečný jednatel novinářské organizace Karel František Zieris. Jeho texty jsou na rozdíl od Dolejšího v jistém smyslu přece jen méně poplatné režimu, nicméně hodnocení vývoje svazu novinářů v letech 1945–1948 je v nich taktéž pojato jako počátek cesty k lepším zítřkům českých médií a lze je využít jen s vysokou mírou kritického přístupu. Z pohledu historika je nejceněnějších několik jeho souvislých textů, které tiskem nikdy nevyšly, nicméně zachovaly se v archivních složkách.¹⁰

Dobová literatura z let 1945–1948 téma novinářské organizace takřka nereflektuje. Cenné jsou však publikace, které se týkají vývoje mediálního systému v daném období, protože Svaz českých novinářů se na budování tohoto systému podílel. Cenná je bezesporu Zierisova publikace „Nové základy českého periodického tisku“, v níž jsou kromě popisu stavu poválečných médií zachyceny také hlavní myšlenky těch, kteří se na budování mediálního

⁷ Viz Křivánková, A. – Vatrál, J. Dějiny československé žurnalistiky, IV. díl: Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944–1987. Brno, Novinář 1989.

⁸ Viz Dolejší, V. Noviny a novináři. Praha, NPL 1960.

⁹ Československý novinář, Novinářský sborník.

¹⁰ Viz např. NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30-ti letům obnovení svazu novinářů, str. 2.

systemu podíleli.¹¹ Hodnotící pohled na poválečný vývoj médií pak v dílčí podobě obsahuje ještě několik knih, které vyšly do února 1948; Zierisova publikace je však nejkomplexnější.¹² Kratší články reagující na aktuální vývoj novinářské organizace v daném období jsou pak obsahem svazového Věstníku, který začal pro potřeby členů organizace vycházet od počátku roku 1947.¹³

Výše uvedené prameny ovšem dávají pouze dílčí a neucelený pohled na činnost organizace ve zkoumaném období a pro zpracování tématu do formy disertační práce rozhodně nedostačovaly. Hlavním zdrojem poznání vývoje novinářské organizace v daném období se tak staly především relativně podrobné zápisy z jednání svazových výkonných orgánů, tj. ústředního výboru a zejména pak širšího a užšího předsednictva, které bylo fakticky řídicím orgánem svazu a scházelo se pravidelně po celé sledované období. Zápisy z těchto jednání se nám až na několik výjimek zachovaly v archivu syndikátu novinářů, který je dnes součástí fondů Národního archivu v Praze na Chodovci. Přestože se jedná o primární zdrojový materiál, zápisy nejsou v naprosté většině případů doslovným přepisem jednání, ale spíše jakousi shrnující interpretací zapisovatele, zpravidla tajemníka svazu. Nelze se na ně tedy spoléhat jako na stoprocentně autentický a všeobjímající zdroj zachycující svazovou agendu. Řada věcí řečených v rámci jednání bezpochyby zapsána nebyla nebo mohla být zachycena v takové podobě, která svádí k mylné interpretaci. Řada důležitých věcí naopak nemusela být na těchto jednáních vůbec probírána a mohla se odehrát v rámci každodenní agendy svazu.

Přesto je soubor zápisů z těchto porad nejucelenějším a nejpodrobnějším zdrojem, z něhož autor při zpracování této práce mohl vycházet.

Fond syndikátu novinářů v Národním archivu však neobsahuje pouze zápisy z porad vedení. K danému období se v něm i přes pohnutý osud novinářského archivu dodnes zachovala celá řada cenných dokumentů, které byly pro účely této práce taktéž využity. Jedná se například o korespondenci svazu s ministerstvy a dalšími institucemi, korespondenci s redakcemi a vydavatelstvími a samozřejmě také korespondenci členskou. Cenné jsou též materiály z fungování očištné komise, byť v tomto ohledu je fond poměrně skoupý, což souvisí s osudem těchto materiálů, o němž bylo rozhodnuto již bezprostředně po skončení vnitřní očišty svazu na jaře 1946.¹⁴

¹¹ Viz Zieris, K., F. Nové základy českého periodického tisku. Orbis, Praha 1947.

¹² Viz např. Osvald, V. Noviny včera a zítra, Práce, Praha 1946.

¹³ Viz Věstník Svazu československých novinářů, ročník 1947.

¹⁴ Souborný materiál týkající se očišty svazu od novinářů, kteří v období okupace spolupracovali s Němci, byl na jaře 1946 předán k využití Zemskému odboru bezpečnosti a přes urgence ze strany vedení svazu se již organizaci nikdy nepodařilo získat dokumenty zpět. Autor této práce po materiálech pátral v archivu ministerstva vnitra, prozatím se je však nalézt nepodařilo.

Mezi další archivní materiály, z nichž předkládaný text vychází, pak patří i dokumenty z dalších fondů Národního archivu. Jedná se především o fond Národní soud a fond Ministerstvo informací. Cenné dokumenty lze nalézt též v Archivu bezpečnostních složek.

Neopomenutelným dobovým pramenem pak musel být též periodický tisk, který v řadě článků dění v novinářské organizaci tak či onak reflektoval.

Kromě výše uvedených zdrojů byla důležitou součástí práce také literatura poskytující širší historický kontext, ať už se jedná o odborné historické práce vztahující se k dějinám Československa v daném období, texty k dějinám médií, nebo o texty memoárové. V tomto směru zřejmě nemá smysl jmenovat konkrétní tituly. Literatura ke zkoumanému období je již poměrně bohatá a použité tituly jsou uvedeny v závěrečném soupisu literatury. Nakonec nelze opomenut ani závěrečné práce, které zejména v posledních letech vznikly na katedře mediální komunikace FSV UK. Některé z nich byly při psaní předkládané disertační práce taktéž využity.

1.5. Vnitřní struktura práce

Předkládaná disertační práce nese název Novinářská organizace v letech 1945–1948. Již v úvodu je třeba říci, že toto období vývoje české novinářské organizace práce nezachycuje beze zbytku. Časově je text vymezen květnovými událostmi roku 1945 (s jistým nutným přesahem do období okupace) a únorovými událostmi roku 1948. Tyto body na časové ose byly zvoleny především proto, že v květnu 1945 novinářská organizace vstupuje do zcela nové etapy své existence. Musí se vypořádat s hříchy protektorátní minulosti a vymezit si své místo v nově budovaném společenském systému. V únoru 1948 se pak etapa budování uzavírá. Organizace jej již konsolidována, staví se na stranu prokomunistických sil a napomáhá převést mediální systém pod plnou kontrolu státu v čele s KSČ.

Předkládaný text si ovšem neklade nároky na ucelený popis všech aspektů vývoje novinářské organizace v daném období. Po konzultaci s vedoucí práce doc. PhDr. Barbarou Köpplovou, CSc. se autor rozhodl spíše pro formu několika vcelku samostatných dílčích studií vybraných oblastí fungování novinářské organizace, které se podle něj nejvýrazněji promítaly do jejího fungování v daném období. Výhodou tohoto uspořádání je skutečnost, že jednotlivé kapitoly práce mohly být již v průběhu psaní závěrečného textu v určité podobě publikovány jako dílčí statě v odborných recenzovaných periodících, čímž se autorovi dostalo cenné zpětné vazby v podobě recenzí, na něž musel reagovat. Nevýhodou zvolené formy je pak jistá menší provázanost jednotlivých kapitol. Text tak není nepřerušovaným tokem dějinných událostí, což může mít vliv na jeho plynulost.

Autor již v úvodu přiznává, že si je vědom řady aspektů, které tato práce nepostihuje a které by v ní mohly mít své místo. Nepokládá proto výzkum v dané oblasti za uzavřený a doufá, že se mu předkládanou prací podaří v budoucnu dopracovat do formy ještě komplexnějšího a snad i plynulejšího a čtivějšího odborného textu.

Práce je rozčleněna do devíti kapitol. Úvodní kapitola se zaměřuje na období příprav založení nové novinářské organizace a všímá si především aktivit domácí odbojové skupiny novinářů, která se v období Pražského povstání chopila řízení tisku v rámci České národní rady. Postihuje také prvotní přípravy vzniku nové organizace novinářů a první kroky v budování mediálního systému poválečného Československa, na nichž se odbojová skupina novinářů podílela spolu s nově ustaveným ministerstvem informací v čele s Václavem Kopeckým. Svaz byl již od počátku s ministerstvem personálně propojen a kroky ministerstva v oblasti řízení médií plně podporoval, což již od počátku výrazně ovlivňovalo politické směřování organizace a vyvolávalo rozkol mezi vedením a částí členstva.

Druhá kapitola se zabývá procesem tzv. „očisty“, v jehož rámci novinářská organizace posuzovala a v řadě případů i trestala aktivity novinářů v období nacistické okupace. Problém kolaborace novinářů byl vnímán jako obzvláště citlivý nejen v rámci novinářské obce, ale i v rámci široké veřejnosti. Proces, jenž měl očistit novinářský stav od lidí, kteří si zadali s okupační mocí, byl proto pojímán jako jeden z nejdůležitějších úkolů nově budované novinářské organizace. Stejně jako v jiných společenských oblastech se však ani novináři nevyhnuli politizaci této otázky, a v řadě případů tak docházelo spíše k ostrakizaci politicky nepohodlných protivníků, nežli k objektivnímu posuzování viny. Text této kapitoly vychází z části autorovy rigorózní práce.¹⁵ Její záběr je však oproti rigorózní práci výrazně rozšířen.

Třetí kapitola zachycuje proces vytváření poválečné mediální legislativy, především pak roli, již v tomto procesu hrála novinářská organizace. Vedení svazu novinářů kladlo na urychlené přijetí nových zákonů upravujících fungování médií značný důraz, a to i proto, že na přijetí těchto zákonů záviselo samotné postavení svazu ve společnosti. Svaz přitom nebyl jen pasivním pozorovatelem příprav; nové mediální legislativy se sám aktivně účastnil. Text si všímá také propojení mezi tiskovým odborem ministerstva informací, pod nějž spadala příprava návrhu zákona, a vedením novinářské organizace, která snahy ministerstva bez výhrad podporovala, i když tím vyvolávala kritické ohlasy z řad vlastních členů.

Čtvrtá kapitola se soustředí na nejdůležitější momenty vnitřního spolkového života. V daném období je to především ustavující valná hromada z března 1946, na níž byly voleny nové

¹⁵ Viz Cebe, J. Očistné procesy s kolaboranty z řad českých novinářů po roce 1945: Případ Vladimíra Krychtálka. Rigorózní práce, FSV UK 2005.

orgány svazu a kde byli řadoví členové seznámeni s aktivitami organizace. Toto shromáždění bylo zároveň jedinou veřejnou příležitostí, kdy mohli řadoví členové svazu projevit svůj názor na činnost organizace a – v omezené formě – ovlivnit její další směřování.

Pátá kapitola je věnována Sdružení vězněných novinářů. Tato organizace fungovala jako součást Svazu českých novinářů, a byla tedy podřízena jejímu vedení. Za svůj úkol si vytyčila zejména starost o novináře, kteří byli postiženi nacistickým režimem, a o rodiny novinářů, již podlehlí věznění v nacistických koncentračních táborech a žalářích. Tento úkol byl bezprostředně po skončení okupace vedle očisty deklarován jako nejdůležitější úkol nové novinářské organizace. Sdružení se snažilo vylepšovat sociální situaci svých členů a soustředilo se zejména na získávání materiálních a finančních výhod. Jeho aktivity však někdy nenacházely pochopení u vedení svazu a v jistých případech se dokonce svaz a jeho podřízená složka dostávaly do konfliktu.

Šestá kapitola se zabývá aktivitou obnovené novinářské organizace na mezinárodním fóru. Zaměřuje se přitom zejména na sjezd Mezinárodní organizace novinářů (MON) v Praze v roce 1947. Svaz novinářů hrál v této nové poválečné mezinárodní organizaci již od počátku významnou roli a postoje, které zaujal ke klíčovým diskutovaným otázkám, jasně naznačovaly, kam se vedení novinářské organizace ve chvíli střetu mezi demokratickými a prosovětskými silami v Československu přikloní. Vzhledem k tomu, že do vedení MON se v Praze dostal činovník svazu, komunistický novinář Jiří Hronek, a že sekretariát organizace byl umístěn do Prahy do budovy Svazu českých novinářů, je zřejmé, že vliv českých novinářů na vývoj MON byl již od jejích počátků značný.

Sedmá kapitola zkoumá majetkové poměry svazu a především jeho aktivity při získávání nemovitostí. Ty si svaz zajišťoval jednak pro svou každodenní administrativní činnost, jednak pro rekreaci svých členů. Nejdůležitějším ziskem byl v tomto směru bezesporu zámek Roztěž u Kutné Hory, který se stal na dlouhá desetiletí symbolem novinářské rekreace.

Osmá kapitola je věnována podílu svazu novinářů na budování poválečného systému novinářského vzdělávání v Československu. To je spojeno především se založením Vysoké školy politické a sociální, která měla vychovávat mladé novináře věrné koncepci médií jakožto pomocníka státu v budování sociálně spravedlivější společnosti. Svaz novinářů se na založení školy podílel a do značné míry její vznik přímo inicioval. Škola byla také s vedením novinářské organizace silně personálně provázána.

Závěrečná devátá kapitola se soustředí na rozkol mezi levicově naladěným vedením organizace, které pod vedením místopředsedy Vojtěcha Dolejšího již od roku 1947 plně podporovalo snahy komunistů o získání moci ve státě, a prodemokratickou částí svazové

členské základny. Tento spor vyvrcholil v únoru 1948 vyloučením prodemokratických novinářů ze svazu, čímž jim bylo znemožněno dále vykonávat novinářské povolání. Svaz novinářů tak ve dnech politické krize výrazně napomohl k umlčení demokratické opozice v médiích a přispěl k hladkému převzetí prostředků veřejné komunikace komunistickou stranou.

2. Formování nové organizace novinářů v závěrečném období okupace a bezprostředně po jejím skončení

2.1. Vytvoření jednotné novinářské organizace

Předmětem této práce by mělo být formování a činnost Svazu českých novinářů v období let 1945–1948. Přesněji lze sledované období vymezit koncem okupace v květnu 1945 a převzetím moci ve státě komunistickou stranou 28. února 1948. Ani toto ohraničení však nelze respektovat bez výjimek, neboť historie formování poválečné organizace novinářů zasahuje již do období okupace. V té době byl jedinou organizací sdružující české novináře na území protektorátu Čechy a Morava Národní svaz novinářů (NSN). Počátky této protektorátní organizace lze nalézt již v období druhé republiky, kdy se tehdejší tendence všeobecného pomnichovského národního stmelování a sjednocování projevily i v oblasti spolkového života novinářů. První výzvu ke sloučení jednotlivých existujících organizací uveřejnila pod titulkem: „Pro jednotnou organizaci novinářů z povolání“ už 28. 10. 1938 ve svém časopisu „Tisk a novináři“ největší meziválečná novinářská organizace Syndikát československých novinářů. Začala vleklá jednání o tom, jak sjednocovací proces provést. Sloučení organizací měl zajistit přípravný výbor v čele s agrárním novinářem a šéfem tisku tehdejší vládní Strany národní jednoty Rudolfem Halíkem. Sloučení se protahovalo především kvůli tomu, že jednotlivé organizace měly často v držení rozsáhlý majetek, kterého se nechtěly vzdát, a ke sloučení byly ochotny pouze po předložení záruk, že jejím členům nebudou upřeny nároky na podíl z tohoto majetku. Ustavující schůze se tak konala až 11. 6. 1939, tedy takřka tři měsíce po okupaci Čech a Moravy a vyhlášení protektorátu. V jednotnou novinářskou organizaci s názvem Národní svaz novinářů se tímto aktem sloučily: Syndikát československých novinářů, Spolek českých žurnalistů, Jednota československých novinářů, Klub československých žurnalistů a Klub československých národohospodářských redaktorů. Do čela Národního svazu novinářů byl díky jednotnému postupu zástupců syndikátu, jehož členové tvořili převážnou část nové organizace¹⁶, poněkud překvapivě jako předseda zvolen redaktor Národní politiky dr. František Bauer¹⁷. Předpokládalo se totiž, že do čela bude

¹⁶ Syndikát československých novinářů měl mít v době sloučení zhruba 800 členů. Členská základna ostatních spolků se počítala spíše na desítky, řada jejich členů byla navíc zapsána i v syndikátu, který měl jakožto jediná uznaná československá odborová novinářská organizace, právo vyplácet novinářům podpory v nezaměstnanosti dle tzv. gentského systému. Blíže viz např. NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 2.

¹⁷ Bauer, František. Nar. 7. 9. 1897 v Turnově, zemřel 1. 10. 1967 v Praze. Novinář, publicista a historik. 1925–1930 v redakci Českého slova. 1930–1933 externě publikoval v Národních listech a Národu. 1932–34 byl zástupcem šéfredaktora revue Národ. 1934–1940 člen redakce Národní politiky, vedoucí zahraničněpolitické rubriky. Mezi 1937–1939 profesor na Svobodné škole politických nauk. Člen národně socialistické strany, odborník na německý nacionální socialismus. Udržoval styky s Otto Strasserem, bývalým vysoce postaveným

zvolen předseda přípravného sjednocovacího výboru a šéfredaktor Venkova Rudolf Halík, který byl díky své pravicové, protibenešovské orientaci politicky vhodnější. Vedení sjednocené organizace se tak nakonec dostalo do rukou bývalých příslušníků syndikátu, jeho zástupci byli zvoleni do většiny řídicích orgánů svazu. Také stanovy a struktura nové organizace byly z valné části převzaty ze Syndikátu československých novinářů.

Národní svaz novinářů navázal na činnost syndikátu i v oblasti sociální a dále podporoval nezaměstnané novináře, vypomáhal rodinám novinářů, kteří po Mnichovu odešli do emigrace, a také rodinám novinářů, kteří byli pro své politické postoje doma perzekvováni. Těm poskytoval nejen pomoc finanční, ale i právní. Členům, kteří byli zatčeni či vyšetřováni gestapem, financoval obhájce a v několika případech dokonce umožnil obzvláště ohroženým osobám útěk z protektorátu na falešné doklady.

František Bauer později charakterizoval prvotní období existence svazu následovně: „Snahou Národního svazu novinářů, jehož předsedou jsem byl zvolen 11. 6. 1939, bylo, aby novinářský stav zachoval čestnou směrnicí národní, i když jsme si uvědomovali, a činitelé odboje, s nimiž jsme byli ve styku, s tím souhlasili, že není možno hnát stanovisko českého tisku na ostří nože a že v něčem, jako celý náš život, se musí i noviny přizpůsobit. Chtěli jsme však, aby noviny se vyhnuly rozleptávání našeho životního díla, útokům na vlastní český národ a na české osobnosti pracující v zahraničí. Proto jsme také chtěli, aby noviny se spíše položily do anonymity. V tomto směru nám však právě selhali někteří čeští novináři, kteří mimo svaz začali pěstovat styky s nacisty a psali příliš ochotně podle jejich přání.“¹⁸

Spíše rezistentní charakter novinářské organizace samozřejmě brzy přestal vyhovovat německým protektorátním úřadům. Už samotná ustavující schůze byla pražským německým tiskem vnímána do jisté míry jako politická demonstrace.¹⁹ Proto se nacisté snažili podřídit svaz autoritativnímu vedení. Protektorátní vláda generála Eliáše se již v červnu 1940 snažila snížit tento nátlak tím, že odvolala z funkce předsedy svazu Františka Bauera a na jeho místo dosadila vrchního radu tiskového odboru, redaktora ČTK dr. Františka Hellera. Toto řešení

členem NSDAP, který uprchl do Československa a řídil odtud protihitlerovskou opozici. 1940–41 odpovědný redaktor Národní politiky, zároveň přispíval do Kritického měsíčníku, kolem něhož se soustřeďovala řada protinacisticky smýšlejících osobností z různých oblastí společenského života. Od června 1939 do července 1940 předseda Národního svazu novinářů. V letech okupace vedl odbojovou skupinu českých novinářů. V lednu 1942 zatčen pro dodávání informací londýnskému exilu. Po několika týdnech propuštěn. Až do konce okupace zaměstnán v Národní politice, nesměl však již vykonávat redakční práci. V květnových dnech 1945 člen tiskové komise České národní rady, pověřen organizací svobodného československého tisku. 1945–1949 přednosta tiskového odboru ministerstva informací a osvěty. V roce 1949 byl obviněn z kolaborace a musel odejít do na nucenou zdravotní dovolenou. Do roku 1951 přednášel na FF UK. V roce 1952 byl krátce zatčen a po zbytek života nesměl veřejně vystupovat.

¹⁸ ABS 305-371-4, protokol s F. Bauerem 12. 9. 1946.

¹⁹ Viz Der Neue Tag, 13. 6. 1939, str. 4., Tschechische Pressepolitik.

však mělo německou stranu pouze uchlácholit. Došlo sice ke změně ve vedení svazu a zároveň k přejmenování funkce předsedy na komisařského vedoucího, složení orgánů svazu se však nijak zásadně nezměnilo a také charakter jeho činnosti byl i nadále zachován.²⁰

Zásadní proměnu prodělal svaz teprve po příchodu nového říšského protektora Reinharda Heydricha a po jmenování Emanuela Moravce do funkce ministra školství nové protektorátní vlády. Moravec byl zároveň pověřen vedením nově zřízeného Úřadu lidové osvěty, do jehož pravomoci spadaly všechny kulturně-politické a tiskové záležitosti protektorátu. Proněmecky orientovaný Moravec provedl v novinářské organizaci radikální změny. V únoru 1942 odvolal z vedení Františka Hellera a funkci komisaře pověřil zastánce bezvýhradné kolaborace s okupačními orgány Vladimíra Krychtálka, šéfredaktora deníku Večer.

Krychtálek po válce vypověděl, že místní novinářská organizace říšského svazu novinářů naléhala, „aby odborová organizace českých novinářů byla rozpuštěna, čeští členové připojeni jako mimořádní členové k německému svazu a jmění Národního svazu novinářů přivtěleno k majetku německého svazu. Wolfram i Gregory byli proti těmto plánům a prohlašovali, že svaz je možno zachránit jen tehdy, jestli v čele bude skutečný novinář a nikoliv úředník (pozn. autora – tím měl být myšlen tehdejší komisařský vedoucí svazu dr. Heller)... Svaz měl být reorganisován tak, aby to odpovídalo autoritativnímu vedení, to znamená, měly odpadnout dosavadní stanovy a býti nahrazeny jakýmsi řádem“.²¹ Ať již bylo tvrzení o požadavcích německé novinářské organizace pravdivé, či nikoliv, rozhodně mohlo posloužit jako záminka pro definitivní podřízení organizace aktivistické politice a německému vlivu.

Nový komisařský vedoucí řídil svaz na základě vůdcovského principu. Dosavadní správní orgány (výbor, valná hromada) byly zrušeny a do dalších vedoucích funkcí byli takřka

²⁰ Viz např. Dolejší, V. *Noviny a novináři*. Praha, NPL 1960, str. 364. Dále viz *Z historie naší novinářské organizace*. Praha, *Novinář* 1987, str. 64–65. Heller měl být do vedení NSN prosazen šéfredaktorem tiskového odboru předsednictva ministerské rady Františkem Hofmanem za podpory min. předsedy Eliáše. Blíže viz ABS 300-12-1, trestní oznámení na V. Krychtálka z 27. 11. 1946, str. 15.

²¹ NA, TNS 8/47, karton 122, poř. č. 5, Krychtálek, V. konstitut, protokol z 16. 10. 1946.

Po odstranění generála Eliáše a reorganizaci kabinetu se Krejčího loutková vláda pod vlivem ministra Moravce posunovala stále výrazněji na stranu otevřené kolaborace a bylo jasné, že Krychtálkovo jmenování nyní již nenarazí na žádný odpor.

Ačkoliv oficiálně Krychtálka jmenoval do funkce ministr Moravec, hlavní impuls přišel pravděpodobně od Wolmara. Krychtálek mu byl z okruhu čelních aktivistů nejbližší a bylo proto logické, že chtěl mít v čele novinářské organizace právě jeho. Odborová rada na Moravcově ministerstvu František Stuchlík-Poschenburg se ke vztahu mezi Wolmarem a Krychtálkem vyjádřil takto: „Krychtálek požíval naprosté důvěry od Wolframa von Wolmara. Jen tak lze si vysvětlit, že byl jmenován předsedou Národního svazu novinářů, neboť takovou funkcí by jistě Wolfram nebyl obdaroval osobu, které by nemohl plně důvěřovati.“ Vztah mezi Moravcem a Krychtálkem nebyl nikterak vřelý a je pravděpodobné, že pokud by bylo jmenování nového vedoucího NSN pouze věcí Moravcovou, dosadil by na toto místo někoho jiného (dobré vztahy měl např. s Karlem Wernerem). „Krychtálek byl... v očích Moravcových člověkem, který jede v politickém životě jaksi na druhé koleji. Proto mu Moravec nedůvěřoval, ani si ho moc nevážil, ba přímo dával najevo své antipatie vůči Krychtálkovi. Krychtálek byl typickým představitelem Wolframovy politiky...“ NA, TNS 8/47, karton 122, poř. č. 6, Krychtálek: protokoly svědků, protokol s Františkem Stuchlíkem-Poschenburgem 10. 9. 1946.

výhradně jmenování přední aktivističtí novináři.²² Bylo též zastaveno vydávání časopisu Tisk a novináři, o svazových záležitostech měli být členové napříště informováni prostřednictvím oběžníků. Oběžníky, kterými Krychtálek řídil činnost svazu, ukazují, že novinářskou organizaci vedl již od počátku ve zcela proněmeckém duchu. Viditelně se to projevovalo v řadě nových nařízení, jimiž byla podmiňována možnost dalšího vykonávání redaktorské práce. Začal být důsledně vyžadován árijský původ do třetí generace (stejně osvědčení bylo vyžadováno i ze strany manžela či manželky), znalost německého jazyka a pravidelné psaní aktivistických článků. Kdo tyto podmínky nenaplnoval, byl ze svazu vyloučen, což ho zároveň vylučovalo z možnosti vykonávat novinářské povolání. Novinářská organizace se tak stala spíše dalším nástrojem pro ovládání novinářů a tím i médií samotných.

Kromě skupiny proněmecky orientovaných novinářů, jež viděla budoucnost národa ve spolupráci s Velkoněmeckou říší, však převážná většina novinářů skrytě doufala v to, že okupace nebude trvat věčně a že Německo bude dříve či později poraženo. Někteří se pak svou účastí v odboji snažili k německé porážce přispět i aktivně. Mnoho novinářů se již počátkem okupace napojilo na domácí odbojové organizace, jakými byly například Politické ústředí, Obrana národa, Petiční výbor Věrní zůstaneme, V boj či ilegální struktury komunistické strany. Řada z nich pak zaplatila za své protinacistické postoje životem nebo pobytem ve vězení či v koncentračním táboře.²³ Mnoho novinářů také dobrovolně opustilo své povolání, aby nemuseli psát podle nacistických nařízení.²⁴

2.2. Formování koncepce poválečné novinářské organizace v období okupace

Úvahám o podobě poválečné novinářské organizace se již v průběhu okupace věnovala zejména skupina novinářů, ve které byli také Krychtálkem suspendovaní funkcionáři svazu v čele s posledním demokraticky zvoleným předsedou NSN dr. Františkem Bauerem. Tato skupina měla i po svém odchodu z vedení svazu velmi přesné zprávy o tom, co se v rámci

²² Viz NA, 8/47, Krychtálek, karton 122, složka č. 9, svazek 262, oběžníky a oznámení Národního svazu novinářů z 26. 2. 1942, 12. 3. 1942, 11. 6. 1942. Krychtálek si měl od počátku vyhrazovat vedení svazu pro sebe: „Ve svazu počínal si Krychtálek zcela autoritativně, sám si vyjmenoval za své zástupce mne, Dr. Crhu a jako třetího později Scheinosta..., poradní sbor nebýval vlastně k žádné spolkové činnosti připuštěn.“ ABS 300-12-1, protokol s V. Rybou 5. 9. 1946. Podobně viz ABS 305-116-3, protokol s J. Scheinostem 21. 6. 1946.

²³ Údaje o počtu novinářů, kteří byli během okupace zabiti rukou nacistů, se v dobových pramenech liší. Jaroslav Vozka ve svém projevu na valné hromadě SČN v březnu 1946 uvedl 50 popravených novinářů a 100 novinářů vězněných v žalářích či koncentračních táborech. Václav Osvald ve své knize Noviny včera a zítra uvádí 51 zavražděných novinářů. Karel Zieris ve svých vzpomínkách hovoří o 120 novinářích, kteří okupaci nepřežili a publikace „Nebylo bezejmenných“ vydaná ve 2. pol. 80. let 20. stol. dokonce uvádí medailonky 196 novinářů, kteří měli za svůj proněmecký postoj zaplatit životem. Viz Osvald, V. Noviny včera a zítra, Práce, Praha 1946, str. 100; NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 11; Kol autorů. Nebylo bezejmenných, Novinář, Praha 1986.

²⁴ Václav Osvald uvádí, že pro toto řešení se rozhodlo na 200 novinářů. Viz Osvald, V. Noviny včera a zítra, Práce, Praha 1946, str. 100.

organizace děje. Tyto informace jí zprostředkoval především Karel František Zieris²⁵, který byl za Bauerova předsednictví tajemníkem NSN a v této funkci si ho ponechal i Vladimír Krychtálek. Skupina pak předávala informace získané v novinářských kruzích dále, neboť byla skrze některé své členy napojena na vybrané nekomunistické i komunistické odbojové organizace²⁶ a zpočátku byla v podstatě součástí tzv. Politického ústředí (PÚ)²⁷.

Počátky činnosti skupiny lze nalézt již v prvních dnech okupace na jaře roku 1939, kdy se František Bauer dohodl na spolupráci s pražským redaktorem plzeňské Nové doby Jaroslavem Jelínkem. Právě jeho prostřednictvím získala novinářská skupina pevné napojení na PÚ (toto spojení bylo později stvrzenou i schůzkou Bauera s Bohumilem Laušmanem, který zastupoval vedoucí postavu PÚ Přemysla Šámala). Jelínek, Bauer a Laušman se dohodli na vytvoření skupiny novinářů, která měla informovat další spolehlivé a protinacisticky smýšlející

²⁵ Zieris, Karel František. Nar. 14. 6. 1906 Praha, zemřel 1. 1. 1978 Praha. Novinář, publicista, funkcionář novinářských organizací. Narodil se v rodině úředníka. Absolvoval reálku s maturitou v Kladně, Vysokou školu obchodní v Praze, rok studoval politická a novinářská studia na Wittenberg College Springfield (Ohio, USA). Říjen–prosinec 1928 v redakci Pestrých květů, od října 1929 do září 1930 ve Večerníku Práva lidu. Po absolvování vojenské služby od dubna 1932 opět v redakci Večerníku Práva lidu. Od září 1932 na studijním stipendiu v USA, odkud dopisoval do Práva lidu. 1934–1935 osobní tajemník předsedy senátu Františka Soukupa. 1933–1938 v redakci Ranních novin. 1937–1941 odpovědný redaktor časopisu Tisk a novináři. Od srpna 1938 až do mobilizace dopisovatelem listu Daily Express. Za druhé republiky zanechal publicistické činnosti a věnoval se pouze práci v novinářské organizaci. Zapojil se do odbojové činnosti v rámci skupiny kolem Františka Bauera, napojen především na Politické ústředí, později na ÚVOD. V květnových dnech 1945 člen tiskové komise České národní rady. 15. 5. 1945 přijat do tiskového odboru ministerstva informací jako šéfredaktor organizace tisku. V roce 1946 odjel spolu s dalšími dvěma novináři na studijní zájezd do USA jako zástupce Práva lidu. Po únoru 1948 vedl Československé informace vydávané tiskovým odborem ministerstva informací. Od října 1949 v dokumentačním odd. ČTK, později jako vedoucí výstřížkového archivu (nejprve v ČTK, později do roku 1957 v rámci Novinářského studijního ústavu). Od r. 1950 působil v Pragopressu. Přispíval do různých listů, například Práce, Svět v obrazech, Pohostinství a cestovní ruch atd. V roce 1971 odešel do důchodu.

Člen a funkcionář Syndikátu československých novinářů, Národního svazu novinářů (tajemník) a Svazu českých novinářů. Zde od června 1945 členem přípravného výboru ve funkci jednatele, člen očištné komise. Od roku 1947 stálý zástupce svazu v redakční radě Československého tisku. Od roku 1948 náhradníkem ústředního výboru. Od prosince 1957 do roku 1967 organizační tajemník Svazu československých novinářů, 1967–1969 ředitel Tiskového informačního střediska pro zahraniční novináře. 1970 – březen 1971 zaměstnanec ČÚTI. Od roku 1958 činný v sekci turistických novinářů při Svazu čs. novinářů, až do 70. let aktivní v rámci mezinárodní organizace novinářů v cestovním ruchu (FIJET). Od roku 1947 se podílel na vydávání Věstníku Svazu českých novinářů, později přispíval do časopisu Československý novinář.

Člen Československé sociální demokracie, po květnu 1945 předseda tiskové sekce propagační komise strany. V květnu 1948 přijat do KSČ, v dubnu 1971 vyloučen. V březnu 1948 člen vládní delegace na konferenci OSN o svobodě informací konané v Ženevě.

²⁶ Blíže viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Prohlášení F. Bauera o jeho odbojové činnosti v letech 1939–1945 ze 17. 6. 1946.

²⁷ Politické ústředí bylo jednou z předních organizací nekomunistického odboje v počátečním období německé okupace. Tvořili jej zástupci bývalých koaličních politických stran předmnichovské republiky. Orientovalo se na obnovu demokracie ČSR, udržovalo kontakty s tvořícím se zahraničním odbojovým centrem kolem E. Beneše a vyvíjelo zpravodajskou činnost. V čele PÚ stál Přemysl Šámal, tajemníkem byl Vladimír Klecanda, k vedoucím činitelům patřili Ladislav Rašín, Jaromír Nečas, František Richter, František Hála, Ladislav Feierabend, Vlastimil Klíma, Prokop Drtina, vojenský odboj zde zastupoval generál Bedřich Neumann. Na přelomu let 1939–1940 proniklo do sítě PÚ gestapo, někteří představitelé PÚ byli zatčeni (Šámal, Rašín), jiným se podařilo odejít do zahraničí (Nečas, Klecanda, Drtina), zbytek PÚ pokračoval v činnosti v rámci ÚVOD.

novináře o akcích Politického ústředí a jejich prostřednictvím pak ovlivňovat český legální tisk v tom směru, aby se nepoddával nacistickému tlaku více, než bylo nezbytně nutné. Skupina se měla též snažit v médiích blokovat vliv aktivistů, kteří se přihlásili k aktivní spolupráci s Němci a díky jejich tlaku začali postupně obsazovat vedoucí posty v redakcích.²⁸ Od léta 1939 se pak tato skupina měla začít scházet pravidelně. Podle názoru Václava Černého se pak skupině „dlouho dařilo držet české noviny mimo přímý direktivní vliv Němců, omezit v nich moc novinářských kolaborantů, a s trvalou platností se jí povedlo družinu kolaborujících novinářů – od počátku v ní vedli bývalý agrární redaktor Krychtálek a bývalý komunistický publicista dr. Em. Vajtauer – izolovat v novinářské organizaci a vůbec v národě.“²⁹ V první fázi okupace před nástupem Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora tvořili novinářskou odbojovou skupinu především František Bauer, Jaroslav Jelínek, Rostislav Korčák, Luděk Stránský (od listopadu 1939 do konce září 1941 vydával ilegální list Český kurýr, který byl jakýmsi tiskovým orgánem skupiny), Josef Řezníček či Václav König, skrze něž měla skupina spojení s vojenskou Obranou národa a skupinou kolem plukovníka Josefa Balabána.³⁰ K nim se posléze přidružil ještě bývalý redaktor Národního osvobození a předválečný přednosta rozhlasové redakce v ČTK Antonín Pešl, který sice pracoval v rámci PÚ, ale měl poněkud kritický názor k často „kavárenskému“ stylu odbojové práce, ke kterému tíhli vedoucí představitelé PÚ, z nichž měla řada zkušenosti ještě z protirakouského odboje v rámci tzv. Mafie. Pešl si však byl vědom toho, že nyní stojí odboj proti daleko tvrdšímu protivníkovi, a proto „doporučoval nutnost metodického zpravodajského postupu, který si plně uvědomuje, jakého odpůrce, nepřítele máme proti sobě“.³¹ Kromě tohoto „tvrdého“ jádra byli však do odbojové činnosti skupiny zapojováni i další novináři jako například Otakar Wünsch³² (v prvních měsících okupace se podílel na

²⁸ Viz Archiv AV ČR, fond Bauer František, karton 2, rukopisné poznámky a strojopisný koncept k práci Novinářský odboj, str. 11–15.

²⁹ Černý, V. Křik koruny české. Brno, Atlantis 1992, str. 139.

³⁰ Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Prohlášení F. Bauera o činnosti v období okupace ze 17. 6. 1946.

³¹ Archiv AV ČR, fond Bauer František, karton 2, Rukopisné poznámky a strojopisný koncept k práci „Novinářský odboj“ str. 21.

³² Wünsch, Otakar. Narozen 26. 5. 1893 v Rokycanech, zemřel 6. 10. 1947 v Praze. Dělnický novinář. Před 1. sv. v. činný v národně-socialistickém antimilitaristickém hnutí, po vypuknutí války narukoval a zapojil se do domácího odboje. 1915–1918 ve vězení, v září 1918 propuštěn. 28. 10. 1918 řídil obsazení hlavního nádraží v Praze. 1919–1939 redigoval Čsl. železniční listy. Odpovědný redaktor čtrnáctideníku Jednota (časopis zaměstnanců Elektrických podniků). Odpovědný redaktor čtrnáctideníku Obzor penzistů železničních, státních, vojenských, soukromých a samosprávných. V roce 1937 navštívil jako odborový delegát SSSR, po návratu uspořádal řadu schůzí, na kterých seznamoval veřejnost s možnostmi socialismu v SSSR. Na začátku německé okupace aktivista odbojové organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme a jeden z redaktorů ilegálního časopisu V boj. Podílel se také na vydávání tzv. Detektivek. V listopadu 1939 zatčen a odsouzen za velezradu k 10 letům vězení. Do konce války vězněn ve Straubingu. Prodělal pochod smrti do Dachau. Po květnu 1945 člen prezidia ÚRO a šéfredaktor veškerého odborového tisku. 1945–1946 poslanec Prozatímního Národního shromáždění za národní socialisty. Ve straně reprezentoval její levicové křídlo. Člen Svazu osvobozených

vydávání tzv. detektivek, ilegálních tiskovin, které se maskovaly za přebalem laciných detektivních románů), jehož prostřednictvím navázala skupina kontakt s odbojovou skupinou odborářů, a dále například Jaroslav Kladiva, Antonín Roček či František Vondráček-Habětíněk, kteří měli hlavní zásluhu na tom, že skupina ovládla v prvním roce okupace sjednocený Národní svaz novinářů, do jehož čela byl v červnu 1939 zvolen právě František Bauer. Prostřednictvím NSN pak skupina podporovala řadu novinářů, kteří se po Mnichovu a okupaci ocitli bez zaměstnání. Na této činnosti se v rámci svazu podíleli i další novináři jako Vladimír Sís, Karel Zieris, Jaroslav Vozka³³, Věnceslav Švihovský, Jan Hrabánek³⁴, František Meloun, Antonín Finger či Eduard Müller, který byl ve spojení s odbojovou skupinou tzv. Tří králů (Mašín, Morávek, Balabán). Ačkoliv toto čínorodé období trvalo jen do července 1940, kdy byli někteří zvolení funkcionáři včetně Bauera pod tlakem okupačních úřadů zbaveni funkcí, konstitovala se již v tomto období skupina novinářů, která bude mít později výrazný vliv na podobu poválečného československého tisku.³⁵

Zásahy gestapa proti českému odboji samozřejmě postihovaly i novináře. V rámci zátahu na skupinu odborářů spolupracujících s PVVZ byli například již počátkem roku 1940 zatčeni Otakar Wunsch či Jaroslav Kladiva, v září 1940 pak Antonín Pešl, který byl pak po více než dvou letech věznění v prosinci 1942 v Berlíně popraven.³⁶ Také v období po nástupu R. Heydricha a rozpoutání kampaně proti českému odboji došlo k zatčení řady novinářů. V prosinci 1941 byl zatčen a později popraven Václav König, v souvislosti s jeho zatčením si

politických vězňů, Svazu národní revoluce a Svazu přátel SSSR. Od 1920 člen Jednoty čsl. novinářů. Do Syndikátu čsl. novinářů přijat 16. 9. 1929. 1946–1947 předseda Svazu čs. novinářů a přípravného výboru Ústředního svazu novinářů. Po jeho smrti mu byl vládou ČSR uspořádán státní pohřeb.

³³ Vozka, Jaroslav. Narozen 2. 7. 1904 ve Velkých Chomuticích u Hořic, zemřel 8. 5. 1954 v Berlíně (Německo). Spisovatel, novinář, vysokoškolský pedagog. Maturoval na gymnáziu v Jičíně, 1923–1924 studoval FF UK a 1924–1927 PŘF UK v Praze. V letech 1925–1933 redaktor Masarykova naučného slovníku. 1924–1927 člen redakční rady Studentské revue, pak Přerodu a Kritiky. Od roku 1927 působil v tisku sociální demokracie. Od r. 1934 redaktorem Práva lidu, za okupace redaktor Národní práce, od roku 1942 do roku 1945 šéfredaktor deníku Nová doba v Plzni. V revolučních květnových dnech 1945 byl pověřen vedením redakce Národní práce. Po vzniku deníku Práce zástupcem šéfredaktora. 1945–1949 pedagog Vysoké školy politické a sociální, jeden z prvních historiografů protinacistické rezistence. Za okupace vyvíjel odbojovou činnost.

V červnu 1945 zvolen předsedou přípravného výboru Svazu českých novinářů, funkci vykonával až do ustavující valné hromady v březnu 1946. Po únoru 1948 donucen odejít z veřejného života, dál však působil jako pedagog. V roce 1954 se pokusil emigrovat do Západního Berlína, byl však zadržen východoněmeckou policií a následně spáchal sebevraždu.

Člen Čs. sociálně demokratické strany, od roku 1948 člen KSČ.

³⁴ Hrabánek, Jan. Narozen 4. 3. 1892 v Teplýšovicích, zemřel v roce 1981. 1920–1924 redaktor listu Čas, 1924–1939 Národního osvobození (vedoucí soudní rubriky), 1940–1941 Národní práce, 1945–1948 tiskový referent ministerstva informací, přednosta legislativního oddělení. 1929–1939 působil na Svobodné škole politické a 1948–1949 na novinářské fakultě Vysoké školy politické a sociální, kde přednášel především o tiskovém právu. Od roku 1921 člen Syndikátu denního tisku čsl. a jeho nástupnických organizací. Publikáční činnost z oboru tiskového práva. Člen sociálně demokratické strany.

³⁵ Viz Archiv AV ČR, fond Bauer František, karton 2, rukopisné poznámky a strojopisný koncept k práci Novinářský odboj, str. 12–13. Podobně viz např. Černý, V. Křik koruny české. Brno, Atlantis 1992, str. 139–153.

³⁶ Viz Kol. autorů. Nebylo bezejmenných, Novinář, Praha 1986, s. 138–139.

gestapo přišlo i pro Rostislava Korčáka. Ten byl následně mučen tak drasticky, že přišel o zrak. 21. ledna 1942 je pak zatčen i František Bauer, o pět dní později Josef Řezníček. Bauer je díky intervenci komisaře pražského gestapa Otto Galla³⁷, který byl již v roce 1939 získán pro spolupráci s odbojem, v březnu 1942 byl propuštěn. Řezníček takové štěstí neměl. Byl zatčen v Olomouci a vzhledem k tomu, že se jednalo již o třetí zatčení pro podezření z odbojové činnosti, byl statečný novinář 19. června v Brně popraven.³⁸

Přesto však skupina ani po tomto období teroru zcela nezanikla, i když řada odbojových organizací zastřešených od jarních měsíců roku 1940 vrcholným orgánem českého nekomunistického odboje – Ústředním vedením odboje domácího (ÚVOD)³⁹ – byla prakticky zlikvidována. V závěrečném období okupace začíná v obměněném složení opět aktivněji vystupovat.

V roce 1944, kdy již bylo zcela zřejmé, že Německo válku prohraje, začala Bauerova skupina organizovat přípravy vystoupení novinářů v případě revoluce. Na pravidelných schůzkách, jichž se účastnili zejména Karel Zieris, František Meloun, Václav Cháb⁴⁰ a Antonín Cibulka⁴¹ se měl dle Bauerových vzpomínek rodit „...ideový podklad úpravy nových poměrů tiskových v nové Československé republice“.⁴² Tento sled událostí potvrdil ve svých vzpomínkách i Karel F. Zieris, podle nějž začala skupina rozvíjet úvahy o novém uspořádání poválečného

³⁷ Gall, Otto. Kriminální tajemník pražského gestapa. Získán českým domácím odbojem, který varoval před zatýkáním a informoval o akcích gestapa. Začátkem roku 1945 zatčen za brání úplatků od sledovaných odbojových pracovníků nebo jejich rodinných příslušníků a uvězněn v Terezíně, odkud byl po osvobození odvezen do SSSR, kde jeho stopy končí. Gall měl Bauera propustit za úplatek. Bauer se pak po dohodě s JUDr. Jiřím Kloudou, který byl v pozadí úplatkové akce, měl začít s Gallem pravidelněji scházet a získávat od něj zpravodajsky cenné informace. Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Prohlášení F. Bauera o činnosti v období okupace ze 17. 6. 1946. Blíže k případu Otto Galla dále viz např. Černý, V. Křik koruny české. Brno, Atlantis 1992, str. 173–175.

³⁸ Blíže k osudům jmenovaných novinářů viz např. Kol. autorů. Nebylo bezejmenných. Praha, Novinář 1986.

³⁹ ÚVOD slučoval nekomunistické odbojové organizace Obrana národa, Politické ústředí a Petiční výbor věrní zůstaneme.

⁴⁰ Cháb, Václav. Narozen 30. 3. 1895 v Černově, okres Pelhřimov, zemřel 9. 6. 1985 v Praze. Novinář, umělecký kritik, spisovatel, překladatel. Po absolvování gymnázia nastoupil na Právnickou fakultu Karlo-Ferdinandovy Univerzity v Praze. Studium nedokončil, protože 1915 narukoval do rakousko-uherské armády. Za 1. sv. v. se dostal do ruského zajetí, kde pomáhal organizovat české zajatce. V roce 1916 vstoupil do československých legií. Působil jako redaktor několika legionářských časopisů vydávaných v Rusku. V roce 1920 se vrátil do Československa. Mezi lety 1921–1924 redaktor časopisu Legionářský směr, 1922–1924 redaktor Československé samostatnosti. Spolupracovník revue Jih, přispěvatel Naší republiky a Československého legionáře. 1924–1939 v deníku Národní osvobození (od r. 1934 vedoucí zahraničně politické rubriky). Po zastavení Národního osvobození působil v letech 1939–1941 jako odpovědný redaktor listu Naše zprávy. Působil v odbojovém hnutí v rámci novinářské skupiny kolem Františka Bauera. 9. 5. 1945 vyšlo pod jeho vedením první poválečné číslo Národního osvobození. Od 16. 5. 1945 do 31. 5. 1945 jeho šéfredaktorem a od 31. 5. 1945 do února 1948 odpovědným redaktorem. V letech 1952–1959 redaktorem Státního politického nakladatelství. Od roku 1924 členem Syndikátu čsl. denního tisku, 1927 zvolen náhradníkem ústředního výboru Syndikátu čs. novinářů. V květnu 1933 zvolen členem redakční rady Věstníku čs. novinářů. Po válce členem Svazu českých novinářů.

⁴¹ Cibulka, Antonín. Novinář v odborovém tisku, za okupace šéfredaktorem listu Grafik a odpovědným redaktorem časopisů Hory a hutě a Rozhledy dělníků různých povolání.

⁴² NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Prohlášení F. Bauera o činnosti v období okupace ze 17. 6. 1946.

tisku někdy na podzim roku 1944. K jejich konkretizaci pak mělo dojít v prosinci 1944 na schůzce členů skupiny v bytě bývalého tajemníka tiskového koncernu Melantrich Ing. Horáčka. Horáček, který byl po odchodu z Melantrichu zaměstnán u svého tchána, vinohradského velkouzenáře Seidla, prý „...pohostil celou skupinu vydatnou masitou večeří...“, po níž „...byla prodiskutována otázka poslání českého tisku a postavení novináře po porážce hitlerovského fašismu a byla přijata zásada, že tisk je majetkem národa a že se už nesmí stát předmětem soukromého podnikání, dále pak že svaz novinářů by se měl stát veřejnoprávní korporací, aby mohl lépe chránit postavení čestných novinářů“.⁴³

Po vlně zatýkání na přelomu let 1944 a 1945, která postihla pracovníky Přípravného revolučního národního výboru (PRNV)⁴⁴ včetně spisovatele Václava Černého a básníka Josefa Palivce, na něž byli pražští novináři kolem Bauera napojeni, došlo ke zvýšení aktivity celé skupiny, která vešla v užší spojení s Revolučním odborovým hnutím⁴⁵ a Hnutím za svobodu⁴⁶. Také v těchto organizacích měli novináři své zastoupení.⁴⁷ Protože vojenská situace již definitivně špěla k porážce Německa, a tedy i ke konci okupace, rozhodli se tito novináři vytvořit ústřední orgán, který by v případě revoluce vystoupil jako představitel všech „pokrokově“ smýšlejících novinářů s novou koncepcí tisku v osvobozené republice. Počátkem jara 1945 byl proto ustaven výbor zástupců tisku složený z novinářů působících v odbojovém hnutí, ve kterém se sešli František Bauer, Karel F. Zieris, Antonín Cibulka, Václav Cháb, Ladislav Khás, František Maršák, František Meloun a Jaroslav Vozka. Předsedou byl zvolen František Bauer. Tento výbor následně navázal spojení s revoluční

⁴³ NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 5. V poválečném prohlášení o své odbojové činnosti Zieris dokonce uvádí, že určité plány na poválečnou organizaci tisku připravoval již po skončení heydrichiády s básníkem Františkem Halasem a spisovatelem Václavem Černým. Viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Prohlášení K. F. Zierise o jeho odbojové činnosti v letech 1939–1945 z 3. 6. 1946.

⁴⁴ Přípravný revoluční národní výbor byl jednou z nástupnických organizací ÚVODu v Čechách. Úzce spolupracoval se zbytky vojenské Obrany národa. PRNV vznikl na přelomu let 1942 a 1943 z podnětu ilegální skupiny Lípa a činnost vyvíjel v souladu se zahraničním odbojovým centrem v Londýně. Vedoucími představiteli byli většinou lidé úzce spojení s předmnichovským režimem jako např. bývalý prezident Vrchního soudu Emil P. Lány, bývalý ministr zahr. věcí Karel Krofta, spisovatel Jaroslav Kvapil, generál Zdeněk Novák, ředitel tiskárny Legiografia František Richter, ale také činitelé protektorátního aparátu – vrchní policejní rada dr. J. Mainer a plk. vládního vojska T. Lang. Síť spolupracovníků PRNV sahala od Prahy do severovýchodních a jihovýchodních Čech a na Brněnsko, avšak i přes kontakty s čs. vládou v Londýně se PRNV nikdy nestal vrcholným orgánem odbojového hnutí, jak si jeho vedení představovalo. Bránila tomu zřejmě právě minulost jeho vedoucích činitelů, kteří se ostatním složkám domácího odboje jevíli jako málo pokrokoví, či dokonce reakční. V červnu 1944 byla většina vedoucích činitelů PRNV zatčena gestapem a jeho činnost tak v podstatě skončila. V závěrečné fázi okupace pak měl ze zbytků této organizace a zbytků vojenské Obrany národa vzniknout Ústřední národní výbor v čele s generálem Františkem Slunéčkem a vydavatelem Karlem Neubertem.

⁴⁵ V této skupině působili i novináři jako František Koptán či Jiří Síla.

⁴⁶ Zde byl výraznou osobností například sociolog Otakar Machotka. Dále v něm působili například pozdější předseda svazu mládeže Václav Koutný nebo novinář František Maršák.

⁴⁷ Blíže viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Prohlášení K. F. Zierise o jeho odbojové činnosti v letech 1939–1945 z 3. 6. 1946. Podobně viz tamtéž Prohlášení F. Bauera o jeho odbojové činnosti v letech 1939–1945 ze 17. 6. 1946.

Českou národní radou (ČNR), která se zformovala na přelomu let 1944–1945 jakožto zastřešující orgán domácího odboje⁴⁸, a byl začleněn do její tiskové komise, již vedl spisovatel Lumír Čivrný.⁴⁹

2.3. Činnost novinářské odbojové skupiny v období Pražského povstání

Ještě před vypuknutím povstání, 3. května 1945, vedení ČNR v rámci své schůze projednalo i otázku médií a přijalo některá opatření v této oblasti pro případ vypuknutí povstání v Praze. Jejich zabezpečením a provedením byla pověřena tisková komise ČNR. V rámci těchto opatření zaznělo několik návrhů, které však byly během povstání realizovány jen částečně. Co nejrychleji mělo být zajištěno vydávání revolučních deníků komunistické strany (konkrétně Rudého práva), odborů, zemědělců a Lidových novin. Dále měl být sestaven soupis listů, jejichž vycházení mělo být v průběhu povstání zakázáno. Tento zákaz se měl vztahovat na všechny německé noviny a časopisy; z českých titulů, které v té době ještě na území Prahy vycházely, mělo být zastaveno České slovo, Venkov a Polední list. Další návrh počítal s tím, že by byly v průběhu povstání povoleny pouze dva listy – Rudé právo a informativní list ČNR. Vycházení ostatních novin pak mělo být řešeno až v období po osvobození. Oproti tomuto radikálnímu návrhu však bylo navrhováno i „liberálnější“ řešení – zastavit pouze nejvíce zkompromitované tituly, přičemž do dalších listů měli být dosazeni revoluční komisaři. Nově mělo být počítáno s deníkem pro mládež. Zazněl též návrh na zabrání vydavatelství Melantrich, jehož iniciátorem byli s největší pravděpodobností zástupci KSČ. Toto opatření mělo být ospravedlňováno tvrzením, že Melantrich je v podstatě společnost německá. Součástí opatření v oblasti tisku mělo být též vyhotovení seznamu proněmeckých novinářů, kteří měli být v průběhu povstání zajišťováni. Počítalo se také s pověřením odpovědného činitele pro řízení ČTK v revolučním období.⁵⁰ Z dochovaných záznamů jednání ČNR však není zřejmé, které návrhy byly konkrétně přijaty k realizaci.

⁴⁸ ČNR oficiálně vznikla na ustavující schůzi ve dnech 29–30. dubna 1945 v Praze. Skládala se z 27 zástupců KSČ, Ústřední rady odborů, Rady tří, Revolučního hnutí zemědělců, Revolučního hnutí družstevníků, Revolučního hnutí žen a Hnutí za svobodu. Předsedou ČNR byl jakožto apolitická osobnost s vysokým morálním kreditem zvolen prof. Albert Pražák, místopředsedou pak Josef Smrkovský. V průběhu povstání fungovaly v rámci ČNR dvě komise – vojenská a tisková. V čele tiskové komise stál komunist Lumír Čivrný. V průběhu pražského povstání ČNR vystupovala jako představitelka revolučního hnutí českého lidu a zmocněnec první československé vlády Národní fronty v Košicích. Jako celek se hlásila ke Košickému vládnímu programu. Ačkoliv bylo složení ČNR politicky různorodé, v průběhu povstání se zde výrazně uplatňoval právě vliv levicově orientovaných členů v čele s komunistou Josefem Smrkovským. Blíže k činnosti ČNR v době povstání viz např. Kotrlý, J. Pražské povstání 1945. Nákl. Klubu Dr. Milady Horákové, Praha 1995.

⁴⁹ Viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 5.

⁵⁰ Viz Hudec, V. Československá žurnalistika v antifašistickém odboji let 1939 až 1945, Novinář, Praha 1978, str. 241–242.

V pozdějším průběhu Pražského povstání lze sice vysledovat určité dílčí pokusy o uskutečnění některých navrhovaných opatření, dramatická situace však zřejmě neumožnila jejich plnou realizaci. S jistotou lze říci jen následující: seznam kolaborujících novinářů pro potřeby ČNR vypracoval tajemník okupačního Národního svazu novinářů Karel F. Zieris a odpovědným činitelem ČNR pro řízení ČTK byl jmenován František Bauer. Během povstání byly též zastaveny některé deníky, a to i přesto, že zaujaly protiněmecký postoj a svým obsahem se připojily k povstání. Taktéž bylo v průběhu povstání zajištěno vycházení Rudého práva a probíhaly též přípravy pro vydání mládežnického deníku (viz dále).⁵¹ Žádná systematická opatření v oblasti tisku však prováděna nebyla a různé odbojové skupiny během povstání více méně živelně šířily vlastní noviny a letáky.⁵² Skupina novinářů v čele s Františkem Bauerem se ve dnech 5.–9. května aktivně zapojila do revolučního dění v pražských ulicích. Na 5. května od 14 hodin měla skupina naplánovanou schůzku, ta se však již neuskutečnila, protože v Praze vypuklo povstání. Ještě před polednem se tak sešli pouze František Bauer, Antonín Cibulka a Karel F. Zieris, kteří se odebrali do budovy Unie železničářů v Dlouhé třídě, kde zasedala ČNR. Zde od předsedy tiskové komise ČNR Lumíra Čivrného obdrželi legitimace členů tiskové komise ČNR a Zieris odevzdal Čivrnému návrh dekretu na nové uspořádání tisku a taktéž seznam novinářů – kolaborantů, které měl z pověření skupiny připravit. Čivrný pak předal Františku Bauerovi dekret podepsaný předsedou ČNR Albertem Pražákem, který ho pověřoval převzetím vedení tiskového odboru

⁵¹ Poslední noviny psané v duchu protektorátu vyšly v Praze 5. května 1945. Jednalo se o deníky Venkov, Národní práce, Polední list, Národní politika, Večerní České slovo, Lidové noviny a Lidové listy. Některé z těchto titulů pak vyšly i následující den, tentokrát však už v duchu revolučním. Kromě toho se v pražských ulicích objevilo i obnovené Rudé právo a vyšly rovněž za protektorátu zastavené Národní listy a Lidový deník. ČNR přitom tyto snahy o přerod protektorátních listů v listy revoluční nikterak nepodporovala, protože ve většině případů neměla nad jejich vydáváním kontrolu a netušila, jací lidé za tím kterým titulem stojí. Během povstání proto uznávala především ty listy, které zastupovaly jednotlivé složky ČNR, tj. především komunistické Rudé právo a odborářskou Práci, která poprvé vyšla 8. května (Vladimír Hudec s Vojtěchem Dolejším chybně uvádějí datum 6. května 1945). S povolením ČNR vyšel v poslední den povstání 9. května také nový list mládeže Mladá fronta. (viz Příloha 8) Tolerantně však ČNR nahlížela i na ty listy, které uznávaly vůdčí roli ČNR a tlumočily její stanoviska. V tomto případě se jednalo například o vydání Národní politiky, která se legalizovala i tím, že si do čela postavila nově jmenovaného šéfa tiskového odboru Františka Bauera (viz Příloha 9 - V. Dolejší chybně uvádí, že Národní politika během povstání nevyšla). Toleranci si vysloužilo i Osvobozené České slovo (viz Příloha 7), na jehož vydávání se podílel člen Bauerovy skupiny František Meloun, a v jehož tiskárně našli dočasné útočiště i členové tiskové komise ČNR a osazenstvo ČTK. Razantně naopak ČNR vystupovala vůči listům, které nerespektovaly její vedoucí postavení a otiskovaly i výzvy ostatních odbojových organizací, které si na vedení Pražského povstání činily nárok. To bylo osudné například pro Polední a Nedělní list nebo pro Národní listy. Blíže viz např. Národní politika, 6. 5. 1945; NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Oznámení vydavatelství Práce Policejnímu ředitelství v Praze z 11. 7. 1945; Hudec, V. Československá žurnalistika v antifašistickém odboji let 1939 až 1945, Novinář, Praha 1978, str. 253–263; Dolejší, V. Události před 20 lety. In Novinář, č. 4, 1965, str. 116–117.

⁵² S datem 7. května 1945 například vyšel list prokomunistické mládežnické skupiny Pěst, který byl vytištěn v tiskárně Melantrich, 8. května vyšel v Suchdole u Prahy list místního Národního revolučního výboru Hlas revoluce apod.

předsednictva ministerské rady a dozorem nad ČTK, která pro povstalce představovala důležitý komunikační uzel, jež bylo nutno ovládnout.⁵³

František Bauer s doprovodem však nešel převzít ČTK z rukou německých okupantů, protože budova byla již v té době obsazena vydavatelem Pestrého týdne Karlem Neubertem.⁵⁴

Zde bychom měli učinit krátkou odbočku a popsat si alespoň stručně situaci v Praze v prvních hodinách povstání. Ambice na jeho politické vedení (a v podstatě na vedení celého českého domácího odboje vůbec) si totiž v té době nečinila pouze Česká národní rada, ale taktéž tzv. Ústřední národní výbor⁵⁵, který byl napojen na vojenské velitelství Alex v čele s brigádním generálem Františkem Slunečkem. Velitelství Alex, které bylo složeno ze zbytků vojenské odbojové organizace Obrana národa, mělo ambice vojensky koordinovat povstání na celém území Čech. Na území Prahy měl pak povstání řídit jeho podřízený orgán, vojenské velitelství Bartoš v čele s generálem Karlem Kutlvašrem. Během povstání se velitelství Alex sídlící v budově firmy Kunerle na Staroměstském náměstí dostalo politicky i vojensky do pozadí a iniciativu převzalo především velitelství Bartoš se sídlem v Bartolomějské ulici. Za velitelství Alex udržoval s ČNR styk podplukovník generálního štábu Ing. Antonín Sameš, velitelství Bartoš pak komunikovalo s ČNR prostřednictvím vedoucího vojenské komise ČNR kapitána Jaromíra Nechanského.⁵⁶ V průběhu povstání však došlo mezi velitelstvím Alex a ČNR ke sporům ohledně vedoucího postavení v rámci vojenského odboje. Generál Slunečko se považoval za hlavu vojenské akce, neboť vojáci příliš nevěřili, že ČNR je vojensky kompetentní velet ozbrojenému povstání a navíc, podle Václava Černého, podezřívali ČNR z toho, že je příliš ve vleku politicko-stranických vlivů.⁵⁷ ČNR však měla jinou představu a snažila se velitelství Alex podříditi své autoritě.⁵⁸ Bezprostředně před vypuknutím povstání

⁵³ Viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 5. Situaci později popsal shodně také František Bauer. Viz Archiv AV ČR, fond František Bauer, karta 2, poznámky k nevydaným pamětem Františka Bauera, str. 68. V jiném dokumentu pak Bauer uvedl, že byl na místo vedoucího tiskového odboru určen již před vypuknutím povstání vedoucími činiteli ROH a ÚVODu. V případě ÚVODu měl však na mysli spíše tzv. Přípravný revoluční národní výbor, který navázal na činnost ÚVODu po jeho likvidaci na přelomu let 1942/1942–1943.

⁵⁴ Viz pozn. 44.

⁵⁵ Ústřední národní výbor (vystupoval též jako Národní výbor republiky Československé) navazoval svou činností na tzv. Přípravný revoluční národní výbor (PRNV).

⁵⁶ Blíže viz např. Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křídel 2005. Jaromír Nechanský byl velitelem paradesantního výsadku Platinium - Pewter, který přistál na území Protektorátu v únoru 1945 a byl zachycen odbojovou organizací Rada tří. Ta byla jednou ze zakládajících složek České národní rady a právě z popudu Rady tří byl Nechanský a jeho radiotelegrafista Jaroslav Klemeš 20. dubna přepraveni do Prahy jako zástupci Rady tří v ČNR. Vysílačka Anna, kterou přivezli s sebou, pak představovala jediné spojení vedení ČNR v Praze s československou exilovou vládou v Košicích a s Londýnem.

⁵⁷ Viz Černý, V. Křík koruny české. Brno, Atlantis 1992, str. 388.

⁵⁸ Takto popisuje situaci před vypuknutím povstání historik Jindřich Marek ve své knize Barikáda z kaštanů, kde podrobně mapuje jednotlivé složky zapojené do Pražského povstání. (Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křídel 2005) Sám generál Slunečko však měl situaci později popisovat poněkud odlišně, a to tak, že „...z tajůstkářství pplk. gšt. Sameše a hlášení npor.

pak skutečně mělo v této věci dojít k dohodě, nicméně Slunečko i nadále pokračoval v některých nezávislých akcích. Jednou z nich bylo také obsazení budovy ČTK, které provedl se Slunečkovým souhlasem člen jeho štábu, novinář, vydavatel a šéfredaktor Pestrého týdne, nadporučík v záloze Karel Neubert.⁵⁹ „Dne 5. května tak asi ve 14 hod. hlásil npor. (Karel) Neubert, člen mého štábu, že se půjde zmocnit ČTK. Dostal k tomu rozkaz, rozkaz provedl a provedení hlásil telefonicky s dodatkem, že by vydal s ČTK provolání k pražskému obyvatelstvu. Svolil jsem s podmínkou, že musím znáti obsah provolání. Hlásil mi obsah provolání telefonicky a po krátkém rozmýšlení jsem dal souhlas, aby to pustil.“⁶⁰

Prohlášení vyšlo ještě tentýž den v revolučním, Neubertem kontrolovaném vydání Poledního listu a následující den též v obnoveném vydání nacisty zastavených Národních listů.⁶¹ Pražané tak mohli být v prvních hodinách povstání poněkud zmateni, neboť z těchto novin k nim promlouval Ústřední národní výbor jakožto představitel československé vlády, zatímco ti, kterým se dostala do rukou například Národní politika (jejímž šéfredaktorem byl v těchto revolučních dnech František Bauer) byli naopak přesvědčováni o svrchovaném postavení České národní rady. K orientaci pak nepřispívalo ani vysílání Českého rozhlasu, který byl od počátku povstání pod vojenským velením skupiny Bartoš a zprvu uveřejňoval prohlášení obou orgánů.⁶² Jasnou politickou linii nedržel ve svém vysílání ani pražský městský rozhlas, který byl zpočátku pod kontrolou Ústředního národního výboru. Tento poněkud rozostřený

Neuberta bylo možno soudit, že se ustavuje jakási Národní rada, ale kdo to je a kde je, to jsme ve štábu Alexe odpoledne 5. května nevěděli”. Výpověď generála Františka Slunečka dostupná z http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2001_2/152.htm. V jiném poválečném dokumentu však Slunečko uvedl, že velitelství Alex „...od první chvíle se podřídl vedení České národní rady”. Zpráva vojenské organizace Alex, dostupné z http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2001_2/152.htm.

⁵⁹ Viz Černý, V. Křik koruny české. Brno, Atlantis 1992, str. 279. Samotné obsazení budovy ČTK, v níž sídlil i tiskový odbor ministerstva školství a lidové osvěty, však proběhlo nenásilně. Neubertovi předal budovu jeho přítel, šéfredaktor Tiskového odboru Ctibor Melč. Viz. Hrubá, J. Obraz výtvarného umění a architektury na stránkách Pestrého týdne v době Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945), diplomová práce FSV UK, Praha 2006, str. 7. Podle vzpomínek tehdejšího ředitele ČT Miloše Novotného zavlála na budově ČTK již v 11 hodin dopoledne československá vlajka. Viz Stejskal, J. Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848–1948. Praha, Triton 2008, str. 296.

⁶⁰ Výpověď generála Františka Slunečka dostupná z http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2001_2/152.htm. Čas, kdy měl Neubert Slunečka informovat o záměru obsadit ČTK, se však neshoduje s údaji uvedenými ve Zprávě vojenské organizace Alex, která byla publikována u příležitosti přijetí zástupců velitelství Alex prezidentem republiky dr. E. Benešem na podzim r. 1945. Zde je uvedeno následující: „Česká tisková kancelář v Lützowově ulici byla obsazena npor. v zál. Karlem Neubertem ve 12 hod. 30 min. a do 15 hod. byl obnoven normální provoz. Již ve 13 hod. bylo na Bellových (pozn. autora - správně Hellových) aparátech zahájeno přímé spojení s Reuterem v Londýně a s Moskvou. Obsazení ČTK německou strážní jednotkou bylo likvidováno, úředníci německého státního ministerstva byli odzbrojeni a internováni.“ Znění zprávy dostupné z http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2001_2/152.htm.

⁶¹ Viz Národní listy, 6. 5. 1945, str. 2, Provolání Národního výboru.

⁶² Blíže k vysílání rozhlasu v období Pražského povstání viz Ješutová, E. a kol. Od mikrofonu k posluchačům. Praha, Český rozhlas 2003, str. 175–179.

mediální obraz však vcelku trefně vystihoval živelnost počátečních hodin Pražského povstání vůbec.

Česká národní rada ovšem nehodlala jakoukoliv konkurenci v politickém vedení domácího odboje tolerovat. Poté, co přišly zprávy o tom, že ČTK obsadil Karel Neubert a že po Praze koluje Polední list s provoláním Ústředního národního výboru podepsaným generálem Alexem, rozhodla se ČNR 5. května jednat.⁶³

A právě v tomto okamžiku se opět vracíme k novinářské skupině kolem Františka Bauera, který byl ČNR zmocněn k převzetí tiskového odboru a ČTK. Bauer se pak společně s Antonínem Cibulkou, Františkem Melounem, Karlem Zierisem a zástupcem vojenské komise ČNR podplukovníkem Antonínem Samešem vypravil do budovy v Lützowově (dnešní Opletalově) ulici, kde obě instituce sídlily. Zde došlo kolem šesté hodiny odpolední⁶⁴ k zatčení Karla Neuberta a také Ctibora Melče, posledního šéfredaktora tiskového odboru ministerstva školství a lidové osvěty. Následně pak ČTK zveřejnila tuto zprávu: „Česká národní rada pověřuje vedením tiskového odboru České národní rady v Praze II., Lützowova ul. 5, doktora Františka Bauera jako předsedu výboru zástupců tisku, který je součástí tiskové komise České národní rady.“⁶⁵ František Bauer tak poprvé veřejně vystoupil jakožto osoba odpovědná za řízení osvobozeného českého tisku.

Po skončení povstání se k této poněkud zamotané situaci kolem ČTK a tiskového prohlášení vyjádřil i generál Slunečko: „Pokládá se za důležité, aby pražské obyvatelstvo rychle bylo informováno, dal jsem k provolání souhlas. Co se však stalo? Do ČTK přišel pplk. gšt. Sameš s panem Dr. Bauerem a npor. v zál. Neuberta zatkli, vyslýchali na policii ohledně obsazení ČTK a uveřejnění proklamace. Tedy na místo, aby se mnou spolupracovali a dali mi vědět o své existenci a svém SV, zatkli člena mého štábu a propustili jej až večer 5. května... Proklamace byla vydána cyklostylem, a že ji potom uveřejnili některé pražské deníky, za to nemohu zodpovídati.“⁶⁶

⁶³ Rozruch mezi vedením ČNR zřejmě způsobila především pasáž, v níž se Ústřední národní výbor zaštitil plnou mocí československé vlády v Košicích. Toto tvrzení však zcela neodpovídalo skutečnosti. Slunečko se sice pokoušel s košickou vládou spojit, pravděpodobně se mu to však nepodařilo a tímto prohlášením chtěl pouze podpořit autoritu Ústředního národního výboru v očích české veřejnosti. Karel Zieris sice ve svém vzpomínkovém projevu z roku 1975 upozorňoval na to, že provolání Ústředního národního výboru obsahovalo výzvu k „obnově republiky podle předmnichovského vzoru“, čímž naznačoval, že šlo o projev reakčních sil, ve skutečnosti však v textu nic takového nebylo a jeho znění se nikterak nelišilo od tónu, jímž v průběhu povstání komunikovala s veřejností Česká národní rada.

⁶⁴ Jindřich Marek ve své knize Barikáda z kaštanů uvádí, že k zatčení Karla Neuberta a převzetí ČTK Bauerem došlo již kolem 17.00. Viz Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křídel 2005, str. 279.

⁶⁵ Národní politika, 6. 5. 1945, str. 1, Dr. F. Bauer pověřen vedením Tiskového odboru ČNR.

⁶⁶ Výpověď generála Františka Slunečka dostupná z http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2001_2/152.htm.

Od večerních hodin 5. května tak již byla ČTK i tiskový odbor prostřednictvím Bauerovy skupiny v rukách České národní rady. Ve 20.45 pak ministr československé exilové vlády Hubert Ripka pozdravil v českém vysílání BBC z Londýna bojující Prahu a prohlásil ČNR za jedinou představitelku politické moci v Čechách a na Moravě až do příchodu prezidenta a československé vlády. O čtvrt hodiny později pak povstalecký rozhlas oznámil Pražanům personální složení vedení ČNR jakožto jediného politického reprezentanta povstání. Vedoucí úloha ČNR tak byla v očích veřejnosti potvrzena.⁶⁷ Nikoliv však v očích československé vlády v Košicích. Ta totiž neměla spojení ani s Londýnem, ani s Prahou a uznání ČNR jako politické představitelky moci bylo pouze sólovou akcí ministra zahraničí Huberta Ripky, který doposud zůstával v Londýně. Košická vláda byla o dění v Praze informována pouze kusými zprávami z rozhlasu a zejména představitelé KSČ měli obavy, aby volání Prahy o pomoc nakonec přece jen nevyslyšela americká armáda stojící na demarkační linii Kraslice – Karlovy Vary – Plzeň – Rokycany – Písek – Vyšší Brod.⁶⁸

Vraťme se však k činnosti novinářské skupiny kolem Františka Bauera. Ten společně s budovou ČTK převzal též odpovědnost za velitelství vojenské skupiny Ivan, která byla napojena na vojenské velitelství Bartoš, a v ČTK jí velel pracovník tiskového odboru protektorátního ministerstva lidové osvěty, podplukovník generálního štábu Josef Werner⁶⁹. ČTK však pracovala pro povstalce již od převzetí Neubertem a přijímala na radiových přístrojích a přístrojích typu Hell zpravodajský servis agentury Reuters z Londýna, sovětské agentury TASS z Moskvy a taktéž francouzské AFP. Tyto zprávy pak byly Bauerovou skupinou telefonovány vedoucímu tiskové komise ČNR Lumíru Čivrnému. Ne vždy se však dařilo telefonické spojení s ČNR navázat, protože její sídlo se během povstání několikrát přesunulo. Karel Zieris vzpomínal, že první problém se spojením se vyskytl bezprostředně po převzetí ČTK Bauerovou skupinou, kdy se nepodařilo zprávu o splnění úkolu telefonicky předat. Sám se měl proto vypravit do budovy Unie železničářů v Dlouhé ulici, aby ČNR o dění v ČTK informoval osobně. Po cestě měl potkat mladé novináře Jaromíra Hořce a Jana

⁶⁷ Viz Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křidel 2005, str. 279.

⁶⁸ Viz Janýr, P. Beneš a jeho dekrety, Britské listy 14. 6. 2010. Dostupné z <http://www.blisty.cz/2010/6/14/art53079.html>.

O strachu z případného postupu Američanů na Prahu, který komunističtí představitelé zažívali ve vlaku z Košic do Bratislavy, hovoří ve svých pamětech i Václav Kopecký: „Beneš se tedy blížil k Bratislavě s libým pocitem, že americká vojska postupují na západě Čech a že se snad dostanou do Prahy. My jsme se blížili k Bratislavě v chmurných úvahách, že to přece není možné, aby Američané přišli do Prahy. Vždyť kdyby tomu tak mělo být, znamenalo by to, že my přece nemůžeme jít do Prahy obsazené americkými vojsky.“ Kopecký, V. ČSR a KSČ. Praha, SNPL 1960, str. 384.

⁶⁹ Jan Stejskal uvádí jméno s jednoduchým „V“. Viz Stejskal, J. Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848–1948. Praha, Triton 2008, str. 296.

Budu, kteří si šli do ČNR pro dekret na převzetí tiskárny nacistického deníku Der Neue Tag (jednalo se o bývalou tiskárnu pražského německého deníku Prager Tagblatt v Panské ulici), kde chtěli vydávat nový mládežnický deník Mladou frontu. Když však tříčlenná skupinka dorazila na místo, měla zde zastihnout pouze několik příslušníků Revolučních gard, kteří se chystali odjet autobusem na nákladové nádraží Žižkov, kam se ČNR již dříve přesunula. Zierise, Hořce a Budu přitom měli vzít s sebou. Existuje však i verze Hořcova, podle níž se tímto autobusem přesouvali i členové ČNR. Je otázkou, zda v tomto případě selhala paměť Zierisovi či Hořcovi, ale Hořcova verze se, vzhledem k množství detailů, jeví autorovi jako pravděpodobnější.⁷⁰

Od ČNR Zieris po vyličení situace v ČTK získal dekret opravňující Bauerovu skupinu k zastavení Poledního listu a Národních listů a dále obdržel text provolání ČNR, které vyzývalo revoluční rady ve výrobních podnicích, továrnách i bankách k převzetí správy a zajištění majetku podle pokynů Ústřední rady odborů⁷¹. Zieris telefonoval prohlášení do ČTK. Mezitím začal být prostor žižkovského nádraží ohrožován výpady nacistických oddílů z kasáren SA umístěných v budově školy Na Pražačce. ČNR se proto raději přesunula do budovy družstva Včela na Tylově náměstí. Odtud pak Zieris zamířil zpět do budovy ČTK.⁷²

Ta se již tou dobou stala terčem ostřelování z protějších domů, kterého se účastnili i příslušníci Gestapa z nedalekého Petschkova paláce, a osazenstvo budovy se tak raději i s částí vybavení přestěhovalo do sklepních prostor. Následující dny povstání pak ČTK zažila několik útoků. Němci se dokonce měli snažit proniknout do budovy sklepeními z Bredovské ulice (dnes Politických vězňů), z garáží gestapa v Lützowově (dnešní Opletalově) ulici a ze sousední budovy pojišťovny Star. Do okolí ČTK dopadlo také několik leteckých bomb, které následně rozpoutaly požár. Právě kvůli bombardování se osazenstvo ČTK muselo několikrát uchýlit do sklepení na Václavském náměstí a 8. května již musela být budova vyklizena

⁷⁰ Sám Jaromír Hořec ve svých vzpomínkách na počátky Mladé fronty setkání z Zierisem nezmiňuje. Jako společníka při cestě do sídla ČNR v Dlouhé ulici uvádí Jana Grossmana, a navíc popisuje situaci tak, že ČNR v Dlouhé ulici ještě zastihli a jednali zde s členem ČNR Václavem Koutným, vedoucím tiskové komise Čivrným, jehož žena měla znění dekretu o k převzetí tiskárny Der Neue Tag napsat na stroji, a tajemníkem ČNR Josefem Kubátem, který měl dekret společně s předsedou ČNR Pražákem podepsat. Pražákův podpis údajně získali, ale Kubát prý podepsat odmítl a papír roztrhal. Následně mělo podle Hořce dojít k autobusovému přesunu ČNR na nákladové nádraží Žižkov. Společně se členy ČNR přitom měl jet také Hořec, aby si přece jen vymohl povolení k převzetí tiskárny, což se nakonec také stalo. Blíže viz Hořec, J. – Sígl, M. Generace 45: Pamětníci Mladé fronty 1945–1950. Praha, Riopress 1997, str. 18–19.

⁷¹ V jeho čele byli funkcionář protektorátní NOÚZ, mladý sociální demokrat Evžen Erban a komunist František Jungmann.

⁷² Viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 6.

definitivně.⁷³ Posádka budovy gestapa v Petschkově paláci začala v dopoledních hodinách bombardovat ČTK zápalnými granáty, z nichž asi 20 objekt zasáhlo a způsobilo požár, jenž se začal šířit do všech pater budovy. Pracovníci ČTK⁷⁴ se proto podzemím přesunuli do budovy vydavatelství Melantrich na Václavském náměstí, odkud udržovali telefonické spojení s ČNR a s pražskými redakcemi.⁷⁵ V odpoledních hodinách se pak skupina novinářů v čele s Bauerem pasáží Lucerna a Štěpánskou ulicí přesunula na Karlovo náměstí do bytu dr. Šlechtové, známé Františka Bauera a Františka Melouna. V bytě byla k dispozici telefonní linka, a tak mohla Bauerova skupina udržovat styk s ostatními pracovníky ČTK v budově Melantrichu, kteří i nadále udržovali spojení s pražskými redakcemi.⁷⁶ Karel Zieris se pak měl z pověření skupiny odebrat do sídla ČNR v budově policejního ředitelství v Bartolomějské ulici⁷⁷. Zde již před 11. hodinou dopolední proběhlo první jednání s velitelem německých vojsk na území Prahy generálem Toussaintem o případné německé kapitulaci.⁷⁸ Toto jednání bylo obnoveno ještě před 14. hodinou a následně pak kolem 16. hodiny odpolední, kdy byl kapitulací protokol konečně podepsán. Tuto zprávu Zieris okamžitě telefonoval

⁷³ Budova ČTK měla v podzemí velký protiletectký kryt. Na jeho zdech byla označena místa, kudy se lze prokopat do sklepení sousedních domů. Ve dnech povstání se tak mohlo osazenstvo ČTK relativně bezpečně dostat i do okolních domů a pasáží na Václavském náměstí. Podle vzpomínek pamětníků ve sklepeních pod ČT v době povstání pobývalo velké množství lidí. Do ČTK přicházeli i další novináři jako například Jan Hrabánek či Ladislav Štoll. Viz Stejskal, J. Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848–1948. Praha, Triton 2008, str. 297.

⁷⁴ Ozbrojený vojenský oddíl Ivan pod velením podplukovníka Wernera pak budovu hájil až do odpoledních hodin. Následně se stáhl na barikády v okolí Štěpánské ulice.

⁷⁵ Blíže viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 7; dále viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Prohlášení F. Bauera o jeho odbojové činnosti v letech 1939–1945 ze 17. 6. 1946, str. 5; dále viz Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křídel 2005, str. 286. Popis situace v ČTK během povstání se v jednotlivých zkoumaných pramenech mírně liší, ale jedná se pouze o drobné nesrovnalosti v časové posloupnosti dějů, které vyplývají z osobních vzpomínek jednotlivých pamětníků. Azyl pracovníků ČTK ve sklepení budovy Melantrichu potvrzuje ve svých pamětech i jeho generální ředitel Jaroslav Šalda. Viz Šalda, J. Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace. Rukopis, str. 724.

⁷⁶ Viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 7; dále viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Prohlášení F. Bauera o jeho odbojové činnosti v letech 1939–1945 ze 17. 6. 1946, str. 5. Karel Zieris v této souvislosti vzpomínal, že k přesunu Bauerovy skupiny na Karlovo náměstí došlo na žádost ředitele Melantrichu J. Šaldy. Ten se měl, vzhledem k postupu německých jednotek, které od ranních hodin 8. května útočily na centrum Prahy a přes Příkopy postupovaly k Václavskému náměstí, obávat, že pokud by se Němcům podařilo Melantrich obsadit, mohla by přítomnost zástupců ČNR ohrozit existenci podniku. František Bauer však jednání s Šaldou nezmiňuje a o této epizodě se ve svých pamětech nezmiňuje ani Jaroslav Šalda. Viz Šalda, J. Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace. Praha, Eva 2001.

⁷⁷ ČNR sem přesídlila již 6. května po poledni a setrvala zde až do konce povstání. Viz Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křídel 2005, str. 281.

⁷⁸ Německé jednotky se měly začít stahovat z Prahy a okolí 8. 5. 1945 v 18.00. Těžké zbraně měly být odevzdány na okrajích Prahy, lehké zbraně pak před dosažením americké demarkační linie. České obyvatelstvo nemělo činit ustupujícím německým jednotkám obtíže. Plné znění protokolu o provedení formy kapitulace německých branných sil z 8. 5. 1945 viz např. Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křídel 2005, str. 276.

pracovníkům ČTK do budovy Melantrichu, aby ji rozšířili do všech redakcí⁷⁹. Předseda tiskové komise ČNR Lumír Čivrný pak Zierise požádal, aby byla prostřednictvím ČTK na příští odpoledne, tj. 9. května, svolána do sídla ČNR v Bartolomějské ulici konference zástupců pražského tisku.⁸⁰

2.4. Přípravy nových tiskových pořádků v prvních dnech svobody

I přes kapitulaci německých sil však boje na některých místech Prahy neustaly ani 9. května. V boji pokračovaly zejména jednotky SS. Definitivně tak německý odpor zlomily až jednotky 1. ukrajinského frontu Rudé armády, ty dorazily na severozápadní hranici hlavního města v brzkých ranních hodinách 9. května a ve spolupráci s českými povstanci začaly likvidovat poslední ohniska německého odporu.⁸¹

Příjezd Rudé armády do Prahy byl samozřejmě velkou událostí, při níž nemohli chybět zástupci ČNR a samozřejmě ani novináři. Plánovaná konference tak musela být odložena na druhý den. Když se však 10. května v poledne zástupci pražských redakcí sešli v sídle ČNR v Bartolomějské ulici, došla zpráva, že je očekáván přílet košické vlády na letiště ve Kbelích. Ani tuto událost samozřejmě nechtěl nikdo z přítomných minout. Karel Zieris později na přílet vlády vzpomínal takto: „Po dlouhém vyjednávání dostali novináři přece jen k dispozici dopravní prostředek, ‚zelený anton‘, kterým ještě nedávno převáželi gestapáci české vlastence do Pečkárny. Seděli jsme v něm namačkáni, odděleni uprostřed mříží... Na letišti nás přivítali hlídkující sovětské vojáci a každého počastovali z velkého kanystru na benzín stakanem vodky. Bylo krásné, slunečné počasí, když z letadla vystoupili jednotliví členové vlády. Někteří z nás znali s. V. Kopeckého, nového ministra informací, ještě z doby, kdy byl redaktorem RP a také on si některé z nás pamatoval. Pozdravil nás a řekl vesele: ‚Tak kluci všechno mám tady v aktovce a hned se dáme do toho‘. Požádali jsme ho, zda by se mohl zúčastnit konference zástupců pražského tisku, kterou ČNR opět odložila na příští den. Soudruh Kopecký přislíbil a skutečně se dne 11. května na konferenci zástupců tisku dostavil.“⁸² Dodejme, že na konferenci přispěchal nový ministr informací přímo z první schůze vlády, kde se mimo jiné jednalo též o nastolení nových pořádků v oblasti periodického

⁷⁹ Zieris v této souvislosti později uváděl, že vyjednaváči ČNR přinesli kapituláční listinu podepsanou K. H. Frankem. Ten se však jednání vůbec neúčastnil. Viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 7.

⁸⁰ Viz NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 7.

⁸¹ Viz Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křidel 2005, str. 287.

⁸² NA, fond ASYN, neuspořádané materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 8.

tisku. (viz Příloha 6) Ministr vnitra Václav Nosek byl pak na základě usnesení vlády pověřen, aby jeho ministerstvo rozeslalo podřízeným úřadům radiotelegraficky následující pokyn: „Bud'tež okamžitě zastaveny denní listy, které za nesvobody vycházely a ať dobrovolně ať z donucení psaly pro Němce. Vydávati denní listy se povoluje stranám sociálně-demokratické, nár. sociální, lidové a komunistické. Tyto nové časopisy nesmějí však vycházeti pod názvy, které měly za nesvobody. Opatření se netýká časopisů odborových, kulturních a pod. a nevztahuje se, pokud jde o povolený počet časopisů, na Slovensko.“⁸³

Vraťme se však k prvnímu setkání odbojové skupiny novinářů se svým novým ministrem. Radostný obrázek příletu Košické vlády, který Zieris po letech vykreslil ze svých vzpomínek, zřejmě zcela nekorespondoval s realitou. Ani košická vláda, ani domácí odboj o sobě neměli, vzhledem k velmi omezeným možnostem komunikace v období okupace, zcela přesný obrázek. Vedení domácího odboje již v průběhu okupace přirozeně předpokládalo, že se bude výrazně podílet na budování poválečného Československa. Vládu vytvořenou v Košicích z představitelů londýnského a moskevského exilu proto chápali pouze jako dočasnou s tím, že po obnovení samostatného Československa tato vláda své funkce složí a bude vytvořena vláda nová, v níž bude mít domácí odboj významné zastoupení.⁸⁴ Proto také všechny významnější odbojové skupiny kromě činnosti zpravodajské či vojenské promýšlely také politický program, podle něž měl být osvobozený stát přebudován. Sjednocením těchto myšlenek byl v rámci nekomunistického odboje především program PVVZ „Za svobodu“, který přijal i ÚVOD a jehož myšlenky byly po rozbití ÚVODu prosazovány další přední odbojovou organizací Rada tří.⁸⁵ Také komunistický odboj měl samozřejmě svou politickou koncepci, která se zpočátku řídila především programem Kominterny, po jejím rozpuštění v roce 1943 však mezi Radou tří, domácími komunisty a Revolučním odborovým hnutím došlo k programovému sblížení a domácí odboj tak do závěrečné fáze války vstupoval přes dílčí rozpory více méně programově jednotný. Jeho program byl výrazně socialisticky zaměřený a v některých směrech dokonce ještě radikálnější než program přijatý zástupci londýnského a

⁸³ NA, fond PŘ – dodatky, 1931-51, karton 271, pokyn ministerstva vnitra týkající se vydávání listů, které vycházely v období okupace (19. 5. 1945).

⁸⁴ Zahraniční odboj však tuto představu nesdílel a jednání o složení košické vlády byla vedena s tím, že tato vláda bude i první vládou osvobozeného Československa. Viz např. Drtina, P. Československo můj osud. Svazek II. Kniha 1. Praha, Melantrich 1992; Kopecký, V. ČSR a KSČ. Praha, SNPL 1960, str. 378–383.

⁸⁵ Rada tří (R3) vznikla v září 1942 ze zbytků nekomunistických odbojových organizací Obrana národa a Petiční výbor Věrní zůstaneme. Operovala zprvu především na Českomoravské vysočině a na Vysočině. Zprvu vystupovala pod názvem Přípravný revoluční výbor, posléze Jaro a nakonec v létě 1944 jako Rada tří. Základem pro poválečnou politiku byla zkrácená obdoba programu Za svobodu PVVZ nazvaná Co chceme? Program obsahoval obnovení nezávislého národního státu s přímou vazbou na Rusko a druhotně na západní demokracie, opatření v sociální politice, znárodnění těžkého průmyslu, snížení počtu politických stran, odsun sudetských Němců. Londýnská exilová vláda Radu tří v čele s vojenským velitelem generálem Vojtěchem Lužou a politickým představitelem Josefem Grňou uznala jako zastřešující organizaci v domácím odboji.

moskevského exilu v Košicích.⁸⁶ Domácí odboj přitom předpokládal, že mu po válce bude dána možnost, aby svůj program realizoval. Způsob jednání „o nás bez nás“, ke kterému se uchýlili zástupci londýnského a moskevského exilu a jehož produktem bylo vytvoření košické vlády a koneckonců i její program, proto mnohé účastníky domácího odboje nepříjemně zklamal. Také vztah zahraničního odboje k odboji domácímu nebyl zcela ideální, a to jak ze strany Londýna, tak ze strany Moskvy, která již pracovala podle sovětských směrnic. Prezident Beneš nepovažoval za účelné budovat doma reprezentativní orgány, které by podporovaly tendence ke státnímu dualismu, člen moskevské komunistické emigrace Rudolf Slánský referoval Zorinovi, že tuto radu vytvořili angličtí agenti a ministerský předseda, sociální demokrat Zdeněk Fierlinger, projevoval obavy z vůdčího postavení ČNR a možných nároků na zastoupení ve vládě.⁸⁷ Problematický vztah exilu k domácímu odboji se projevoval již v průběhu války například v rozdílném pohledu na úkoly domácího odboje (exil vyžadoval od odbojových skupin především zpravodajskou činnost) či v neochotě podporovat materiálně rozsáhlejší domácí vojenské odbojové akce.⁸⁸ Vztah představitelů domácího odboje a košické vlády, složené z představitelů zahraničního exilu tak bezprostředně po osvobození rozhodně nebyl zcela pozitivní.⁸⁹ Košická vláda se přitom nedůvěru domácího odboje nesnažila zlepšit a již od počátku stavěla domácí odboj na druhou kolej. Zatímco u představitelů londýnského exilu se tato snaha projevovala spíše jakousi neochotou k jednání, u moskevských komunistů šlo často o otevřené nepřátelství, a to dokonce i vůči „vlastním“ lidem. Známý je například útok nového ministra informací Václava Kopeckého⁹⁰ na předsedu ČNR Alberta Pražáka či

⁸⁶ Blíže viz např. Grňa, J. Sedm roků na domácí frontě, Blok Brno 1968; dále viz Luža, R. V Hitlerově objetí: Kapitoly z českého odboje. Praha, Torst 2006.

⁸⁷ Viz Janýr, P. Beneš a jeho dekrety, Britské listy 14. 6. 2010. Dostupné z <http://www.blisty.cz/2010/6/14/art53079.html>.

⁸⁸ Zejména Moskva si nepřála, aby na území Československa ještě před příchodem Rudé armády vznikla nějaké organizovaná a vyzbrojená armáda, a ani Londýn, který byl zřejmě nucen respektovat velmocenské dohody západních Spojenců a SSSR, i přes řadu slibů domácí ozbrojenou akci materiálně nikterak zásadně nepodpořil. Přesto však byli obyvatelé Protektorátu v moskevském i londýnském rozhlase opakovaně vyzýváni k aktivnímu odporu vůči okupantům. Tyto výzvy však působily na domácí odboj spíše negativně, neboť měl zcela oprávněný pocit, že zahraniční odboj tak žene neozbrojené lidi doma na jatka.

⁸⁹ Napjaté vztahy se promítly dokonce i do přivítání členů košické vlády na letišti ve Kbelích. Jeho atmosféra byla přes slavnostní ráz okamžiku spíše rezervovaná, podle místopředsedy ČNR Otakara Machotky vyzářovala z vládní delegace ostražitost a chlad. Viz např. Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křídel 2005, str. 289.

⁹⁰ Kopecký, Václav. Narozen 27. 8. 1897 v Kosmonosech, zemřel 5. 8. 1961 v Praze. Český komunistický politik a novinář. Po maturitě na Malostranském gymnáziu v Praze studoval práva na UK, studia však nedokončil. 1919 se podílel na založení a činnosti Marxistického sdružení (organizace levicové inteligence). Od roku 1921 člen KSC, do roku 1924 pracoval jako úředník českého zemského správního výboru. Od pol. 20. let redaktor komunistického tisku, od 1928 redaktor Rudého práva. V letech 1929–38 člen ÚV, 1931–38 člen politbyra ÚV KSC, mezi 1931–38 poslanec NS. V letech 1938–45 působil v Moskvě jako člen zahraničního vedení KSC, v roce 1945 se podílel na vypracování Košického vládního programu. Od roku 1945 člen ÚV a předsednictva ÚV KSC, poslanec NS, v letech 1945–53 ministr informací, mezi 1953–54 ministr kultury, od roku 1954 místopředseda vlády. Přední ideolog a propagandista KSC, hlavní tvůrce a představitel komunistické

kritika některých vedoucích představitelů domácího komunistického odboje v čele s členem IV. ilegálního ústředního výboru KSC a místopředsedou ČNR Josefem Smrkovským.⁹¹ Moskevští komunisté ČNR nevěřili, byť v ní měli výrazné zastoupení. V pozdějších letech byla úloha ČNR komunistickou historiografií potlačována, či dokonce demonizována na rozdíl od glorifikace osvoboditelské Rudé armády, která však ve skutečnosti přišla do města, jež se osvobodilo samo. Nedůvěra k ČNR byla navíc podporována postojem Sovětů. Jejich zástupci v Praze dali svůj postoj k ČNR jasně najevo hned před prvním jednáním vlády 11. května na Pražském hradě. Při hodnocení činnosti ČNR tlumočil Zdeněk Fierlinger vládě stanovisko sovětské vlády zastupované v Praze maršálem Malinovským a velvyslancem Zorinem: „...ministrský předseda Fierlinger referuje, že mu sovětské vojenské orgány právě cestou velvyslanectví sdělily, že nemají důvěru k ČNR, poněvadž některé věci a zjevy neopravňují k této důvěře. Jde o styk s Vlasovci, o styk s Němci a o celou politickou linii, jak se projevuje v rozhlasových vysíláních. Předseda vlády dodává, že snad jde o nedorozumění, ale pro vládu plyne z toho, že musí setrvat na zdrženlivém stanovisku k ČNR a žádat, aby odevzdala správu země ihned do rukou vlády a aby se co nejdříve provedly volby do Zemského národního výboru.“⁹² Postoj osvoboditele a hlavního spojence k ČNR tak zcela zásadně ovlivnil i postoj samotné vlády.⁹³

Nejostřeji vystupovali vůči domácímu odboji moskevští komunisté, kteří prosazovali bezvýhradnou spolupráci se SSSR. Přední komunistický ideolog poválečných let Václav Kopecký později označoval činnost domácího nekomunistického odboje výhradně slovem „pikle“ a Josefa Smrkovského obviňoval z toho, že svou ctižádostí a politickou neschopností, jež se u něj projevily během pražského povstání, dával osud republiky do rukou reakčních

kulturní politiky druhé poloviny 40. a 50. let. Jako člen užšího stranického vedení se aktivně podílel na nezákonnostech a zvláště 50. let, mj. též na přípravě vykonstruovaných soudních procesů.

⁹¹ 11. května 1945 při odpoledním setkání představitelů ČNR a košické vlády v hotelu Alcron, na němž presidium ČNR zastoupené Pražákem, Smrkovským a představitelem ROH Kubátem zkritizovali přístup vlády k požadavkům domácího odboje, měl Kopecký napadnout Pražáka slovy: „To znamená, pane profesore, že se nemůžete dočkat ministerského křesla.“ Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křidel 2005, str. 220. Podobně viz Grňa, J. Sedm roků na domácí frontě, Blok, Brno 1968.

Josef Smrkovský, který se v průběhu povstání vždy snažil zajistit pro komunistickou stranu přední pozice, byl za svou účast v ČNR později vedením strany silně kritizován a jeho podpis pod kapitulačním protokolem z 8. května 1945 byl prezentován jako neodpustitelná politická chyba a jeden z důkazů jeho špatného charakteru. Až do období pražského jara nikdy nezískal vedoucí funkci ve straně či ve státním aparátu a během normalizace byla jeho účast na Pražském povstání opět výrazně negativizována a stala se jedním z důležitých bodů propagandistické kampaně, která měla diskreditovat Smrkovského v očích veřejnosti. Viz např. Politik masky zbavený, Knižovna Rudého práva, Praha 1975. Kritiku Smrkovského najdeme i ve vzpomínkách Václava Kopeckého. Viz Kopecký, V. ČSR a KSC. Praha, SNPL 1960.

⁹² Kaplan, K. – Špiritová, A. ČSR a SSSR 1945 –1948. Dokumenty z mezivládních jednání. Brno, Doplněk 1997, str. 25.

⁹³ Viz Janýr, P. Beneš a jeho dekrety, Britské listy 14. 6. 2010. Dostupné z <http://www.blisty.cz/2010/6/14/art53079.html>

živlů, které podle Kopeckého ČNR ovládaly: „...nepochopil, jaké neštěstí se mohlo stát, kdyby se byly uskutečnily cíle tajemných piklů, které byly před 9. květnem spřádány v Praze a ve kterých se počítalo i s úlohou Národní rady, respektive jejích buržoasních činitelů, jako byli: Kutlvašr, Nechanský, Machotka, Jílovský, Kubát apod.“⁹⁴ Faktem je, že ČNR svou část dohody dodržela a na první oficiální schůzi ČNR a košické vlády v hotelu Alcron složila moc do jejích rukou. Vláda pak „odměnila“ vedení ČNR tím, že je jmenovala členy nově zřízeného Zemského národního výboru v Praze.⁹⁵ Tím zároveň zabránila tomu, aby byla první poválečná československá vláda doplněna o zástupce domácího odboje.⁹⁶ Samotná schůze přitom zřejmě nebyla nikterak šťastná a měla ji charakterizovat atmosféra „plná nervozity skrývané pod srdečnostmi stisků“.⁹⁷ Nespokojeni byli samozřejmě především zástupci ČNR, kteří své rozladění nad chováním k představitelům domácího odboje přednesli zástupcům vlády ještě v tentýž den vpoledvečer na druhé schůzi se zástupci košické vlády v hotelu Alcron. Ani toto setkání však vztahy mezi oběma tábory nikterak nezlepšilo. Schůzi totiž nečekaně navštívil maršál Koněv, a tak byla veškerá politická jednání odsunuta do pozadí. Domácí odboj se tedy žádného většího uznání, jež by bylo vyjádřeno příslibem zásadního podílu na výkonné moci v obnovené republice, opět nedočkal.⁹⁸ Jeden z členů ČNR, literární kritik Václav Černý, později ve svých pamětech popsal politickou situaci poválečných květnových dnů následovně: „A vítězství přišlo, a s ním přikvačila mocichtivá sestava, která se do ciziny ‚zachránila pro vlast‘ ... v jednom byla dokonale svorná: odstrčila odboj ten či onen... pustila k vodě jeho cíle a plány, přinášela si svoje, a byl to především plán nesdílené vlastní moci.“⁹⁹

2.5. Poválečné konstituování vazeb mezi novinářskou organizací a ministerstvem informací a osvěty

Zatímco vedoucí postavy domácího odboje, které často strávily několik let v ilegality a v každodenním nebezpečí života, jistě měly právo domáhat se v obnovené republice těch nejvyšších mocenských pozic, byly bezprostředně po osvobození postaveny na druhou kolej a

⁹⁴ Kopecký, V. ČSR a KSČ. Praha, SNPL 1960, str. 388.

⁹⁵ Jeho předsedou byl původně jmenován Josef Smrkovský, který však následně na žádost Sovětů musel rezignovat.

⁹⁶ Viz Marek, J. Barikáda z kaštanů: Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křídel 2005, str. 289. Přeměnu ČNR na zemské národní výbory ovšem navrhl místopředseda ČNR Josef Smrkovský, nicméně zároveň požadoval i účast domácího odboje ve vládě. To však lidovecký náměstek předsedy vlády obratem odmítl s tím, že „současná vláda není ještě tak sestavena, aby do ní mohli být přijati domácí pracovníci“. Citováno dle Janýr, P. Beneš a jeho dekrety, Britské listy 14. 6. 2010. Dostupné z <http://www.blisty.cz/2010/6/14/art53079.html>.

⁹⁷ Viz Hořec, J. – Sígl, M. Generace 45: Pamětníci Mladé fronty 1945-1950. Praha, Riopress 1997, str. 22.

⁹⁸ Jednání se za ČNR zúčastnilo jen její prezidium v čele s Albertem Pražákem.

⁹⁹ Citováno dle Janýr, P. Beneš a jeho dekrety, Britské listy 14. 6. 2010. Dostupné z <http://www.blisty.cz/2010/6/14/art53079.html>.

jejich nároky byly v naprosté většině případů odbyty posty, z nichž nemohly vývoj poválečného Československa nijak zásadně ovlivnit, skupina novinářů, kteří nějakým způsobem spolupracovali s odbojem a v závěrečné fázi se dokonce prosadili do jeho vedoucího domácího orgánu, si své postavení oproti době předválečné spíše vylepšila. Vliv na to měla zejména snaha nově založeného ministerstva informací v čele s Václavem Kopeckým podřídit média, a tedy i novináře pod svou kuratelou. Vzhledem k relativně demokratickému systému třetí republiky ještě nemělo ministerstvo informací možnost vystupovat vůči novinářům bezvýhradně z pozice síly. Proto se snažilo podřídit si novináře různými nabídkami moci či materiálních výhod. Nebylo jisté náhodou, že část novinářů, kteří byli v závěrečné fázi okupace reprezentanty novinářského odboje a nositeli představ nové koncepce poválečných médií, byla již v květnu či červnu 1945 získána do služeb ministerstva informací: „Ministr Kopecký projevil ochotu převzít do aparátu ministerstva informací a osvěty členy odbojové skupiny novinářů, ale někteří dali přednost pracovat v osvobozeném tisku a tak do služeb nově se tvořícího ministerstva informací a osvěty vstoupili dr. Bauer, neboť deník Národní politika, v němž byl redaktorem, měl být jako soukromý podnik akcionářů zastaven, dále Ant. Cibulka, dr. Osvald¹⁰⁰, Jan Hrabánek a K. Zieris, kteří vytvořili základ tiskového odboru. Místo designovaného přednosty odboru V. Žižky z londýnské emigrace vyhověl ministr Kopecký požadavku domácího odboje a vedením tiskového odboru pověřil dr. Bauera. Kol. Cibulka a Osvald měli na starosti politickou informaci, já pak byl pověřen novou organizací tisku na revolučních zásadách. Kol. Hrabánkovi, jako právnímu referentu, odborníku na tiskové právo, svěřen úkol vypracovat na zásadách, předložených odbojovou skupinou ČNR, návrh dekretu o vydávání novin a postavení novinářů.“¹⁰¹

Většinu ze jmenovaných zřejmě nemusel Václav Kopecký příliš přemlouvát. Jednalo se většinou o novináře, kteří v období republiky nepatřili k naprostým špičkám v redakční hierarchii, a někteří z nich navíc ani neměli možnost návratu do své staré redakce, protože jejich list po válce nesměl vycházet. Pozice ministerského rady, kterou jim Kopecký nabízel, byla pro většinu z nich více, než by si před okupací mohli přát. Kupříkladu Františku Bauerovi byl ministrem Kopeckým od 15. května 1945 přiznán základní služební plat 8500 korun měsíčně.¹⁰² Vzhledem k poměrně rychlému růstu mezd v následujících letech přitom

¹⁰⁰ Osvald, Václav. Narozen 23. 10. 1901 ve Chvaleticích u Písku, zemřel roku 1981. Historik, publicista, vysokoškolský pedagog. Působil v redakci deníku Národní osvobození, po osvobození přijat do služeb tiskového odboru ministerstva informací. Člen syndikátu československých novinářů, po válce člen Svazu českých novinářů.

¹⁰¹ Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 9–10.

¹⁰² Archiv AV ČR, fond František Bauer, karton 1, platový výměr ministerstva informací Dr. Františku Bauerovi z 25. 7. 1945.

lze předpokládat, že se tato částka ještě dále zvyšovala, navíc měl Bauer bezesporu nárok na výkonnostní přídavky. Průměrná mzda v roce 1946 přitom činila 2665 korun, nejvyšší možná tarifní mzda novináře daná vyhláškou pak 6750 korun.¹⁰³ Samozřejmě nelze tvrdit, že materiální a prestižní benefity byly jedinou motivací jejich jednání, řada z nich šla na ministerstvo informací i z toho důvodu, že zde viděli možnost přímo se podílet na budování nového mediálního systému, o němž uvažovali již během okupace. Ovšem skutečnost, že se tito novináři stali podřízenými Václava Kopeckého, měla v následujících letech zásadní vliv na to, jakou koncepci budou skutečně prosazovat, neboť Kopecký byl vždy především komunistou a až poté členem vlády Národní fronty.¹⁰⁴ Jeho zásahy do utváření a uskutečňování této koncepce přitom nemusely být nijak značné, protože řada prvků, které chtěla KSČ v rámci médií prosazovat, se shodovala s myšlenkami, které v rámci médií prosazoval i odboj doma a v rámci otázky nejdůležitější, tj. zákazu soukromého vlastnictví mediálních podniků, vládla mezi moskevským odbojem a novináři z domácího odboje naprostá shoda.

Společnou notu pak našly obě strany i v rámci úvah o podobě nové novinářské organizace. Kopeckému a celému vedení KSČ samozřejmě vyhovovala představa jednotné organizace, která nabízela snadnou možnost manipulace s celou novinářskou obcí, jak to dokázali nacisté v rámci protektorátního Národního svazu novinářů. Obě strany se bez potíží shodly i na zásadě, že možnost vykonávat novinářské povolání bude vázána na členství v této nové jednotné organizaci, což byl opět prvek úspěšně odzkoušený nacisty v rámci NSN. Toto souznění mezi představami domácího novinářského odboje a moskevského exilového centra si mohl nový ministr informací jen pochvalovat, což také činil: „Věřu nevím, v kterém druhém úseku otázek, týkající se výstavby nové republiky, měl náš zahraniční odboj, hlavně východní, tak plně totožný program s odbojem domácím jako ve věci revolučního opatření v oblasti tisku. A nevím, v kterém druhém oboru si naše revoluční vláda tak dobře rozuměla s domácími pracovníky, jako v oblasti tisku. A aniž bych chtěl zmenšovat svoji odpovědnost, musím říci, že celý ten nový tiskový pořádek, jež jsme v republice zavedli, jest revolučním dílem novinářů samých. Já jsem mohl jen s velikou radostí akceptovat myšlenky a zásady, jež novináři přinesli.“¹⁰⁵

¹⁰³ Kromě toho mohli zaměstnavatelé přiznat novinářům ještě výkonnostní přídavek až do výše 25 % platu. Vyšší platy mohl zaměstnavatel stanovit jen s přímým souhlasem ministerstva ochrany práce. Viz. Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 1–2, str. 9, Platové věci.

¹⁰⁴ Viz např. Kopecký, V. ČSR a KSČ. Praha, SNPL 1960; dále viz Pávová, J. Demagog ve službách strany. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2008.

¹⁰⁵ NA, fond ASYN, karton 166, Záznam průběhu valného shromáždění Svazu českých novinářů ze 17. 3. 1946, str. 9–10.

Vztahy mezi oběma stranami byly tedy hodnoceny jako vysoce nadstandardní. Jednota vládla i v představě, že nová organizace novinářů by měla být vybavena velmi rozsáhlými pravomocemi. Václavu Kopeckému tedy v zásadě zbývalo podřídit tuto novou organizaci dohledu svého ministerstva. Zde narazil na odpor některých novinářů (nikoliv však členů vedení novinářské organizace) a politiků z nekomunistických stran, což se promítlo ve sporech týkajících se například znění legislativní normy, která měla novinářskou organizaci právně vymezit.¹⁰⁶ Průtahy kolem schválení zákona vymezujícího postavení svazu novinářů však nemusely Kopeckého nikterak zásadně znepokojovat, protože vedení svazu vystupovalo vůči jeho osobě zcela podřízeně a často až servilně, což do značné míry souviselo s poměrně štědrými materiálními podporami, které se svazu ze strany Kopeckého od počátku dostávalo, a především pak s personálním propojením vedení svazu a samotného ministerstva informací.¹⁰⁷ Z hlediska Václava Kopeckého mělo toto propojení nesporné politické výhody. Řada změn, které ministerstvo po osvobození realizovalo v oblasti médií, totiž mohla být před případnými politickými oponenty obhájena tím, že je iniciovali a také připravili samotní novináři. Složení vedení poválečné novinářské organizace i tiskového odboru ministerstva informací (TOMI) přitom navenek působilo jako politicky vyvážené, protože zastoupení zde měly všechny politické strany Národní fronty, což mohlo Václavu Kopeckému sloužit jako další argument vůči případným kritikům. Tiskový odbor ministerstva informací přitom hrál zásadní roli nejen při budování a naplňování koncepce poválečných médií. Byl také orgánem, který zajišťoval styk mezi vrcholnými orgány výkonné moci a médii jako takovými. Ačkoliv spadal pod jedno z ministerstev a nikoliv přímo pod úřad vlády, v podstatě suploval funkce bývalého tiskového odboru předsednictva ministerské rady. Vrcholná autorita TOMI ve styku s médii platila jak pro vládu, tak pro jednotlivá ministerstva, což bylo deklarováno již bezprostředně po osvobození na schůzi zástupců ministerstev a ústředních úřadů svolané TOMI na 12. června 1945: „Jednomyslně bylo uznáno, že jediným tiskovým odborem pro všechna ministerstva a ústřední úřady je tiskový odbor ministerstva informací, jehož prostřednictvím se zásadně organisuje veškerý styk ministerstev s tiskem a porady pánů ministrů s redaktory.“ Dále bylo zdůrazněno, že „informování veřejnosti jakýmkoliv prostředkem děje se cestou jednotlivých odborů ministerstva informací... Styk s Tiskovým odborem ministerstva informací /TOMI/ děje se tak, že informace a zprávy nepolitického rázu jsou dodávány přímo České tiskové kanceláři, Praha XII., Stalinova tř. 3, pokud možno

¹⁰⁶ Blíže viz kapitola Účast svazu na vytváření poválečné mediální legislativy.

¹⁰⁷ Blíže viz kapitola Majetkové poměry svazu v letech 1945 – 1948.

telefonicky /č. tel. 204-42/, informace a zprávy rázu zásadního a politického Tiskovému odboru ministerstva informací“.¹⁰⁸

Výše uvedené skutečnosti již naznačují, že konstituování poválečného svazu novinářů se dělo v poměrně úzké spolupráci s ministerstvem informací. Vedení svazu přitom často využívalo možností, které mu personální propojení s TOMI dávalo. Záležitosti, které spadaly pod kompetenci jednotlivých ministerstev a ústředních úřadů, například většinou řešilo přímou intervencí u jednotlivých ministrů či nejvyšších představených úřadů, místo aby se drželo standardních (a jistě o hodně zdoluhavějších) úředních postupů. Pokud svaz řešil záležitosti spadající přímo pod ministerstvo informací, byla situace samozřejmě ještě jednodušší, a většina legislativních i materiálních potřeb byla proto po roce 1945 řešena právě s tímto úřadem.

2.6. Úvodní fáze poválečného budování nové novinářské organizace od května 1945 do března 1946

Jak již bylo naznačeno výše, úvahy o podobě poválečné novinářské organizace krystalizovaly v rámci skupiny novinářů v okolí Františka Bauera již v průběhu okupace. Zprvu se přitom počítalo s tím, že bezprostředně po osvobození bude vydána legislativní norma, na jejímž základě by byla nová organizace ustavena, přičemž se předpokládalo, že by tento zákon mohl být vydán ještě v „revolučním“ režimu formou prezidentského dekretu. Tyto tužby však nakonec nebyly uskutečněny¹⁰⁹ a k legislativnímu zakotvení novinářské organizace v právním systému poválečného Československa došlo až mnohem později. První kroky v budování nové jednotné novinářské organizace však byly učiněny již v květnových a červnových dnech 1945. O tom, kdo bude mít v rámci novinářské obce na nové organizaci největší podíl, se rozhodlo již v průběhu pražského povstání, kdy byla skupina kolem Františka Bauera začleněna jakožto výbor reprezentující pokrokové novináře do tiskové komise ČNR a byl jí svěřen dohled nad ČTK a tiskovým odborem. Vedoucí postavení této skupiny pak bylo potvrzeno i v rámci konference zástupců pražského tisku, která byla po dvou neúspěšných pokusech svolána ČNR na 11. května 1945 od 14 hodin do sídla ČNR v Bartolomějské ulici. Zde byl okruh lidí kolem Františka Bauera ještě doplněn zástupci novinářů z východního

¹⁰⁸ NA, fond ASYN, neutříděné materiály, zápis o poradě tiskových referentů všech ministerstev a ústředních úřadů svolané TOMI na 12. 6. 1945

¹⁰⁹ Blíže k problematice tvorby a schvalování těchto legislativních norem viz kapitola Účast svazu na vytváření poválečné mediální legislativy.

odboje¹¹⁰, kteří se na schůzi dostavili společně s novým ministrem informací Václavem Kopeckým. Na této schůzi byly položeny základy novému uspořádání poválečných československých médií a bylo zde také jednáno o formě potrestání novinářů, kteří v průběhu okupace kolabovali s nacistickým režimem¹¹¹.

Na průběh jednání této konference, která se z hlediska pozdějšího vývoje ukazuje jako velmi důležitá, se nám dochovalo pouze několik dílčích odkazů. Jisté je, že zde byla projednávána záležitost očisty novinářského stavu a bylo rozhodnuto zřídit komisi, která měla na prověření novinářů v rámci svazu dohlížet. Taktéž bylo rozhodnuto o okamžitém vyloučení a předání lidovému soudu u těch novinářů, kteří se provinili nejvíce. Řešena byla též budoucnost novinářské organizace. Dosavadní Národní svaz novinářů měl být rozpuštěn a následně měla být ustavena nová jednotná organizace českých a moravských novinářů s tím, že po utvoření podobné očištěné organizace na Slovensku bude ustaven společný ústřední výbor, který bude zastupovat novináře v celostátním měřítku.

Vyskytly se však i názory, že by nebylo nutné stávající organizaci zcela rušit, ale že by po očištění od kolaborantů mohla být její kontinuita zachována. Tento názor zastávali především někteří členové Krychtálkem rozpuštěného ústředního výboru NSN, kteří žádali obnovení jeho činnosti.¹¹² Tato skupina však neměla podporu ani v novém vedení novinářské organizace, ani na ministerstvu informací, a tak se nakonec prosadila koncepce, která se distancovala od protektorátního Národního svazu novinářů (zejména od jeho činnosti pod vedením Vladimíra Krychtálka) a prosazovala vybudování organizace nové. Přesto však v prvních dnech po osvobození vystupovala organizace pod názvem Národní svaz novinářů, a to jak v úřední korespondenci, tak vůči veřejnosti. Jako Svaz českých novinářů začala organizace vystupovat až v průběhu léta 1945, přičemž po jisté krátké období se ještě přechodně používalo i označení Svaz českých redaktorů.

Už v tomto počátečním období se ukazuje poměrně výrazná vazba nově budované organizace na jednotné Revoluční odborové hnutí (ROH). Protože se ukazovalo, že zákon, který by legislativně upravoval postavení novinářské organizace, nebude zřejmě vydán urychleně ve

¹¹⁰ Pravděpodobně se jednalo o malou skupinu tvořenou Gustavem Barešem, Marií Kořátkovou, Františkem Nečáskem, Evou Outratovou, Jiřím Tauferem, Vlastimilem Borkem a několika dalšími komunistickými novináři, kteří strávili okupaci v sovětském exilu a vrátili se s částí košické vlády letecky již 10. května 1945. Novináři ze západního odboje se do Československa vraceli později v průběhu května a června. 7. 6. 1945 se pak uskutečnila tisková konference, na níž syndik československé organizace novinářů západního odboje Bohumil Laušman seznámil veřejnost s činností celkem sto dvaceti československých novinářů na západě. Laušmanovým místopředsedou v této organizaci byl Jiří Hronek. Viz Svobodné noviny, 8. 6. 1945, str. 2, Čs. novináři v odboji.

¹¹¹ Blíže viz kapitola Poválečná očista v rámci Svazu českých novinářů.

¹¹² Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 10–11.

formě prezidentského dekretu, požádala skupina novinářů kolem Františka Bauera Ústřední radu odborů (ÚRO), aby sama ustavila přípravný výbor novinářů, protože nová organizace měla být podle názorů těchto novinářů nejen organizací profesní, ale především odborovou. Už v tomto období se přitom zřejmě uvažovalo o začlenění budoucí organizace do jednotné odborové organizace a oslovení ÚRO, aby garantovala ustavení přípravného výboru svazu novinářů, tak bylo prvním krokem k budoucím jednáním.¹¹³

Ustavující schůze přípravného výboru se konala 19. června 1945 v zasedací síni tiskového odboru ministerstva informací. Schůzi předsedal František Bauer a zúčastnili se jí i další členové jeho odbojové skupiny. Kromě nich byli pozváni ještě někteří členové rozpuštěného výboru NSN, zástupci pražských redakcí a zástupci novinářů ze zahraničního odboje. ÚRO zastupoval přímo člen prezidia, komunistů František Jungman. Ten dal také za ÚRO souhlas, aby přítomní novináři utvořili přípravný výbor Svazu českých novinářů. Tento výbor pak zvolil užší předsednictvo, které bylo v následujících měsících odpovědné za přípravy k ustavení nové novinářské organizace. Předsedou byl, zřejmě pro vyjádření úzké vazby na ÚRO, zvolen zástupce šéfredaktora ústředního odborářského deníku Práce Jaroslav Vozka. Čtyři místopředsedové byli zvoleni tak, aby byly ve vedení zastoupeny všechny strany Národní fronty. Za KSČ to byl šéfredaktor Rudého práva Vladimír Koucký¹¹⁴, za sociální demokracie odpovědný redaktor Práva lidu Radim Foustka¹¹⁵, za národní socialisty odpovědný

¹¹³ Více o vztahu svazu a odborů viz podkapitola Otázka vztahu mezi SČN a ÚRO.

¹¹⁴ Koucký, Vladimír. Narozen 13. 12. 1920 ve Vladivostoku (SSSR), zemřel 21. 7. 1979 v Římě (Itálie). Politik, novinář. Absolvoval gymnázium a poté abiturientský kurz na obchodní akademii. 1938–1939 studoval na PrF UK v Praze. V roce 1938 vstoupil do KSČ a podílel se na založení IV. ilegálního ÚV KSČ. Za 2. sv. války působil v ilegálním tisku, 1944–1945 byl členem IV. ilegálního ústředního vedení KSČ. Za války vydával ilegální stranický tisk, 1945–1953 krátce šéfredaktor a poté zástupce šéfredaktora v deníku Rudé právo. V letech 1953–1955 představitel KSČ v časopise Za trvalý mír, za lidovou demokracii (Bukurešť). Mezi 1955–1958 šéfredaktorem Rudého práva. V letech 1945–1971 člen ÚV KSČ. Mezi 1958–1968 tajemník ÚV KSČ. V letech 1960–1969 poslanec Národního shromáždění. V letech 1969–1971 ve Sněmovně lidu Federálního shromáždění. V letech 1968–1970 čs. velvyslanec v Sovětském svazu, mezi 1970–1978 v Belgii a od roku 1978 v Itálii. Mezi 1958–1968 člen sekretariátu a tajemník ÚV KSČ. Mezi roky 1963–1965 předseda ideologické komise ÚV KSČ. V roce 1957 se stal nositelem Řádu práce. Od května 1945 člen přípravného výboru Svazu českých novinářů.

¹¹⁵ Foustka, Radim. Narozen 22. 2. 1907 v Kročehlavech, zemřel 20. 8. 1960 v Praze. Politolog, novinář a publicista. Bratranec Prokopa Drtiny a Ivana Herbena. V roce 1925 maturoval, v roce 1930 promoval na PrF UK v Praze a získal titul JUDr. Studoval též politologii na École libre des sciences politiques v Paříži a na univerzitě ve Frankfurtu nad Mohanem. Před válkou pracoval tři roky jako advokátní koncipient v Kladně, od roku 1933 působil jako volný novinář, byl odpovědným redaktorem studentského měsíčníku Naše cesta v Kladně, zástupcem hlavního redaktora časopisu Právník, zahraničně politickým redaktorem deníku Národní osvobození. Od roku 1933 až do roku 1938 redaktorem (zpočátku jako parlamentní zpravodaj) deníku Právo lidu. V roce 1939 redaktorem Hlasu lidu v Kladně. V roce 1939 zatčen v rámci akce proti sociálně demokratickým politikům a do 8. 2. 1940 vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. Po osvobození se stal zástupcem šéfredaktora Práva lidu. V roce 1946 tento post opustil, protože byl jmenován profesorem politiky a vědy o novinách na nové Vysoké škole politické a sociální v Praze. Zastával zde funkci děkana politické fakulty. Přispíval do Kulturní politiky. V únoru 1948 člen akčního výboru pražských vysokých škol. V roce 1948 se habilitoval v oboru politické dějiny a působil jako teoretik marxistické právní vědy a sociální demokracie. V letech 1949–1954 profesor na Vysoké škole politických a hospodářských věd v Praze,

redaktor Svobodného slova Rudolf Kolář¹¹⁶, lidovce zastupoval redaktor Lidové demokracie Simeon Ghelfand¹¹⁷. Jednatelem byl zvolen Karel F. Zieris, v jehož osobě měl v užším předsednictvu zastoupení tiskový odbor ministerstva informací, novináře ze zahraničního odboje pak reprezentoval pokladník Zdeněk Ančík¹¹⁸. Posledními dvěma členy se pak stali šéfredaktor tisku ÚRO Otakar Wunsch a šéfredaktorka Světa Sovětů Marie Košťátková¹¹⁹,

v roce 1954 jmenován profesorem obecné teorie státu a práva na PrF UK. Od 1. 3. 1954 do 31. 8. 1955 působil na UK jako prorektor. Po odvolání působil až do své smrti jako pedagog.

Od roku 1927 členem sociální demokracie, působil i jako politik, po válce aktivní v její propagační komisi. V červnu 1948 přešel do KSČ. Od roku 1933 členem Syndikátu čs. novinářů, 23. 9. 1936 zastupoval syndikát na jednání kongresu Mezinárodní unie tisku. Od června 1945 místopředsedou přípravného výboru Svazu českých novinářů. Působil v očistné komisi a později v disciplinární komisi svazu, z níž v roce 1947 odstoupil kvůli svému působení na Vysoké škole politické a sociální.

¹¹⁶ Kolář, Rudolf. Narozen 26. 11. 1901 v Praze, zemřel 26. 11. 1960 v Praze. Po maturitě studoval filosofii na FF UK v Praze. Ve 20. a 30. letech redaktor Českého slova, a deníku A-Zet. Často se dostával do konfliktu s policií. Po osvobození v květnu 1945 odpovědný redaktor Svobodného slova. V jeho redakci až do 31. 12. 1947 (fakticky však do června 1947). Později pracoval v ČTK a spolupracoval s Československými listy. Byl členem Syndikátu čs. novinářů, ve 30. letech jednatelem jeho pražské pobočky. 1945–1948 člen přípravného výboru a později i předsednictva Svazu českých novinářů. V únoru 1948 člen akčního výboru SČN.

¹¹⁷ Ghelfand, Simeon. Narozen 5. 1. 1895 v Akermanu (Rumunsko), zemřel roku 1963 v Bruselu (Belgie). Novinář, politik. Narodil se v Besarábii, jeho otec byl však české národnosti. Za 1. světové války se rodina přestěhovala do Oděsy, roku 1920 odešel na naléhání otce do Československa. V Praze studoval medicínu a filosofii na UK. Studia nedokončil a od roku 1925 se živil jako novinář se zaměřením na národohospodářská a filosofická témata. Od r. 1934 vedoucí rubriky Sociální škola v katolickém časopise Neděle. V téže době redaktorem Lidových listů. V březnu 1939 vyslýchán gestapem ve věci spoluautorství knihy Die Tötengraber des sudetendeutschen Katholizismus. Propuštěn, ale měl zákaz publikovat. Psal i nadále pod pseudonymem. Za trest poslán na stavbu silnice do Průhonic, roku 1942 pracoval na stavbě továrny Junkers ve Vysočanech, poté nasazen na budování tábora v Terezíně. V srpnu 1942 opět zatčen a odsouzen k trestu smrti. Při převozu z vězení uprchl a do konce války se skrýval. Od 1. 6. 1945 redaktorem Lidové demokracie. Kriticky se zabýval vztahem křesťanství a marxismu. Zastával názor, že marxismus a fašismus mají společné kořeny. Za to byl již počátkem února 1948 vyslýchán policií. Po únorovém převratu byl okamžitě propuštěn z Lidové demokracie, 1. 3. 1948 vyloučen ze svazu novinářů. Na jaře 1948 zatčen při pokusu přejít hranice. Po krátkém věznění na podzim 1948 uprchl do Německa, kde se spolu s dalšími lidovci snažil o obnovení lidové strany v exilu. Od roku 1949 byl jejím generálním tajemníkem.

¹¹⁸ Ančík, Zdeněk. Narozen 10. 1. 1900 v Kunovicích (Uherské Hradiště), zemřel 17. 9. 1972 v Praze. Novinář, spisovatel. Vystudoval psychologii a filozofii na FF UK. Již během studií přispíval do slovenské Pravdy, poté se stal redaktorem satirického časopisu Trn (1926–31), listu Rudé právo (1928–29) a časopisu levicových intelektuálů Avantgarda. V letech 1934–37 působil v brněnské redakci deníku Moravské slovo a zároveň byl jednatelem brněnské odbočky Syndikátu československých novinářů. Po okupaci navázal styky s odbojem, v roce 1940 uprchl do Francie a vstoupil do československé armády. Po porážce Francie přesídlil do Velké Británie a stal se redaktorem deníku československé armády Naše noviny (1941–1945). Podílel se také na rozhlasovém vysílání v českém jazyce. V letech 1945–56 působil na ministerstvu informací. V letech 1946–51 byl šéfredaktorem časopisu Díkobraz. Mezi 1956–61 pracovník Úřadu předsednictva vlády a krátce též ministerstva kultury. Po roce 1945 se podílel na očistné akci v rámci SČN a v únoru 1948 jako člen Akčního výboru Národní fronty též na dalším vylučování ze SČN. V roce 1945 obnovil své členství v KSČ.

¹¹⁹ Košťátková, Marie. Narodena 10. 8. 1903 v Praze, zemřela 18. 1. 1967 v Praze. Česká komunistická novinářka a publicistka. Již v rámci středoškolských studií projevovala zájem o marxistické myšlenky, který pak rozvíjela i v rámci nedokončeného studia na FF UK. V roce 1925 dálkové studium na Lomonosovově univerzitě v Moskvě. Již od mládí aktivní v pražském studentském kroužku marxistické mládeže. V roce 1931 vstoupila do KSČ. Základající členka Svazu přátel SSSR, pracovala zde jako sekretářka kulturně tiskové komise, její manžel Jiří byl generálním tajemníkem. V letech 1933–1935 vedoucí redaktorkou komunistického časopisu pro ženy Rozséváčka, 1935–39 šéfredaktorka časopisu Svět sovětů. V době okupace spolu s manželem v moskevské emigraci, redaktorka zahraničně politické služby Kominterny. Po spuštění rozhlasového vysílání Za národní osvobození v červenci 1941 participuje na jeho programu a zároveň přispívá do periodik vydávaných pro potřeby československých emigrantů a československých jednotek na území SSSR. Po návratu do vlasti v květnu 1945 vede znovuobnovený týdeník Svět sovětů a ediční činnost Svazu přátel SSSR. Od března 1946 členkou

kteří měli zastupovat novináře z týdeníků. Novináři z regionů byli při sestavování předsednictva přípravného výboru poněkud opomenuti. Osloveni byli pouze členové největších poboček bývalého Národního svazu novinářů v Brně a Ostravě, aby delegovali své zástupce do širšího přípravného výboru.¹²⁰

Přípravný výbor čelil několika základním problémům, které musel vyřešit, aby mohla být vytvořena nová fungující organizace. Z hlediska novinářské obce i veřejnosti samotné byla nejožehavější otázkou očista novinářského stavu od kolaborantů, ať už domnělých, nebo skutečných. Tato otázka byla samozřejmě zcela zásadní i pro vedení připravované novinářské organizace, neboť s ní souvisel nábor členstva. Ti, kteří se v závěru okupace postavili do čela českých novinářů, proto očistu novinářského stavu začali aktivně řešit již bezprostředně po osvobození.¹²¹

Z pohledu nově zvoleného vedení pak bylo nutné urychleně vyřešit i otázku zajištění základních materiálních potřeb pro administrativní provoz. Svaz sice po skončení okupace mohl ještě přechodně využívat dvě podkrovní místnosti v budově Autoklubu v dnešní Opletalově ulici, kam přesunul za protektorátu sídlo NSN Vladimír Krychtálek, nicméně skupina novinářů, která se postavila do čela nové organizace, se zpočátku většinou scházela v prostorách tiskového odboru ministerstva informací. Ten v prvních dnech po osvobození našel spolu s ČTK sídlo v budově Orbisu na tehdejší nově přejmenované Stalinově třídě (dnešní Vinohradská ulice), kde za okupace sídlila německá Pražská tisková korespondence (PZD) a tisková agentura Centropress. Zejména pro ČTK však tyto prostory nebyly příliš vhodné, a tak její ředitel Miloš Novotný zařídil pro ČTK a tiskový odbor ministerstva informací přesun o několik bloků níže do dnes již neexistující budovy bývalého Říšského nakladatelství na rohu Stalinovy třídy a Legerovy ulice, kam se jmenované instituce začaly přesouvat již počátkem června 1945. Tuto budovu si však již v závěru okupace vyhlédla i skupina novinářů kolem Františka Bauera jako vhodné sídlo poválečného Svazu.¹²² Vzhledem k personálnímu propojení na tiskový odbor ministerstva informací byla ovšem nyní situace poněkud komická. Kupříkladu Karel Zieris by se musel vystěhovat ze své kanceláře šéfredaktora tiskového odboru, aby se tam vzápětí mohl nastěhovat jako jednatel přípravného výboru SČN. Vše se tudíž vyřešilo dohodou, jejímž garantem byl Václav Kopecký. Ten svazu

ústředního výboru a užšího předsednictva SČN. Od května 1948 do srpna 1949 šéfredaktorkou zpravodajství Čs. rozhlasu. Od srpna 1949 ředitelkou agentury Telepress podléhající mezinárodnímu oddělení ÚV KSČ v čele s B. Geminderem, po jehož zatčení v roce 1951 je agentura zrušena.

¹²⁰ Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 13.

¹²¹ Blíže k tématu očisty viz kapitola Poválečná očista v rámci Svazu českých novinářů.

¹²² Blíže k tématu svazového majetku viz kapitola Majetkové poměry svazu v letech 1945–1948.

slíbil, že umístění ČTK v budově je pouze dočasné, a vyzval je, aby si podali žádost u Fondu národní obnovy o přidělení domu do národní správy.¹²³ Později se ČTK skutečně vystěhovala, nicméně tiskový odbor ministerstva informací v domě číslo 3 na tehdejší nově přejmenované Stalinově třídě setrval. To bylo pro některé funkcionáře SČN, kteří byli zároveň zaměstnanci tiskového odboru, výhodné, a opět to poukazuje na velice těsnou vazbu mezi vedením SČN a ministerstvem informací.

Pro zařizování provozních záležitostí měl přípravný výbor SČN po květnu k dispozici dvě úřednické síly, které pracovaly ještě v sekretariátu bývalého NSN. Ty však měly zejména zpočátku dost práce s vyřizováním agendy týkající se prověřování novinářů, kteří žádali o členství v nové organizaci, a ostatní agendu tak většinou vyřizovali sami členové přípravného výboru za pomoci administrativních sil na svých pracovištích. Teprve v polovině srpna 1945 přijal svaz svého prvního tajemníka Otto Jandu, na něhož pak přešla značná část administrativní agendy.¹²⁴

Čím se přípravný výbor svazu v prvních měsících po osvobození zabýval? Především zde byla již několikrát zmiňovaná otázka očisty. Ta probíhala současně s nábořem nových členů a musela být vyřešena co nejdříve. Vzhledem k počtu prověřovaných osob představovala v tomto období značnou část svazové činnosti. Další důležitou oblastí, v níž přípravný výbor vyvíjel hned od počátku iniciativu, byla podpora urychleného vydání nového tiskového zákona. Ten měl totiž mimo jiné poskytnout potřebný legislativní podklad pro ustavení nové novinářské organizace, která zatím fungovala v jakémsi revolučním režimu.

Již od počátku SČN aktivně působila ve věci zřízení nové Vysoké školy politické a sociální, na níž měly být kromě jiného vychovávány novinářské kádry pro nová, lidově demokratická média. V létě 1945 byla ustavena komise pro zřízení školy, v níž měli novináři své zastoupení. Výuka na škole pak začala již v říjnu 1945. Kurzy týkající se novinářství však mohli studenti navštěvovat až od třetího ročníku.¹²⁵

Další činností, které se svaz snažil věnovat hned od počátku, bylo získávání finančních a materiálních výhod pro svaz i jeho členy. Podobně jako další společenské organizace se i svaz novinářů snažil již bezprostředně po osvobození zajistit pro sebe co možná největší podíl na majetku, který byl konfiskován Němcům či kolaborantům. V průběhu druhého pololetí roku 1945 tak již naplno probíhala jednání o několik budov, mimo jiné o zámek Rožtěž u

¹²³ Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 10.

¹²⁴ Viz NA, fond ASYN, karta 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN ze 14. 8. 1945.

¹²⁵ Blíže o Vysoké škole politické a sociální viz kapitola Podíl Svazu českých novinářů na ustavení vysokoškolského studia žurnalistiky v letech 1945–1948.

Kutné Hory, lázeňský dům v Karlových Varech, vilu po prvním předsedovi československé vlády Karlu Kramářovi ve Vysokém nad Jizerou, tzv. Hložkovu vilu v Poděbradech, vilu Rodina v Luhačovicích apod. Pokud jde o movitý majetek, zde se svaz již od počátku snažil o přidělení zhruba 2 000 000 korun z majetku bývalého Presseklubu¹²⁶. Podle argumentace svazu měly být tyto prostředky použity především na podporu vdov a sirotků po padlých novinářích.

Pokud jde o drobnější výhody, které svaz zajišťoval pro své členy, tak se již v květnu podařilo zajistit obnovení zvýhodněných novinářských jízdének na železnici, jednalo se také o obnovení zlevněných novinářských tramvajenek. S ministerstvem pošt bylo řešeno přednostní přidělování telefonů, s Fondem národní obnovy zase přidělování rozhlasových přijímačů zabavených Němcům.

Kromě výhod, které měly usnadňovat novinářům výkon jejich povolání, se svaz snažil svým členům zajistit i určitý nadstandard v rámci přidělového systému. Zejména se jednalo o ošacení, obuv, cigarety, kávu a lihoviny, které se svaz pokoušel obstarávat z nejrůznějších zdrojů domácích i zahraničních.¹²⁷

Konec počáteční, „přípravné“ fáze svazu, kterému byla věnována tato kapitola, lze datovat do března 1946, kdy se sešlo ustavující valné shromáždění SČN. Celkově lze konstatovat, že i přes poněkud revoluční a v zásadě legislativně nevymezený režim, v němž novinářská organizace v tomto období fungovala, se svaz již od počátku pokoušel zajistit pro sebe i své členy v rámci české společnosti jisté nadstandardní postavení odpovídající důležité a odpovědné roli, kterou měli novináři a novinářská organizace, dle představ jejího vedení, v lidově demokratické republice zaujmout.

¹²⁶ Presseklub. Oficiální název „Tiskový klub 1939“. Instituce založená v říjnu 1942, výraznější činnost začala vyvíjet až od roku 1943. Vedoucím Presseklubu byl vedoucí skupiny Tisk při kulturně politickém oddělení Úřadu říšského protektora Wolfgang Wolfram von Wolmar (po něm pak Martin Wolf) a jeho náměstkyně Fridrich Rudl (jako předseda Svazu vydavatelů a nakladatelů), Vladimír Krychtálek (jako předseda Národního svazu novinářů) a Karl Ansorge (jako předseda pražské pobočky svazu německých novinářů). Klub měl sídlo v budově pražského Autoklubu v Lützowově ulici (dnešní Opletalova ulice). Měl být jakýmsi střediskem společného setkávání českých a německých novinářů. Kromě toho se v jeho prostorách konaly různé přednášky a také pravidelné širší tiskové konference (zpravidla jednou týdně), po kterých pak následovaly pravidelné porady šéfredaktorů denního tisku (tzv. užší konference). Po skončení těchto oficiálních setkání (ale podle potřeby i jindy) se zde scházela skupina aktivistických šéfredaktorů. Na těchto schůzkách byla probírána aktuální politická situace a Němci zde přítomným udělovali zvláštní úkoly a instrukce. Po válce byly návštěvy Presseklubu hodnoceny jako společenský styk s okupanty a svaz novinářů dotyčné osoby trestal finanční pokoutou. Blíže viz podkapitola Průběh očisty v rámci novinářské organizace.

¹²⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápisy z jednání přípravného výboru SČN z roku 1945.

2.7. Závěr

Koncepce nové jednotné novinářské organizace se začala vytvářet již v průběhu okupace a úzce souvisela s úvahami o celkové podobě mediálního systému v budoucím svobodném Československu. Hlavní roli zde hrála především skupina novinářů navázaná na nekomunistické domácí odbojové organizace. Ačkoliv byli tito novináři před válkou povětšinou příslušníky nekomunistických politických stran, jejich koncepce byla již od počátku silně orientovaná proti soukromému vlastnictví v oblasti periodického tisku a akcentovala odpovědnost novináře vůči státu. Tím vycházela vstříc představám domácích komunistů a především pak komunistických představitelů v moskevském exilu. Na rozdíl od řady jiných oblastí tak mezi komunistickým a nekomunistickým odbojem došlo v otázce podoby rekonstrukce poválečného mediálního systému k vzájemné shodě.

Představu spolupráce mezi novináři a státem pak podporovalo i silné propojení nově se tvořící organizace s ministerstvem informací, jemuž otázka médií resortně příslušela. Komunistický ministr Václav Kopecký již od počátku věnoval novinářské organizaci a jejímu vedení značnou pozornost. Řada osob z domácí odbojové novinářské skupiny našla po válce místo ve strukturách ministerstva, došlo i k přímému personálnímu propojení vedení organizace a nově vytvořeného tiskového odboru ministerstva informací, který měl budování nového mediálního systému na starosti. Václav Kopecký tak již od počátku podporoval dojem, že novináři, kteří prošli odbojem a nezdali český národ spoluprací s okupanty, si vytvářejí mediální systém nové republiky sami.

Vstřícný přístup Václava Kopeckého vůči požadavkům novinářské organizace vytvářel mezi ním a vedením svazu již od počátku silnou vazbu. Kopecký podporoval přesvědčení novinářů o jejich zásadní roli při budování lidově demokratického režimu a o výsadní roli novinářské organizace v rámci novinářského života. Nový svaz novinářů byl již od počátku budován jako cechovní organizace, která měla chránit morální kredit novinářského stavu a rozhodovala o tom, kdo se smí podílet na veřejné komunikaci v médiích. Pro tuto roli byla vybavena silnými pravomocemi, kterými ji obdařilo především Kopeckého ministerstvo informací. Vděčnost vedení svazu svému rezortnímu ministrovi byla po celé sledované období značná a zcela nepochybně přispívala k ideovému směřování organizace. Ačkoliv ve vedení svazu neměli komunisté ani zdaleka převahu, směřovala organizace již od počátku výrazně doleva a vzdalovala se tak části svého řadového členstva, které nadšení pro vstřícné kroky vedení vůči ministerstvu informací, odborům a dalším institucím ovládaným komunistickou stranou nesdílelo.

3. Valné shromáždění Svazu českých novinářů 17. 3. 1946

Dlouho očekávaná a stále odkládaná ustavující valná hromada SČN se sešla v neděli 17. března 1946 v sále Přítomnosti v Penzijním ústavu v Praze. Jednalo se bezesporu o zcela zásadní událost v životě organizace, vždyť šlo o první příležitost, kdy se její vedení setkalo tváří v tvář s řadovým členstvem, které mělo posoudit dosavadní práci přípravného výboru a nakonec poprvé od roku 1939 demokraticky zvolit řádné orgány své stavovské organizace.¹²⁸

Schůzi zahájil již v 8 hodin ráno stávající předseda přípravného výboru Jaroslav Vozka, jenž nejprve přivítal hosty, kteří se na shromáždění novinářů dostavili, a pronesl úvodní projev.

Samotný seznam osobností, jež byly svazem novinářů na akci pozvány, svědčí o důležitosti, kterou tomuto shromáždění přikládal a kterou, jak svaz jistě doufal, mu měli přikládat i představitelé vládní moci. Jednalo se přece o ustavující schůzi organizace, která se pro sebe po osvobození snažila získat výsadní postavení veřejnoprávní korporace a která zastupovala stav, jemuž, podle dikce dobových médií a přesvědčení vedení SČN, připadalo v budovatelském úsilí poválečného Československa velmi důležité a odpovědné postavení.

Je otázkou, zda bylo toto vědomí důležitosti oprávněné či nikoliv, seznam těch nejvyšších veřejných činitelů, kteří pozvání přijali, či naopak odmítli, však toho může být určitým, byť velmi nepřesným měřítkem. Omluvil se například předseda vlády Klement Gottwald, předseda Zemského národního výboru v Čechách Ladislav Kopřiva, předseda Zemského národního výboru na Moravě František Loubal, předseda Prozatímního Národního shromáždění Zdeněk Fierlinger či primátor hlavního města Prahy Petr Zenkl. Vrcholné politické reprezentanty Československa tak na novinářské schůzi zastupoval především ministr informací Václav Kopecký, ministr průmyslu Bohumil Laušman a v průběhu jednání se dostavivší ministr zahraničí Hubert Ripka. Nejmocnější veřejnoprávní korporaci ve státě – Jednotné odborové hnutí – zastupoval generální tajemník Evžen Erban, který sice pět dní před konáním akce účast pro zaneprázdněnost odmítl, 17. března se však nakonec mezi novináři objevil. Svého zástupce nakonec vyslalo i vedení Prahy: namísto primátora se dostavil člen rady pražského Ústředního národního výboru Šolc. Své zástupce delegovaly některé další instituce a organizace. Vysokou školu politickou a sociální, která byla se svazem poměrně úzce spjata, zastupoval její rektor profesor František Rouček, „spřátelený“ svaz spisovatelů

¹²⁸ Poslední příležitost měli novináři v roce 1939, kdy do čela nově ustaveného Národního svazu novinářů zvolili Františka Bauera.

pak reprezentoval Jan Drda. Čestným hostem jednání byl též doživotní syndik českých novinářů Jiří Pichl.¹²⁹

3.1. Projev předsedy přípravného výboru SČN Jaroslava Vozky

Předseda přípravného výboru SČN Jaroslav Vozka ve svém projevu nejprve připomněl ztráty, které novináři utrpěli v průběhu války jak doma, tak i v zahraničí. Poté prohlásil schůzi za usnášeníschopnou a zahájil program jednání.

V úvodu Vozka nastínil důvody, které bránily dřívějšímu svolání valné hromady. Zdůraznil především nutnost dokončení „radikální očisty novinářského stavu“ a dále otázku vyjasnění samotného statutu svazu, s čímž souvisela i otázka přípravy a schvalování zákona o postavení redaktorů a svazu novinářů a v neposlední řadě též otázka vztahu organizace k Jednotnému odborovému hnutí.¹³⁰ Nutno však připomenout, že zákon, který měl definovat postavení svazu novinářů ve společnosti, v době svolání valné hromady ještě schválen nebyl a v přípravném výboru SČN byl tento problém často diskutován. Nakonec však převládl názor, že se svoláním valné hromady se již na zákon čekat nebude.

Velmi ožehavou kapitolou, s níž se museli novináři na své valné hromadě vyrovnat, bylo jejich působení v období protektorátu Čechy a Morava. Vozka nejprve prohlásil za mylný názor veřejnosti, „že právě za okupace čeští novináři zpronevěřili se Havlíčkově tradici a národnostně zklamali“ a v souladu s dikcí, kterou svaz začal uplatňovat bezprostředně po osvobození, se naopak přítomně snažil přesvědčit, že novináři jako celek se v tomto období zachovali jako vlastenci, kteří byli popravováni, mučeni gestapem či věznění v koncentračních táborech. Obětí určité formy persekuce měl být přitom podle Vozky každý čtvrtý novinář.¹³¹

Vozka též vyzdvihl účast novinářů v domácím i zahraničním odbojovém hnutí a upozornil na to, že v čele zahraničního odboje stálo rovněž mnoho novinářů, z nichž někteří po osvobození zaujali význačné posty v nové československé vládě. Odpovědnost za stav protektorátní žurnalistiky pak v zásadě přesunul na malou skupinu novinářů, kteří zklamali. Zdůraznil při tom, že „okupantům se nepodařilo z řad českých novinářů získat ani jediného význačnějšího publicistu, který by z vlastního přesvědčení jí nezištně sloužil. K vedení spoutaného tisku se dostali lidé podprůměrných kvalit odborných i charakterových, kteří se za prvé republiky nemohli uplatnit. Slušní novináři našli útočiště v koncentračních táborech a v žalářích, a

¹²⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946; dále viz NA, fond ASYN, karton 166, Návrhy, projevy a tiskové příписy.

¹³⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

¹³¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

pokud mohli, ztichli a měli-li štěstí, uchýlili se do ústraní“.¹³² Dnes bychom jistě mohli s tímto názorem polemizovat, vždyť řada z novinářů, kteří byli po válce počítáni mezi ty největší zrádce, zastávala v redakcích již v období první republiky poměrně významná postavení¹³³, nicméně doba žádala, aby se novináři od etapy okupační žurnalistiky distancovali co nejostřeji. To samozřejmě zdůrazňoval i Vozka: „Zrádců bylo poměrně málo. Dnes mezi novináři nemají místo ti, kdož s okupanty kolaborovali. Právem můžeme konstatovat, že v žádném povolání nebyla očista provedena tak důkladně jako mezi novináři“.¹³⁴

Vozka též kladně zhodnotil činnost Národního svazu novinářů, jenž zejména v období před nástupem Vladimíra Krychtálka podporoval perzekuované novináře a taktéž se aktivně účastnil odbojové činnosti. Naopak odsoudil období, kdy byli do čela svazu jmenováni aktivisté, jako byl „pověstný Krychtálek“ či „pověstný Kožíšek“, za jejichž vlády svaz „přestal být vlastně odborovou organizací a tím přestal sloužit členstvu, které o svaz ztrácelo zájem“.¹³⁵

Následně Vozka stručně nastínil přípravy na založení poválečné novinářské organizace v období okupace a ve dnech květnového povstání. Ty měly úzce souviset s přípravami celkové koncepce tisku v obnovené republice a měly probíhat zejména v rámci „novinářské Mafie kolem Dr. Bauera... Ilegální výbor novinářů navázal kontakt ještě před vypuknutím květnové revoluce v Praze s Národní radou českou a pak jako konference zástupců tisku při revoluční České národní radě položila základy dnešním tiskovým poměrům“. Vozka si však posteskl, že se po osvobození nepodařilo „uskutečnit vše, co jsme za okupace zamýšleli. V prvních měsících po osvobození zájem revolučních novinářů byl upjat na výstavbu státu a zejména tisku, než na vlastní odborové zájmy. Byla to ovšem chyba, neboť byl ztracen drahocenný čas na vybudování organizace a ztraceny vzácné příležitosti k prosazení některých našich stěžejních požadavků, o nichž nyní těžce bojujeme. V duchu programu ilegálního hnutí novinářů jsme zamýšleli, aby organizace dostala řádný zákonný podklad, aby měla

¹³² Tamtéž.

¹³³ Několik členů tzv. sedmičky aktivistických šéfredaktorů zastávalo v rámci tisku vysoké posty již před okupací. Václav Crha byl šéfredaktorem Národní politiky již od roku 1937. Další člen skupiny, Jaroslav Křemen, byl již v roce 1936 pověřen vedoucí funkcí v pobožce Melantrichu v Brně a měl zde na starosti např. Večerník Moravského slova, Moravské slovo a A-Zet. Vladimír Ryba působil jako šéfredaktor Národní práce již od počátku roku 1939. Symbol české kolaborace Emanuel Moravec byl již za první republiky uznávaným vojenským publicistou a spolupracoval s redakcí Lidových novin.

¹³⁴ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946. K problematice novinářské očisty blíže viz kapitola Poválečná očista v rámci Svazu českých novinářů.

¹³⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

veřejnoprávní charakter... Trváme na zásadě, že novinářství může vykonávat jen ten, kdo je řádně organizován ve Svazu českých novinářů“.¹³⁶

Vozka se dotkl též vazeb organizace k ministerstvu informací. Tento úzký vztah se stával stále častějším předmětem kritiky v politických, ale i novinářských kruzích.¹³⁷ Jednalo se zejména o některé novináře lidoveckého a národněsocialistického tisku. Mezi pravidelné kritiky patřil například novinář Svobodného slova a poslanec František Klátil, který spatřoval velký problém organizace v tom, že jejím jménem „jednají bývalí novináři, dnes úředníci ministerstva informací, kteří svou aktivní práci novinářskou vyměnili za úřad“.¹³⁸ Vozka však ve svém projevu o poměru SČN k ministerstvu informací, jehož ministr byl na valné hromadě taktéž přítomen, nepochyboval: „Kvituji, že zejména ministr informací kol. Václav Kopecký podporuje všemožně naše úsilí a pomáhá všude tam, kde potřebujeme pomoci. Za jeho vzácné porozumění děkujeme mu upřímně. Proto jsme jeho jménem pojmenovali fond po obětech nacismu, tvořený penězi bývalého Presseklubu. Panu ministrovi vděčíme, že vláda nám darovala dva domy na Stalinově třídě č. 3 a 5, v nichž míníme zřídit Novinářský dům Karla Havlíčka Borovského, který bude společným střediskem novinářů.“¹³⁹ Poměr vedení SČN byl tak přítomným novinářům demonstrován poměrně jasně.

V rámci úspěchů, kterých svaz novinářů po osvobození dosáhl, Vozka upozornil na zisk několika rekreačních objektů, které v budoucnu měly sloužit k odpočinku novinářů a jejich rodin. Zmínil především zámek Roztěž u Kutné Hory a vyjádřil přání, aby vláda pomohla svazu při financování jeho provozu, což vzhledem k účasti tří ministrů jistě nebylo zcela od věci. Upozornil také na jednání o přidělení domu v Karlových Varech a na brzké zprovoznění Kramářovy vily ve Vysokém nad Jizerou, o kterou se měl svaz novinářů dělit se svazem spisovatelů.

Závěrem svého předsednického projevu upozornil Vozka i na zásluhy SČN o založení Vysoké školy politické a sociální, na níž „bude vzděláván náš novinářský dorost, a to tak, aby to bylo ku prospěchu české žurnalistiky. Slibujeme si od této školy, že nám vychová novináře opravdu světového rozhledu, vzdělané teoreticky i prakticky učители, kteří vycházejí a budou vycházet ze světa novinářského, z vás.“¹⁴⁰

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Viz např. Peroutka, F. První národní instance. In: Svobodné noviny, 16. 12. 1945, str. 1; Tigrid, P. Je u nás svoboda tisku? In: Obzory, roč. 2, č. 35, str. 551–552.

¹³⁸ Svobodné slovo, 29. 11. 1946, str. 2, Bez svobodného novináře není svobody.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

3.2. Projev ministra informací Václava Kopeckého

Za československou vládu pozdravil valnou hromadu SČN ministr informací Václav Kopecký, který nezůstal nic dlužen své pověsti předního rétora komunistické strany a přesně dle svých zvyklostí přednesl obsáhlý projev plný emocí a květnatých frází. Z našeho pohledu je zajímavý také v tom, že naznačil, jakou úlohu přisuzoval Kopecký, a tím i vedení komunistické strany jednotné novinářské organizaci v systému poválečných médií.

Kopecký nejprve vykreslil SČN jako organizaci, v níž se sešli především ti novináři, kteří „se statečně a obětavě podíleli na čsl. osvobozovacím boji doma i za hranicemi... sdružili se ti hrdinové, mučedníci a novinářští bojovníci, kteří prošli mučírny gestapa, peklem německých koncentračních táborů a žalářů a společně s těmito zasloužilými pracovníky domácího odboje stojí dnes v řadách Svazu českých novinářů významní pracovníci našeho zahraničního čsl. osvobozenického hnutí...“¹⁴¹

Tento nový svaz složený z hrdinů domácího i zahraničního odboje pak měl podle Kopeckého plnou morální legitimaci „k tomu, aby soudil a z řad českých novinářů vyloučil všechny nehodné lidi, všechny prodejné duše i všechny slabochy a zbabělce, kteří se propůjčili k službám pro německé okupanty a potupný protektorátní režim; a pak, tj. plnou morální legitimaci Svazu českých novinářů k tomu, aby nedovolil českému tisku působit lidem, kteří zadali nejen cti národní, ale kteří zadali i své cti novinářské a poplivali bezectně Havlíčkovu tradici českého novinářství. A jestliže na štít Svazu českých novinářů patří velká památka popravených a umučených novinářů a velká část obětavých bojovníků našeho osvobozovacího zápasu, pak to dává Svazu českých novinářů plnou morální legitimaci k tomu, aby vystoupil jako spolužalobce na Národním soudu, který bude soudit ty nejzvrhlejší zrádce a nejodpornější služebníky Němců v českém znacizovaném tisku, ty Wernery, Krychtálky, Scheinosty, Kožíšky, Nováky a druhé jim podobné provinilce, držené v pankrácké věznici.“¹⁴² Ke kolaborantům z řad novinářů pak měli být ostatní novináři podle Kopeckého nemilosrdní. Tón jeho projevu přitom v tomto směru SČN doslova diktoval, jak se má k věci očisty svého stavu postavit: „Všichni čeští novináři musí dokázat, že těmto bídným lidem přisuzují trest nemilosrdný, že ke všem zrádcům a kolaborantům má naše nová novinářská organizace stanovisko nesmiřitelné a že plnou svojí vahou staví za důslednou očistu národa ode všech morálních pozůstatků německé okupace a protektorátu, i ode všech ideových a politických pozůstatků německého nacismu a českého fašismu.“¹⁴³

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

Kopecký také neopomněl novináře utvrdit v přesvědčení o důležitosti jejich stavu v obnovené republice a přisoudil svazu revoluční poslání zvrátit nejen to, „co se s tiskem stalo za německé nadvlády a protektorátu, ale abychom se, pokud jde o tisk, nevraceli ani do starých poměrů před r. 1938, za kterých v oblasti tisku bylo toho tolik nezdravého, tolik chybného a i tolik pro věc národa a republiky zhoubného.“¹⁴⁴ Otevřená kritika tiskových poměrů v období první republiky z úst bývalého šéfredaktora Rudého práva, které bylo za své „protistátní“ postoje často terčem prvorepublikové cenzury, nás jistě nepřekvapí. Poněkud překvapivější je však skutečnost, že toto přesvědčení po válce sdílela i řada novinářů z ostatních socialistických stran, jejichž tisk této „perzekuci“ vystavován nebyl a podporovali ji též politicky „nezávislé“ osobnosti typu Ferdinanda Peroutky, který se, i přes poměrně vysokou míru konformity s režimem, po válce přece jen občas pouštěl do polemik s komunistickými představiteli a novináři.¹⁴⁵ Jisté pochybnosti o tomto názoru (zejména v otázce škodlivosti soukromého vlastnictví v tisku) si tak dovolili vyjadřovat jen někteří novináři (a někdy zároveň také poslanci) lidové strany, sdružení zejména kolem týdeníků *Obzory* a *Vývoj* pod vedením Ivo Ducháčka a Pavla Tigrida.¹⁴⁶

Zejména v okruhu osob, které měly na starosti tvorbu poválečné koncepce médií, byl však negativní pohled na mediální systém první republiky prosazován naprosto jasně a stejný názor tak poměrně logicky sdílelo i vedení SČN, což také Kopecký neopomněl kladně ohodnotit: „Byl to velký revoluční úkol a já jsem povinen s největším uznáním konstatovati, že při plnění tohoto úkolu si Svaz českých novinářů získal nejvyšší významné zásluhy.“¹⁴⁷

I další části Kopeckého projevu ukazovaly, že ve věci koncepce poválečných médií si komunisté s ilegální skupinou novinářů kolem Františka Bauera a potažmo tedy i s vedením svazu dobře rozuměli: „Věru nevím, v kterém druhém úseku otázek, týkající se výstavby nové republiky, měl náš zahraniční odboj, hlavně východní, tak plně totožný program s odbojem domácím, jako ve věci revolučního opatření v oblasti tisku. A věru nevím, v kterém druhém oboru si naše revoluční vláda tak dobře rozuměla s domácími pracovníky, jako v oblasti tisku. Skutečností jest, že vedení celého tiskového odboru ministerstva informací dostali do rukou novináři, funkcionáři Svazu českých novinářů; vedení tiskového odboru jsem jim svěřil, aby právě mohli přímo, jako vykonavatelé státní správy v oblasti tisku uskutečnit všechna ta revoluční opatření, jež měli naši novináři v programu a jež byla povždy jejich tužbou a jejich

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Viz např. Peroutkova poválečná polemika s Gustavem Barešem na stránkách časopisů *Dnešek* a *Tvorba*.

¹⁴⁶ Blíže k činnosti těchto týdeníků viz Renner, J. *Československá strana lidová 1945–1948*, Brno, Prius 1999, str. 43–48.

¹⁴⁷ NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

ideálem. A aniž bych chtěl zmenšovat svoji odpovědnost, musím říci, že celý ten nový tiskový pořádek, jenž jsme v republice zavedli, jest revolučním dílem novinářů samých. Já jsem mohl jen s velikou radostí akceptovat myšlenky a zásady, jež novináři přinesli. A s největší radostí jsem uvítal zásadu, kterou novináři vytyčili a která se pak stala stěžejní zásadou nového tiskového pořádku, a to, že tisk v nové republice nesmí již být věcí soukromou, předmětem soukromého podnikání...¹⁴⁸ I z tohoto prohlášení je patrné, že koncepce poválečného mediálního systému, jak o ní již během okupace uvažovala domácí novinářská odbojová skupina kolem Františka Bauera, byla v souladu s představami komunistické emigrace v Moskvě a Kopeckého slova dokazují, že komunisté byli připraveni tuto koncepci plně podporovat, a to i tím, že do funkcí, v nichž se fakticky rozhodovalo o podobě českého tisku, prosadili právě novináře, kteří se hlásili k okruhu kolem Bauera. Jednalo se bezesporu o velmi chytrý tah, neboť Kopecký vytvářel dojem, že novináři si budují nový systém sami a nejedná se tedy v žádném případě o koncepci prosazovanou určitou politickou stranou. Složení skupiny, která nový pořádek prosazovala, navíc svou politickou příslušností navenek reprezentovalo politické spektrum budované Národní fronty, což mohlo případnou nedůvěru ještě snižovat.

Domníváme se, že i tyto skutečnosti přispěly k tomu, že koncepce poválečného budování médií, která byla bezesporu výrazně levicová a jejímž klíčovým bodem bylo zrušení soukromého vlastnictví mediálních podniků, narazila jen na minimální odpor u ostatních politických stran, zatímco „znárodnování“ v jiných oblastech probíhalo dramatičtěji.

Provázanost nové koncepce tisku a nově budované novinářské organizace byla přitom zřejmá a vzhledem k personálnímu propojení tiskového odboru ministerstva informací a vedení SČN také logická. „Revolučnost a pokrokovost“ svazu ve vztahu k novému tiskovému pořádku nakonec ve svém projevu pochválil i ministr Kopecký, když konstatoval, že novináři „v naprosté své většině a celkově jako zájmová organizace, zastávají pokrokové názory ve všech otázkách tisku, což jim slouží jen ke cti jako nositelům Havlíčkovy tradice.“¹⁴⁹ Zároveň sice přiznal, že nový tiskový režim se setkal i s opozicí, podle jeho tvrzení však „ani v nejmenší míře nevycházela tato opozice se strany novinářů“.¹⁵⁰ Tu „bezvýznamnou opoziční menšinu“ však tvořili i novináři, především z již zmiňovaných lidoveckých Obzorů a Vývoje, s nimiž se ministr informací dostával do častých sporů a dokonce vyhrožoval zastavením těchto listů. Ve vedení svazu však novináři z těchto periodik zastoupení neměli a jediný reprezentant

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

lidoveckých novinářů v předsednictvu Jan Holeček¹⁵¹ z Lidové demokracie, který vystřídal původně jmenovaného Simeona Ghelfanda, navíc vystupoval vždy konformně.

V další části svého projevu Kopecký vyličil, jakého pokroku se zavedením nového tiskového pořádku dosáhlo v porovnání s poměry v období první republiky: „Zmizel odporný tisk bulvární, zmizeli prodejní žurnalisté, zmizel i všelijaký politický i mravně obskurní, nekontrolovaný a nekontrolovatelný tisk... Nevím, kdo by si mohl přát, aby se tento nový tiskový pořádek a aby tisk s výše svého nynějšího poslání byl vržen zpět do poměrů, kdy pod titulem „nezávislosti“ byl jen nejzavilejší služkou kapitalistických boháčů, kdy se zvrtil v nástroj neřestného kupčení s duší národa, v nástroj masové demoralizace a kdy tisku mohlo býti zneužíváno proti zájmům národa a lidu, proti zájmům veřejným, proti zájmům pokroku.“ Následně pak určil novinářům jejich úlohu v rámci nových společenských a tiskových poměrů: „Já myslím, že novináři, kteří stojí jednotně za novým tiskovým pořádkem, musí býti pohotovi postavit se spolu s lidem odhodlaně na obranu revolučních vymožeností proti všem reakčním snahám.“ Kdo představoval tyto reakční snahy, to Kopecký samozřejmě nijak nekonkretizoval a z jeho pohledu to zřejmě ani nebylo důležité. Využíval prostě jen komunistický koncept neviditelného, ale všudypřítomného protivníka, za nějž se dá podle potřeby dosadit v podstatě kdokoliv. V tomto případě se chtěli podle ministra informací proti vymoženostem, které si sami novináři vydobyli, postavit především „staromilci“ a „opozičníci“, kteří „budou mobilisováni, aby ve jménu různých zájmů brzdili uzákonění nového pokrokového režimu ve věcech tisku a uzákonění nového důstojného postavení redaktorů, nového právního postavení Svazu českých novinářů, jehož působnosti jako odborově zájmové a veřejnoprávní organizace se dostalo již uznání vysoce vlivným činitelem, Ústřední revoluční radou odborů“.¹⁵²

Dále Kopecký vyzdvihl, že jednou z největších vymožeností nové republiky je neexistence tiskové cenzury: „Všechny časopisy mohou psát volně a svobodně, tak volně a svobodně, že právě já, ministr informací, na tu přemíru tiskové svobody nejvíce doplácím. Tím, že jsem vystavován útokům krajně pomlouvačným a tendenčně zkreslujícím moje projevy. Avšak i když někteří činitelé by nás chtěli i pro to zlákat k použití starých represivních opatření a k

¹⁵¹ Holeček, Jan. Narozen 12. 12.1889 ve Vysokém Mýtě, zemřel 4. 2. 1948 v Praze. Vystudoval Vysokou školu technickou v Praze a získal titul Ing. Před 2. sv. v. spolupracovníkem časopisů Sport a hry, Mír, Týden a deníku Lidové listy. Od roku 1923 redaktor Lidových listů a vedoucí jejich sportovní rubriky. Od května 1945 vedl sportovní rubriku Lidové demokracie.

Od roku 1926 člen Syndikátu čs. novinářů, od roku 1940 člen výboru Sdružení sportovních novinářů, člen Národního svazu novinářů. Po válce členem Svazu českých novinářů a člen předsednictva jeho přípravného výboru.

¹⁵² NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

znovuzavedení tiskové kontroly, my trváme na stanovisku, že se censura tisku obnovovati nemá.“¹⁵³ Zde ministr narážel především na návrhy vedoucích činitelů lidové strany v čele s msgre. Janem Šrámkem. Ty však byly reakcí na „vyděračskou“ taktiku, kterou Kopecký použil, když chtěl na podzim roku 1945 dosáhnout zastavení týdeníku *Obzory*. Lidovci po těchto zkušenostech navrhovali, aby byla stanovena určitá pevná pravidla platná pro všechny. Listy by tak napříště nebyly vydány na pospas tlakům z jednotlivých úřadů, především z ministerstva informací.¹⁵⁴

Pohled Kopeckého na tiskovou svobodu byl však především pohledem politického pragmatika, který věděl, že komunistická strana musí prozatím vystupovat jako demokratický, státotvorný politický činitel a zavádění cenzury by tak ministerstvu informací (a tím potažmo i KSČ) v očích novinářů i široké veřejnosti jen uškodilo. To však neznamená, že by schvaloval „bezuzdnou“ svobodu opozičních názorů, naopak. Pro ministerstvo informací vyžadoval právo stavět se proti názorům, které „jsou nesprávné, škodlivé, odporující na příklad linii vládní politiky v duchu Národní fronty. A toto právo si bere.... tiskový odbor, kontrolující noviny teprve dodatečně, když jsou v rukou čtenářů, a hlavně kontroluje je z toho hlediska, zda se ve svých člancích a zprávách nevychylují od vládního programu a neporušují jednotu Národní fronty. V případech tohoto druhu usiluje pak tiskový odbor o nápravu, podobně jako se snaží všechny stížnosti v tisku obsažené tlumočit na příslušných místech a způsobit i v tomto směru nápravu“.¹⁵⁵

Kopecký tímto expozé nejen že vystihl postoj totalitního režimu k svobodě projevu, která je svobodou pouze do okamžiku, než někdo začne projevovat názory, jež nesouhlasí s ideologií vládnoucí moci (v tomto případě se ještě jednalo o komunisty do značné míry ovládanou

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Celá věc pramenila ze sporů mezi Kopeckým a týdeníkem *Obzory*. Ty již od svého počátku vystupovaly kriticky vůči politice komunistické strany a kritizovaly i některé zjevné nešvary nové republiky. Na podzim 1945 uveřejňovaly informace o divokém odsunu sudetských Němců a všech problémech s tím spojených. Reagovaly tím na kritiku západního tisku týkající se zacházení s Němci na našem území. Týdeník však otvíral i další ožehavá témata, jako například diskriminaci „západních“ vojáků při obsazování postů v československé armádě apod. Kopecký podrobil *Obzory* ostré kritice a za použití vyhlášky ministra informací o přechodném omezení ve vydávání periodických tiskopisů z 26. 10. 1945 se pokusil *Obzory* zlikvidovat. Podle této vyhlášky měli totiž všichni vydavatelé periodického tisku požádat ministerstvo informací o nové povolení k vydávání a Kopecký již *Obzorům* toto povolení vydat nechtěl. Redakce *Obzorů* však pokračovala v práci i přes absenci povolení. Ministr Kopecký proto 8. 12. 1945 donutil všechny deníky k uveřejnění prohlášení ministra informací, v němž vyhrožoval redaktorům *Obzorů* trestním stíháním, neboť vydávají list v rozporu se zákonem. I přesto, že věc nakonec skončila jen veřejným pokáráním a povolení k vydávání bylo opět uděleno, vztahy mezi novináři kolem *Obzorů* a ministerstvem informací se již nepodařilo nikdy normalizovat. Blíže viz Bednařík, P. – Cebe, J. Řízení českých médií v letech 1945–1948. In Sekera, M. (ed.) *Sborník Národního muzea v Praze*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2006, s. 32–36.

¹⁵⁵ Vystoupení ministra informací Václava Kopeckého v informačním výboru Prozatímního národního shromáždění 7. 2. 1946. Citováno dle Bednařík, P. – Cebe, J. Řízení českých médií v letech 1945–1948. In Sekera, M. (ed.) *Sborník Národního muzea v Praze*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2006, str. 36.

Národní frontu, později již jen o komunisty samotné), zároveň také nevědomky ukázal, jakou důležitost má pro něj svaz novinářů v podmínkách, které po roce 1945 právě Kopecký do značné míry vytvořil. Jak jsme již uvedli výše, byl to právě on, kdo zapojil do služeb tiskového odboru ministerstva informací novináře, kteří se v závěrečném období okupace a v revolučních květnových dnech chopili vedení nové organizace novinářů. Byl to také on, kdo podporoval přísnou očistu v řadách novinářů, a byl to opět on, kdo podporoval „revoluční“ zásadu, která diktovala novinářům povinné členství v Svazu českých novinářů. Vytvořil si tak totiž poměrně sofistikovaný systém, který ministerstvu informací, díky personálnímu propojení tiskového odboru a vedení SČN, umožňoval v počátečním období prostřednictvím očistné komise svazu odstranit z médií nepohodlné novináře a později pak prostřednictvím strachu z vyloučení, a tím i ztráty zaměstnání vytvářet tlak na další „nepřizpůsobivé“ novináře.¹⁵⁶ Prostřednictvím svazu také mohl do jisté míry legitimizovat případné kroky TOMI vůči psaní některých listů, neboť názory TOMI zpravidla přejímalo i vedení svazu a ve jménu novinářské organizace je „provinilým“ redakcím tlumočilo. Je přitom pravděpodobné, že Kopecký ve věci svazu postupoval zcela vědomě a budoval jeho pozici tak, aby ho mohl v případě politického konfliktu (k němuž podle přesvědčení KSČ muselo nakonec nevyhnutelně dojít) využít jako další nástroj k ovládnutí médií a pacifikaci nepohodlných protivníků.

Vraťme se však opět ke sledovanému Kopeckého projevu na ustavující valné hromadě svazu. Poté, co předestřel vymoženosti nového tiskového režimu, vyzval novináře k jeho obraně a pochválil spolupráci ministerstva informací s novináři („pro mne jako ministra informací jest nejen radostné, že mohu v tak plné shodě spolupracovati s novináři a novinářským svazem“) a vyzdvihl vysoký morální kredit většiny novinářů („Jest nesporno, že nové Československo a jeho lidově demokratický režim má v našich novinářích většinou přesvědčené a oddané stoupence, ochotné v duchu národní jednoty prospěšně v tisku působiti pro zdar naší velké budovatelské práce“), nastínil Kopecký svou představu o úloze tisku v obnovené republice: „...do popředí přede vším jiným by měl náš tisk postavit problémy, spojené s budováním nového znárodněného hospodářství, problémy, spojené s velkorysou organizací znárodněného průmyslu a znárodněného peněžnictví, problémy plánovitého, státně řízeného hospodářství, obchvacujícího i zemědělskou výrobu a celý sektor i soukromého podnikání i živnostenského podnikání. Osvětlování těchto velkých problémů nové hospodářské a sociální struktury republiky, jejich osvětlování s různých stran a s hledisek různých vrstev /a to i v úvodnicích,

¹⁵⁶ Jedním z nich byl bezesporu Pavel Tigrid píšící do lidoveckého tisku. Tigrid neměl o svazu valné mínění, v *Obzorech* ho nazval „pochybným cechem novinářů“. Tigrid, P. Je u nás svoboda tisku? In: *Obzory*, roč. 2, č. 35, str. 551–552. Do svazu se také přihlásil dosti pozdě (v průběhu roku 1946) a zřejmě jen proto, aby nedával Václavu Kopeckému a jeho příznivcům další záminky k útokům na *Obzory* a na vlastní osobu.

velkých statích na předním listě časopisů/ by bylo schopno dáti veškerému našemu tisku náležitou vysokou úroveň, oproti které by se ty starobylé novinářské polemiky (pozn. autora - do nichž se Václav Kopecký za první republiky v Rudém právu tak rád pouštěl) a pokusy o oživené starého neřestného politikaření jevily zcela ubohými“.¹⁵⁷ Na závěr svých úvah o úrovni tisku v obnovené republice pak Kopecký vyzval novináře, aby zlepšili úroveň psaní o zahraniční politice Československa, o jeho spojencích a o jeho slovanské politice (tedy vztahu k SSSR), „s níž souvisí otázka západu a východu“.

Poté Kopecký oslím můstkem navázal na otázku Vysoké školy politické a sociální, o kterou měli naléhavě usilovat právě funkcionáři svazu novinářů, kteří při tom měli mít na mysli právě výše zmíněné „novinářské poslání vyšší kvality“. Následně pak ministr informací přešel k problémům s hospodařením s papírem a svůj rozsáhlý projev zakončil apelem, v němž dosti návodně shrnul vnitro- i mezinárodně politickou situaci Československa: „V závěru mohu na Vás, milí kolegové a kolegyně jen apelovati, abyste si uvědomili, že mezinárodně i vnitropoliticky stojíme před vážnými, kritickými okamžiky. Napětí, jehož jsme svědky, má mezinárodně i vnitřně stejný důvod. Jde o to, aby byly zajištěny plody vítězství, vítězství nad barbarským režimem, s nímž se musil vésti dlouholetý krvavý zápas. O zajištění plodů vítězství usiluje Sovětský svaz, který přinesl v zápase s fašismem tak nesmírné oběti a který za cenu velikých obětí osvobodil i náš národ, naši republiku, A o zajištění plodů vítězství nad německým fašismem a domácí reakcí, o zajištění vymožeností naší národní a demokratické revoluce usiluje také náš lid. Další klidný vývoj v republice... závisí na tom, aby se nikdo nepokoušel ohrožovati vymoženosti naší revoluce... Jsem přesvědčen, že čeští novináři, vyšší z lidu a spjatí s lidem, postaví se do prvních řad zastánců a budovatelů nového Československa.“¹⁵⁸

3.3. Projev jednatele SČN Karla Zierise

Po dlouhém a emotivním projevu ministra informací předstoupil před posluchače jednatel přípravného výboru svazu Karel Zieris. Ve svém projevu krátce popsal genezi nové organizace od dob okupace, nastínil problémy, které musel přípravný výbor řešit, a neopomněl zmínit ani úspěchy, jichž měl v daném období dosáhnout. Otázky, které musel přípravný výbor řešit, se měly týkat především očisty novinářského stavu od novinářů, kteří v období okupace mravně selhali a sloužili nacistům, boje o novou legislativní normu

¹⁵⁷ NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

¹⁵⁸ Tamtéž.

upravující poměry v oblasti tisku i v rámci novinářské organizace a otázku jednání začlenění novinářské organizace do jednotného odborového hnutí. Mezi úspěchy pak Zieris řadil zejména hmotné zajištění svazu, kterého se přípravnému výboru podařilo díky spolupráci s vládními úřady a především s ministerstvem informací dosáhnout. Protože Zierisův projev zasahuje do oblastí, jimž bude v dalších kapitolách této práce věnována pozornost, budeme se v této kapitole soustředit jen na vybrané aspekty projevu. Za povšimnutí stojí především ladění projevu a znění některých stanovisek, která Zieris, jakožto zástupce přípravného výboru, prezentoval. V otázce trestání novinářů, kteří spolupracovali s okupačním režimem, zastával Zieris stanovisko, že to, že „řada novinářů zklamala a zradila za okupace, nebylo jen vinou jejich špatných charakterů, ale bylo mimo jiné také důsledkem neblahého novinářského podnikání z doby první republiky“.¹⁵⁹

Tento názor byl po válce populární mezi většinou levicově zaměřených novinářů napříč politickými stranami a dalšími uskupeními Národní fronty a v podstatě souzněl s názorem, který ve společnosti převládal, tedy že československá společnost v meziválečném období měla řadu negativních rysů (v závislosti na konkrétní potřebě se zdůrazňovala například přebujelost stranického systému, byrokratizace, sociální nerovnoprávnost, špatná situace sociálně slabších vrstev apod., jichž by se poválečné Československo mělo vyvarovat. Je otázkou, do jaké míry vycházela tato negativizace první republiky z veřejnosti samotné a do jaké míry jí byla implantována novými vůdci, kteří se svůj postoj snažili legitimizovat vytvářením dojmu budování nové a lepší lidově demokratické společnosti. Bylo by přitom jistě zajímavé zjistit, jaký vliv mělo na postoje vůči první republice období okupace, kdy bylo „Masarykovo“ a především „Benešovo“ Československo cílem soustředěné palby protektorátní propagandy.

Novináři přitom z hlediska své profese nahlíželi na nový režim především jako na možnost zlepšit své postavení ve společnosti a své hmotné a sociální zabezpečení, které bylo v dobách kapitalistického soutěžení někdy velmi špatné. Deklarovaným vyšším cílem pak byla funkce novináře jako služebníka národa a státu a nikoliv zájmů soukromých vydavatelů.

Ani v této věci však nelze paušalizovat. Stejně jako v celé veřejnosti, i mezi novináři jistě byla řada lidí, kteří na období první republiky nevzpomínali ve zlém a v těsnějším spojení novináře a státu spatřovali spíše nebezpečí pro jeho nezávislost než naplnění nějakého novinářského ideálu. Avšak stejně jako v rámci široké veřejnosti, tak i v rámci novinářské obce nebyl nikdo, kdo by za tyto skupiny „nesouhlasících“ mohl mluvit. Tento fakt byl přitom

¹⁵⁹ Tamtéž.

do značné míry dán uspořádáním české společnosti, jak k němu došlo po válce na základě politických dohod mezi zástupci stran pozdější Národní fronty, které vylučovaly z veřejného života pravicové politické strany a naopak výrazně posilovaly postavení „prosocialisticky“ orientovaných masových organizací, jakými byly například jednotné odbory, jednotný svaz mládeže, jednotný svaz zemědělců atd. To mělo za následek také neexistenci médií, které by reprezentovaly pravicové názory, a „mlčící“ část společnosti tudíž neměla svou platformu, kde by mohla své názory projevit a diskutovat, čímž byla zatlačována stále více do pozadí. V zásadě se tak zde v praxi uplatňoval koncept tzv. spirály mlčení, s nímž přišla o dvě desetiletí později Elisabeth Noel-Neumannová.¹⁶⁰ Samozřejmě ani v tomto případě nelze vynášet definitivní soudy. V oblasti médií, která je i zájmem naší práce, lze v období sledovaných let 1945–1948 nalézt stanoviska, která se například k vývoji mediálního systému v Československu vyjadřovala v určitých případech negativně. Napříč spektrem tisku nekomunistických stran bychom například našli mnoho názorů kritizujících především poválečný vývoj v rámci rozhlasu. Jednalo se jak o stesky týkající se nedostatečného prostoru, který tyto strany v rozhlase ovládaném komunisty měly, tak o stesky nad mediálním systémem jako takovým. Obzvláště kritičtí byli vůči rozhlasu a ministerstvu informací především mladí lidovečtí novináři a politici sdružení kolem časopisů *Obzory* a *Vývoj*.¹⁶¹ Lidé jako Ivo Ducháček, Helena Koželuhová, Bohdan Chudoba či Pavel Tigrid dávali českým médiím za vzor nejen Sovětský svaz, jak bylo v té době v podstatě vlasteneckou povinností, ale též země jako USA či Velkou Británii, protože na jejich médiích, ač působila v rámci podmínek volného trhu, spatřovali mnohé, v čem by se Československo mohlo inspirovat.¹⁶² V této kritice jim pak sekundoval tisk národně socialistické strany. Zejména *Svobodné slovo* v čele s Ivanem Herbenem nemohlo ministerstvu informací a jeho krokům v mediální oblasti přijít na jméno.¹⁶³ Do rozhlasu si často „rýply“ i *Peroutkovy Svobodné noviny*, ministerstvo informací však raději příliš nekritizovaly.¹⁶⁴

Vraťme se však opět k ustavující valné hromadě Svazu českých novinářů a k projevu jeho jednatele Karla Zierise. Za povšimnutí totiž stojí i další názory a stanoviska, která zde shromážděným novinářům prezentoval.

¹⁶⁰ Blíže viz např. Reifová, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha, Portál, 2004.

¹⁶¹ Viz např. *Obzory*, roč. 2, č. 17, str. 258, *Kritika ministerstva informací*; *Obzory*, roč. 2, č. 21, str. 323–324, *Totalita bude bita – také v rozhlase*.

¹⁶² Viz např. Tigrid, P. *Aby nebylo omylů*. In: *Obzory*, č. 3, roč. II, str. 38–40; *Obzory*, č. 7, roč. II, str. 99, *Ministr informací a Obzory*; Chudoba, B. *Doprava? Doleva?* In: *Obzory*, č. 15, roč. 2, str. 230–231.

¹⁶³ Viz např. *Svobodné slovo*, 20. 12. 1946, str. 4, *Ministerstvo informací zrušeno!*; *Svobodné slovo*, 21. 12. 1946, str. 2, *Pogrom na ministerstvo*; *Svobodné slovo*, 24. 12. 1946, str. 2–3, *Rovně a jasně*. Častým autorem těchto kritických článků byl „odvěký nepřítel“ KSČ František Klátil.

¹⁶⁴ Viz např. *Svobodné noviny*, 25. 10. 1945, *Komu slouží rozhlas?*

Procházíme-li materiály týkající se fungování svazu v letech 1945–1948, zaujme nás, jak velkou pozornost věnoval svaz v prvních měsících své poválečné existence otázce svého hmotného zabezpečení. První zápisy z jednání vedení svazu se totiž točí především kolem snah získat pro sebe co možná nejvíce nemovitostí. Nelze tvrdit, že jsou tyto snahy něčím zcela neobvyklým, podobná situace doprovází každou revoluci a v té době vládla napříč celou českou společností. Mnoho organizací i jednotlivců tak v podstatě ilegálně obsazovalo nejrůznější nemovitosti s myšlenkou, že „pokud tam jednou jsme, nikdo nás už nevyžene“. Přesto je zajímavé zjištění, že i vedení novinářské organizace se snažilo co nejlépe využít poválečného „revolučního“ chaosu ke svému obohacení. Svaz se přitom vcelku logicky zaměřoval na ty nemovitosti, u nichž byl předpoklad, že jejich původní majitelé se již ke svému majetku nevrátí. Jednalo se tedy především o konfiskáty, které dříve náležely občanům německé národnosti a kolaborantům. Zieris tento poválečný „hon“ za majetkem popsal následovně: „Přípravný výbor vycházel z přesvědčení, že to, co v této porevoluční době získá pro novinářský stav, získá mnohem snadněji, než až budou zase normální poměry, kdy se obyčejně staví v cestu často nepřekonatelné překážky formální.“¹⁶⁵ (pozn. autora – původně chtěl Zieris říci „právní“, ale pak formulaci změnil). I v těchto revolučních podmínkách se však svazu při snahách o získání některých nemovitostí stavěly do cesty nejrůznější překážky. Z tehdejšího pohledu šlo jistě o věc frustrující, dnes nám však tyto „komplikace“ přijdou spíše úsměvné, neboť se většinou jednalo o střety institucí, které se při licitaci o nemovitosti přebíjely povoleními různých státních orgánů a s trochou nadsázky zde o vítězství rozhodovalo to, kdo má na papíře větší razítko. Svaz absolvoval tyto „souboje“ několikrát a není nutné se jim nyní věnovat, neboť budou popsány v dalších kapitolách této práce. Zmíňme snad jen Zierisovo vysvětlení, proč byl svaz v řadě těchto střetnutí úspěšný, neboť nám cosi vypovídá o taktice, kterou svaz při prosazování svých zájmů využíval v rámci tehdejšího mocenského systému. Pod dojmem důležitosti stavu, který zastupoval, totiž často řešil své věci nestandardními a pro řadu jiných uzavřenými cestami. V naprosté většině případů se totiž nezdržoval standardním byrokratickým procesem, ale vahou stavu, který reprezentoval, i vahou nejrůznějších kontaktů (osobních, stranických, profesních atd.) se většinou obracel přímo na nejvyšší představitele moci ve státě. Zierisova slova to vyjadřují celkem jasně: „...čeští novináři, kteří čestně obstáli za okupace, se od samého počátku těšili a doufejme, že dosud i těší zvláštní sympatii všech členů československé vlády, která vychází jejich potřebám a požadavkům všemožně vstříc. Jedině díky tomuto porozumění vlády,

¹⁶⁵ NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

jejímiž členy je řada novinářů, členů svazu, podařilo se přípravnému výboru zajistit pro svaz a jeho členstvo další objekty, jako zámek Roztěž a lázeňský dům v Karlových Varech pro rekreaci, jakož i prostředky pro podporu pozůstalých po obětech nacismu.“¹⁶⁶

3.4. Otázka vztahu mezi SČN a ÚRO

Z hlediska řadových členů byla důležitou součástí Zierisova projevu zejména pasáž věnovaná vztahu SČN a ÚRO. Vedení svazu již od počátku počítalo s tím, že se organizace nějakým způsobem přičlení k jednotné odborové organizaci. Odbory také měly ve vedení svazu své zastoupení a důležitost vzájemného stavu byla vyjádřena i volbou nového předsedy svazu, šéfredaktora veškerého tisku ÚRO Otakara Wünsche. Nicméně podoba přičlenění byla mezi odbory a ÚRO dlouho diskutována. Nejasnost vzájemného vztahu měla pro řadové členy poměrně nepříjemné důsledky, a to především v tom směru, že museli platit dvojitý odborový příspěvek. Jeden odváděli ve formě členského příspěvku svazu jako své profesní odborové organizaci a druhý pak přímo jednotné odborové organizaci, protože jejich vydavatelství se po válce stala jejími členy.¹⁶⁷ Není divu, že takový režim se novinářům příliš nezamlouval a žádali, aby byla situace řešena buď ekvivalentní slevou z příspěvků, nebo placením příspěvku jediného.¹⁶⁸

Na valné hromadě Zieris členy informoval o tom, že „na příště veškerou odborovou činnost bude vykonávat pouze jednotné odborové hnutí, kdežto svaz bude mít za úkol především starat se o ideové zájmy členstva a tisku vůbec. V tomto směru byla učiněna zásadní dohoda s Ústřední radou odborů... Přes to, že Ústřední rada odborů uznává členství v jednotné odborové organizaci jen prostřednictvím závodní organizace podle zásady „jeden závod – jedna organizace“, je ochotna učinit u novinářů výjimku v tom smyslu, že při Svazu zaměstnanců grafického průmyslu bude zřízena odborová skupina novinářů jako celostátní skupina, jejíž členové budou vyňati z působnosti závodní organizace... Členské příspěvky budou odváděny Svazu českých novinářů, který pak příslušnou částku zúčtuje na činnost odborové skupiny novinářů v jednotné odborové organizaci“.¹⁶⁹ Naplnění této dohody však bylo možné až po splnění několika podmínek. Čekalo se především na to, až bude jednotná odborová organizace ustavena příslušným zákonem. K tomu došlo dva měsíce po novinářské

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Členský příspěvek svaz činil 1 % hrubého platu, příspěvek ROH pak taktéž 1 % hrubého platu.

¹⁶⁸ Viz např. NA, fond ASYN, karton 166, vyjádření redakce Práva lidu k organizačním záležitostem SČN z 14. 3. 1946.

¹⁶⁹ NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

valné hromadě v květnu 1946.¹⁷⁰ Druhou podmínkou však bylo schválení zákona, který zřídí Svaz českých novinářů jakožto veřejnoprávní korporaci.¹⁷¹ K tomu, jak si ukážeme v následujících kapitolách, však vedla ještě dlouhá a trnitá cesta. V měsících následujících po valné hromadě navíc ÚRO změnila na původní dohodu názor. Nesouhlasila především s tím, aby odborové příspěvky od novinářů vybíral svaz. Oznámila proto závodním organizacím v rámci vydavatelstev, že novináři nejsou kolektivními členy ROH, čímž jim bránila v přístupu do volených funkcí v závodních odborových organizacích (pokud tedy novinář nebyl v rámci závodu také přímým členem jeho odborové organizace a neodváděl kromě příspěvku svazu také příspěvek ROH). ÚRO chtělo svaz přesvědčit, aby novináři byli členy ROH pouze v rámci svých závodních organizací, kterým by také platili příspěvek. Z této částky by však ÚRO byla povinna platit svazovou agendu a činnost jeho sekretariátu.¹⁷² Svaz však nechtěl být ve věci svého financování závislý na prostředcích, které jim bude přidělovat ÚRO. Od února do dubna 1947 tak vedení svazu vedlo s ÚRO intenzivní jednání a podařilo se mu přesvědčit odbory o tom, aby ze svých požadavků ustoupily. ÚRO tak 4. dubna 1947 schválilo dohodu o včlenění členů SČN do jednotných odborů.¹⁷³ Příspěvek měli novináři napříště platit pouze SČN, přitom však měli mít právo podílet se na výhodách plynoucích z členství v ROH. Ani tato dohoda však nakonec vztah mezi SČN a ROH neustavila. ÚRO totiž přišlo s tím, že organizační struktura ROH vlastně nedovoluje přijímání kolektivních členů a svaz tak jako celek nemohl do ROH vstoupit. Proti struktuře ROH vymezené zákonem nemohl svaz argumentovat a musel tak přistoupit na dohodu, podle níž měli novináři od 1. ledna 1948 vstupovat do ROH přímo v rámci svých závodních organizací, jimž pak měli odvádět i členské příspěvky. V tom případě už nemuseli odvádět členské příspěvky do pokladny SČN, protože ÚRO měla dle dohody z těchto příspěvků přispívat na režii svazového sekretariátu. Přímému svazu měli nadále odvádět příspěvky pouze ti novináři, kteří by se rozhodli do ROH nevstoupit. Tím se však vzdávali možnosti využívat výhod, které ROH poskytovalo, tj. zejména podpory v nezaměstnanosti, právní ochrany ROH a pomoci v případě pracovních sporů.¹⁷⁴

Výsledkem složitých jednání mezi SČN a ÚRO byla tedy dohoda, která vůbec neodpovídala tomu, co Karel Zieris v březnu 1946 členům SČN v rámci valné hromady prezentoval.

¹⁷⁰ Revoluční odborové hnutí bylo zřízeno zákonem č. 144/1946 Sb. z 16. 5. 1946 a bylo považováno za právního zástupce ÚRO.

¹⁷¹ Blíže viz kapitola Účast svazu na vytváření poválečné mediální legislativy.

¹⁷² Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 1–2, str. 8, Poměr k Revolučnímu odborovému hnutí.

¹⁷³ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 5, str. 7, Členství v ROH.

¹⁷⁴ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 9–10, str. 1–2, Bilance jednoho roku (K. Zieris).

Fakticky však stav, kdy členové svazu platili příspěvky jak odborové organizaci v rámci svého závodu, tak Svazu českých novinářů, platil až do února 1948.

Po projevu Karla Zierise vystoupili ještě další činovníci svazu. Věci sociální shrnul Rudolf Kolář, o činnosti novinářů v západním odboji referoval Jiří Hronek¹⁷⁵, podobnou, i když obsáhlejší zprávu o činnosti novinářů ve východním odboji pak přednesla Marie Koťátková. Závěrem vystoupil pokladník svazu Zdena Ančík s účetní bilancí organizace pro rok 1946. Předpokládal vyrovnaný rozpočet ve výši 454 898 korun¹⁷⁶, v závěru roku se však ukázalo, že svaz byl v hospodaření i přes neustálé stesky týkající se neutěšené finanční situace aktivní. Oproti původnímu očekávání se totiž na zápisném a členských příspěvcích¹⁷⁷ vybralo takřka o 200 000 korun více. Stouply sice i náklady, nicméně i přesto svaz za rok 1946 hospodařil s přebytkem 74 359 korun.¹⁷⁸

Po projevech činovníků přistoupili novináři k hlavnímu úkolu celé valné hromady, tedy k první poválečné volbě výkonných orgánů svazu. Dosavadní ústřední výbor předložil valné hromadě kandidátní listinu, která byla přijata beze změn.¹⁷⁹ Předsedou svazu byl zvolen dlouholetý odborový národně socialistický funkcionář a poválečný šéfredaktor veškerého tisku ÚRO Otakar Wunsch, do dvacetičlenného ústředního výboru byli zvoleni zástupci ústředních deníků Národní fronty, týdeníků, ministerstva informací, ČTK, Československého rozhlasu a ÚRO. Zároveň bylo zvoleno i dvacet náhradníků výboru, tři revizoři svazových účtů a třináctičlenná disciplinární rada pod předsednictvím dosavadního předsedy svazu Jaroslava Vozky.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Hronek, Jiří (vl. jménem Jiří Langstein). Narozen 1. 5. 1905 v Roudnici nad Labem, zemřel 5. 3. 1987 v Praze. Novinář, publicista, prozaik, překladatel. Nedokončil gymnázium v Praze-Vinohradech. V mládí dopisoval do Humoristických listů a Trnu. Od roku 1925 redaktor Central European Radio. Od roku 1936 pracoval jako zahraniční dopisovatel listů vydavatelství Melantrich. Nejprve pracoval z Vídně, po anšlusu Rakouska přesídlil do Paříže. Zde se podílel na vydávání časopisu Československé zprávy. Po okupaci Francie uprchl do Londýna. Zde psal do listu Nové Československo a působil v rámci československého vysílání BBC. V letech 1940–45 zároveň pracovníkem československého ministerstva zahraničí v Londýně. Od května 1945 šéfredaktorem politického zpravodajství Československého rozhlasu. Od června 1948 generálním ředitelem informační kanceláře ministerstva informací. Počátkem 50. let vyhozen jako příslušník západního odboje. Poté již jen v méně významných funkcích. Redaktor deníku Práce (1951–57), vedoucí redaktor závodního časopisu Armabeton (1957–64). V roce 1964 jmenován šéfredaktorem ČTK pověřeným vedením agentury Pragopress. Před válkou člen národně socialistické strany, v květnu 1945 vstoupil do KSČ. V Londýně místopředsedou exilového syndikátu čsl. novinářů. V letech 1945–1951 člen předsednictva SČN. Od roku 1947 do roku 1951 generální sekretář Mezinárodní organizace novinářů.

¹⁷⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

¹⁷⁷ Členské příspěvky byly stanoveny ve výši 1 % hrubého platu, zápisné pak ve výši 100 korun.

¹⁷⁸ Viz Věstník Svazu českých novinářů, č. 3, str. 6, O hospodaření Svazu českých novinářů (Z. Ančík)

¹⁷⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946 (viz Příloha 10)

¹⁸⁰ Viz Věstník Svazu českých novinářů, č. 1–2, str. 7, Organizační činnost Svazu českých novinářů (K. Zieris). Jmenovité složení jednotlivých orgánů viz Příloha 11.

Faktické vedení svazu však bylo zvoleno až na první ustavující schůzi nově zvoleného ústředního výboru, který ze svého středu vybral desetičlenné užší předsednictvo¹⁸¹, které pak na pravidelných schůzích projednávalo každodenní agendu svazu. Jeho složení se přitom oproti dosavadnímu „provizornímu“ devítičlennému předsednictvu, které spravovalo novinářskou organizaci od června 1945, příliš nezměnilo.¹⁸² Bylo tedy zřejmé, že organizace bude i po ustavující valné hromadě pokračovat v kurzu, který nastoupila již bezprostředně po skončení okupace.

Program valné hromady zakončilo schválení rezoluce, v níž organizace své ideové směřování jen potvrdila. Plně se postavila za zásadu, že „noviny jsou majetkem národa a že se nemohou stát nástrojem soukromého výdělečného podnikání, ani tlumočnickem soukromých zájmů jednotlivce nebo skupin a že úkolem novináře je, aby v duchu lidové demokracie sloužil národu i státu... Společně všichni budeme stát v pevném šiku za splnění zásad vládního programu... budeme hájit naši národní jednotu a neúprosně potírat všechny rozkladné protilidové a protidemokratické tendence.“ Rezoluce též jasně vymezila, jak organizace přistupuje k otázce svobody tisku: „Svobodu tisku... chceme prohlubovat hlavně tím, že budeme pěstovat vědomí zvýšené odpovědnosti novináře vůči národu a státu a že budeme bdít nad tím, aby se do našich řad nevetřel nikdo, kdo pro novinářské povolání nemá též mravní kvality.“¹⁸³ Faktem je, že ne každý člen organizace s tímto pojetím souhlasil, a tato představa byla spíše jednotným názorem vedení SČN než jeho řadového členstva.¹⁸⁴

3.5. Závěr

První valná hromada svazu znamenala významnou událost pro celý svaz, zejména pak pro jeho řadové členy, kteří se v podstatě poprvé dozvěděli podrobnosti o činnosti svazu a také se mohli velmi názorně přesvědčit o tom, jaké je ideové směřování jejich stavovské organizace. Skutečnost, že největší prostor dostal pro svůj projev ministr informací Václav Kopecký, jistě naznačila mnohé a obsah i rétorika Kopeckého projevu nenechávala nikoho na pochybách o

¹⁸¹ Předsednictvo vedl Otakar Wünsch, za jeho místopředsedy pak byli zvoleni Vladimír Koucký a Jaroslav Rejzek (Rejzek však působil v Brně a schůzi se prakticky nezúčastňoval), jednatelem Karel F. Zieris, pokladníkem Zdena Ančík, sociálním referentem Jan Holeček, referentem o pojištění Rudolf Kolář, referentem o výhodách Václav Sábl. Ty doplnil předseda hospodářské komise Jan Smetáček a šéfredaktorka nově založeného svazového Věstníku Marie Kořátková.

¹⁸² Změnou byl odchod Jaroslava Vozky (stal se předsedou disciplinární komise), nově se pak do vedení svazu dostali Václav Sábl a Jan Smetáček.

¹⁸³ NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946.

¹⁸⁴ Viz např. Tigrid, P. Jak se mi zlíbí... In: *Obzory*, 14. 6. 1947, str. 335–336; viz např. Peroutka, F. První národní instance. In: *Svobodné noviny*, 16. 12. 1945, str. 1; Tigrid, P. Je u nás svoboda tisku? In: *Obzory*, roč. 2, č. 35, str. 551–552; *Svobodné slovo*, 29. 11. 1946, str. 2, Bez svobodného novináře není svobody; *Svobodné slovo*, 21. 11. 1946, str. 3, Právo na svobodnou kritiku.

tom, že v novinářské organizaci spatřuje věrného spojence v boji za nový tiskový pořádek. Projevy vedoucích funkcionářů svazu pak zase nemohly nechat nikoho na pochybách o náklonnosti a vděčnosti, kterou vedení svazu vůči ministru Kopeckému a jeho úřadu projevovalo. Zejména pro některé novináře z národně socialistického a lidoveckého tisku, to však bylo jen potvrzení názoru, který si na novinářskou organizaci udělali již dříve.

Kopeckého předstírání jednoty mezi novináři a jejich ministrem ve věcech nových tiskových pořádků přitom zdaleka neodpovídalo reálnému stavu. Kritika Kopeckého a jeho ministerstva se objevovala v národně socialistickém a lidoveckém tisku s železnou pravidelností, národně socialistická strana ústy svých představitelů několikrát zdůraznila, že pro ni není poválečný tiskový režim „žádnou vymožeností naší národní revoluce, nýbrž jednou z jejích stinných stránek“.¹⁸⁵ Ani závěrečná rezoluce přijatá valnou hromadou tak nemohla zastřít skutečnost, že mezi vedením organizace a částí jejího řadového členstva nevládl v základních otázkách vývoje českého tisku soulad.

¹⁸⁵ Svobodné slovo, 21. 11. 1946, str. 3, Právo na svobodnou kritiku.

4. Poválečná očista v rámci Svazu českých novinářů

4.1. Společenská, politická a právní východiska poválečného potrestání novinářů působících v legálním protektorátním tisku

Po skončení 2. světové války stály všechny evropské národy, které byly v područí nacistického Německa nebo které s Německem o vlastní vůli aktivně spolupracovaly, před nutností potrestat ty jedince, kteří se provinili kolaborací s nacistickým režimem.

Také poválečné Československo bylo postaveno před otázku, jak tyto „zrádce národa“ potrestat. Řešením tohoto problému se již v průběhu války zabýval jak odboj domácí, tak odboj zahraniční. O potrestání všech, kteří se zpronevěřili národní cti přisluhováním okupantům, hovořili představitelé londýnského odboje poměrně pravidelně i v rámci svých rozhlasových relací vysílaných BBC, některé z těchto projevů přitom upozorňovaly přímo na potrestání zrádných novinářů: „Každá věta českého neb slovenského novináře, napsaná pro Hitlera, je totéž jako výstřel henleinovského ordnera do zad našich četníků. Každé slovo, chválící nacismus, je totéž jako kopanec SSmana do těl tisíců našich vězněných v koncentračních táborech. Každé slovo, jež napsala česká ruka proti Československé republice, je jako puma proti našim statečným letcům, nastavujícím denně své životy za vlast..., každý proněmecký článek napsaný českou rukou je zkrátka – velezrada. A s jejími pachateli bude jako se zrádci naloženo... Varuj se, abys k nim nebyl počítán každý, kdo k nim ještě nepatříš! Neboť jejich vinu bude soudit soudce, který nezná žádost o milost. A ten soudce se jmenuje národ!“¹⁸⁶.

Také domácí odboj, těžce zdecimován akcemi gestapa a činností udavačů, vyžadoval v otázce potrestání kolaborantů nejpřísnější postup. Program, který odvysílala 23. srpna 1944 do Londýna Rada tří a který v té době v podstatě reprezentoval stanovisko zbytků domácího nekomunistického odboje, stanovil ohledně retribuce radikální požadavky. Mimo jiné žádal „pro příklad všem budoucím bezohledné tresty zrádcům a kolaborantům, včetně zrádců předmnichovských a hospodářských pijavic“.¹⁸⁷ Komunistický odboj v tomto ohledu požadoval totéž.

¹⁸⁶ Drtina, P. A nyní promluví Pavel Svatý. Praha, Vladimír Žikeš 1945, str. 131. Kniha je sbírkou projevů, které pod pseudonymem Pavel Svatý proslavil v letech 1940–45 Prokop Drtina. Tento národně socialistický politik vykonával od listopadu 1945 do února 1948 funkci ministra spravedlnosti. Do jeho pravomoci tedy spadalo i poválečné odsouzení zrádců a kolaborantů z řad českých novinářů. Citovaný úryvek byl součástí projevu z 13. 7. 1941.

¹⁸⁷ Kozák, J. Příprava retribučních dekretů, jejich soudní realizace a trestněprávní otázky s ní související. Disertační práce. Praha, PF UK 2002, str. 47

Legislativní rámec potrestání osob, které kolaborovaly s nacistickým režimem, byl zprvu určen ještě londýnským dekretem prezidenta republiky z 6. března 1945.¹⁸⁸ Moskevské komunistické centrum zahraničního odboje se otázkou potrestání kolaborantů také zabývalo a v lednu 1943, po jednání s představiteli londýnského exilu v Moskvě, připravilo vlastní návrh dekretu. Ten sice nakonec londýnský dekret nijak významně neovlivnil, řada myšlenek, které zde byly uvedeny, se však objevila v programovém prohlášení československé exilové vlády známém pod označením Košický vládní program. Jeho IX. kapitola, která byla předmětem jednání zástupců londýnského a moskevského exilu a zástupců Slovenské národní rady 25. března 1945 v Moskvě, hovoří právě o nutnosti potrestat všechny zrádce a kolaboranty s nacistickým režimem.¹⁸⁹ Vláda se zde mimo jiné zavazuje, že „bude pokládat za svůj nejvyšší odpovědný úkol a za svou mravní povinnost před českým a slovenským národem postihnouti a vydati soudu a trestu všechny válečné provinilce, všechny zrádce, všechny vědomé a aktivní pomocníky německých nebo maďarských utlačovatelů... Zvláštní opatření provede vláda v zájmu toho, aby bylo zajištěno souzení a potrestání zrádců, kolaborantů a fašistických živlů z řad českého a slovenského národa. Ve spojení s národními výbory budou všude uvedeny v činnost mimořádné lidové soudy, přičemž jejich příslušnost bude určena místním okruhem a povahou provinění. Pro zvláštní případy týkající se známých a zvláště odpovědných provinilců bude zřízen Národní soud v českých zemích a na Slovensku. Pro trestní stíhání budou všeobecně sloužit za podklad ustanovení dekretu prezidenta republiky o potrestání válečných zločinců (pozn. autora – londýnského)“.

Z hlediska problematiky, jíž se věnuje tato kapitola, je pak důležité následující prohlášení: „Zúčtováno bude se zrádnými novináři, kteří se zaprodali a sloužili Němcům“. Očistý novinářského stavu se dále dotýká i kapitola XV. Košického vládního programu, v níž se vláda zabývá morální a intelektuální očistou národa, slibuje vymýtit z kulturních institucí ty, kteří aktivně spolupracovali s okupanty, a zavazuje se také, že „bude provedena důkladná očista v oblasti žurnalistiky, rozhlasu a filmu“.¹⁹⁰

Ačkoliv Košický vládní program počítal v rámci potrestání zrádců a kolaborantů s londýnským prezidentským dekretem, ten se nakonec základem poválečné československé retribuice nestal. Tento dokument byl totiž formulován se společnou platností pro Čechy i Slovensko. Slovinci však později vyslovili požadavek vlastní retribuční normy, která by zohledňovala odlišný vývoj Slovenska v období války, a dekret proto musel být

¹⁸⁸ Jech, K. – Kaplan, K. Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Brno, Doplněk 2002, str. 195.

¹⁸⁹ Viz Borák, M. Spravedlnost podle dekretu. Šenov u Ostravy, Tilia 1998, str. 28.

¹⁹⁰ Košický vládní program. Praha, Svoboda 1974, str. 33.

přeformulován. Pro české země byl tak nakonec 4. června 1945 definitivně přijat upravený dekret londýnský a spolu s osnovou dekretu o Národním soudu byl předán ke zveřejnění. Oba dekrety byly vydány 19. června 1945 a vyhlášeny 9. července 1945 jako dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. (o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) a dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. (o Národním soudu). Pro Slovensko pak byla vydána zvláštní retribuční norma ve formě nařízení SNR č. 33/1945 Sb.¹⁹¹

Mimořádné lidové soudnictví, které výše uvedené dekrety zřizovaly, však nebylo jedinou instancí, která měla zajistit očistu národních, a tedy i novinářských řad od těch, kteří kolaborovali s okupanty. V poválečném vládním programu, který byl přijat v Košicích, byl kromě odsouzení zrádců po linii justice proklamován i záměr očisty kulturního života. XV. kapitola vládního programu vyhlásila nutnost morální a intelektuální očisty národa a slíbila vymýt z kulturních organizací a institucí všechny, kteří aktivně spolupracovali s okupanty. V rámci tohoto procesu se tak „očisťovalo“ mimo jiné v divadlech, školách, muzeích, své řady prověřovali i spisovatelé a vyšetřovalo se i v dalších kulturních a vzdělávacích institucích. Toto prověřování nebylo věcí soudů ministerstva spravedlnosti, vyšetřovacích orgánů ministerstva vnitra či komisí národních výborů. O jeho průběh se měly postarat jednotlivé organizace samy.¹⁹²

A protože se vláda v programu zavázala i k tomu, že „bude provedena důkladná očista v oblasti žurnalistiky, rozhlasu a filmu“, očištěnou ve vlastních řadách se začali zabývat také novináři.¹⁹³ Ani pro ně však nešlo o problém, kterým by se začali zabývat až po osvobození republiky, záměr očistit řady novinářů od těch, kteří morálně zklamali český národ, samozřejmě krystalizoval již během okupace. V období těsně předcházejícím propuknutí Pražského povstání pak byla jeho prováděním Českou národní radou (ČNR), jakožto vrcholným orgánem domácího odboje, pověřena odbojová novinářská skupina kolem

¹⁹¹ Jech, K. – Kaplan, K. Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Brno, Doplněk 2002, str. 247–269. V tisku byly oba dekrety zveřejněny až o několik dní později. Tak např. ve Svobodných novinách se znění tzv. velkého retribučního dekretu objevilo až 12. 7. 1945. Následující den byl pak uveřejněn dekret o Národním soudu. Viz Svobodné noviny, 12–13. 7. 1945.

¹⁹² V některých případech prováděly vyšetřování svých členů přímo jednotlivé stavovské organizace (novinářská, divadelní, spisovatelská atd.) prostřednictvím svých vlastních očištných komisí, čestných soudů apod. Pro státní a veřejné zaměstnance fungovaly očištné komise při okresních a zemských národních výborech. Zřízeny byly dekretem prezidenta republiky č. 105/1945 Sb. (o očištných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců) ze dne 4. 10. 1945. Materiál, který tyto komise shromáždily, byl pak samozřejmě často využíván i soudními a policejními orgány. Jednotlivé organizace zpravidla i samy zaslaly vyšetřujícím orgánům osobní spisy a přehledy činnosti těch osob, u nichž existovalo podezření, že se za okupace provinily proti ustanovením retribučních dekretů.

¹⁹³ Košický vládní program. Praha, Svoboda 1974, str. 33

posledního demokraticky zvoleného předsedy Národního svazu novinářů (NSN) Františka Bauera. Tato skupina byla jako výbor zástupců tisku začleněna do tiskové komise ČNR a jeden z jejích členů, tajemník NSN Karel F. Zieris, byl pověřen sestavením seznamu těch novinářů, kteří měli být po vypuknutí povstání zajištěni a následně postaveni před lidový soud. 5. května 1945, tedy bezprostředně po vypuknutí povstání v Praze, předal Zieris seznam novinářů – kolaborantů předsedovi tiskové komise ČNR Lumíru Čivrnému.¹⁹⁴ Taktéž na základě tohoto seznamu pak během povstání probíhalo zajišťování některých předních představitelů novinářské kolaborace. Je ovšem pravděpodobné, že v řadě případů docházelo k zatýkání kolaborujících novinářů zcela živelně, bez jakýchkoliv pokynů odbojového vedení. Koneckonců pro českou veřejnost představovali tito novináři za okupace, díky své pravidelné činnosti na stránkách legálního českého tisku nebo v rozhlasovém vysílání, nejviditelnější představitelé spolupráce s Němci a podle toho s nimi také bylo během povstání často nakládáno.¹⁹⁵ Skutečnost, že právě někteří novináři představovali pro mnohé lidi prototyp kolaboranta, dokazují také noviny, které vycházely v období května 1945. Již v revolučních dnech pražského povstání si tisk všímá osudů těch, kteří je vedli v období okupace a i po osvobození jsou jména aktivistických novinářů využívána jakožto personifikace českého kolaboranta.¹⁹⁶ 6. května 1945 tak například obnovené Národní listy přinesly zprávu o zatčení Němci dosazeného vedoucího Národního svazu novinářů Vladimíra Krychtálka a také o sebevraždě Emanuela Vajtauera, který se měl po propuknutí povstání oběsit.¹⁹⁷ Zatímco zpráva o Krychtálkovi se zakládala na pravdě, v případě Vajtauera šlo pouze o fámu, kterou list v revolučním kvasu neměl čas ověřovat. Ve skutečnosti se Vajtauer v té době již v Praze několik dní nenacházel.¹⁹⁸ Také o osudech dalších předních aktivistických novinářů byla veřejnost tiskem informována.¹⁹⁹

¹⁹⁴Viz NA, fond ASYN, neurtříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 5.

¹⁹⁵Známé je například zajištění rozhlasového novinářského aktivisty Aloise Kříže, kterého rozlícený dav přímo na ulici zlynčoval, což bylo dokonce zdokumentováno fotograficky. (viz Příloha 5)

¹⁹⁶„Otevřely se brány žalářů a v prach rozpadly se okovy ducha. Co ničivě lživých slov bylo vysloveno všemi těmi Moravci, Wernery a Kříži! Co úsilí bylo vynaloženo těmito pomahači vrahů, aby vyvrátili z kořenů národa vás, československá mládeži...“ Erbenová, H. Mladé proudy, 26. 5. 1945, str. 1, Posvátný úkol mládeže

¹⁹⁷Viz Národní listy, 6. 5. 1945, str. 1.

¹⁹⁸Dr. Emanuel Vajtauer odjel z Prahy již 30. 4. 1945. Naposledy měl být spatřen u Jindřichova Hradce. Předpokládá se, že se mu podařilo uprchnout do Rakouska. Jeho další osudy nejsou dodnes známy. Blíže viz Gregorovič, M. Kapitoly o českém fašismu. Praha, Lidové noviny 1995, str. 154; Čelovský, B. Strážce nové Evropy. Šenov u Ostravy, Tilia 2002, str. 85–86

¹⁹⁹„Býv. šéfredaktoři Karel Werner a Alois Kříž, z nichž jeden v tisku a druhý rozhlasem se po léta pokoušeli otravovat český národ nacistickou propagandou, byli zatčeni policií, také je očekává spravedlivý trest.“ Národní politika, 10. 5. 1945, str. 1, K. H. Frank dopaden v Rokycanech. Dále viz Osvobozené České slovo, 11. 5. 1945 str. 2, Dva, kteří také neutekli.

4.2. Kolaborace: nejasný termín, jasné důsledky

Ačkoliv potřeba vypořádat se s chováním některých novinářů, ale samozřejmě i dalších osob měla v období okupace v rámci veřejnosti podporu, samotná definice těch, kteří měli být za svá morální selhání trestáni, v podstatě chyběla. Košický vládní program hovoří spíše obecně o zrádcích a kolaborantech bez nějaké konkretizace těchto termínů. Retribuční normy platné na území poválečného Československa sice vyjmenovávají určité konkrétní organizace a skupiny, jejichž členové měli být souzeni jako kolaboranti, v řadě případů je však i tato kategorizace značně problematická. Trestné bylo například vcelku snadno dokazatelné členství ve Vlajce či Svatoplukových gardách, trestán však měl být i ten, kdo „propagoval nebo podporoval fašistické nebo nacistické hnutí, nebo kdo v oné době tiskem, rozhlasem, filmem nebo divadlem, nebo na veřejném shromáždění schvaloval nebo obhajoval nepřátelskou vládu na území republiky nebo jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů a orgánů jim podřízených...“²⁰⁰

Nicméně zatímco členství vycházelo zcela jasně z dobrovolného rozhodnutí konkrétního jedince, míra dobrovolnosti podpory nacistické politiky v médiích byla u jednotlivých novinářů velmi různá, většina z nich tak činila pod nátlakem a čistě ze strachu o svou existenci. V těchto případech pak může být používání termínů jako „zrádce národa“ a „kolaborant“ eticky dosti sporné, neboť míra osobní statečnosti a konkrétní podmínky, v nichž se jedinec nachází, mohou být u každého odlišné.

Právě §3 prezidentského dekretu č. 16/1945 Sb. byl však směrodatný pro takřka všechny české novináře, kteří se za své činy v období okupace dostali před lidový soud a jím stanovené tresty byly velice přísné: „...trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let, spáchal-li však takový zločin v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu, zejména československé mládeže, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let, a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí, nebo smrtí.“²⁰¹

K rozmělnění chápání toho, kdo je, či není zrádce a kolaborant, přispíval i dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. Podle něj měli být potrestán každý, kdo v době zvýšeného ohrožení republiky „nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění

²⁰⁰Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Dostupný z <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>.

²⁰¹Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Dostupný z <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>.

českého nebo slovenského lidu, vzbudil veřejné pohoršení...“.²⁰² O příslušnosti k tomuto dekretu navíc nerozhodovali školení právníci, ale soudci z lidu, protože řízení probíhalo před trestními a nalézacími komisemi národních výborů. Není divu, že byl tento vágně formulovaný dekret spojen s udáváním, vyřizováním osobních účtů a dalšími praktikami, které často neměly s konkrétními proviněními nic společného, nicméně řadě nevinných lidí vpálily cejch kolaboranta a zrádce národa. Tato označení se pak stávala spíše politickou zbraní a široce používanou urážkou nežli označením jednotlivce náležejícího k nějaké jasně definované množině provinilců.

Zajímavá je v tomto směru úvaha Ferdinanda Peroutky, který se ve Svobodných novinách zamýšlel právě nad otázkou viny a problematickým používáním nejasně vymezeného termínu „kolaborant“ v poválečných měsících. Peroutka sice chápe označení „kolaborant“ ve smyslu „spolupracovníka“ s nepřítelem jako problematické, zároveň však navrhuje jeho výměnu za, podle mého názoru, obdobně problematický a vágní termín „zrádce“, protože kdo je zrádce, to přece, podle Peroutky, cítí každý.

Položil si někdy Peroutka otázku, zda jeho novinářští kolegové, kteří ze strachu o svou existenci psali proněmecké články, byli těmi zrádci? A pokud ano, jak si na ni odpověděl? Jeho článek ukazuje, že pro ty své kolegy, kteří tváří v tvář okupantům neprojevíli dostatek občanské statečnosti a neodmítli s okupanty spolupracovat tak, jak to učinil on sám, příliš pochopení neměl: „Opravdu se projevují podivnosti: lidový soud a národní soud zasedají nad válečnými viníky a jejich pomahači – a mezi námi vyskytují se lidé, kteří skoro zásadně sympatisují s obžalovanými... Jsou dva tábory; jedni tvrdí, že všichni více méně kolaborovali, takže nemají práva soudit lidi, stojící za okupace na vedoucích místech, pokud se nedali k Němcům, ale byli povolní jen ze zbabělosti; osobní statečnost je soukromá záležitost; druzí tvrdí, že politikové musí být stateční a charakterní; není-li zbabělost nectnost, pak všichni ti, kteří za okupace riskovali, byli vlastně hlupáci; který názor má pravdu? ... Snad opravdu mnoho nesnází vyplývá z toho, že pro viníky jsme přijali označení kolaborant. Je nesporno, že tím neb oním způsobem kolaborovalo 95 % národa, neboť všichni, také vězni v koncentračních táborech, byli přinuceni, aby přisluhovali německé válečné mašinerii. Je dosti obtížné rozlišovat mezi různými druhy a motivy kolaborace. Mnohem jasnější by bylo slovo zrádce. Lze dlouho se přít o kolaborantství... , ale každý hned jasně cítí, kdo byl nebo nebyl zrádce.“²⁰³

²⁰²Dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti z 27. října 1945. Viz Jech, K. – Kaplan, K. Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Brno, Doplněk 2002, str. 947.

²⁰³ Peroutka, F. Podivnosti. In: Svobodné noviny 28. 4. 1946, s. 1.

I z Peroutkovy úvahy je patrné, že ani poválečná společnost ve své přímočarosti v otázce viny a trestu nedokázala označení „kolaborant“ jasně definovat. Termín byl přejat z Francie, kde byli takto zprvu označováni příslušníci vichistické politické reprezentace, která prosazovala loajální spolupráci (collaboration) s hitlerovským Německem. Termínů kolaborace a kolaborant se však brzy chopila spojenecká propaganda, která jim rychle vtiskla nový význam národní zrady. V této podobě se také termíny staly v českém prostředí součástí protektorátního a poté i poválečného diskurzu. Novinář Karel Tauš ve svém slovníku cizích slov, který vyšel v roce 1946, vyhradil označení kolaborant pro všechny, kteří „ochotně a nadbytečně horovali pro spolupráci s Němci, kdož svým pracovním nasazením a dobrovolně zvýšeným tempem usnadňovali nacistům krvavé protahování války, ať už pro vlastní hmotný prospěch anebo z opravdové vrozené zrádcovské povahy, nestatečnosti nebo pohodlí, zbabělosti a osobní hlouposti.“²⁰⁴ Na rozdíl od původního obsahu termínu je i zde, podobně jako v retribučních dekretch, patrný silný důraz na osobní motivaci. Tauš si je však vědom toho, že termín kolaborant se stal již během války součástí obecného diskurzu a získal tím výrazně hanlivé zabarvení, takže se slovo „začalo hodně zneužívat, byla z něho vytvořena nadávka, ale i nebezpečná zbraň proti nepohodlným lidem“.²⁰⁵ Tauš jako novinář bezesporu dobře věděl, že právě média tento termín po válce zneužívala v hojné míře a přispívala tak k jeho rozměňování.

Ani poválečná historiografie se nedokázala s termíny kolaborace a kolaborant zcela vyrovnat, byť se o to snažila. Stanislav Kokoška ve svém cenném zamyšlení nad problematikou výzkumu české protektorátní společnosti připomíná především průkopnické studie Jana Tesaře a Tomáše Pasáka z 60. let 20. století.²⁰⁶ Zejména Pasák si byl vědom toho, že dané termíny nelze používat jako zastřešující pojmy pro mnohovrstevnatou problematiku spolupráce s okupačním režimem, která se vyvíjela v rámci různých politických, společenských a kulturních proudů, což lze velmi snadno vysledovat i při zkoumání kolaborace novinářské (např. „ideologická“ kolaborace novinářů vycházejících z českého fašismu versus programová kolaborace skupiny kolem Emanuela Moravce). Pasák navíc zdůrazňuje, že podoba spolupráce s okupační mocí se v rámci různých fází vývoje protektorátní společnosti proměňovala.

Problém vymezení kolaborace samozřejmě netrápil pouze československé historiky. Přibližně ve stejné době jako Tesař a Pasák se touto problematikou zabýval například německý historik

²⁰⁴ Viz Kokoška, S. Odboj, kolaborace, přízpůsobení... Několik poznámek k výzkumu české protektorátní společnosti. In: Soudobé dějiny, 2010, č. 1–2, str. 17.

²⁰⁵ Viz tamtéž, str. 18.

²⁰⁶ Viz tamtéž.

žijící v USA W. Warmbrunn, který navrhl pro spolupráci s okupační mocí tři stupně: akomodace – mírná kolaborace – dobrovolná kolaborace. Výraz „akomodace“ podle Warmbrunna označoval ty, kteří se podvolili německým požadavkům ze strachu o svou existenci. Dalším stupeň představovala „mírná kolaborace“ v zájmu záchrany národa nebo specifické skupiny. Tyto dvě kategorie pak odlišoval od „dobrovolné kolaborace“, která byla podle Warmbrunna skutečnou vlastizradou.²⁰⁷

Především z úvah Tomáše Pasáka pak vychází Detlef Brandes, který nabídl typologii protektorátní kolaborace na základě osobní motivace zúčastněných. Rozlišil tři hlavní směry: ideová kolaborace z přesvědčení, aktivismus jakožto bezvýhradná spolupráce v důsledku očekávaného vítězství Německa a nakonec kolaborace jakožto dočasné přizpůsobení vyvolané snahou o přežití v daných podmínkách.²⁰⁸

Právě Brandesův přístup vcelku dobře vystihuje problematiku kolaborace novinářské. Ta se za protektorátu skládala z nepočetné skupiny přívrženců českého fašismu (především hnutí Vlajka), z ještě užší skupiny novinářů – aktivistů, kteří se rozhodli aktivně a nad rámec požadavků okupační moci přispívat k hladkému začlenění českých zemí do nacisty budované Nové Evropy a nakonec zde byla nejpočetnější skupina těch, kteří se jen snažili přežít v nastolených podmínkách, a proto vykonávali to, co od nich režim požadoval. V rámci této skupiny nicméně existovala značná variabilita v ochotě, s jakou jednotlivci vycházeli režimu vstříc, což se odvíjelo od vlastní situace a osobnostních kvalit každého jedince a především také od míry ztotožnění se s daným režimem. Ta byla například velmi nízká u novinářů, kteří sice vykonávali práci v rámci legálního českého tisku, zároveň ale přispívali do ilegálních periodik, vyvíjeli zpravodajskou činnost či jinak přispívali k odporu proti režimu. Vysoká naopak byla u novinářů, jejichž život ovládal strach z možných důsledků odporu proti nařízením okupantů. Značná část novinářů však bezesporu na nějaký odpor vůbec nepomýšlela. Tito lidé si často chtěli pouze udržet zaměstnání a určitou životní úroveň, na níž byli zvyklí a našli se i tací, kteří využili nestandardních podmínek k získání postavení, na které by běžně nedosáhli.

V rámci poválečného posuzování chování novinářů v době okupace však docházelo často k směřování všech tří směrů, protože za důkaz kolaborace sloužily především články, které novináři psali v období protektorátu. Ačkoliv řada z nich byla psána ze strachu či dokonce

²⁰⁷ Viz Kolínková, T. Kolaborující žurnalisté v Nizozemsku v období válečném a poválečném. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky 2011, s. 40.

²⁰⁸ Kokoška, S. Odboj, kolaborace, přizpůsobení... Několik poznámek k výzkumu české protektorátní společnosti. In: Soudobé dějiny, 2010, č. 1–2, s. 21. Dále viz Brandes, D. Češi pod německým protektorátem. Praha, Prostor 2000.

přímo vynucena pod pohrůzkou sankce, před poválečnými soudy se tyto „polehčující“ okolnosti dokazovaly velmi těžko a vlajkaři, aktivisté i nejpočetnější, s režimem ne zcela ztotožnění příslušníci „šedé zóny“ tak byli zpravidla soudy, veřejností a často i samotnými novináři házeni do jednoho příslovečného pytle.²⁰⁹

4.3. Koncepce očisty novinářského stavu

Vraťme se však k očistě mezi novináři. Bezprostředně po skončení okupace se otázka potrestání „zrádců“ z řad novinářů stala jedním z hlavních témat jednání konference zástupců pražského tisku, kterou svolala Česká národní rada. Původně se měla konat již ve středu 9. května 1945 odpoledne, tedy den poté, co ČNR vyjednala s generálem Toussaintem kapitulaci německých vojsk na území Prahy. Kvůli příjezdu Rudé armády do Prahy však byla konference odložena na čtvrtek. 10. května se tak zástupci pražských redakcí skutečně sešli v sídle ČNR v Bartolomějské ulici, k jednání však opět nedošlo. Přišla totiž zpráva, že je očekáván přilet košické vlády na letiště ve Kbelích, a všichni přítomní se chtěli této události zúčastnit.

V revolučních květnových dnech také představitelé nového vedení svazu novinářů (ovšem ještě pod starým názvem Národní svaz novinářů) učinili prohlášení k české veřejnosti, v němž se plně postavili za nutnost očisty veřejného života, kterou vyhlásila košická vláda: „Podepsaní představitelé Národního svazu novinářů, jedině to odborové organizace českých novinářů, staví se tímto plně za projev naší vlády a připojují se k postupu, jaký si svojí zrádcovskou činností zaslужují novinářští spolupracovníci s německými činiteli za okupace. Máme plné právo mluvit za novináře, kteří si zachovali svůj novinářský charakter bez poskvrny...neboť jsme byli v soustavné opozici proti hanebným službám, k nimž se odhodlali čeští novináři-aktivisté.... S hlediska tohoto svatého práva pokládáme za povinnost promluvit české veřejnosti ve chvílích našeho osvobození a prohlásit zásadní a rozhodující slovo, jímž se zřikáme všech šéfredaktorů a redaktorů, kteří se už sami svou činností za obsazení

²⁰⁹ Také Ferdinand Peroutka kritizoval skutečnost, že novináři v rámci retribuční většinou neusilovali o neutrální zpravodajství, ale naopak vášně vůči obžalovaným ještě rozdmýchávali. „Mnoho novin od prvního okamžiku zachází s obžalovaným jako s odsouzeným. My se snažíme v něm vidět to, co v něm spatřuje zákon: osobu teprve obžalovanou, která má právo uvést všechny okolnosti... Je-li novinář nadán stranickým duchem, pak Bůh buď milostiv skutečnosti. Tak jako tak nyní noviny, stížené zároveň nedostatkem papíru a návalem velkých procesů, i bez zlého úmyslu nemohou o celodenním líčení přinést více než dvacet řádek... Povinností soudcovou je uvážit všechny okolnosti. Novinář může kteroukoli okolnost zamlčet... Stále ještě nemůžeme překonat to, že tisk rozsuzuje dávno před soudem, že obžalovaného předem pokládá za odsouzeného nebo odsouzení vynucuje a že vůbec nedbá předpisů zákona, který mu zakazuje psát tak, aby to působilo na rozhodnutí soudu. Nepokládá Svaz novinářů tuto věc za dosti důležitou, aby se jí zabýval?“ Peroutka, F. Dvojitý soud, Svobodné noviny 13. 4. 1947.

vyloučili nejen z řad českých novinářů, nýbrž i přímo z našeho národního organismu. Zříkáme se jich... a žádáme československou vládu a všechny povolané orgány, aby je příkladně potrestaly, neboť pomáhali nepříteli, usilujícímu o život českého národa... Jistě každý pochopí, že několik koupených tiskových nacistických agentů, jejichž jména budou úředně sdělena české veřejnosti, nemůže se dotknouti cti celého stavu, který zůstal národní myšlenkou věren a jak právě podepsaní činitelé dokazují, dal se za tzv. Protektorátu na cestu revoluční, vedoucí k osvobození... Jak ze statistiky vyplývá, mají čeští novináři procentuelně největší podíl na počtu osob, Němci vězněných, držených v koncentračních táborech, kde mnozí byli utýráni a již nikdy se nevrátí do svých domovů... Slibujeme českému národu, že dílo obrody českého tisku dokonáme, neboť existence zrádných individuí v těžké době válečné byla jen zjevem přechodným, který bude vyhlazen se všemi důsledky. ... Zdar českému národu, naší vlasti a jejímu presidentovi! Slibujeme, že neustaneme, dokud své poslání nesplníme.²¹⁰ Toto emotivní prohlášení skupiny kolem Františka Bauera se samozřejmě ještě neslo v duchu revolučních dní, nicméně jeho účel byl zřejmě ryze praktický. Novináři, kteří se stavěli do čela obrodného procesu v rámci poválečných českých médií, zkrátka potřebovali českou veřejnost přesvědčit, že proněmecké články a projevy, které po celých 6 let okupace lidé četli na stránkách českého tisku či poslouchali ve vysílání protektorátního rozhlasu, byly dílem malé skupiny bezcharakterních novinářských zaprodanců, zatímco většina českých novinářů byla za svůj morálně pevný národnostní postoj a odbojovou činnost perzekvována či dokonce zavražděna. Právě odbojová činnost a nesmlouvavý postoj k novinářům, kteří za okupace mravně selhali, pak měly skupině kolem Františka Bauera zajistit v očích českého národa i jeho nových politických představitelů vysoký morální kredit a právo na vůdčí postavení v rámci obrodného procesu českých poválečných médií.

Avšak již těsně po příletu představitelů košické vlády do Prahy se ukázalo, že vedoucí postavení v rámci budování poválečného mediálního systému si bude nárokovat také část zahraničního odboje v čele s představitelem nově ustaveného ministerstva informací a osvěty, předním ideologem KSČ Václavem Kopeckým. A i když si to novináři shromáždění na přistávací ploše Kbelského letiště tehdy možná ještě plně neuvědomili, úvodní slova, kterými se s nimi Kopecký, podle Zierisových vzpomínek, přivítal těsně po vystoupení

²¹⁰NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Prohlášení revolučního vedení Národního svazu novinářů k českému lidu, nedatováno.

z letadla, poměrně jasně naznačila, že se na příště bude hrát především podle not připravených v Moskvě.²¹¹

Několikrát odložená konference zástupců pražského tisku, která se uskutečnila následující den, tedy v pátek 11. května 1945, pak ukázala, že Kopeckého skupina bude také prosazovat vlastní koncepci očisty novinářského stavu a Bauerově skupině nezbylo, než se jí přizpůsobit. Na konferenci byl totiž, mimo jiné, projednáván i seznam zhruba 30 aktivistických novinářů, kteří měli být postaveni před lidový soud (toto hrubé číslo uvádí Karel F. Zieris, přesný počet pravděpodobně činil 36 osob, jak o tom svědčí seznam zasláný představiteli Národního svazu novinářů k rukám ČNR dne 10. 5. 1945²¹²) a dále seznam asi 50 novinářů, jejichž činnost v průběhu okupace byla natolik kompromitující, že měli být vyloučeni z novinářské organizace, a jimž měla být do budoucna zakázána jakákoliv novinářská činnost. Toto řešení bylo s největší pravděpodobností dílem Bauerovy skupiny domácího novinářského odboje. Avšak skupina novinářů, která strávila okupaci v exilu a která se na schůzi dostavila společně s novým ministrem informací Václavem Kopeckým, požadovala radikálnější řešení a předložila na konferenci vlastní směrnice, podle nichž měla být očista prováděna. Tato směrnice pak byla zúčastněnými zástupci tisku přijata v následujícím znění: „Všichni novináři, kteří za okupace psali ať už dobrovolně, nebo podle pokynů nacistické propagandy se vylučují ze svazu novinářů a novinářské činnosti vůbec. V těžkých případech necht' jsou ihned zajištěni a postaveni před lidový soud. Výjimky mohou být připuštěny tam, kde aktivistickými články se kryla odbojová činnost. K provedení očisty novinářského stavu se zřizuje očištná komise, složená ze zástupců domácího odboje, zahraničního odboje, perzekvovaných novinářů a pozůstalých po popravených novinářích.“²¹³

Otázku, proč se nakonec v rámci očisty novinářského stavu prosadila tato radikálnější koncepce prověřování všech členů svazu, oproti v zásadě jednorázové akci navrhované Bauerovou odbojovou skupinou, nedokážeme už dnes zcela zodpovědět. Je jasné, že důležitou

²¹¹ „Bylo krásné, slunečné počasí, když z letadla vystoupili jednotliví členové vlády. Někteří z nás znali s. V. Kopeckého, nového ministra informací, ještě z doby, kdy byl redaktorem RP a také on si některé z nás pamatoval. Pozdravil nás a řekl vesele: ‚Tak kluci všechno mám tady v aktovce a hned se dáme do toho.‘” NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 8. Je ovšem otázkou, zda si Zieris po letech své vzpomínky, přednesené fóru normalizačních novinářů, poněkud nezidealizoval. Pavel Tigrid totiž uvádí vzpomínky Václava Černého a dalších účastníků tohoto setkání, podle kterých se komunističtí členové vlády se po svém přistání ve Kbelích měli na domácí odbojáře tvářit nedbale chladně, rezervovaně a zarputile, což mělo mít důvod v tom, že ČNR sama vyjednala kapitulaci německých sil v Praze a nepočkala, až dorazí hlavní město osvobodit Rudá armáda. Zierisovy vzpomínky na Kopeckého veselost proto zřejmě musíme brát s rezervou. Viz Tigrid, P. Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu, Odeon, Praha 1990, str. 200.

²¹²Viz NA, fond ASYN, karton 167, složka: Lidový soud, seznam kolaborantů zasláný České národní radě z 10. 5. 1945.

²¹³Citováno dle NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 9.

roli zde hrála osoba ministra informací Václava Kopeckého, jehož vůli se zřejmě nechtěli lidé kolem Bauera protivit. Jak již bylo řečeno dříve, tento vývoj v rámci novinářské obce však do značné míry souvisel i s celkovým vývojem české společnosti po skončení války, kdy převzali otěže řízení státu zejména představitelé zahraničního londýnského a moskevského exilu, zatímco odboj domácí byl zatlačován do pozadí.²¹⁴ Jedním z důvodů byla i skutečnost, že většina předních politických vůdců přežila válku v exilu a naopak řada osobností, které se účastnili odbojové činnosti na domácí frontě, se osvobození vůbec nedočkala. V porovnání s připravenou koncepcí zahraničního odboje tak byly pozice domácích odbojových představitelů poměrně slabé (a to lze, dle mého názoru, tvrdit jak o nekomunistickém, tak o komunistickém odboji), jejich vliv na vývoj poválečného československého státu v zásadě skončil společně s Pražským povstáním a nadále se personálně uplatňoval spíše jen v rámci národních výborů, jejichž činnost však byla již v závěrečném období okupace do značné míry řízena moskevským komunistickým odbojovým centrem.²¹⁵

4.4. Průběh očisty v rámci novinářské organizace

Vraťme se však k očistě novinářského stavu. Očistná komise, jejíž zřízení bylo vyhlášeno 11. května 1945 na konferenci zástupců pražského tisku svolané ČNR, byla v následujících dnech skutečně ustavena: „Národní svaz novinářů zřídil zjišťovací a vyšetřující komisi, jejímiž členy jsou vdova po popraveném novináři, redaktor, který vyšel z koncentračního tábora, novinář ze zahraničního odboje, tajemník Národního svazu novinářů a referent v tiskovém odboru a revoluční pracovník domácí a podepsaný přednosta tiskového odboru a předseda svazu novinářů. Tato komise prozkoumá činnost všech novinářů za války.“²¹⁶ Tento dopis, který zaslal František Bauer policejnímu ředitelství, však popisoval situaci poněkud nepřesně. Očistná komise sice byla zřízena v rámci Národního svazu novinářů, fakticky ji však zřídila Česká národní rada. Samotné členy komise však již na základě návrhu samotných novinářů jmenoval ministr informací Václav Kopecký. Tomuto jmenování však předcházelo prověření

²¹⁴V tomto směru je vcelku zajímavé, jak se opakovala historie z období konstituování samostatného Československa po skončení II. světové války, kdy dominantní vliv na směřování československého státu získali taktéž představitelé zahraničního odboje, což bylo mnohými příslušníky domácí odbojové akce přijímáno velmi těžce.

²¹⁵Ilustrativní je v tomto směru popis převzetí „veškeré moci“ v zemi košickou vládou (vyjma slovenských zástupců složenou výhradně z příslušníků moskevského a londýnského odboje), k němuž došlo 11. 5. 1945 v sídle ČNR, jak ho ve svých pamětech podal Václav Kopecký: „Viděli jsme zarputilé tváře lidí, kteří si myslili, že budou členy (oné) buržoasní vlády... mohli vzteky puknout, když jsme jim oznámili, že se Národní rada v Praze rozpouští.“ Citováno dle Tigrid, P. Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu, Odeon, Praha 1990, str. 200. Přitom vedení ČNR bylo již od počátku povstání v rukou komunistů (ovšem těch domácích) v čele s místopředsedou a faktickou hlavou ČNR Josefem Smrkovským. Tomu také jeho účast na povstání po únoru 1948 značně zkomplikovala život.

²¹⁶NA, fond: ASYN, karton 167, dopis předsedy NSN dr. F. Bauera Policejnímu ředitelství ze dne 19. 5. 1945.

navržených kandidátů ze strany ministerstva informací, a to na základě dokladů o jejich odbojové činnosti a potvrzení svědků. Za domácí odboj byli jmenováni František Bauer a Karel. F. Zieris, za zahraniční odboj Zdena Ančík, za perzekvované novináře Radim Foustka²¹⁷ a za pozůstalé Zdenka Kladivová.²¹⁸ Předsedou komise byl stanoven Radim Foustka. 16. 5. 1945 pak vyšlo v denním tisku následující upozornění: „Všichni členové Národního svazu novinářů, i když byli za okupace vyloučeni, obdrží v sekretariátu NSN v Praze II., Lützowova 29/V nové členské přihlášky a text osobního prohlášení o činnosti za okupace. Na základě tohoto prohlášení rozhodne očistná komise, může-li být žadatel uznán schopným k výkonu novinářské činnosti a tím i k členství ve svazu. Přihlášky budou zasílány poštou. Kdo má zájem na urychleném vyřízení, nechť si přihlášku vyzvedne osobně.“²¹⁹

Očistná komise tak sice v průběhu května 1945 zahájila činnost, ale řada novinářů, jejichž jména se za války objevovala pod aktivistickými články, se před ni vůbec nedostala: „Podle rozhodnutí přípravného výboru Svazu českých novinářů, schváleného ministrem informací, očista se týkala všech, kdo před 5. V. 1945 pracovali v tisku anebo tiskových úřadech jako novináři z povolání a chtěli znovu tak pracovat.“²²⁰ Proti lidem, kteří se po válce rozhodli novinářského povolání vzdát a přihlášku do nové organizace si vůbec nepodali, tedy komise žádné šetření nezaváděla. Tito lidé tak „unikli očistě tím, že se vůbec za členy svazu novinářů nepřihlásili“.²²¹ Vedení svazu sice upozorňovalo potencionální zaměstnavatele, aby SČN nahlásili zaměstnance, kteří v době okupace pracovali jako novináři a neprošli dosud řízením před očistnou komisí, ti však ze zákona tuto povinnost neměli, a bylo tedy jen na jejich vůli, zda tak učiní, či nikoliv.

Povinnost prověření před očistnou komisí samozřejmě neplatila ani pro několik desítek čelných aktivistů, kteří byli vyloučeni ze svazu již v revolučním období, zpravidla již byli zajištěni a čekali na soud. Avšak pro ty, kteří se na prvních zveřejněných seznamech neobjevili a chtěli i po válce nadále vykonávat své povolání, oficiálně neexistovala možnost, jak se prověření své osoby vyhnout. V tisku a v ostatních sdělovacích prostředcích mohl totiž

²¹⁷Po osvobození odpovědný redaktor Práva lidu.

²¹⁸Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 9.

²¹⁹Svobodné slovo, 16. 5. 1945. Z Národního svazu novinářů. Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris.

²²⁰NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Očistná komise po r. 1945, oznámení Svazu českých novinářů Zemskému odboru bezpečnosti ze dne 5. 3. 1946.

²²¹NA, fond: ASYN, karton 167, složka č. 10, oznámení Odvolací komise pro očistu novinářského stavu při ministerstvu informací Svazu českých novinářů ze dne 21. 2. 1946. Nutno ovšem dodat, že ne všechny osoby, které si novou žádost o členství nepodaly, a do kompetence očistné komise tak nespádaly, unikly vyšetřování své činnosti. V několika případech totiž očistná komise upozornila soudy i na ty případy, které v podstatě do její kompetence nespádaly. Stalo se tak například u bývalého šéfredaktora časopisu Kinorevue Bedřicha Rádla. Informace o jeho činnosti za okupace zaslala komise Národnímu soudu.

jako novinář do budoucna pracovat pouze člen nové novinářské organizace. Každý, kdo se chtěl stát jejím členem, si ovšem musel podat novou přihlášku (žádost o obnovu členství), což také znamenalo, že jeho způsobilost bude prověřována očistnou komisí: „Komise pro očistu novinářského stavu upozorňuje znovu, že všichni, kdo byli v době před 5. květnem 1945 kdykoliv činni jako novináři z povolání, musí do 30. června 1945 podati novou přihlášku do Svazu českých redaktorů. Ti, kdo do tohoto data přihlášku nepodají, budou sumárně z novinářské činnosti vyloučeni.“²²²

Jak bylo zmíněno výše, první „divoká“ vlna novinářské očisty proběhla už bezprostředně po osvobození a stalo se tak ještě před tím, než očistná komise zahájila činnost. Z řad novinářů byli okamžitě vyloučeni ti, jejichž spolupráce s nacisty byla za okupace nejviditelnější. Jednalo se zejména o šéfredaktory a politické redaktory velkých protektorátních deníků. Jejich seznam byl předán České národní radě spolu s požadavkem, aby tyto osoby byly zajištěny a postaveny před lidový soud. V Národním archivu v Praze se nám dochoval seznam 36 kolaborantů, který zaslal Národní svaz novinářů k rukám ČNR 10. května 1945. Pravděpodobně se jedná o doplněný seznam, který odevzdal Karel F. Zieris předsedovi tiskové komise ČNR Lumíru Čivrnému již 5. května 1945. (viz Příloha 1)

O zahájení očisty novinářského stavu byla informována i veřejnost. 11. května 1945 vydala zprávu spolu s výše uvedeným seznamem ČTK a druhý den se již zpráva o prvních vyloučeních, včetně informace o ustavení očistné komise, objevila v denním tisku.²²³

V následujících týdnech pak začala ostatní novináře, kteří si podali žádost o obnovu členství v novém svazu novinářů, urychleně prověřovat očistná komise, neboť i ze strany redakcí povolených novin zaznívaly požadavky po co nejrychlejším provedení očisty. Na vyloučení dalších kolaborantů z řad novinářů podle Zierise naléhala také samotná veřejnost.²²⁴ O očistu novinářského stavu projevil zájem také prezident Beneš v rámci první seznamovací návštěvy delegace přípravného výboru SČN, která se uskutečnila v polovině července 1945. Představitelé přípravného výboru mimo jiné informovali pana prezidenta o tom, že „...Svaz českých novinářů sdružuje jen ty, kteří v dobách okupace mravně a národně nezklamali. O výběr pečuje očistná komise... Záleží nám velmi mnoho na očištění v řadách českých novinářů, kterou provádíme rigorosně, tak, abychom se právem směli dovolávat krásné havlíčkovské

²²²NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Lidový soud, oznámení očistné komise o vyloučení redaktorů J. Skoumala, V. Rumla, J. Fryčera, nedatováno.

²²³Tamtéž, zpráva ČTK z 11. 5. 1945. Dále viz např. Právo lidu, 12. 5. 1945, str. 2, Novináři aktivisté budou odevzdáni Lidovému soudu.

²²⁴Viz NA, fond ASYN, neurtříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 11.

tradice... Všichni novináři bez rozdílu musí projít vyšetřováním očistné komise, která zkoumá chování a činnost i těch novinářů, kteří po 9. květnu odešli z redakcí a uchýlili se do soukromí. Český tisk při budování nové demokratické republiky musí být veden a tvořen novináři odpovědnými, novináři pevných páteří a čistých rukou... kteří mají národní a lidskou čest bez poskvrny... Proto očistná komise soudí novináře přísně, ale spravedlivě“.²²⁵ Toto veřejné prohlášení však lze chápat spíše jako projev odhodlání obnovit důvěru veřejnosti v média. V praxi byla nakonec situace poněkud odlišná. Jak jsme již uvedli výše, proti novinářům, kteří po válce již nechtěli své povolání nadále vykonávat, očistná komise žádné šetření nezaváděla.

Komise působila především v Praze, ale její členové zajížděli také do ostatních měst, kde se začaly ustavovat odbočky SČN, aby zde dohlédli na průběh očisty mezi novináři působícími v regionech. Některé odbočky navíc začaly provádět očistu v rámci vlastních komisí a na výsledky této činnosti chtěl přípravný výbor SČN taktéž dohlížet.²²⁶

Proti těm novinářům, jejichž činnost za protektorátu mohla být podle názoru komise hodnocena jako projev proněmeckého aktivismu, byly zavedeny sankce, které lze rozčlenit do čtyř forem podle závažnosti zjištěného provinění:

1) Vyloučení z novinářské organizace a předání soudu

Nejzávažnější formou potrestání bylo vyloučení z novinářské organizace a následné předání viníka soudním orgánům. Tento trest se podle dostupných seznamů týkal 73 osob. (viz Příloha 2) Vyloučením ze svazu a předáním lidovému soudu však účast SČN na těchto případech zpravidla nekončila, protože funkcionáři svazu jako přisedící často zasedali i v soudních tribunálech, které výše uvedené novináře soudily, mnohdy vystupovali jako hlavní svědkové obžaloby.²²⁷ Jejich postoj v otázce viny a trestu byl přitom většinou zcela

²²⁵NA, fond ASYN, neurtříděné materiály, Dopis přípravného výboru SČN Kanceláři prezidenta republiky ze dne 18. 7. 1945.

²²⁶V srpnu 1945 tak například Z. Ančík projednával očistu moravských novinářů v Brně. Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14. 8. 1945. Od 25. 5. 1945 měla svou očistnou komisi také odbočka SČN v Ostravě. Jejími členy byli zvoleni: Vilém Nový, Jaroslav Šajnar, Rudolf Kaminský a Ladislav Obruča (všichni byli zároveň členy přípravného výboru ostravské odbočky). Ostravská odbočka „... vyloučila ze svého středu 7 členů, kteří byli činní za okupace v českém tisku. Upozornila dále ústředí v Praze na dva zrádné novináře, kteří na Ostravsku působili za okupace. Ze 7 vyloučených jsou 2 před Národním, příp. lidovým soudem, 1 oznámen trestní komisi ONV v Ostravě, dva vyloučení z řad novinářů... a 2 zakázána novinářská práce v ostravském kraji“. NA, fond ASYN, karton 177, výroční zpráva odbočky SČN v Ostravě, str. 1–6.

²²⁷Takřka výsadní postavení měl v tomto směru František Bauer, který vystupoval jako klíčový svědek obžaloby téměř ve všech velkých procesech s novináři před Národním soudem. Viz např. proces s Václavem Crhou, kde měl Bauer dle Svobodného slova podat „nejzávažnější svědectví“. Blíže viz Svobodné slovo, 30. 3. 1946, s. 2,

nesmlouvavý. Za všechny si můžeme uvést například proces s Antonínem J. Kožíškem, Rudolfem Novákem a Aloisem Křížem, kteří byli Národním soudem odsouzeni k trestu smrti. Z osmi přísedících v tomto procesu byli také dva novináři – funkcionáři SČN Josef Linek a Vojtěch Dolejší. Oba ve všech třech případech hlasovali pro trest smrti.²²⁸ Podobně dopadlo hlasování senátu i v procesu s Vladimírem Krychtálkem, Jaroslavem Křemenem, Emanuelem Vajtauerem a Karlem Wernerem, kde byl mezi přísedícími předseda SČN Otakar Wunsch. Také on ve všech čtyřech případech hlasoval pro trest smrti.²²⁹

2) Doživotní vyloučení z novinářské organizace a zákaz další novinářské činnosti

Poněkud mírnější byla druhá forma trestu, která zahrnovala doživotní vyloučení z novinářské organizace a zákaz další novinářské činnosti. Postiženo bylo takřka 40 novinářů. (viz Příloha 3) Tito novináři sice nebyli předáni lidovému soudu, počátkem listopadu 1945 se však přípravný výbor SČN rozhodl, že je oznámí alespoň pro podezření z provinění na základě tzv. malého retribučního dekretu.²³⁰

3) Dočasně vyloučení z novinářské práce

Ve čtyřiceti případech, kde komise „neshledala vinu takovou, aby předala dotyčného Národnímu soudu anebo jej vyloučila, potrestala dotyčného distancí na určitou dobu od novinářské práce vůbec anebo na určitou dobu od tvůrčí novinářské práce“.²³¹ (viz Příloha 4) Doba, po kterou byly tyto osoby zbaveny možnosti vykonávat novinářské povolání, se pohybovala v rozmezí od tří měsíců do jednoho a půl roku, delší lhůta se uplatňovala pouze v těch případech, kde bylo později odvolací komisí změněno původní rozhodnutí o vyloučení na distanc. Takto potrestaní redaktoři nesměli po stanovenou dobu vystupovat v rozhlase či publikovat v tisku a to ani pod šifrou či pseudonymem, v určitých případech bylo povoleno, že v redakcích mohli vykonávat práce technické.

Dnes rozsudek nad Crhou. Podobně k Bauerovým svědectvím viz např. Svobodné slovo, 2. 4. 1946, s. 2, Přelíčení s Č. Ježkem.

²²⁸Viz NA, fond TNS 6/47, karton 114, poř. č. 281.

²²⁹Viz NA, fond TNS 8/47, karton 135, poř. číslo 88, poradní protokol u Národního soudu v Praze v trestní věci proti Vladimíru Krychtálkovi, PhDr. Jaroslavu Křemenovi a Karlu Wernerovi a záznam konečné porady z 22. 4. 1947. Všichni odsouzení si podali žádost o milost k prezidentu republiky. Pouze v případě Křemenově ji však doporučili i někteří členové senátu. Kromě prokurátora Tržického a předsedy senátu Šrámka byli pro udělení milosti i dva přísedící. Wunsch však i v tomto případě hlasoval proti.

²³⁰Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 5. 11. 1945.

²³¹NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Očistná komise po r. 1945, oznámení Svazu českých novinářů Zemskému odboru bezpečnosti ze dne 5. 3. 1946.

4) Pokuta za návštěvy Presseklubu

Specifickým proviněním byly podle vedení svazu novinářů návštěvy Presseklubu, společenského střediska německých a aktivistických novinářů v době protektorátu. Prezenční knihy Presseklubu objevil v srpnu 1945 tajemník svazu Karel F. Zieris. Návštěvní knihy obsahovaly pouze podpisy osob, které navštívily Presseklub jako společenské středisko, netýkaly se tedy tiskových konferencí s povinnou účastí, které byly také do místností Presseklubu svolávány.²³² Radim Foustka na schůzi širšího přípravného výboru SČN 18. 8. 1945 navrhl, aby členové SČN zaplatili za každou návštěvu Presseklubu pokutu 100 Kč. Vybraná částka pak měla být využita v rámci Fondu Václava Kopeckého pro podporu obětí nacismu z řad novinářů. O tomto návrhu se následně rozpoutala bouřlivá debata, takže muselo být přikročeno k hlasování, ve kterém byl návrh těsnou většinou přijat.²³³ Rozhodnutí bylo zdůvodněno tím, že v souladu s ustanoveními dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. (o trestání některých provinění proti národní cti) lze návštěvy Presseklubu považovat za společenský styk s okupanty. Pokuta se ovšem vztahovala pouze na novináře, kteří již nebyli potrestáni jinak. Celkem bylo za návštěvu Presseklubu pokutováno 58 novinářů.²³⁴ Ne všichni však zřejmě spěchali s placením a ještě v únoru 1946 byla řada těch, kteří požadovanou pokutu neuhradili. Objevovaly se také námitky proti vyměřeným pokutám. Předseda očistné komise Radim Foustka byl proto i po skončení očisty na vlastní žádost zmocněn pokuty vymáhat. Námitky vůči vyměřeným pokutám měla napříště řešit disciplinární komise (k jejímu zvolení mělo dojít na připravované ustavující valné hromadě svazu²³⁵) s tím, že pokud by dotyčný nezaplatil, měl být oznámen Zemskému odboru bezpečnosti při ministerstvu vnitra (ZOB) pro styky s okupanty, případně ze svazu vyloučen. Pokuty nepřekračující 500 Kč měly být zaplacený do měsíce, částky vyšší pak v měsíčních splátkách do 7. března 1947.²³⁶

²³²Viz NA, TNS 8/46, V. Ryba, karton 23, oznámení svazu novinářů národnímu prokurátorovi z 5. 3. 1946. Pikantní je, že pokutu musel zaplatit i K. F. Zieris, který si jako jednatel svazu sám zaslal oznámení o tom, že má zaplatit 100 Kčs. Viz NA, fond: ASYN, karton 167, složka č. 4, oznámení Svazu českých novinářů šéfredaktorovi tiskového odboru K. F. Zierisovi ze 7. 3. 1946.

²³³Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14. 8. 1945.

²³⁴Viz např. Svobodné slovo 6. 3. 1946, s. 2, Očista novinářského stavu. Srovnej V. Dolejší uvádí, že pokutu zaplatilo celkem 36 novinářů, vybraná částka činila 11 700 Kčs. Podle Dolejšího nezaplatilo 50 osob, které již v té době v novinách nepracovaly. Viz Dolejší, V. Noviny a novináři. Praha, NPL 1960, str. 363.

²³⁵Ustavující valná hromada se konala až 17. 3. 1946.

²³⁶Viz NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Očistná komise po r. 1945, zápis o společné schůzi očistné komise s užším přípravným výborem z 19. 2. 1946. Dále viz NA, fond: ASYN, karton 167, složka č. 4, oznámení Svazu českých novinářů šéfredaktorovi tiskového odboru K. F. Zierisovi ze dne 7. 3. 1946; NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího výboru SČN z 13. 3. 1946.

Otázka návštěv Presseklubu se dostala také na stránky periodického tisku. Kupříkladu národně socialistický týdeník Svobodný zítřek podezíral svaz novinářů, že nemá přílišného zájmu na tom, aby se veřejnost dozvěděla, kdo patřil mezi pravidelné návštěvníky této instituce založené i za účelem korumpování českých novinářů, a že se snaží celou záležitost s Presseklubem před očima veřejnosti „zamést pod koberec“. Autor skrytý pod značkou -nb- vytýká v únoru 1947 svazu, že od veřejného prohlášení o pokutování návštěv Presseklubu „je ticho a veřejnost se dosud nedověděla, kolik svaz novinářů tímto způsobem vybral. Mnozí dostali velmi slušné účty... I nezbude nic jiného, než aby svaz novinářů vydal seznam členů Presseklubu a jeho návštěvníků... Bylo by také dobře, aby byly vydány stručné dějiny organizace založené Němci. Snad jsou lidé, kteří na tom nemají zájem... Tímto způsobem by se veřejnost dozvěděla zajímavé i důležité podrobnosti o některých spolupracovnících Krychtálka a jiných duší, blízkých von Wolframovi a von Gregorymu... Podrobnosti velmi zajímavé i důležité, neboť by zmírnily radikalismus některých, u kterých se objevil až po válce, kdy zjistili, že se na ně neví tolik, kolik si mysli. Bylo by dobře, kdyby se těchto a jiných věcí ujal Svaz osvobozených novinářů, pak také pozná, proč je některým lidem Svaz tak nemilovaným dítětem a proč někteří lidé by raději tuto organizaci neviděli. Peroutka a jiní vytýkají SOPV nedostatečnou aktivitu v důležitých otázkách. Také úkolem Svazu osvobozených novinářů by mělo být, aby objasnil – jako nestranný soudce – úlohu krychtálkovštiny za války a aby také zjistil, zda vedle Krychtálka, který neunikl a neunikne, nebyli ještě jiní pomocníci, kterým se až dosud uniknout podařilo.“²³⁷

Článek nepřekvapuje ani tak kritikou svazu, protože řada novinářů národně socialistického tisku měla k této organizaci ambivalentní postoj (viz například šéfredaktor Svobodného slova Ivan Herben), překvapuje spíše to, že autor vytýká svazu nedostatečnou míru radikalismu v přístupu k trestání novinářů, kteří se měli za války provinit spoluprací s Němci a předními kolaboranty. Tento přístup překvapí i vzhledem k tomu, že touhy po radikálních trestech již v roce 1947 z české veřejnosti pozvolna vyprchávaly. Lidé se začínali zabývat jinými starostmi všedního života a ani snahy médií vyzískat z procesů s kolaboranty čtenářský a politický kapitál už nebudily takové nadšení jako v měsících předchozích. V novinářské obci, již zcela jasně rozdělené podle příslušnosti k politické straně či jiné masové společenské organizaci, však stále existovali mnozí, pro něž nebyla očista novinářského stavu, provedená Národním

²³⁷Svobodný zítřek, 20. 2. 1947, s. 3, Členové a hosté Presseklubu. SOPV – Svaz osvobozených politických vězňů (pozn. autora).

soudem a lidovými soudy či očištnou komisí SČN, dostačující.²³⁸ Jak můžeme vidět na citovaném článku, zdaleka se přitom nejednalo pouze o novináře z komunistického tisku, kteří tyto radikální postoje často zastávali a u nichž se daly nejspíše očekávat. Je ovšem pravděpodobné, že zatímco komunistické novináře druhá, poúnorová vlna očisty příliš nezaskočila, mnozí nekomunisté, kteří dříve žádali radikální přístup, byli touto účelově vyvolanou vlnou sami smeteni.

4.5. Bilance činnosti očištné komise SČN od května 1945 do března 1946

Z dnešního pohledu můžeme konstatovat, že SČN poválečnou očistu novinářských řad rozhodně „neodbyl“ a ve srovnání s podobnými procesy v jiných evropských zemích, které se po válce nacházely v obdobné situaci, patřila očista mezi českými novináři k nejtvrdějším vůbec.

Celkový počet novinářů, který musel být prověřen očištnou komisí, byl poměrně značný. Pokud měl Národní svaz novinářů těsně po svém založení v roce 1939 zhruba 1000 členů, z nichž okupaci nepřežilo asi 120 členů svazu a několik desítek dalších bylo vyloučeno bezprostředně po osvobození, nebo si přihlášku do obnoveného svazu nepodali, zbude nám ještě bezmála 800 osob, které očištná komise musela v co možná nejkratším čase prověřit.²³⁹ Není proto překvapením, že komise tento nápor nezvládala. I z tohoto důvodu byl počet jejích členů na ustavující schůzi přípravného výboru svazu novinářů dne 19. června 1945 významně rozšířen o další novináře: Bohumila Milčana (Mühlsteina)²⁴⁰ a Lud'ka Stránského z Národního osvobození, Martina Doležala z TOMI, Josefa Rybáka z Rudého práva, Rudolfa Koláře ze Svobodného slova, Karla Lukeše-Petroviče (TOMI) za zahraniční odboj a Josefa Linka (ÚRO) za perzekvované novináře.²⁴¹ Později pak (21. ledna 1946) byla komise rozšířena ještě o Vojtěcha Dolejšího, který si své jmenování v podstatě vynutil svým článkem v Rudém právu z 20. 1. 1946, v němž kritizoval „liknavý a shovívavý“ přístup k očištění novinářského stavu: „Dosavadní postup vůči provinivším se novinářům je příliš váhavý a

²³⁸Národním soudem bylo odsouzeno celkem 21 novinářů. Z celkového počtu odsouzených před Národním soudem tvořili novináři takřka celou jednu třetinu. Viz Dřtina, P. Na soudu národa. Praha, Ministerstvo spravedlnosti 1947, str. 24–25.

²³⁹Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 11. Zieris uvádí, že zbývalo prověřit ještě 700 novinářů.

²⁴⁰V souvislosti se jmenováním Bohumila Milčana do očištné komise je celkem kuriózní fakt, že sám Milčan se musel v červenci 1945 po prověření jeho činnosti za okupace zavázat, že po dobu jednoho roku nebude vykonávat žádnou novinářskou a publikační činnost „za to, že jsem v 5 člancích politického charakteru neprojevil dosti resistance vůči požadavkům šéfredaktora“. NA, fond ASYN, karta 170, Zavazující slib B. Milčana očištné komisí SČN z 18. 7. 1945. Ještě zajímavější je pak skutečnost, že Milčanovo jméno nebylo uváděno v žádném seznamu potrestaných novinářů.

²⁴¹Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 13.

nejistý, je příliš mnoho různých ohledů a omluv. Tomu je nutno učinit již jednou konec a přitáhnout provinilce k plné zodpovědnosti za spáchané činy.²⁴²

Někteří členové širšího přípravného výboru SČN však s názorem Dolejšího nesouhlasili a po bouřlivé debatě bylo na schůzi výboru Dolejšímu „doporučeno, aby podobnými články nepodřýval autoritu očistné komise svazu, ježto to, co očistná komise probrala, má být v prvé řadě pro novináře závazné“.²⁴³ Nicméně Dolejší byl ještě tentýž den do očistné komise jmenován a je jasné, že zde byl zastáncem toho nejostřejšího postupu.

Nejintenzivnější období práce očistné komise lze vymezit květnem a zářím 1945. Již v polovině září 1945 sice Radim Foustka vyslovil v rámci schůze přípravného výboru názor, že činnost komise by mohla být do konce září uzavřena.²⁴⁴ Komise však vzhledem k počtu stále nevyřešených případů pokračovala v práci i v dalších měsících. Počátkem prosince 1945 sice předseda přípravného výboru SČN Jaroslav Vozka vyslovil opětovně přesvědčení, že „činnost očistné komise je téměř skončena“²⁴⁵, nicméně i zde šlo spíše o přání a komise pokračovala v činnosti i v zimních měsících roku 1946. Počátkem února 1946 požádal Zemský odbor bezpečnosti (ZOB), aby mu byly předány veškeré materiály týkající se očisty a provinění českých novinářů, aby mohlo být rozhodnuto, zda mají být obviněné osoby souzeny podle tzv. malého retribučního dekretu²⁴⁶. Předseda Jaroslav Vozka tuto skutečnost oznámil 12. února členům užšího přípravného výboru SČN. Zároveň konstatoval, že tím činnost očistné komise končí a poděkoval členům za vykonanou práci.²⁴⁷ Očistná komise se však, v neúplném složení, sešla ještě jednou, a to 19. února na schůzi s užším přípravným výborem SČN. Přítomni byli Jaroslav Vozka, Radim Foustka, Karel F. Zieris, Rudolf Kolář, Zdena Ančík, Vojtěch Dolejší, Martin Doležal a Karel Lukeš-Petrovič. Zde bylo ještě projednáno několik případů spadajících před očistnou komisí. Jako nevinný byl shledán František Formánek, zamítnuta však byla žádost Jaroslava Kohlíka o prominutí dočasného vyloučení z novinářské činnosti. Řešen byl také případ Emila Synka. Zde se však komise nedobrala

²⁴²Rudé právo, 20. 1. 1946, s. 2. Kdy dojde na protektorátní novináře?

²⁴³Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 21. 1. 1946.

²⁴⁴Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14. 9. 1945.

²⁴⁵NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 5. 12. 1945.

²⁴⁶Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o některých proviněních proti národní cti zasáhl po osvobození široké vrstvy československého obyvatelstva a stal se normou, která byla často zneužívána k vyřizování účtů mezi politickými protivníky, ale i mezi obyčejnými lidmi. Šetření neprobíhalo před soudem, nýbrž před trestně nalézacími komisemi národních výborů. Před nimi stálo po válce také mnoho novinářů. Čelili zde jak obviněním vztahujícím se k jejich novinářské činnosti, tak i k činnosti jiné. Jmenujme například Antonína Ročka, Jiřího Pilaře, Otakara Leblocha či Vojtěcha Macha, kteří byli komisemi vyšetřováni a zbaveni obvinění. Někdy se přitom před komisí dostaly i osoby, které v novém režimu žily z pověsti odbojáře a zastávaly v novinářské hierarchii vysoké postavení. Uvedme například šéfredaktora odborářského deníku Práce Jiřího Sílu, jehož trestní řízení bylo zastaveno až v září 1947. Na rozdíl od jiných případů však svaz neviděl v trestním řízení proti Sílovi žádný problém.

²⁴⁷Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 12. 2. 1946.

výsledku a bylo rozhodnuto, že případ bude předán ZOB v nedořešeném stavu. Dále zde bylo usneseno, že členové komise Kolář a Zieris budou zasedat v přijímací komisi, aby se při přijímání nových členů zajistila kontinuita zásad uplatňovaných v rámci očisty.

5. března 1946 tak Svaz českých novinářů předal všechny spisy týkající se očisty ZOB.²⁴⁸ Svaz již dříve rozhodl o tom, že po skončení očisty předá veškerý shromážděný usvědčující materiál týkající se vyloučených členů příslušným soudům a úřadům, takže žádost ZOB se v podstatě shodovala se záměry svazu.²⁴⁹ Ze zhruba 800 novinářů, kteří přežili válku a jichž se mohla očista týkat, bylo, podle K. F. Zierise, očištnou komisí prověřeno zhruba 400 osob.²⁵⁰ V literatuře a dobových pramenech se přitom uvádí, že vyloučením ze svazu bylo do února 1946 potrestáno celkem 86 novinářů.²⁵¹

Po předání materiálů ZOB byla tedy činnost očištné komise fakticky ukončena. Svaz si však na ZOB vymínil její možné obnovení v případě, kdyby se „po skončení tohoto řízení ukázalo, že v některých případech, kdy byli obvinění novináři z hlediska dekretu o národní cti osvobozeni, je ještě nutno zvláště zjišťovat, zda se nedopustili činů zavržitelných speciálně z hlediska cti novinářského stavu“.²⁵² ZOB také přislíbila, že bude případy novinářů vyřizovat v součinnosti se svazem.²⁵³

Veřejnost byla o výsledcích práce očištné komise informována v tisku bezprostředně po odevzdání materiálů ZOB: „Komise pro očistu novinářského stavu skončila svou činnost. Odevzdala Národnímu soudu 51 novinářů, vyloučila ze svazu dalších 35, zakázala činnost 42 a pokutovala 58 novinářů.“²⁵⁴

Tvrdost, s jakou očištný proces v rámci svazu novinářů probíhal, zřejmě řadu původních členů staré organizace odradila. Tito lidé raději vzali svou přihlášku zpět a vědomě se tak

²⁴⁸Viz NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Očištná komise po r. 1945, oznámení Svazu českých novinářů Zemskému odboru bezpečnosti ze dne 5. 3. 1946.

²⁴⁹Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 17. 1. 1946. Návrh na předání materiálů z očisty úřadům k dalšímu využití inicioval Rudolf Kolář.

²⁵⁰Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 18.

²⁵¹Viz Dolejší, V. *Noviny a novináři*. Praha, NPL 1960, s. 400–401.

²⁵²Hudec, V. a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha, Novinář 1987, s. 74–75.

²⁵³Viz NA, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 3. 4. 1946.

²⁵⁴*Svobodné noviny*, 7. 3. 1946, str. 2. Očištna novinářského stavu. Zprávy o práci očištné komise se však v denním tisku objevovaly již dříve. Viz např. *Svobodné slovo*, 24. 5. 1945. Očištna novinářského stavu pokračuje. Zde je nutné dodat, že seznamy potrestaných novinářů, které se mi podařilo získat z archivu Syndikátu čs. novinářů (v současnosti je součástí fondů NA – Národního archivu v Praze) a z fondu Ministerstva informací (taktéž umístěn v NA), s čísly uváděnými v tisku, literatuře a v dokumentech Svazu českých novinářů nesouhlasí. Protože se mi nikde nepodařilo najít dokument, který by obsahoval jak počty potrestaných novinářů, tak jejich jmenovitý seznam, sestavil jsem výše uvedené seznamy na základě mnohých dostupných pramenů. V. Dolejší sice ve své knize uvádí seznam novinářů, jejich vyloučení bylo publikováno v denním tisku, chybí zde však řada jmen, které jsou uvedeny v mnou zkoumaných seznamech, a proto se domnívám, že i tento výčet je neúplný. Viz Dolejší, V. *Noviny a novináři*. Praha, NPL 1960, s. 400–401.

vzdali další možné novinářské kariéry, než aby riskovali prověřování své činnosti za protektorátu: „34 novináři vzali během vyšetřování přihlášku zpět a jejich případy jsou nyní rovněž oznámeny ZOB. 22 případů nemohlo být dodnes skončeno a byly ZOB odevzdány jako nevyřešeny.“²⁵⁵

Na druhou stranu někteří novináři, kteří byli očištnou komisí odsouzeni, její rozhodnutí nerespektovali a i nadále vykonávali povolání v médiích. O těchto případech se svaz dozvídal zpětně buď z udání, nebo z dotazů zaměstnavatelů, kteří si tak zjišťovali bezúhonnost svých zaměstnanců. V říjnu 1945 se tak například přípravný výbor SČN zabýval případem Augustina Mencáka, bývalého redaktora agrárního Venkova, který byl očištnou komisí doživotně vyloučen ze svazu, a tedy i z výkonu novinářského povolání. Svaz však získal informace o tom, že Mencák pracuje i nadále jako novinář v agentuře United Press, ačkoliv svazu oznámil, že bude pracovat pro jednoho advokáta a žádal, aby jeho činnost za války nebyla novému zaměstnavateli sdělována.²⁵⁶ Svaz intervenoval u zastoupení americké tiskové agentury United Press a Mencák byl ze zaměstnání propuštěn.²⁵⁷ Někteří staří novináři se zase nedokázali smířit s faktem, že již nemohou vykonávat povolání, které pro ně mnohdy znamenalo celý život, a všemožně se snažili, aby mohli být opět v novinách. Smutný byl v tomto směru například případ dlouholetého redaktora Národní politiky, literárního kritika a spisovatele Františka Sekaniny, který byl očištnou komisí vyloučen z novinářského stavu a dokonce strávil určitý čas ve vazbě. Tento již sedmdesátiletý doyen české literární kritiky, který kvůli vyloučení ztratil též nárok na penzi z novinářského pojištění, žádal v únoru 1946 přípravný výbor SČN, zda by ho nemohl umístit do nějaké redakce, kde by mohl zdarma vykonávat novinářské povolání. Jeho žádost však byla zamítnuta s tím, že již není členem svazu a jako takový nemůže práci v novinách vykonávat.²⁵⁸ Dopad rozhodnutí očištné komise na životy postižených novinářů byl poměrně značný. Zaměstnavatelé se zpravidla sami zajímali o to, jak dopadla očista jejich zaměstnanců, a většina z velkých vydavatelství se řídila podle doporučení svazu, který je informoval v tom smyslu, že vyloučení novináři pozbyli „...schopnost vykonávati nadále novinářské povolání a to z vlastního zavinění, takže je zde důvod k okamžitému rozvázání služebního poměru“.²⁵⁹ Postižení tak museli často hledat zaměstnání v oblastech, které pro ně byly neznámé, navíc

²⁵⁵Rudé právo, 6. 3. 1946.

²⁵⁶Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího předsednictva SČN z 5. 10. 1945.

²⁵⁷Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího předsednictva SČN z 11. 10. 1945.

²⁵⁸Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 12. 2. 1946.

²⁵⁹NA, fond ASYN, karton 170, odpověď SČN na dotaz vydavatelství Melantrich ohledně očisty jejich redaktorů z 23. 10. 1945. Dále viz např. NA, fond ASYN, karton 170, odpověď SČN na dotaz vydavatelství Svoboda ohledně očisty jejich redaktorů z 12. 11. 1945; NA, fond ASYN, karton 170, odpověď SČN na dotaz vydavatelství Práce ohledně očisty jejich redaktorů z 28. 12. 1945.

jim zanikl nárok na vyplácení penze z novinářského pojištění, a někteří přišli dokonce o střechu nad hlavou, protože bydleli v takzvaných novinářských bytech, na něž však se svým vyloučením ztratili nárok.

Stejně jako v případě soudní retribuce byla i očista v rámci novinářské organizace poznamenána politickými tlaky. Vedení nové stavovské novinářské organizace bylo už od počátku orientováno výrazně levicově a to samé lze říci i o očištné komisi, která byla složená převážně z příslušníků KSČ či z jejich otevřených či skrytých sympatizantů. Komunistický tisk byl zastaven již za druhé republiky, komunisté byli společně se Židy hlavními nepřáteli říše, a tak až na výjimky²⁶⁰ většina radikálně levicově smýšlejících redaktorů v protektorátním tisku samozřejmě nepůsobila, a nemohla se tudíž zkompromitovat aktivistickou činností. Proto také komunisté mohli bez velkého rizika požadovat co nejrazantnější postup, který by jim umožnil zbavit se potencionálních politických odpůrců: „Byli to především komunističtí novináři, konkrétně Vojtěch Dolejší, kteří prosazovali nekompromisní stanovisko a odmítali návrhy na „blahovolný“ přístup ke zkompromitovaným novinářům.“²⁶¹

I když očištnou komisi nelze vinit z přemíry tolerance, v komunistickém tisku se přesto čas od času objevovaly výpady proti novinářům, kteří sice byli komisí shledáni nevinní, ale v očích některých komunistických redaktorů nikoliv. Roli zde přitom mohly hrát jak stranické zájmy, tak prosté osobní antipatie a snaha skandalizovat nepřítele v očích veřejnosti. Redaktor krajské redakce Rudého práva pro severovýchodní Čechy Petr Pech kupříkladu vedl takovouto „křížáckou“ kampaň proti bývalému redaktorovi Královehradeckého kraje Lubomíru Kocourkovi, který byl očištnou komisí opakovaně shledán nevinným a po válce navíc novinářské povolání nevykonával. Pech však přesto žádal, aby byl Kocourek postaven před Národní soud (!). Tímto postupem však v podstatě podrýval autoritu rozhodnutí očištné komise SČN. Vedení SČN proto žádalo, aby Rudé právo uveřejnilo, že Kocourek nebyl očištnou komisí svazu shledán vinným, a může tedy dále pracovat jako novinář. Napadání však pokračovalo i nadále a zástupce šéfredaktora Rudého práva a člen očištné komise Vojtěch Dolejší musel nakonec předsednictvu SČN závazně slíbit, že se o věc osobně postará a že napadání Kocourka se již nebude opakovat.²⁶²

²⁶⁰ Např. v deníku Národní práce působilo za protektorátu několik levicově smýšlejících literátů a žurnalistů (Rybák, Síla, Píša).

²⁶¹ Viz Hudec, V. a kol. Z historie naší novinářské organizace. Praha, Novinář 1987, s. 74–75.

²⁶² Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o společné schůzi očištné komise s užším přípravným výborem SČN z 19. 2. 1946. Dále viz NA, fond ASYN, karton 170, dopis SČN redakci Rudého práva z 1. 12. 1945. Pikantní je v tomto směru skutečnost, že sám Dolejší byl již dříve členy přípravného výboru kritizován za svůj článek v Rudém právu, který činnost očištné komise kritizoval jako liknavou.

O podobě postupu proti lidem z vlastních řad přitom mohly oficiálně rozhodovat jednotlivé kulturní organizace samy, jejich očistné komise byly pouze vnitřní záležitosti, nikoliv veřejnoprávní soudní instancí. Zajímavé je například srovnání přístupu komise novinářské s činností očistné komise syndikátu spisovatelů, v jejímž čele stála jedna z předních osob domácího nekomunistického odboje – Václav Černý. Vzhledem k tradiční provázanosti obou profesí byla mezi členy syndikátu také řada členů novinářské organizace. Spisovatelé do 23. ledna 1946 vyloučili ze syndikátu pouze 8 osob (byli mezi nimi i spisovatelé, kteří byli zároveň vyloučeni z novinářské organizace: A. J. Kožíšek, J. Grmela, V. Rozner). Jedna z hlavních direktiv, kterou se spisovatelská komise řídila, přitom zněla: „...provinilé spisovatele veřejné moci neodevzdáváme, státní soudy na ně neupozorňujeme, s trestními orgány státu vůbec nemáme styků, jsme výhradně vnitřním zařízením spisovatelské obce...“²⁶³ Očistné komise těchto dvou organizací si navzájem zasílaly výsledky své činnosti, protože povolání novináře a spisovatele se u mnoha osob prolínalo.²⁶⁴ „Spisovatelskou shovívavostí“ se však novinářská očista rozhodně nevyznačovala, ba právě naopak. Informace shromážděné novinářskou očistnou komisí tvořily často zásadní součást důkazního materiálu proti novinářům, kteří byli po válce souzeni lidovými soudy. Na rozdíl od syndikátu spisovatelů novinářská organizace s „trestními orgány státu“ aktivně spolupracovala a na mnoho svých členů sama upozorňovala. Jak jsme již uvedli, Svaz českých novinářů předal lidovým soudům k potrestání několik desítek osob a všechny spisy týkající se očisty byly po jejím skončení ještě předány k prověření orgánům ministerstva vnitra (ZOB). Nelze se tedy divit tomu, že řada novinářů, kteří byli zároveň členy spisovatelské obce, si raději nejdříve vyřídila svůj případ před komisí spisovatelskou. Za příklad může sloužit např. básník a literární kritik A. M. Píša, na jehož případ později vzpomínal i Václav Černý: „...24. července mi poslal obšírnou soukromou epištolu A. M. Píša s dlouhým vyličením toho, co mu bylo lze za německé okupace vytýkat a čím to omlouval, a žádal mne za urychlené projednání svého případu v komisi syndikátu, měl totiž ještě další řízení, jako redaktor denního listu (pozn. autora – Národní práce), v očistné komisi novinářské, kde šel strach hlavně ze Zdeny Ančíka, a doufal tam zdárně vyváznout, předloží-li již vyřízenou exkulpací spisovatelskou.“²⁶⁵ Ačkoliv proti rozhodnutí novinářské očistné komise původně nebyl plánován žádný opravný prostředek, nakonec si jej situace vynutila. Podle tehdejšího tajemníka svazu a člena očistné komise Karla F. Zierise došlo s konsolidací společenských poměrů a s pohasínáním

²⁶³ Černý, V. Paměti III (1945–1972). Brno, Atlantis 1992, s. 57.

²⁶⁴ Viz NA, fond: ASYN, karton 167, složka č. 4, dopis Syndikátu č. spisovatelů Svazu č. novinářů z 21. 1. 1946.

²⁶⁵ Černý, V. Paměti III (1945–1972). Brno, Atlantis 1992, s. 58.

revolučního radikalismu k tomu, že očištné komisi začal být vytýkán příliš přísný postup, který nekořespondoval s průběhem očisty v jiných organizacích (viz např. zmiňovaný syndikát spisovatelů). Zieris také obvinil některé „buržoazní“ listy (tedy listy nekomunistických stran) z toho, že z nedostatku kvalifikovaných redaktorů umožňovaly ve svých redakcích pracovat i těm novinářům, kterým byla očištnou komisí novinářská činnost zakázána²⁶⁶. Právě tito novináři se pak podle Zierise měli začít domáhat revize svých případů.²⁶⁷ Očištná komise však nemohla tato odvolání řešit, protože musela pokračovat v prověrce novinářů, jejichž případy se ještě nezabývala. Řada z těchto „neočištěných“ novinářů, kteří tedy nebyli členy nového svazu, navíc nadále psala do novin bez potvrzení očištné komise SČN, ať už pod vlastním jménem, nebo pod pseudonymem. Většinou tak samozřejmě tito novináři činili z důvodů ryze existenčních, neboť nemohli bez zaměstnání čekat, až očištná komise jejich případ vyřeší. Mezi těmito novináři byl například Emil Synek, jemuž měl přípravný výbor SČN v říjnu 1945 oznámit, aby nepsal do novin ani pod pseudonymem.²⁶⁸ Byl také upozorněn časopis TEP, který Synkovy články otiskoval, aby tak již nadále nečinil.²⁶⁹ Byli zde však i novináři, kteří do stanoveného termínu 30. 6. 1945 (viz výše) přihlášku do SČN vůbec nepodali, neboť se prověřování své činnosti chtěli raději vyhnout. Někteří členové přípravného výboru ovšem nehodlali tento stav tolerovat. Počátkem října 1945 člen výboru Jan Holeček požadoval, aby proti těmto neočištěným novinářům bylo zakročeno přímo u jejich zaměstnavatelů a aby měl napříště každý novinář v redakci povinnost vykázt se svému nadřízenému očištným archem. Pokud by tak neučinil, neměly být jeho články přijímány. S postupem vydavatelstev vůči novinářům, kteří byli očištnou komisí vyloučeni, se však začaly množit případy, kdy novináři podávali žaloby na své zaměstnavatele s tím, že byli propuštěni nezákonně. Soudy, které se těmito případy zabývaly, pak zřejmě často nerespektovaly rozhodnutí očištné komise, protože dost dobře neuměly určit její právní postavení. Toto přehlížení rozhodnutí očištné komise samozřejmě členům přípravného výboru SČN vadilo. Předseda Vozka si v této souvislosti stěžoval, „že soudy nechápou politický dosah rozhodnutí komise“.²⁷⁰

²⁶⁶Vedení svazu se těmito případy vcelku pravidelně zabývalo a vždy důrazně vytýkalo redakcím, že tyto osoby zaměstnávat nelze a že tím přestupují zákon. V říjnu to byl například případ Karla Režného, který se uchýlil v redakci listu Hlas v Ostravě. Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 13. 10. 1947.

²⁶⁷Viz NA, fond ASYN, neučříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 14.

²⁶⁸Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího předsednictva SČN z 5. 10. 1945.

²⁶⁹Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího předsednictva SČN z 11. 10. 1945.

²⁷⁰NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 17. 1. 1946.

Řada z postižených novinářů si také stěžovala přímo na rozhodnutí očistné komise. Proto byla na návrh předsednictva svazu při ministerstvu informací zřízena od 1. února 1946 odvolací komise pro očistu novinářského stavu jakožto odvolací instance vůči rozhodnutí očistné komise SČN.²⁷¹ Složení komise stanovil ministr informací Václav Kopecký ze zástupců ministerstva informací (Vladimír Procházka), ministerstva vnitra (Jindřich (Gríša) Spurný), novinářů zahraničního (I. Jelínek) a domácího (Lumír Čivrný, později nahrazen Františkem Melounem) odboje a perzekvovaných novinářů (Otakar Wunsch). Do jejího čela byl postaven jako předseda Vladimír Procházka.²⁷² Již ze složení komise²⁷³ však bylo zřejmé, že kdo nedisponoval podporou komunistické strany či přímo ministerstva informací, neměl ani u této instance příliš nadějí na úspěch. Náměstek ministra informací Čivrný a Spurný z ministerstva vnitra byli členové KSČ, stejně tak přednosta I. odboru ministerstva informací Vladimír Procházka. Otakar Wunsch sice politicky příslušel k národním socialistům, v rámci své funkce šéfa tisku komunisty ovládané Ústřední rady odborů (ÚRO) však komunistům spíše stranil, než naopak. Jediný, kdo neměl ke komunistům vysloveně přátelské vazby, byl tak zástupce londýnského novinářského exilu, redaktor československého vysílání BBC, básník Ivan Jelínek, který byl ovšem taktéž zaměstnancem ministerstva informací. Zřízení odvolací komise však bylo spíše jen gestem ze strany ministerstva informací. Fakticky totiž fungovala pouhých čtrnáct dní, a stihla tak projednat jen zlomek předložených případů.²⁷⁴ V polovině února 1946 byla činnost odvolací komise zastavena v souvislosti s výše zmíněnou žádostí ZOB o předání veškerých materiálů týkajících se očisty novinářů a měla být obnovena až v době, kdy ZOB vyšetřování ukončí a rozhodne, které případy budou souzeny lidovými

²⁷¹Viz např. NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Korespondence s vyšetřujícím soudcem pro národního prokurátora, oznámení Odvolací komise pro očistu novinářského stavu Svazu českých novinářů z 21. 2. 1946.

²⁷²Viz Křivánková, A. – Vatrál, J. Dějiny československé žurnalistiky. IV. díl. Brno, Novinář 1989, s. 49.

²⁷³JUDr. Vladimír Procházka – po válce v čele ČTK; Jindřich Spurný – za války spolu s V. Noskem jeden z vedoucích komunistických činitelů v londýnské emigraci; O. Wunsch – po válce šéfredaktor tisku Ústředí revolučních odborů (ÚRO) a předseda Svazu českých novinářů; Lumír Čivrný – novinář, spisovatel, náměstek Václava Kopeckého na ministerstvu informací, předseda tiskové komise České národní rady.

²⁷⁴Odvolací komise projednávala např. případy A. Mencáka (potvrzen trest vyloučení z novinářské organizace), V. Mussika (trest vyloučení z novinářské organizace byl změněn na tříletý distanc), B. Pangráce (potvrzen trest vyloučení z novinářské organizace), K. A. Švihy (zrušen trest vyloučení z novinářské organizace), R. Fejfušy (trest vyloučení z novinářské organizace byl změněn na pětiletý distanc) a V. Hrnčíře (zrušen trest vyloučení z novinářské organizace). Vladimír Hrnčíř následně po své rehabilitaci podal opět přihlášku do SČN, její projednávání však probíhalo velmi dlouho, a Hrnčíř tak stále nemohl vykonávat novinářské povolání. Námitky proti jeho přijetí měla zřejmě především brněnská odbočka SČN, kde Hrnčíř za války působil v redakci Lidových novin. Na schůzi 27. 1. 1947 se předsednictvo SČN Hrnčířovým případem opět zabývalo a usneslo se oznámit brněnské odbočce, aby urychleně objasnila své námitky vůči Hrnčířovi, dále aby bylo zjištěno, zda není Hrnčíř vyšetřován v rámci tzv. velkého či malého retribučního dekretu a v jakém stavu se případně vyšetřování nachází. Hrnčíř skutečně byl v Brně vyšetřován na základě tzv. malého retribučního dekretu, takže vedení SČN nechtělo o jeho přijetí rozhodnout do doby, než bude jeho případ vyřízen. Toto rozhodnutí pak SČN v únoru 1947 Hrnčířovi oznámil. Hrnčíř tak od května 1945 stále nezáskal členství v SČN, a nemohl tudíž vykonávat novinářské povolání. Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis ze schůze předsednictva SČN z 27. 1. 1947; NA, fond ASYN, karton 166, zápis ze schůze předsednictva SČN z 10. 2. 1947.

soudy dle tzv. velkého retribučního dekretu nebo trestními komisemi Národních výborů dle dekretu o národní cti (tzv. malý retribuční dekret). Odvolací komise ministerstva informací si však v těchto případech vymínila, že pokud budou obvinění novináři z hlediska dekretu o národní cti osvobozeni, obnoví odvolací komise – bude-li k tomu ministrem informací vyzvána a pokud k tomu dá SČN podnět – svou činnost, aby opět prověřila, zda se dotyční nedopustili činů, které by byly nepřípustné z hlediska novinářské cti.²⁷⁵

4.6. Dozvuky očisty v činnosti novinářské organizace do února 1948

Ačkoliv SČN prohlásil po předání (5. 3. 1946) veškerých materiálů týkajících se provinění novinářů ZOB práci očistné komise za ukončenou²⁷⁶, nelze to chápat tak, že skončila i novinářská očista. Toto téma se v té či oné podobě objevovalo v agendě svazu i nadále. Počátkem dubna 1946 například nově zvolené předsednictvo svazu zřídilo z bývalých členů očistné komise novou komisi, která měla shromáždit materiál o novinářích, kteří sice byli ze svazu vyloučeni, ale neprošli řádným řízením před očistnou komisí.²⁷⁷ To se týkalo například osob, které byly vyloučeny bezprostředně po osvobození pouze na základě soupisu, který v květnových dnech vypracoval tajemník NSN Karel Zieris a dále některých osob, které byly vyloučeny v první vlně očisty pouze na základě článků, které psaly za okupace, aniž by postižení dostali šanci svou činnost obhájit. Příkladem nám může být případ Jiřího Kutvirta. Ten byl za okupace redaktorem Moravskoslezského deníku, do něhož psal i články poplatné tehdejšímu režimu. Na jejich základě byl pak svazem bezprostředně po osvobození doživotně vyloučen, aniž by byl přizván k jednání před očistnou komisí. Teprve po dvou a půl letech vedení svazu uznalo, že Kutvirt za okupace vyvíjel odbojovou činnost a původní rozhodnutí se chystal přehodnotit.²⁷⁸ Únor 1948 však Kutvirtovy naděje na opětovné zapojení do novinářského života definitivně pohřbil.

Na svaz se také stále obraceli novináři, kteří byli očistnou komisí vyloučeni a podali si proti tomuto verdiktu odvolání u odvolací komise při ministerstvu informací. Jak jsme však uvedli výše, odvolací komise projednala jen minimum případů a svou činnost v polovině února 1946 zastavila. Novináři, kteří si podali odvolání, byli sice ministerstvem informací o této skutečnosti informováni, někteří se však s tímto faktem nehodlali smířit a žádali po svazu, aby

²⁷⁵Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, dopis odvolací komise pro očistu novinářského stavu adresovaný Svazu českých novinářů ze dne 21. 2. 1945.

²⁷⁶SČN předal ZOB nejen materiály očistné a odvolací komise, ale též materiály o činnosti novinářů, které získala odvolací komise dodatečně od oddělení pro přípravu materiálu pro Národní soud při ministerstvu informací. Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, dopis odvolací komise pro očistu novinářského stavu adresovaný Svazu českých novinářů ze dne 21. 2. 1945.

²⁷⁷Viz NA, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 3. 4. 1946.

²⁷⁸Viz NA, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 15. 12. 1947.

jejich odvolání vyřídil.²⁷⁹ Množily se také případy, kdy nejrůznější instituce, které v období okupace vydávaly nějakou periodickou tiskovinu, oslovovaly svaz s žádostí o posouzení činnosti některého z jejich zaměstnanců v době okupace. Na svaz se také obraceli nejrůznější jednotlivci i instituce s podezřeními na mravně závadné chování některého z členů SČN v době okupace.²⁸⁰ Některé z případů, které již dříve řešila očistná komise, se také dostávaly před nově ustavenou disciplinární komisí svazu (ustavena na valné hromadě svazu 17. 3. 1946), přičemž již koncem dubna 1946 bylo konstatováno, že disciplinární komise se s některými rozhodnutími očistné komise neztotožňuje.²⁸¹

Koncem léta 1946 zřejmě vedení SČN již dosti nutně potřebovalo vědět, jak pokračuje prošetřování některých novinářů na základě materiálů odevzdaných ZOB, neboť řadě novinářů komplikovala neuzavřenost jejich případů situaci v zaměstnání a dotazovali v této věci také vedení SČN. To proto pověřilo K. F. Zierise, „aby... po svém návratu ihned se přesvědčil u ZOB a okres. očistné kom. nár. výboru, v jakém stavu je řízení proti těm novinářům, jejichž spisy byly očistnou komisí SČN odevzdány k přezkoumání“.²⁸² Z dalších zápisů z jednání vedení SČN ovšem vyplývá, že jednání se ZOB bylo zřejmě dosti obtížné, protože ZOB prosby svazu ignoroval. O navrácení materiálů žádal svaz opakovaně, nicméně vráceny mu zřejmě už nebyly.²⁸³ O tom, proč ZOB materiály vrátit nechtěl, se lze jen dohadovat. Pravděpodobné však je, že pro ministerstvo vnitra ovládané komunistickou stranou představovaly materiály z očisty cenný zdroj informací, který mohlo využít v boji proti svým politickým protivníkům.

²⁷⁹V květnu 1946 tak například žádal o rychlé vyřízení svého odvolání a následnou satisfakci Viktor Hánek, bývalý redaktor deníků Večer a Venkov, který byl za svou novinářskou činnost během okupace potrestán doživotním vyloučením ze svazu. Vedení svazu však zaslalo Hánkovi odpověď v tom smyslu, že „jeho spis byl předložen ZOBu, takže my nemáme teď možnost zasahovati do jeho projednání“. NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 28. 5. 1946.

²⁸⁰Za příklad tohoto postupu lze uvést např. případ člena SČN Jaroslava Brože. Skutečnost, že Brož pracuje i po osvobození v novinách, dráždila především Svaz osvobozených politických vězňů (SOPV), který již koncem roku 1945 žádal, aby SČN Brožovu osobu prošetřil, neboť bylo podezření na jeho mravně závadné chování v době okupace. Postup SČN v této věci však zřejmě SOPV neuspokojoval a případ byl ještě několikrát urgován. 9. ledna 1947 zaslal SČN SOPV oznámení, že neshledal důvod, proč by mělo být rozhodnutí očistné komise v Brožově případě změněno. 27. 1. 1947 se však na schůzi předsednictva SČN dostavil také zástupce SOPV Václav Schwarz, který namítl, že „Brož bude pravděpodobně odsouzen podle retribučního dekretu (pozn. autora – tzv. malého dekretu), protože má za sebou přes 2.000 závadných článků, noticiek a úvah, které vyšly v době války v různých časopisech“. Předsednictvo SČN se po následné debatě rozhodlo, že se vzhledem k neukončenému projednávání Brožova případu před nalézací komisí pražského magistrátu nebude věci dále zabývat a rozhodnutí o případném Brožově vyloučení postoupí disciplinární komisí SČN. Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 6. 12. 1946; NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 27. 1. 1946.

²⁸¹Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 25. 4. 1946.

²⁸²NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 19. 8. 1946.

²⁸³Viz NA, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 15. 9. 1947.

Vyřízení všech záležitostí, které ještě souvisely s očistou, navíc komplikovala dysfunkčnost disciplinární komise SČN, která od poloviny května 1946, podle stížností vedení svazu, nevyvíjela žádnou výraznější činnost.²⁸⁴ Zřejmě i z tohoto důvodu předsednictvo svazu nakonec v prosinci 1946 rozhodlo, že „na příště bude samo rozhodovati o očistných věcech v tom rozsahu, jako rozhodovala dříve komise pro očistu novinářského stavu“.²⁸⁵

Zaslepenost, která často provázela posuzování viny, či nevinu (v řadě případů šlo spíše o pomstu než o spravedlivý soud) novinářů před očistnou komisí i před lidovými soudy lze závěrem prezentovat na dvou zcela odlišných případech, do nichž se však velmi silně promítly vyhocené poválečné nálady určité části české společnosti. První případ se týkal novinářů Václava Jiřiny a Františka Černovského. Proti osobě Václava Jiřiny nevznesla očistná komise svazu žádných námitek. Černovský sice potrestán byl, ale jen formou nejmírnější, tedy vyloučením z novinářské činnosti na dobu určitou. Oba novináři však byli voláni jako svědci k soudnímu řízení s jinými novináři. Jiřina svědčil v případě bývalého šéfredaktora Národní politiky a Zteče Václava Crhy, František Černovský byl zase svědkem v procesu s redaktorem Venkova Čeňkem Ježkem. Protože však oba svými výpověďmi obžalovaným nepřitížili, ale spíše naopak, byli oba postiženi v rámci svých redakcí. Jiřina byl Lidovou demokracií odeslán až do „vyšetření případu“ na dovolenou²⁸⁶, Černovský byl pak v Právu lidu poslán na dovolenou trvalou. Vedení SČN, které mělo jakožto odborová organizace pracovní zájmy svých členů spíše hájit, v obou případech vyslovilo redakcím poděkování za „okamžitý zákrok“.²⁸⁷

Ilustrací doby je taktéž případ druhý, který sice přímo nesouvisí s očistou novinářského stavu, ale vypovídá mnohé o náladách, které v té době ovládaly pokud ne celý SČN, tak alespoň jeho vedení. Jedná se o zákrok svazu ve věci zaměstnávání občanů německé národnosti v administraci pražského kulturního týdeníku Umělec, který vedl hudební skladatel Zábaj Bláha-Mikeš: „Svaz českých novinářů zjistil, že Vaše redakce a administrace zaměstnává dvě německé příslušnice, a to Bohumilu Wolfovou a Vlastu Schmiedovou /první Němka po otci,

²⁸⁴ Začátkem srpna 1946 muselo vedení svazu napomenout dopisem místopředsedu disciplinární komise Radima Foustku, aby se „konečně ujal své funkce místopředsedy disciplinární komise SČN, která sice byla ustavena, ale od 14. května t. r. nevykazuje vůbec žádnou činnost přesto, že jí byla k vyřízení předložena řada naléhavých případů“. NA, fond ASYN, karton 172, dopis vedení SČN Radimu Foustkovi z 2. 8. 1946.

²⁸⁵ NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 6. 12. 1946. Skutečnost, že disciplinární komise nevyvíjí dostatečnou činnost, byla kritizována i v následujících měsících. Viz např. NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 27. 10. 1947.

²⁸⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 170, oznámení závodní rady Lidové demokracie o udělení důtky dr. Václavu Jiřinovi za svědectví v procesu s Václavem Crhou z 2. 4. 1946. Podle Svobodného slova líčil Jiřina Crhu před soudem "jako milého a čestného člověka, který prý psal mezi řádky a posiloval tak národní vědomí našeho lidu". Svobodné slovo, 30. 3. 1946, s. 2. Dnes rozsudek nad Crhou.

²⁸⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 3. 4. 1946.

druhá žádala dobrovolně o německou příslušnost, aby si mohla vzít německého vojáka/. Obě byly celou válku vedeny jako německé příslušnice, požívaly německých výhod a důvěry, a je tudíž nemyslitelné, aby mohly dnes požívat důvěry české redakce kulturního týdeníku. Je naprosto nepřípustné, aby kterákoliv česká redakce zaměstnávala německé příslušnice /třebaže si obě po revoluci zažádaly o československou příslušnost/ a žádáme vás proto, abyste ve vlastním zájmu zjednali rychlou nápravu, neboť je vám jistě dobře známo, jak přísně je a bude střežen čistý štít novinářského stavu... Dále vám oznamujeme, že žádost Vašeho zaměstnance V. Špánhela o přijetí do Svazu českých novinářů byla zamítnuta, protože jmenovaný se míní oženit s německou příslušnicí Vlastou Schmiedovou, která za protektorátu dobrovolně žádala o německou příslušnost.²⁸⁸

Pomineme-li skutečnost, že svaz, který se o tomto případě pravděpodobně dozvěděl na základě udání, neměl jakožto odborová organizace hájící zájmy novinářů v podstatě žádnou pravomoc zasahovat do personálního složení „nenovinářské“ části vydavatelství periodického tisku, zaujme nás především tón dopisu, jenž si nic nezadá s výhrůzkami německých úřadů podnikům, které za protektorátu zaměstnávaly „rasově nevyhovující“ osoby a v případě diskriminace novináře, který pomýšlel na sňatek s ženou německé národnosti, snad opatření okupantů ještě překračuje. Nicméně by bylo jistě iluzí tvrdit, že v poválečné době naplněné nenávistí vůči všemu německému bylo jednání svazu něčím výjimečným. Nenávistné výstupy obyvatel a persekuce Čechů, kteří za okupace z nějakého důvodu přijali německé občanství, byly po osvobození na denním pořádku a korespondovaly s náladou národa, který musel po 6 let snášet nadvládu a ústrky ze strany německých okupantů.²⁸⁹

4.7. Podoby trestání novinářské kolaborace v dalších evropských zemích

Problém trestání mediálních profesionálů, kteří v průběhu války spolupracovali s nacisty, samozřejmě neřešilo pouze Československo, ale i další země okupované nacistickým Německem. Pro srovnání zde uvádím příklad Nizozemí a Francie. Tyto země nám totiž mohou dát určitý srovnávací rámeček pro posouzení procesu novinářské očisty v Československu.

Nizozemská retribuce byla, podobně jako v Československu, velice důkladná. Řízení kvůli podezření z kolaborace se týkalo více než 450 tisíc osob. Trest smrti, zrušený již v roce 1870, byl znovu obnoven. Soudy ho vynesly ve 154 případech, většinou byl však změněn na

²⁸⁸NA, fond ASYN, karton 170, dopis SČN redakci a administraci kulturního týdeníku Umělec.

²⁸⁹ Viz Ptáčková, M. Čech – nebo „němec“? In: Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody, Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války, ÚSD AV ČR, Praha 2006, s. 351–364.

doživotí. 39 tisíc osob bylo zbaveno některého ze svých občanských práv (např. možnosti vykonávat své povolání či významnou veřejnou funkci). Jednu z nejtěžších sankcí, která se týkala více než 40 tisíc osob, představovala ztráta nizozemského občanství.²⁹⁰

Termín „očista“ (zuivering) byl v Nizozemí po válce vykládán jako potrestání těch, kteří porušili normy vlasteneckého chování a postojů, jež měly být dodržovány v rámci společnosti i uvnitř určité profesní skupiny, jakou byli například novináři. Proces tiskové očisty spadl pod působnost ministerstev vnitra a školství, umění a věd. Již při přípravě zákonů se předpokládalo, že charakter tiskové očisty se bude od jiných profesí lišit. Neměli být totiž prověřováni pouze vedoucí pracovníci, jak bylo obvyklé v jiných oblastech, ale všichni, kteří za války v legálním nizozemském tisku působili. Ministr vnitra Jaap Burger v souvislosti s novinářskou očistou prohlásil: „Věřím, že tisk měl vždy brát ohled na to, jak velký je jeho vliv na mysl a názory národa. Proto postoje v průběhu okupace musely odpovídat vyšším morálním hodnotám, než tomu bylo v jiných profesích“.²⁹¹

Novináři byli v Nizozemí trestáni tzv. Komisí pro tiskovou očistu, a to především vyloučením z profese na dobu určitou. Na rozdíl od Československa však velmi zřídka docházelo k jejich odsouzení před soudem. V těchto případech hrála zpravidla roli jiná provinění, která nesouvisela s publicistickou činností. Mezi úzkou skupinu novinářů potrestaných Zvláštními soudními dvory v Haagu a Amsterdamu taktéž za svou novinářskou činnost patřili například Tobie Goedewaagen, Arie Meijer-Schwencke, Willem Goedhuys, Meinoud Marinus Rost van Tonningen, Marius Adolf van Huut, či Hermanus Anthoni Goedhart. Maximálním vyneseným trestem bylo odnětí svobody na 14 let, většina z odsouzených novinářů však byla již v roce 1952 v rámci všeobecné amnestie propuštěna na svobodu. Jediným novinářem, který byl v Nizozemí po válce odsouzen k trestu smrti za svou činnost v rámci pronacistické propagandy, byl Max Blokzijl.²⁹²

²⁹⁰ Viz Kozák, J. Příprava retribučních dekretů, jejich soudní realizace a trestněprávní otázky s ní související. Disertační práce. Praha, PF UK 2002, str. 38–39.

²⁹¹ Citováno dle Kolínková, T. Kolaborující žurnalisté v Nizozemsku v období válečném a poválečném. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky 2011, str. 28.

²⁹² Blíže viz Kolínková, T. Kolaborující žurnalisté v Nizozemsku v období válečném a poválečném. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky 2011. Blokzijl, Marius Hugh Louis Wilhelm. Narozen 20. 12. 1884 Leeuwarden (Nizozemí), zemřel 16. 3. 1946 Haag (Nizozemí). Novinář, rozhlasový komentátor, politik. V roce 1903 po skončení studia střední školy odešel do Amsterdamu, kde začal pracovat pro liberální deník Algemeen Handelsblad. 1913 získal Blokzijl pozici zahraničního zpravodaje v Berlíně, kde s přerušením v letech 1917-1918, kdy byl jako válečný zpravodaj vyslán do Francie, Litvy, Ukrajiny a Polska, zůstal až do roku 1940. V Berlíně se Blokzijl stal svědkem vzestupu NSDAP a převzetí moci Hitlerem v roce 1933. Tyto události ho zřejmě ovlivnily natolik, že se v roce 1935 stal tajným členem Nationaal-Socialistische Beweging (NSB). Ve svém domovském deníku se ke svým novým politickým názorům nemohl otevřeně hlásit a tak od roku 1938 začal psát do krajně pravicového týdeníku De Waag. Zde již ospravedlňoval politiku nacionálního socialismu. Po okupaci Nizozemí má od února 1941 vlastní

Tvrdí přístup k novinářům spolupracujícím s Němci nalezneme ve Francii, která byla v souvislosti s vichistickým režimem zasažena kolaborací obzvláště silně.

Francouzské Zvláštní soudní dvory začaly soudit domácí zrádce už v červnu 1944. Největším procesem s domácími kolaboranty byl soud s Pétainovou vichistickou vládou, který byl jakýmsi předobrazem procesů s loutkovými vládami v řadě dalších okupovaných zemí. Rozsáhlá francouzská retribuční akce však nebyla zaměřena jen na politiky a vysoké úředníky, zahrnovala široké spektrum společnosti včetně kompromitovaných novinářů.²⁹³ Uvádí se, že v rámci „L'Épuration“ bylo souzeno celkem 50 095 osob, z nichž 7 037 bylo odsouzeno k trestu smrti. Řadu kolaborantů, ať už skutečných, nebo domnělých, však zlikvidovalo hnutí odporu bez soudu již před příchodem spojeneckých jednotek.²⁹⁴

Novinářská kolaborace zde byla vnímána jako obzvláště nebezpečná a podle toho se také s provinilci zacházelo. Podobně jako u nás, také ve Francii probíhala očista po linii justice a navíc ještě po linii profesní. Jelikož působilo ve Francii po válce několik novinářských organizací, prováděla profesní očistu zvláštní komise při ministerstvu informací. Jednotlivé syndikáty sice v rámci svých řad taktéž posuzovaly činnost členů za války, tresty zde však byly spíše výjimkou. Řízené očistě však předcházela ještě její „divoká“ fáze, kdy už v průběhu války byli někteří novináři za spolupráci s Němci odbojem popraveni (např. šéfredaktor *Cri du peuple* Albert Clément). Po osvobození bylo z 2000 – 3000 novinářů působících za války odsouzeno jen několik osob, tresty však byly v těchto případech poměrně vysoké. Zhruba desítka předních novinářů – kolaborantů byla dokonce popravena (Henry Béraud, Robert Brasillach²⁹⁵, Abel Lamy, Jean Breyer, Jean Luchaire, Paul Chack, Georges

pořad na rozhlasové stanici AVRO „Byl jsem u toho“, později následují ještě pořady „Politické hovory týdne a „Palčivé problémy“, v nichž komentuje politické dění z pozice nacionálního socialismu. Jeho hlavní zbraní byla inteligence a smysl pro humor, jež mu zajistily značnou popularitu. 10. června 1941 přijal funkci vedoucího odboru tiskových záležitostí Ministerstva lidové osvěty a umění. Kromě toho zastával Blokzijl i pozici vedoucího tiskového oddělení ústředního výboru NSB a zastupujícího předsedy oddělení tisku a propagandy NSB. Poslední Blokzijlovo rozhlasové vysílání se uskutečnilo 6. května 1945. Krátce poté byl zatčen a 11. listopadu 1945 postaven před Zvláštní soudní dvůr v Haagu. Obžaloba ho obvinila z opakovaného používání propagandy s cílem zničení duchovní síly a vzdoru lidu, poškození důvěry ke královně a vládě a maření vojenských snah Spojenců. Odsouzen k trestu smrti a zastřelen.

²⁹³ Viz Kozák, J. Příprava retribučních dekretů, jejich soudní realizace a trestněprávní otázky s ní související. Disertační práce. Praha, PF UK 2002, str. 32.

²⁹⁴ Viz Kozák, J. Příprava retribučních dekretů, jejich soudní realizace a trestněprávní otázky s ní související. Disertační práce. Praha, PF UK 2002, str. 40. Srovnej: M. Borák uvádí 2853 lidí odsouzených k trestu smrti, popraveno pak mělo být 767 osob. Viz Borák, M. Spravedlnost podle dekretu. Šenov u Ostravy, Tilia 1998, str. 99.

²⁹⁵ Brasillach byl jedním z hlavních představitelů pařížské intelektuální kolaborace. Jakožto šéfredaktor listu *Je suis partout* plně podporoval nacistickou politiku a vyzýval k popravám levicových politiků i příslušníků hnutí odporu. Byl také jedním z mála zahraničních žurnalistů, kterým byla nacisty umožněna návštěva Katyně po nálezů hrobů polských důstojníků. Blíže viz Kaplan, A. Y. *The collaborator: the trial & execution of Robert Brasillach*. Chicago, University of Chicago Press 2000.

Suarez, Jean Hérold-Paquis²⁹⁶, Paul Ferdonnet), u několika dalších byly nejvyšší tresty změněny na doživotí (Beauplan, Cousteau, Rebatet, Maurras, Boissel). Dalších několik novinářů bylo odsouzeno na doživotí nebo k mnohaletým trestům nucených prací. Vcelku však lze říci, že justice soudila především šéfredaktory a další vysoce postavené novináře, kteří kromě psaní článků či vystupování v rozhlasu často vykonávali také jiné funkce, v nichž sloužili okupantům.

Profesní očista začala v létě 1944 a probíhala v několika fázích, pod různými orgány. Teprve v březnu 1945 došlo ke sjednocení pod jednu jedinou Komisi pro udělování novinářských licencí a profesní očistu (Commission de la carte en organisme d'épuration professionnelle), která spadala pod tiskový úřad ministerstva informací. V ní byli zástupci kasačního soudu, novinářských organizací, odbojového tisku, vydavatelství a řadových novinářů. Tato komise prověřovala zájemce o práci v médiích a na základě posouzení činnosti za války udílela licence, bez nichž nemohli novináři pracovat. Během několika měsíců však komise obdržela na 6000 žádostí o prověření, a její činnost tak byla do značné míry ochromena. Problémem byla také ta skutečnost, že základní materiál pro posuzování míry provinění novinářů, tedy jejich články z období války, často komise vůbec neměla k dispozici. Důležitými kritérii posuzování se tak stávaly: povaha novin, v nichž novinář působil a jeho postavení v redakční hierarchii (11 % potrestaných byli šéfredaktoři, 27 % odpovědní redaktoři – secrétaire de rédaction), materiální prospěch (tj. zda se novinář díky spolupráci s Němci osobně obohatil), soukromé kontakty s nacisty a v neposlední řadě také novinářské cesty do Německa. Převážná většina potrestaných přitom pocházela z okupované zóny (77 %), novináři působící pod vichistickým režimem byli trestáni méně. Podobně jako u nás, i ve Francii mohli být novináři v rámci profesní očisty doživotně zbaveni možnosti vykonávat své povolání, k tomuto trestu však nakonec komise v žádném z případů nesáhla. Nejvyšší udělený zákaz vykonávání novinářské činnosti byl 20 let. 89 % distancovaných však dostalo trest maximálně do výše dvou let. Celkem bylo v rámci profesní očisty komisí potrestáno 687 novinářů (8,4 % ze všech žadatelů o novinářskou licenci), 73 % z nich se navíc později (především po všeobecné amnestii z roku 1953) vrací k novinářskému povolání, byť často v nižších redakčních pozicích.²⁹⁷

²⁹⁶ O popravě Jeana Hérolda-Paquise informoval i český tisk: „V Paříži byl zastřelen Jean Herold Paquis, mluvčí pařížského rozhlasu za německé okupace. Je znám jeho výrok: „Anglie bude zničena právě tak jako Kartágo.““ Svobodné noviny, 13. 10. 1945. Čtyři popravy v Paříži.

²⁹⁷ Viz Delporte, Ch. Les Journalistes en France (1880–1950). Paris, Seuil 1999, s. 384–400.

4.8. Závěr

Proces trestání novinářů, kteří se během okupace provinili spoluprací s Němci, nebo byli po válce z této spolupráce obviněni, významně zasáhl do rekonstrukce poválečného mediálního systému v Československu. Podobně jako například ve Francii, i v Československu byla zrada ze strany novinářů vnímána jako obzvláště trestuhodná, neboť novináři byli v rámci poválečné koncepce médií veřejnosti i sami sobě představováni jakožto přední činitelé v budování nové společnosti. Nebylo proto žádoucí, aby byl tento stav jakkoliv kompromitován lidmi, kteří si za války zadali s okupační mocí. Tato teorie ovšem v praxi narážela na nejednoznačné vnímání hranic, které měly novinářskou kolaboraci vymezovat. Pomineme-li několik vedoucích redaktorů a redaktorů výrazně pronacistických či antisemitských listů, kteří se za války zkompromitovali svým aktivním přístupem ke spolupráci s Němci a kteří byli potrestáni v rámci mimořádného lidového soudnictví, tvořili převážnou část novinářských „kolaborantů“ lidé, kteří proněmecké články často psali z donucení a z obav o svou existenci. Veřejnost, zjištěná šesti lety okupace, během nichž mohla den co den číst novinové články konformní s okupanty, a pro niž tedy byly právě noviny jedním ze symbolů kolaborace, však neměla pro tyto novináře příliš slitování a neměli je ani novináři, kteří se po válce chopili úkolu zbavit svůj stav stigmatu okupace. To bezpochyby souviselo s morální dezintegrací české společnosti v období okupace, která traumatizovala společnost v poválečném období a vedla k intenzivní proklamaci národní jednoty, která měla toto trauma zatlačit do pozadí a delegovat vinu pouze na určitou skupinu lidí (zrádci, kolaboranti, Němci).²⁹⁸ Tato skutečnost ze obzvláště silně promítala do oblasti médií, kde byly důkazy kolaborace pro veřejnost každodenně přítomné a jasně viditelné. Není proto pochyb, že novináři museli svůj stav v očích veřejnosti po válce nově legitimovat a profesní očista mezi českými novináři byla velmi tvrdá, a to i v porovnání s jinými evropskými zeměmi. Na rozdíl od západních zemí navíc potrestání novináři kvůli pozdějšímu politickému vývoji často ztratili možnost se ke své profesi v plné míře vrátit. Neopomenutelnou součástí očisty je i její politický aspekt. Christiane Brenner správně upozorňuje na problém absence svobodného a rovnoprávného veřejného diskurzu v období relativně demokratického předúnorového režimu, způsobený vyloučením určitých skupin společnosti (Němci, příslušníci bývalých pravicových politických stran, skuteční či domnělí zrádci a kolaboranti) z participace na veřejném diskurzu a stanovením jistých témat a výkladových rámců, jejichž porušení bylo trestáno (viz např. konflikt týdeníku *Obzory*

²⁹⁸ Viz Brenner, Ch. Perspektivy roku 1945. In: Kokošková, Z.- Kocian, J. – Kokoška, S. (ed.) Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Praha, Národní archiv a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2005, s. 257-263.

s ministrem informací Václavem Kopeckým). Tyto skutečnosti se velmi silně dotýkaly i novinářského stavu, který podobu veřejného diskurzu zcela zásadně ovlivňoval. Vyloučení určité části novinářů z účasti na tomto diskurzu pak mohlo mít na jeho podobu nezanedbatelný vliv a mohlo přispívat k jeho usměrňování určitým politicky a ideově žádoucím směrem.²⁹⁹

Z hlediska vývoje společnosti v únorových dnech roku 1948 a v letech následujících se pak jako zásadní jeví zejména ideová i personální provázanost jednotné novinářské organizace, jíž byla profesní očista svěřena, s ministerstvem informací ovládaným komunistickou stranou, která mohla proces trestání novinářů v rámci svazu zneužívat k diskreditaci či odstranění potenciálních politických odpůrců, a připravovala si tak půdu pro snadné ovládnutí médií jakožto klíčového prostředku pro ovlivňování veřejného mínění.

²⁹⁹ Blíže viz Brenner, Ch. Zwischen Ost und West – Tsechische politische Diskurse 1945-1948, München, R. Oldenburg Verlag 2009, s. 467-468.

5. Účast svazu na vytváření poválečné mediální legislativy

5.1. Přípravy návrhu nového tiskového zákona po květnu 1945

Jednou z důležitých úloh, která náležela novému svazu novinářů, byla též spoluúčast na vytváření nové mediální legislativy poválečného Československa. S touto rolí měl svaz dílčí zkušenosti již z období předválečného, nyní však měly být jeho pravomoci jakožto členské organizace Národní fronty výrazně posíleny.

Prvorepublikový Syndikát československých novinářů se jako největší organizace sdružující české a slovenské novináře již v období první republiky podílel na přípravě prvního československého „redaktorského“ zákona. Snahy novinářů o tento zákon pocházejí už od prvních let samostatného Československa, k jejich naplnění však došlo až v roce 1936, kdy byl zákon přijat tehdejší poslaneckou sněmovnou. O jeho prosazení se tehdy zasloužil především poslanec za sociální demokracii Robert Klein³⁰⁰. Novému lidově demokratickému řádu poválečného Československa však už tento zákon podle mínění některých novinářů a politiků nevyhovoval, neboť podmínky fungování tisku i spolkový život novinářů byly stavěny na zcela novém základě. V případě hlavní legislativní normy, která by upravovala záležitosti tisku, jež se doposud řídily podle mnohokrát novelizovaného rakousko-uherského zákona z roku 1862, pak bylo přesvědčení o nutnosti nové normy ještě výraznější.

Přijetí nového tiskového zákona tak bylo mnohými vnímáno jako jeden z nejdůležitějších úkolů v oblasti mediální legislativy poválečného Československa. O jeho nutnosti se samozřejmě hovořilo i v rámci skupiny převážně nekomunistických novinářů soustředěných kolem Františka Bauera, jejichž myšlenky přitom do značné míry souzněly s návrhy, které prosazovalo ministerstvo informací ovládané komunistickou stranou. V tomto případě se však jednalo o vcelku logickou shodu názorů, neboť řada novinářů z této skupiny včetně samotného Bauera byla po válce komunistickým ministrem informací Václavem Kopeckým přijata do služeb tiskového odboru ministerstva informací, který měl přípravu legislativních

³⁰⁰ Klein, Robert. Narozen 1885, zemřel 1941. Obchodník a soukromý úředník, později odborový předák a politik. Svou politickou dráhu začal jako člen židovské sociální demokracie Poale Sion, odkud později přestoupil do české sociální demokracie. Působil ve vzdělavatelském sboru plzeňské stranické organizace a v plzeňské odbočce Dělnické akademie. Současně redigoval svazový časopis Ústředního svazu obchodních a průmyslových zřízenců. V roce 1919 založil Mezinárodní kulturní ligu – Společnost pacifistickou. Vrcholů své životní dráhy dosáhl ve funkcích generálního tajemníka Jednotného svazu soukromých zaměstnanců OSČ a poslance Národního shromáždění (1920–1939). Od r. 1927 členem ústředního výkonného výboru strany a od přelomu let 1937–1938 i představenstva strany. Ve třicátých letech patřil k předním organizátorům pomoci exilovým německým a rakouským sociálním demokratům. Po okupaci zatčen a transportován do koncentračního tábora Buchenwald, kde byl 25. července 1941 zavražděn, patrně v rámci tzv. zvláštního zacházení (Sonderbehandlung).

norem definujících nový poválečný mediální systém ze značné části na starosti³⁰¹ a který se již od svého ustavení, podle komunistické historiografie, „...snažil realizovat požadavek KSČ a pokrokových složek společnosti postavit tiskové poměry na nový právní základ“.³⁰² A vzhledem k tomu, že někteří z těchto novinářů byli zároveň vrcholnými představiteli nově budovaného Svazu českých novinářů³⁰³, je zcela logické, že návrhy nových legislativních norem připravovaných pro oblast médií ministerstvem informací byly vedením svazu od počátku podporovány. Je sice pravda, že i někteří členové vedení svazu, kteří nebyli pracovně vázáni na ministerstvu informací, měli občas k návrhům připomínky, ty však byly většinou spíše formálního charakteru a netýkaly se ideové podstaty ministerských návrhů.³⁰⁴ Jiná situace už ovšem byla v rámci samotné členské základny svazu, kde někteří novináři v rámci svých listů návrhy ministerstva informací kritizovali a vyjadřovali tak buď názory své, či názory vydavatele, kterým byly často politické strany. Předmětem kritiky bylo přitom nejčastěji právě postavení ministerstva informací, který měl mít v rámci nové legislativy poměrně rozsáhlé pravomoci. Někteří novináři a politici nekomunistických stran se přitom obávali, že by tak v budoucnu mohla být ohrožena svoboda tisku i novinářů samotných. Na druhou stranu se však všichni ujišťovali, že prozatím je v poválečném Československu svoboda tisku uznávána. Čelní novináři tento názor deklarovali například v rámci veřejné diskuse se zástupci tiskového odboru ministerstva informací, kterou uspořádal v polovině ledna 1946 týdeník Kulturní politika. Přednosta tiskového odboru Bauer zde posluchačům vyložil, že nový lidově demokratický režim zajišťuje svobodu tisku a šest přítomných šéfredaktorů největších pražských deníků jeho slova potvrdilo.³⁰⁵

³⁰¹ V rámci ministerstva informací bylo zřízeno 6 odborů. II. odbor tiskový řízený Františkem Bauerem měl kromě přípravy a provádění nové reorganizace tisku, kam spadala i příprava souvisejících legislativních norem, ve své pravomoci též vedení ČTK, styk se zahraničními korespondenty, běžný styk s tiskem a novináři, regulaci a kontrolu tisku, regulaci počtu časopisů, jejich nákladu a rozsahu (ve spolupráci s komisí pro věci tisku a papíru). TOMI nesídlil v hlavní budově ministerstva informací v Kolowratském paláci ve Valdštejnské ulici v Praze, ale v budově ČTK v dnešní Opletalově ulici a kromě toho též v budově SČN na dnešní Vinohradské třídě. Viz Pávová, J. Demagog ve službách strany. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2008, str. 59.

³⁰² Z historie naší novinářské organizace. Praha, Novinář 1987, str. 81.

³⁰³ Např. jednatel svazu novinářů Karel. F. Zieris byl zároveň vrchním radou tiskového odboru ministerstva informací.

³⁰⁴ Bohumil Milčan například doporučoval změnit název novinářské organizace, jak ji definoval návrh dekretu o prozatímní úpravě některých poměrů v českém tisku, ze svazu na tradičnější syndikát, ale přípravný výbor SČN tento návrh zamítl s tím, že by se tak zbytečně oddálilo přijetí dekretu. Viz NA, karta 166, schůze širšího přípravného výboru SČN z 14. 9. 1945

³⁰⁵ Viz Právo lidu, 15. 1. 1946, str. 2. Tisková svoboda je u nás úplná. Ve skutečnosti však v rámci listů, které vedli někteří z přítomných šéfredaktorů, byla otázka svobody tisku v poválečném Československu často diskutována a zpochybňována. Poukazovalo se přitom zejména na jeho silné zpolitizování, limitované možnosti kritiky, neexistenci opozičního tisku vyplývající z Košického programu a systému Národní fronty, privilegované postavení komunistického tisku a vliv komunistů v další „nadstranických“ listech a v neposlední řadě také na vystupování ministerstva informací v čele s Václavem Kopeckým. Blíže viz např. Svobodné noviny, 4. 10. 1945, str. 3, O svobodě; Peroutka, F. První národní instance. In. Svobodné noviny, 16. 12. 1945, str. 1.

Koneckonců i připravovaná legislativní úprava tiskových poměrů měla do jisté míry vycházet z požadavků, které formulovali již v období první republiky samotní novináři. Jednalo se zejména o právní ochranu titulu redaktor³⁰⁶, povinné členství ve svazu novinářů, uznání svazu jako veřejnoprávní korporace s disciplinární pravomocí nad svými členy. V období okupace se pak v rámci odbojové novinářské skupiny kolem Františka Bauera³⁰⁷ formulovaly ještě další požadavky pramenící z určitého zklamání, které přinesl mediální systém první republiky zejména sociálně a levicově orientovaným novinářům. Radikální požadavek faktického znárodnění periodického tisku byl vznesen již v období okupace a novináři Bauerovy skupiny ho prosazovali i v květnových dnech Pražského povstání v rámci tiskové komise České národní rady, za jejíž členy byli přijati.³⁰⁸

Návrhy na nové uspořádání médií pak skupina novinářů kolem Františka Bauera bezprostředně po osvobození předložila na konferenci zástupců pražského tisku svolané Českou národní radou na 11. května 1945. Tato konference schválila návrhy jako oprávněné a předala je ministerstvu informací, do jehož kompetence měla po osvobození spadat oblast médií. Ministerstvo informací v čele s Václavem Kopeckým pak pověřilo právního referenta tiskového odboru Ministerstva informací Jana Hrabánka, aby jakožto dlouholetý odborník na tiskové právo připravil první návrh osnovy zákona „o zatímní úpravě poměrů v tisku, postavení redaktorů a svazu novinářů“³⁰⁹. Pro existenci svazu novinářů byla tato legislativní norma zcela zásadní, protože měla potvrdit postavení obnovené novinářské organizace jakožto veřejnoprávní korporace a určit tak její postavení v obnoveném státě.³¹⁰ S vydáním zákona souvisela také otázka samotného formálního ustavení svazu.

³⁰⁶ Požadavky některých členů vedení SČN však šly ještě dále, Jiří Hronek například požadoval, aby byl chráněn nejen pojem redaktor, ale i pojem novinář. Viz NA, fond ASYN, k. 166, Schůze širšího přípravného výboru z 19. 10. 1945.

³⁰⁷ Kolem posledního svobodně zvoleného předsedy protektorátního Národního svazu novinářů Františka Bauera se v průběhu války vytvořila odbojová skupina shodně smýšlejících novinářů, vesměs také funkcionářů svazu, do níž měli patřit kromě F. Bauera ještě Antonín Cibulka, Václav Cháb, Ladislav Khás, František Maršák, František Meloun, Jaroslav Vozka a Karel F. Zieris. Ti pak v rámci svých schůzek měli rozvíjet novou poválečnou koncepci fungování médií. Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 5.

³⁰⁸ Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 5. K. F. Zieris uvádí, že byl těsně před vypuknutím Pražského povstání novinářskou skupinou pověřen, aby vypracoval návrh dekretu o novém uspořádání periodického tisku a postavení novinářů a zároveň měl sestavit seznam kolaborujících novinářů, kteří měli být zajištěni a postaveni před lidový soud. Ke schůzi, která měla být svolána na 5. května ve 14 hodin a na níž mělo být vše projednáno, však již podle Zierise kvůli vypuknutí Pražského povstání nedošlo.

³⁰⁹ V té době měl mít ještě formu prezidentského dekretu, neboť Prozatímní národní shromáždění jakožto zákonodárný orgán začalo fungovat až 28. 10. 1945.

³¹⁰ Statut veřejnoprávní korporace přinášel svazu řadu výhod. Měl například nárok na své zástupce v Prozatímním Národním shromáždění, mohl se ucházet o majetek konfiskovaný na základě prezidentského dekretu č. 108/1945 Sb. „o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy“ atd.

Návrh zákona byl hotov již v létě 1945. Vzhledem k rychlosti, s jakou byl návrh připraven, je pravděpodobné, že o jeho znění se uvažovalo už v době války. Cílem ministerstva informací v čele s Václavem Kopeckým přitom evidentně bylo dosáhnout toho, aby byl zákon schválen ještě ve formě prezidentského dekretu, čímž by se vyhnul potencionálně složitému projednávání v rámci připravovaného Prozatímního národního shromáždění. Hlavní ideové rysy návrhu charakterizované již jeho úvodní preambulí přitom naznačovaly, že kritický postoj poslanců nekomunistických stran by se v případě projednávání zákona ve sněmovně dal přinejmenším předpokládat. Preambule prohlašovala, že „...Tisk periodický je důležitým prostředkem pro informování veřejnosti, pro státně politickou a kulturní výchovu občanstva a pro tvorbu veřejného mínění. Jeho vydávání je zodpovědnou službou veřejnosti. Musí být proto předmětem národního a státního zájmu, a nemůže se státi nástrojem soukromého výtěžného podnikání ani tlumočnickem soukromých zájmů jednotlivců nebo skupin. Redaktoři musí býti osoby občansky bezúhonné, ke svému povolání všestranně připravené a národně a politicky naprosto spolehlivé...“.³¹¹ Návrh osnovy dále určoval, kdo může být vydavatelem periodického tisku, stanovoval povinnosti vydavatelů, specifikoval úlohu tiskového odboru ministerstva informací a obsahoval také vymezení postavení redaktorů a šéfredaktorů a ustavení Svazu českých novinářů.

Osnovou připravenou Janem Hrabánkem se během léta 1945 zabýval také nově ustavený přípravný výbor Svazu českých novinářů. Předsednictvo přípravného výboru následně na základě připomínek některých jeho členů vypracovalo k osnově několik drobných pozměňovacích návrhů, které se týkaly především ustanovení o dohledu ministerstva informací nad činností svazu. Ten se měl nově projevovat především tak, že ministerstvo „bude pečovatí o to, aby činnost svazu se co nejúčinněji rozvíjela, jak toho vyžaduje státní zájem.“³¹² I tato přepracovaná formulace byla z hlediska fungování svazu jakožto zástupce novinářů dosti problematická, neboť naznačovala, že svaz by měl pod dohledem ministerstva informací jednat především v zájmu státu. Tehdejší vedení svazu však zřejmě pod dojmem všeobecného budování nového lidově demokratického Československa nahlíželo na roli novinářské organizace poněkud odlišnou optikou a odpovědnost novinářů vůči státu se tak z jejich pohledu mohla jevit jako žádoucí, což nakonec potvrzoval i fakt, že proti úvodní preambuli, v níž se hovořilo o tisku jako o předmětu národního a státního zájmu, jakož i o politické spolehlivosti redaktorů, neměl přípravný výbor SČN žádných námitek.

³¹¹ Z historie naší novinářské organizace. Praha, Novinář 1987, str. 82.

³¹² Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 1–2, str. 2–3; Historie zákona o novinářích (K. F. Zieris).

V srpnu 1945 byl Hrabánkův návrh předán do meziministerského řízení (viz Příloha 12), což vyvolalo mezi některými členy přípravného výboru svazu naděje³¹³, že zákon bude ještě ve formě prezidentského dekretu vydán již brzy, a v této souvislosti zastávali názor, že s ustanovením svazu by se do té doby mělo počkat.

Byli však i tací, kteří pochybovali o brzkém vydání dekretu, a proto navrhovali, aby se ustavení svazu odehrálo co nejdříve, aby mohlo být zvoleno nové představenstvo svazu.³¹⁴ Tento názor zřejmě v rámci členské základny zazníval čím dál tím hlasitěji, takže již 19. 10. 1945 K. F. Zieris na schůzi širšího přípravného výboru SČN referoval, že „je vytýkáno, že se nesvolává sjezd. Bylo předpokládáno, že se sjezd svolá až na základě nových poměrů v českém tisku podle dekretu. Jelikož dekret asi do 28. října t. r. ve formě dekretu presidenta Republiky nebude podepsán, bude nutno ustaviti svaz bez dekretu“.³¹⁵

Osnova připravovaného zákona se dostala také na stránky periodického tisku. Svobodné noviny například v souvislosti s přípravou nové legislativní úpravy fungování periodického tisku upozornily na fakt, že vydavatelem tisku již nesmí být, až na drobné výjimky, jednotlivec či výdělečná organizace a instituce, nicméně spokojeně konstatovaly že, „o nějakém omezování svobody projevu mínění tiskem, jak ji má na mysli ústava, nemůže být řeči, neboť po květnové revoluci byla okamžitě zrušena předběžná cenzura, kterou nás okupanti v tak hojné míře obdařili.“³¹⁶

Mezi nekomunistickými ministry však vyvolalo znění návrhu rozporu³¹⁷ a s jeho zněním nebyl spokojen ani prezident Beneš, který nakonec odmítl koncept podepsat. Komunistům, kteří se snažili prosadit dekret co nejrychleji, nepomohla ani spolupráce s odbory, které vyjadřovaly návrhu podporu. Odboráři z tiskárenského průmyslu dokonce v září 1945 oficiálně navštívili předsedu vlády Gottwalda a ministra informací Kopeckého, aby vyjádřili osnově podporu.³¹⁸ Bylo však stále jasnější, že zákon ve formě prezidentského dekretu již schválen nebude a bude muset projít jednáním v Prozatímním národním shromáždění.

³¹³Jeden z členů vedení SČN Karel Zieris později uváděl, že do meziministerského řízení předal osnovu sám Hrabánek. Tím však měl schvalování osnovy zdržet, protože právníci ostatních ministerstev měli návrh prohlásit za protiústavní a vyžadovali další připomínkové řízení. Zieris toto později hodnotil jako Hrabánkovu chybu, Podle něj měl Hrabánek meziministerské řízení obejít a předat osnovu rovnou ministru Kopeckému k projednání ve vládě. Viz Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 12.

³¹⁴Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14. 8. 1945. Vyčkávací stanovisko reprezentoval v přípravném výboru např. K. F. Zieris, pro urychlený postup byl naopak R. Kolář.

³¹⁵ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 19. 10. 1945.

³¹⁶ Svobodné noviny, roč. 1, č. 101, str. 2, Zatímní úprava českého tisku.

³¹⁷Proti osnově měl být především ministr spravedlnosti Stránský, který nechtěl, aby byl zákon vydán ve zrychleném režimu formou prezidentského dekretu.

³¹⁸ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 27. 9. 1945.

Problémy se zněním dekretu měla navíc také slovenská strana, pro níž měl dekret taktéž platit. Ze strany Slováků se proto vyskytly názory, že i v případě tisku by mohlo mít Slovensko, stejně jako v některých dalších oblastech, vlastní legislativní normu. Vedení SČN s těmito separatistickými tendencemi nesouhlasilo a snažilo se slovenskou stranu přesvědčit o tom, že by měl být zákon prosazován jednotně. Na jednání svazu se slovenskými zástupci v Praze v říjnu 1945 tak došlo k dohodě, že osnova zákona o tisku bude po zapracování připomínek slovenské strany dále prosazována jako společná pro celou republiku. Připomínky se týkaly například institutu odpovědného správce, který v osnově nahrazoval dříve používaný titul odpovědný redaktor. Slovenská strana zastoupená šéfredaktorem komunistické Pravdy Juliem Šafránkem a šéfredaktorem demokratického Času Karolem Huškem navrhovala návrat k dřívějšímu označení, „jelikož je nebezpečí, že správce, ač nebude redaktorem, bude zasahovati do vedení listu“. Závěrem schůzky bylo usneseno, že budou vytvořeny dva národní svazy a nad nimi pak zastřešující ústřední organizace. Zúčastnění se dále dohodli, že slovenští delegáti obdrží osnovu zákona o tisku, aby ji mohli prostudovat a případně vznést další připomínky. Zákon měl být přitom podle obou stran vydán co možná nejrychleji. Dále byla dohodnuta součinnost při vytváření návrhů stanov jednotlivých národních svazů, aby se ve své podobě pokud možno nelišily.³¹⁹ Projednávání zákona však i v následujících měsících naráželo na odpor nekomunistických stran, které se stavěly zejména proti nadměrným pravomocem ministerstva informací. Námitky však byly i proti zásadě, že tisk má sloužit zejména lidově demokratickému režimu a vycházet z politiky Národní fronty, což fakticky znemožňovalo existenci opozičního tisku, který byl ovšem v západoevropském pojetí demokracie vnímán jako nezbytná součást demokratického systému.³²⁰

5.2. Rozdělení návrhu tiskového zákona na dvě samostatné legislativní normy

Ministerstvo informací tak již koncem roku vědělo, že schválení zákona v podobě jím navrhované bude značně obtížné. Rozhodlo se proto místo snahy o prosazení jedné všeobjímající zákonné normy postupovat taktikou drobnějších kroků. Návrh zákona „o zatímní úpravě poměrů v tisku, postavení redaktorů a svazu novinářů“ proto rozdělilo na dva samostatné zákony, které měly být schvalovány odděleně. Řadu opatření týkajících se tisku

³¹⁹ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi přípravných výborů SČN a SSN z 29. 10. 1945.

³²⁰ Viz Hudec, Vladimír a kol. Z historie naší novinářské organizace. Praha, Novinář 1987, str. 81-83.

pak prosadilo ministerstvo formou vlastních vyhlášek a nařízení, čímž se vyhnulo jejich projednávání na půdě parlamentu.³²¹

Mezi nejdůraznější kritiky návrhů zákonů upravujících oblast tisku patřila Demokratická strana, která v systému Národní fronty v zásadě představovala jediný pravicový prvek. Tento kritický postoj se pak přenášel i na její novináře, kteří taktéž vznášeli kritické připomínky (viz dále). Vedení SČN, které doufalo v co nejrychlejší uzákonění postavení své organizace, se samozřejmě snažilo tyto komplikace řešit. Po již zmíněné první schůzce mezi zástupci českého a slovenského svazu z října 1945 proto v následujících měsících došlo ještě k dalším schůzkám, na nichž byly postoje k návrhu osnovy zákona dále korigovány. 19. 12. 1945 jednali novináři v Bratislavě, kde v podstatě potvrdili závěry předcházejícího setkání, které se týkaly zejména legislativního vymezení postavení redaktorů a svazů novinářů. V rámci diskuse o úpravě poměrů v tisku však dohody dosaženo nebylo. Proto se zástupci rozhodli postupovat v souladu s ministerstvem informací a do budoucna prosazovat úpravu poměrů v tisku a úpravu postavení redaktorů a svazů novinářů jako dva samostatné zákony.³²²

V lednu 1946 byly návrhy obou zákonů opět projednávány na ministerstvu informací. Schůze se účastnili též novináři zasedající v poslanecké sněmovně.³²³ Ukazovalo se přitom, že problémy se schválením budou především v případě osnovy zákona o tisku, zatímco zákon o postavení redaktorů a Svazech novinářů byl v rámci Národní fronty přijímán lépe. Ministerstvo informací se tak zaměřilo především na tuto osnovu, zatímco tiskový zákon byl v následujících měsících odsunut do pozadí, neboť politické poměry jeho prosazení prakticky znemožňovaly.³²⁴ Skutečnost, že byl tento zákon prozatím ministerstvem odsunut na druhou kolej, se pak projevila i v jednání vedení SČN, které se nadále soustředilo výhradně na zákon o postavení redaktorů a Svazech novinářů.

Ani v rámci schvalování tohoto zákona však nešlo vše zcela hladce. Značný vliv na neustále prodlžování lhůty jeho vydání měla meziministerská připomínková řízení, jimiž musela osnova projít. Hlavním kamenem úrazu byla v této fázi formulace pravomocí TOMI, který měl mít podle návrhu právo zakazovat vydávání periodických tiskovin z důvodu veřejného zájmu.³²⁵ Ve fázi meziministerských jednání neměli novináři na podobu osnovy vliv a o změnách učiněných jednotlivými ministerstvy se dozvěděli v podstatě až po předložení

³²¹ Viz tamtéž, str. 82. Dále viz Pávová, J. Demagog ve službách strany. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2008, str. 62.

³²² Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 1–2, str. 2–3; Historie zákona o novinářích (K. F. Zieris).

³²³ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 17. 1. 1946.

³²⁴ Nový tiskový zákon byl nakonec přijat až po únoru 1948, kdy již jeho schválení nebránily žádné politické překážky.

³²⁵ Viz Z historie naší novinářské organizace. Praha, Novinář 1987, str. 82.

osnovy vládě.³²⁶ Také někteří členové vlády však vznesli vůči osnově připomínky a svaz novinářů musel vstupovat do jednání s jednotlivými ministry, v rámci nichž se snažil jednotlivé námitky odstranit. Poslední komplikací v rámci projednávání osnovy ve vládě se pak stala námitka náměstka předsedy vlády Ursíniho, že pozměněná osnova již neodpovídá původním požadavkům Svazu slovenských novinářů. 16. ledna 1946 bylo tedy přikročeno k dalšímu jednání zástupců českých a slovenských novinářů, na nichž se měly odstranit změny, které odporovaly předchozím dohodám. Jednalo se především o ustanovení, které prisuzovalo ministerstvu informací dohlížecí funkci nad činností novinářských svazů. Slovenská strana však požadovala, aby v případě slovenského svazu byla tato funkce postoupena pověřenectvu pro informace.³²⁷ Vedení SČN zřejmě předpokládalo, že by schvalování zákona mohlo již mít hladký průběh, na schůzi širšího přípravného výboru SČN 17. ledna 1946 padl předpoklad, že by zákon mohl být vydán již koncem února 1946, což by konečně umožnilo svolání valné hromady svazu.³²⁸ Tyto předpoklady se však ukázaly jako mylné a valná hromada SČN nakonec proběhla 17. 3. 1946 bez opory legislativní normy, která by postavení organizace právně vymezovala. Přípravovaný zákon byl samozřejmě častým tématem proslovů na tomto shromáždění přednesených. Velkou pozornost mu samozřejmě věnoval v rámci svého již tradičně velmi emotivního projevu i ministr informací Václav Kopecký, který se snažil přítomné především přesvědčit o tom, že systém fungování médií, který byl po osvobození nastaven, je hlavně dílem a odrazem tužeb samotných novinářů, a že opozice vůči němu „...nikdy a ani v nejmenší míře nevycházela ...se strany novinářů, kteří v naprosté své většině a celkově jako zájmová organizace, zastávají pokrokové názory ve všech otázkách tisku, což jim slouží jen ke cti jako nositelům Havlíčkovy tradice“. Některé pasáže Kopeckého projevu pak měly až charakter revolučně-agitační: ...Já myslím, že novináři, kteří stojí jednotně za novým tiskovým pořádkem, musí býti pohotovi postavit se spolu s lidem odhodlaně na obranu revolučních vymožeností proti všem reakčním snahám. Nikoliv! Ani ve věcech tisku, jako v ničem se nesmí jíti zpátky. Naši novináři si naopak přejí, aby nový tiskový pořádek byl uzákoněn a to v té formě, že by byla Prozatím. nár. shromáždění předložena osnova zákona o úpravě některých poměrů v tisku, kteroužto osnovu vypracoval tiskový odbor legislativní odd. ministerstva informací ve smyslu jednotné vůle všech novinářů a jejich organizace Svazu čes. novinářů... Týká se to druhé důležité osnovy zákona o postavení redaktorů a svazu novinářů. Nutno se připravit na velký zásadní politický

³²⁶ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 1–2, str. 2–3; Historie zákona o novinářích (K. F. Zieris).

³²⁷ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 1–2, str. 2–3; Historie zákona o novinářích (K. F. Zieris).

³²⁸ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN ze 17. 1. 1946.

boj, jež budeme muset svést se všemi staromilci a se všemi opozičníky, jež budou mobilisováni, aby ve jménu různých zájmů brzdili uzákonění nového pokrokového režimu ve věcech tisku...“³²⁹

Kopeckého přesvědčování o jednohlasné podpoře novinářů novým tiskovým pořádkům bylo samozřejmě značně vzdáleno realitě. Vedení SČN, personálně propojené s TOMI, sice kroky ministerstva informací v této oblasti podporovalo téměř bezvýhradně, tuto podporu však nebylo možné slučovat s názory celé novinářské obce. O tom se koneckonců měla přesvědčit i veřejnost, když byla osnova tiskového zákona po dalším přepracování ministrem informací opět předložena vládě a znovu se stala předmětem kritiky nejen na půdě vlády, ale i v tisku. 30. března 1946 například národně socialistické *Nové slovo* pod titulkem „Oč usiluje ministr informací V. Kopecký – Nepěkné plány se svobodou tisku“ citovalo z kritického článku deníku demokratické strany *Čas*, jehož šéfredaktorem byl mimochodem čelný představitel slovenského novinářského svazu Karol Hušek. V textu list tvrdil, že návrhy byly vypracovány ministerstvem informací ještě v době okupace, nesou proto známky nacistického vlivu a neměly by být předloženy parlamentu ke schválení, protože „...jsou nekompatibilní se současnou demokracií“³³⁰

Po dohodě ministra informací Václava Kopeckého a pověřence informací Ursíniho o definici upravující rozdělení kompetencí jejich úřadů v Čechách a na Slovensku, však byla osnova 30. dubna 1946 přece jen vládou schválena a ministr informací ji předložil Ústavodárnému národnímu shromáždění.³³¹ Zde se však osnova zákona stala předmětem sporů mezi poslanci jednotlivých politických stran a připomínky vůči osnově se opět objevily také v tisku. Osnova zákona byla v tomto období opětovně projednávána také zástupci českých a slovenských novinářů. Jednalo se znovu o termínu „odpovědný správce“ a bylo usneseno, že pokud bude v zákoně obsažen, bude výslovně uvedeno, že v politických časopisech musí tuto funkci zastávat redaktor z povolání.³³²

Po vlně odporu, který vyvolala v parlamentu i v tisku, uvažoval ministr Kopecký o tom, že osnovu z jednání stáhne. Na naléhavou osobní intervenci předsedy svazu novinářů Wünsche však nakonec osnovu v parlamentu ponechal, a tak o ní mohly začít jednat sněmovní výbory.³³³

³²⁹ NA, fond ASYN, karton 166. Záznam jednání valného shromáždění SČN ze 17. 3. 1946, str. 10–11.

³³⁰ *Nové slovo*, 30. 3. 1946.

³³¹ Podoba předložené osnovy dostupná na http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0216_00.htm

³³² *Věstník Svazu českých novinářů*, roč. I, č. 1–2, str. 2–3; *Historie zákona o novinářích* (K. F. Zieris). Schůze se uskutečnila v květnu 1946 v Praze.

³³³ *Věstník Svazu českých novinářů*, roč. I, č. 1–2, str. 2–3; *Historie zákona o novinářích* (K. F. Zieris).

5.3. Projednávání návrhu zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů v poslanecké sněmovně

Poprvé byl návrh zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů projednáván na společné schůzi informačního a právního výboru 27. 11. 1946.³³⁴ Jednání byl přítomen i ministr informací Václav Kopecký. Jím předložený návrh se zde stal terčem ostré kritiky zejména ze strany národně socialistických poslanců. Pravidelný kritik tiskových poměrů v poválečném Československu František Klátíl hned na začátek jednání prohlásil, že kdyby byl Kopeckého návrh přijat beze změn, „byla by to hanba svobodné české žurnalistiky... je to snůška diletantismu, nedomyšleností a ukvapenosti. Obsah, smysl a tendence předlohy je v tom, podříditi novinářovu práci kontrole a dát ji pod kuratelu ministerstva informací... Je tu dále neslýchaná novota, že novinář může být přijat do pracovního poměru jen se schválením ministerstva informací, že jednací řád svazu novinářů má schvalovati ministr informací a že tentýž ministr má vykonávati dozor nad tímto svazem a schvalovati volby jeho funkcionářů.“ Kopecký na tuto kritiku odpověděl výkřikem, že „Klátíl je sprosták a psychopath“, což zase pobouřilo předsedu slovenského svazu novinářů, poslance a šéfredaktora demokratického Času Karola Huška, který patřil taktéž ke kritikům návrhu.³³⁵ Klátíl pak ještě neopomenul ministra popíchnout úvahou, jak hrozně asi vypadal původní návrh vypracovaný ministerstvem informací a podaný jménem Svazu českých novinářů, když předkládaná verze již po vrácení vládou prošla řadou úprav v meziministerském jednání.

Z hlediska svazu byla kritika zvláště bolestivá zejména proto, že na schůzi byl poprvé přítomen i zástupce vedení SČN, který byl subkomisí přizván k jednání jako expert. Jednatel K. F. Zieris zde rekapituloval historii vzniku návrhu a Klátílova řeč mu jistě nebyla příjemná, protože osnova byla prací tiskového odboru, a tedy i jeho. Klátíl se navíc do Zierise a dalších osob ve vedení svazu novinářů ostře opřel. Podle něj nemohli tito lidé nestranně zastupovat pracující novináře, když se jedná o bývalé novináře, kteří vyměnili pero za úřad v ministerstvu informací. Ani vedení novinářské organizace přitom nebylo ve vztahu k osnově jednotné. Předmětem kritiky bylo i to, že se sám svaz osnově dostatečně nevěnoval a neinformoval o ní své členstvo. Člen předsednictva Rudolf Kolář si například stěžoval, že o osnově zákona se v rámci svazu vůbec nejednalo a poukazoval na to, že novináři jako celek nepodpoří osnovu, kterou připravila především skupina sociálně demokratických novinářů. Kolář navíc vyslovil názor, že osnova v právním výboru ÚNS pravděpodobně neprojde,

³³⁴ Zpráva výborů informačního a právního o vládním návrhu zákona (tisk 216) o postavení redaktorů a o Svazech novinářů. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0478_00.htm

³³⁵ Svobodné slovo, 29. 11. 1946, str. 2, Bez svobodného novináře není svobody.

protože proti ní podá protest Svaz slovenských novinářů. Skutečnost, že se svaz osnou málo zabýval, konstatoval také jeho předseda Otakar Wunsch. Na 10. 12. 1946 proto byla svolána schůze přípravného výboru ÚSČN, kde se osnova opětovně projednávala se slovenskými zástupci a 16. 12. 1946 se pak o osnově jednalo i na členské schůzi svazu, kde podali členům bližší informace J. Hrabánek a K. F. Zieris.³³⁶ Na schůzi byli přítomni i kritici návrhu z řad členů, mezi nimi i poslanci Klátil, Bolen a Nový, kteří se vyjadřovali jak k základní myšlence, tak k jednotlivým ustanovením zákona. Předseda svazu Wunsch pak přítomné informoval, že na základě kritiky návrhu a z podnětu místopředsedy informačního výboru, novináře Václava Bolena, bude informačním a právním výborem sněmovny sestavena subkomise, která provede finální redakci osnovy.³³⁷ Do subkomise měli být přizváni i kritici návrhu z řad novinářů. Teprve v únoru 1947 byl však svaz vyzván ÚNS, aby vyslal do parlamentní subkomise své zástupce. Předsednictvo SČN vyslalo do subkomise Otakara Wunsche a K. F. Zierise. Již předtím však byli do subkomise jmenováni další členové předsednictva svazu, např. V. Dolejší, J. Smetáček a J. Holeček.³³⁸ Zpravodajem informačního výboru ve věci osnovy byl navíc poslanec Hatina, jinak také redaktor plzeňského Nového dne a samozřejmě také člen SČN. Hatina byl navíc autorem referentského návrhu osnovy, který byl podkladem k jednání subkomise.³³⁹ Hned první jednání subkomise (12. 2. 1947), které se účastnili i delegáti svazu, však přineslo jisté rozčarování. Bylo zdouhavé a jednatel Zieris si stěžoval, že členové předsednictva SČN v subkomisi nepostupují jednotně.³⁴⁰

V rámci projednávání zákona v subkomisi měl svaz několik zásadních připomínek. Upozorňoval například na skutečnost, že z vládní osnovy bylo v průběhu jednání parlamentní subkomise vypuštěno ustanovení o tom, že novinářem nemůže být nikdo, kdo byl trestán podle tzv. velkého retribučního dekretu. Předsednictvo SČN s tímto nesouhlasilo a rozhodlo, aby jeho zástupci v subkomisi trvali na původním znění.³⁴¹ Svaz také trval na možnosti odmítnout členství osobám, které byly zproštěny obvinění podle tzv. malého retribučního dekretu, „v případě, že u nich není zaručena mravní kvalifikace pro výkon novinářského

³³⁶ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 6. 12. 1946.

³³⁷ Viz Svobodné slovo, 20. 12. 1946, str. 4, Novináři pro novinářský zákon. Autorem článku byl pod zkratkou - kol- člen předsednictva SČN Rudolf Kolář.

³³⁸ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 10. 2. 1947.

³³⁹ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 3, str. 2; Na okraj zákona o novinářích (K. F. Zieris).

³⁴⁰ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 17. 2. 1947.

³⁴¹ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 10. 2. 1947.

povolání.³⁴² Obě připomínky se do konečné osnovy zákona podařilo prosadit, i když ve druhém případě jen v omezené míře.³⁴³

Subkomise ÚNS pro přípravu konečné osnovy zákona se sešla celkem na pěti schůzích v období ledna až března 1947. Po projednání a přepracování původního vládního návrhu zákona předložila jeho nové znění informačnímu výboru³⁴⁴, který ji 19. 3. 1947 schválil a doporučil právnímu výboru ke konečné legislativní úpravě. Po provedení legislativních úprav ji doporučil plenu Ústavodárného národního shromáždění k ústavnímu schválení. Právní výbor pak po drobných úpravách doporučil návrh dne 25. 3. 1947 Ústavodárnému národnímu shromáždění ke schválení.³⁴⁵

Samotní představitelé svazu tak hodnotili konečný návrh osnovy předložený ÚNS pozitivně. Vyzdvihován byl zejména fakt, že text zdůrazňuje nezávislost novinářů a autonomii svazů a jednatel svazu Zieris ve svazovém Věstníku konstatoval, že bude-li osnova přijata ve znění, v jakém byla navržena ke schválení informačnímu a právnímu výboru ÚNS, „budou si novináři moci blahopřát k uskutečnění opět jednoho z jejich dávných požadavků“.³⁴⁶

Schvalování konečné osnovy zákona v rámci 44. schůze ÚNS dne 28. 3. 1947 proběhlo hladce. V rámci rozpravy se přihlásilo o slovo celkem šest poslanců. Poslanec Holdoš za KSS, Klátil za národní socialisty, Veverka za sociální demokracii, Hušek za Demokratickou stranu, Musil za KSČ a Ducháček za lidovou stranu, ten se však na schůzi nedostavil. Většinou se jednalo o osoby s novinářskými zkušenostmi a jejich projevy se nesly v podobném duchu. Z osnovy zákona byly vyzdvihovány zejména nepřítomnost cenzury, ochrana titulu redaktor, hospodářské a sociální zabezpečení žurnalistického stavu či znemožnění komercializace tisku. Všichni řečníci se k osnově vyjadřovali veskrze v pozitivním duchu a zdůrazňovali, že zákon dává novinářům prostředky k tomu, aby se stali vychovateli a rádci národa a zbavili veřejnost nedůvěry, kterou si vůči médiím vybudovala v období okupace. Zdůrazňována byla též odpovědnost novinářů a jejich společenské

³⁴² Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 10. 3. 1947.

³⁴³ Svaz mohl odmítnout jen žadatele, kteří byli odsouzeni jen k nejnižšímu trestu veřejného pokárání, ale nikoliv ty, kteří byli obviněni dle tzv. malého dekretu zcela zproštěni. To se ovšem netýkalo osob, které byly veřejně pokárány za svou novinářskou činnost. Blíže viz Zpráva výborů informačního a právního o vládním návrhu zákona (tisk 216) o postavení redaktorů a o Svazech novinářů. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0478_00.htm, dále viz např. zápis 44. schůze ÚNS z 28. 3. 1947. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/044schuz/s044004.htm>.

³⁴⁴ Mezi členy informačního výboru byli většinou aktivní novináři jako František Klátil, Václav Bolen (oba nár. soc.), Ivo Ducháček, Bohdan Chudoba (oba lidová strana), František Hatina (soc. dem.), Karol Hušek (dem. strana), dr. V. Procházka (KSČ) atd. Blíže k výboru viz <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/vybory1.htm>.

³⁴⁵ Zpráva výborů informačního a právního o vládním návrhu zákona (tisk 216) o postavení redaktorů a o Svazech novinářů. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0478_00.htm.

³⁴⁶ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 3, str. 2; Na okraj zákona o novinářích (K.F. Zieris).

organizace za morální kvalitu členů svého stavu, i když si řečníci tuto odpovědnost leckdy vykládali prizmatem své politické příslušnosti. Poslanec Holdoš za KSS například kritizoval novináře za to, že se dostatečně nevěnovali situaci na Slovensku před volbami v květnu 1946, kdy podle Holdoše opět povstaly reakční luďácké síly skryté za Demokratickou stranou, přičemž česká veřejnost byla podle něj „... informovaná nesprávně tím, že sa jej povedalo, že je to všetko v poriadku, že na Slovensku vraj ide len o boj komunistov proti takzvanej Demokratickej strane a neboli vstave postriehnúť oživené ľudáctvo ani v heslách, ani v písaní jednej časti slovenskej tlače, a všade tam, kde sa už všeličo zjavne preukazovalo.“³⁴⁷

Poslanec Klátil zdůrazňoval výjimečnost novinářského stavu a z toho vyplývající nutnost jeho ochrany ze strany nově budované novinářské organizace. „Vždyť si vzpomeňte na mladá léta a na časy, jež zašly, že se obyčejně kdejaký hochštapler, když mu všechno shořelo, vydával za redaktora a páchal podvody. To byla jiná sorta, která se dosti podobala těm revolverovým novinářům, kteří za kravatu nebo za košili byli ochotni smlčet leckterý skandál anebo se dát uplatit, korumpovat atd. Tyto časy, zdá se, jsou neodvratně pryč, poněvadž svaz nyní, bude-li tou veřejnoprávní korporací, bude mít povinnost – a ovšem i právo – starat se o očistu svých řad.“³⁴⁸ Nutno podotknout, že Klátil vystoupil ve věci zákona vcelku smířlivě. Byl to přitom právě on, kdo se v tisku své strany kriticky vyjadřoval k otázce svobody tisku v osvobozené republice a často v tomto smyslu negativně hodnotil roli ministra informací Václava Kopeckého.³⁴⁹

Poslanec Veverka v rámci svého vystoupení apeloval především na ochranu svobody a nezávislosti novinářů. Upozorňoval přitom, že ani v rámci nastoleného lidově demokratického režimu nejsou základní občanské svobody ještě řádně zabezpečeny, čímž vzbudil nevoli zejména v řadách komunistických poslanců.³⁵⁰

Karol Hušek, šéfredaktor slovenského deníku Čas, vedoucí představitel slovenského svazu novinářů³⁵¹ a především poslanec za Demokratickou stranu, která po celou dobu příprav zákona patřila k jeho hlavním kritiků, připomenul, že původní návrh zákona předložený ministrem Kopeckým vzbudil svého času velkou nevoli mezi některými poslanci – novináři,

³⁴⁷ Zápis 44. schůze ÚNS z 28. 3. 1947. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/044schuz/s044004.htm>.

³⁴⁸ Tamtéž.

³⁴⁹ Viz např. Klátil, F. Poučení z Havlíčka. In: Svobodné slovo, 23. 7. 1946, str. 5.

³⁵⁰ Zápis 44. schůze ÚNS z 28. 3. 1947. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/044schuz/s044004.htm>.

³⁵¹ Právě Čas patřil mezi listy, které se o osnově zákona vyjadřovaly kriticky.

protože omezoval jejich svobody na úkor pravomocí ministerstva informací. Pro novináře i veřejnost přitom bylo znění zákona, dle Huškova názoru, velkým překvapením, protože o jeho podobě se do předložení osnovy sněmovně v novinách vůbec nepsalo ani nediskutovalo. Návrh pak prý „zbudil velký rozruch v informačním výbore a vyvolal dokonce atmosféru hodne napnutú medzi pánom ministrom informácií a tými členmi poslaneckej snemovne, ktorí v návrhu videli prílišnú, zákonom kodifikovanú závislosť novinárskych organizácií od Ministerstva informácií. Nech je to i tu konštatované – a to prosím sine ira et studio – že pôvodný vládny návrh, tak ako bol vypracovaný v Ministerstve informácií, niesol sa v duchu menších práv novinárskych organizácií a zbytočne veľkých nadpráv ministra informácií nad novinármi. My poslanci, ktorí sme novinármi z povolania, ale nie sme úradníkmi žiadneho ministerstva, stáli sme teda pred dilemou: ako vládni poslanci mali sme súhlasiť s vládnyim návrhom, ale ako slobodní novinári museli sme sa proti niektorým jeho ustanoveniam postaviť, ale aby sme neboli samotní, musela byť informovaná a presvedčená o našej pravde i verejnosť, že bude užitočnejšie pre naše národy, keď už i v tomto zákone o redaktoroch bude zabezpečené viac slobody a menej úradných zákrokov, poručníkovania čiže usmerňovania. Teraz, keď vidíme výsledok svojej práce, môžeme s potešením konštatovať, že dielo sa dosť dobre vydarilo a že v novom zákone postavili sme zas dobrý pilier, ktorý Československú republiku bude – povedal by som – podopierať, lebo bude zárukou ďalšieho zabezpečenia slobody nášho občianstva.“³⁵²

Ke konci svého smířlivého projevu však nezapomněl na svou stranickou příslušnost a ohradil se vůči předchozím výrokům poslance Holdoše. Zastal se přitom také českých novinářů, kteří podle něj informovali o situaci na Slovensku před volbami v květnu 1946 pravdivě, a nikoliv nesprávně, jak se vyjádřil poslanec Holdoš. „Predovšetkým by som ale chcel tuná s tohto miesta obrániť tých kolegov českých, ktorí boli na Slovensku a ktorí tuná dali prejav svojej presvedčivosti o tom, čo tam videli; za pravdivosť článkov chcel by som ich vziať do ochrany, ako beriem do ochrany všetkých novinárov na Slovensku, pretože neslobodno pri prejednávaní novinárskeho zákona hovoriť o veciach, ktoré novinári žiadnej strany na Slovensku nezavinili.“³⁵³

Jako poslední vystoupil František Musil za KSČ. Ten zdůraznil především nutnost dohledu nad morálními kvalitami členů novinářského stavu. Připomněl selhání některých novinářů

³⁵² Zápis 44. schůze ÚNS z 28. 3. 1947. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/044schuz/s044004.htm>.

³⁵³ Tamtéž.

v období okupace a naopak vyzdvihl zásluhy novinářů z řad komunistů. „Je velikou ctí komunistické strany Československa, a projevila se právě v tom obrovská síla našeho světového názoru, že ani jeden z komunistických redaktorů se neprovinil ani v nejmenším proti národní cti. Všichni se zúčastnili národního odboje. Němci vyvraždili téměř všechny členy redakce Rudého práva pro účast na odboji a na 35 komunistických redaktorů obětovalo svůj život v boji za svobodu národa. Jenom namátkou jmenuji několik jmen těchto hrdinů: Jana Švermu, Julia Fučíka, Křížka, Edu Urxe, Brunclíka, Taussiga, Sinkuleho, Šantrocha, Krejčího, Elsnice a mnoho a mnoho jiných.“³⁵⁴

Při popisu vzniku samotného zákona pak Musil neopomněl zdůraznit zásluhy ministra informací Kopeckého o vznik předkládaného zákona. „S potěšením konstatuji, že sami novináři oceňují velikou práci a pomoc ministra informací soudr. Kopeckého, který, jsa také sám novinářem, učinil všechno, co bylo v jeho silách, aby oprávněným požadavkům novinářů vyhověl, a umožnil, že zákon, o který novináři usilovali tak dlouhou dobu, se stává skutkem.“³⁵⁵

Protože poslanec za stranu lidovou Ivo Ducháček, který byl též přihlášen do rozpravy, nebyl schůzi přítomen a z pléna nebylo vůči osnově žádných námitek, přistoupila předsedající místopředsedkyně sněmovny poslankyně KSČ Anežka Hodinová-Spurná k hlasování. Osnova byla přijata většinou hlasů v prvním i druhém čtení a mohla tak být předložena ke schválení prezidentu Edvardu Benešovi.

Schválení zákona v parlamentu bylo samozřejmě diskutováno i na stránkách svazového Věstníku. Bylo zdůrazňováno, že novináři se konečně dočkali splnění svého dávného požadavku. František Hatina, který měl jako parlamentní zpravodaj informačního výboru k tvorbě zákona velmi blízko, však připomenul, že jeho dlouholeté oddalování nebylo jen věcí vnějších okolností, ale že se o něj přičinili i novináři sami, když za své zájmy v tisku dostatečně nebojovali.³⁵⁶

Ačkoliv příprava zákona trvala velmi dlouho a novináři si na tuto skutečnost dříve často stěžovali, v momentě schválení zákona parlamentem, jako by byly všechny obtíže zapomenuty. Jeden z tvůrců prvního návrhu zákona Jan Hrabánek z TOMI na stránkách Věstníku hodnotil celý proces velmi pozitivně a neopomněl přitom zdůraznit zásluhy „svého“

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 4, str. 1. Jsme u cíle svého dávného požadavku (F. Hatina).

ministerstva informací i samotného ministra, který podle něj „do obsahu osnovy nikterak nezasahoval a podporoval uskutečnění osnovy podle přání novinářů“.³⁵⁷ Kladně hodnotil také to, že k tvorbě osnovy měli mít novináři po celou dobu přístup a také se na ní aktivně podíleli. Námitky vůči silným pravomocem ministerstva informací, které se zejména po předložení ministerského návrhu objevily v tisku, označil Hrabánek za „neprávem vyhocené“ a naopak zdůrazňoval, že ministerstvo nechávalo novinářům při tvorbě zákona volnou ruku.³⁵⁸

Tato ujistění se sice zcela neztotožňovala se skutečností, protože, jak jsme již dříve uvedli, zejména v průběhu meziministerského připomínkového řízení, které mělo na podobu osnovy značný vliv, neměli novináři do jejího znění možnost zasahovat. Pokud tuto možnost měli dříve či později, jednalo se výhradně o novináře spojené s vedením SČN, které bylo jak ideově, tak personálně propojeno s TOMI. Dochované materiály však neříkají nic o tom, že by se o znění zákona v průběhu jeho přípravy vedla na půdě svazu nějaká širší diskuse, do níž by mohli zasáhnout i řadoví členové, z nichž někteří (zejména se jednalo o novináře spojené s národními socialisty, lidovci a slovenskými demokraty) smýšleli o připravovaném zákonu dosti kriticky, mimo jiné i kvůli silným pravomocem, které dával původní návrh zákona TOMI. Prostor k nějaké diskusi, která by ještě mohla znění zákona ovlivnit, zřejmě nebyl řadovým členům dán ani v rámci valné hromady SČN 17. 3. 1946, která byla vlastně jedinou schůzí nejširšího členstva během celého předúnorového období.³⁵⁹ Nicméně Jan Hrabánek nemohl zřejmě hodnotit roli ministerstva informací při tvorbě zákona ani zákon samotný jinak než pozitivně.

Velmi pozitivně hodnotil práci na zákoně i jeho schválení sněmovnou také předseda SČN Wunsch, který na stránkách Věstníku poděkoval ministru informací Václavu Kopeckému, který podle něj „ani v kritické chvíli novináře neopustil“ a dal souhlas k přepracování původního vládního návrhu osnovy. Wunsch dále jmenovitě poděkoval novinářům, kteří se tvorby zákona přímo účastnili a také poslancům – novinářům, kteří zákon v parlamentu podporovali.³⁶⁰

³⁵⁷ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 4, str. 5. Na okraj zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů (J. Hrabánek).

³⁵⁸ Tamtéž.

³⁵⁹ Záznamy z jednání valné hromady o takovéto diskusi nehovoří. Viz NA, fond ASYN, karton 166, Valná hromada 1946.

³⁶⁰ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 4, str. 6. Dík za redaktorský zákon.

5.4. Prezidentské veto a návrat zákona na půdu parlamentu

Radost svazových funkcionářů a části českých a slovenských novinářů ze schválení zákona parlamentem se však ukázala jako předčasná. Ze strany prezidenta se totiž vyskytly formální připomínky, které vydání zákona opět zdržely. SČN se o těchto komplikacích dozvěděl již začátkem dubna a 9. 4. 1947 předsednictvo na návrh Rudolfa Koláře rozhodlo, aby byla co nejrychleji „sjednána schůzka s Jožou Davidem, předsedou ÚNS za tím účelem, aby zákon o postavení redaktorů a Svazech novinářů, který z formálních důvodů musí býti ještě jednou sněmovnou projednán, byl urychleně rozdán klubům“.³⁶¹ Prezident Edvard Beneš pak 25. 4. 1947 opět vrátil osnovu na půdu parlamentu s několika připomínkami, týkajícími se především ústavněprávních závad a dále vymezení kompetencí ministra informací a pověřence pro informace. Jednalo se přitom především o paragrafy, které se týkaly provádění zákona. Konkrétně byl kritizován §25, který ukládal provedení zákona nejen ministrům, nýbrž i pověřencům. Toto ustanovení však podle názoru prezidenta odporovalo §50 ústavní listiny, podle nějž bylo možné uložit provedení zákona jen členům vlády, a dále §51 ústavní listiny, podle nějž zákony vedle presidenta republiky a předsedy vlády podepisoval i ministr výkonem zákona pověřený, nikoliv však pověřenec. Druhá připomínka se pak týkala formulací kompetencí pověřence informací obsažených v §7, odst. 3, 4 a 6, a § 9, odst. 3.

Mezi funkcionáři SČN zavládlo kvůli dalšímu zdržení vydání zákona zklamání. Poukazovalo se také na skutečnost, že tyto průtahy opět zdržují svolání valné hromady SČN. Ta měla být podle původních předpokladů svolána bezprostředně po vydání zákona, a to ještě před uskutečněním sjezdu MON v Praze počátkem června 1947.³⁶²

Právní výbor sněmovny prezidentovy připomínky projednal na svých schůzích 7. a 13. května 1947 a usnesl se doporučit ústavodárnému národnímu shromáždění, aby ve vrácené osnově zákona byly provedeny změny ve shodě s připomínkami presidenta republiky. Návrh změn pak předložil parlamentu v písemné zprávě ke schválení. Protože v rámci parlamentních stran vládla ohledně znění zákona shoda a po vysvětlení změn, které podal zpravodaj právního výboru dr. Šíp, se žádný z poslanců nepřihlásil do rozpravy, přikročila sněmovna k projednání samotného zákona. Zde byl vznesen jeden pozměňovací návrh poslanců Štětky, Loubala, Vičánka, Kočvary, Hladkého, Bašťovanského a spol., který se týkal znění zmíněných paragrafů 7 a 9. V následném hlasování o znění zákona včetně pozměňovacího návrhu byl

³⁶¹ NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 9. 4. 1947.

³⁶² Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 5, str. 6. Redaktorský zákon.

pak zákon přijat v prvním i druhém čtení většinou hlasů. Novináři tak konečně získali legislativní normu, po které řada z nich již dlouho toužila.³⁶³

Ústřední výbor SČN kvitoval konečné přijetí zákona a jeho podepsání prezidentem s povděkem. Taktéž prostřednictvím Věstníku informoval členy svazu, že svoláním valné hromady ve lhůtě tří měsíců, kterou určuje zákon, musí vláda ještě schválit nový organizační řád. Jeho zpracováním byl již dříve pověřen Jan Hrabánek, jenž měl připravit návrh pro meziministerské řízení. Taktéž bylo upozorněno na nutnost vypracování jednacího řádu svazu. Pro tyto účely byla také v rámci svazu ustavena komise, která měla mít přípravu obou řádů na starosti.³⁶⁴

5.5. Závěr

Tvorba zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů trvala více než dva roky. První jednání započala již v květnu 1945. V platnost vstoupil zákon dne 24. 6. 1947, kdy byl pod číslem 191 uveřejněn ve Sbírce zákonů. Zákon přinesl do života novinářů řadu novinek. Rušilo se jím např. dlouho užívané označení odpovědný redaktor, které bylo nahrazeno titulem „odpovědný zástupce listu“. Zákon zajišťoval ochranu titulu redaktor a napříště se takto mohli titulovat pouze redaktoři z povolání. Pojem redaktora byl oproti předchozí legislativě rozšířen, a zákonu tak byli nově podřízeni i redaktoři ve veřejnoprávním pracovním poměru.

SČN a SSN se staly veřejnoprávními korporacemi, které měly od státu určeny určité úkoly, jež měly ve společnosti vykonávat. Tyto úkoly byly oproti předcházejícím organizacím rozšířeny i na ideové a věcné zájmy tisku jako celku, nejen na zájmy členů – novinářů. Podle mínění experta na mediální právo Jana Hrabánka se tak novinářské svazy v Čechách a na Slovensku staly „jakýmsi profesními komorami po způsobu např. advokátní nebo lékařské komory.“³⁶⁵

Při pohledu na znění zákona lze konstatovat, že skutečně svěřoval novinářské organizaci značné pravomoci. Potenciální moc manipulovat skrze novináře s obsahy médií v sobě nesl především fakt, že zákon zakotvoval pro novináře povinné členství ve svazu novinářů. Tím také dával organizaci a lidem, kteří v ní získali vliv, možnost, jak se efektivně zbavit nepohodlných novinářů a jak jim zamezit přístup do veřejného prostoru. Dodejme, že netrvalo

³⁶³ 54. schůze ÚNS z 28. 5. 1947. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/054schuz/s054002.htm>

³⁶⁴ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 6, str. 7. Redaktorský zákon podepsán. Za členy komise pro přípravu jednacího řádu byli jmenováni Zieris, Kabourek, Filla, Ondráček, Styblík, Zdeněk a Linek.

³⁶⁵ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 6, str. 8. Redaktorský zákon vstoupil v platnost.

dlouho a tato moc byla skutečně zneužita k ovládnutí sdělovacích prostředků komunistickou stranou a jejími sympatizanty.

6. Sdružení vězněných novinářů

Zkoumáme-li v této práci proces ustavování a formování poválečné novinářské organizace, neměli bychom zapomenout na skupinu novinářů, jimž měla organizace v rámci své činnosti věnovat zvláštní pozornost. Tuto „privilegovanou“ vrstvu v rámci členské základny měli tvořit novináři, kteří byli v průběhu okupace vězněni či jinak perzekvováni nacistickým režimem. Pomoc těmto novinářům a stejně tak i pozůstalým po novinářích, kteří zemřeli v důsledku věznění nacisty, byla již od prvních květnových dnů deklarována jako jeden ze zásadních úkolů obnoveného svazu novinářů, a to nejen vůči novinářům samotným, ale i vůči veřejnosti, v jejichž očích prestiž novinářského stavu obdobím okupace značně utrpěla. Tato pošramocená pověst měla být napravena jednak předsevzetím očistit novinářské řady od všech, kteří kolaborovali s okupanty, ale mělo být též zdůrazněno, že „...aktivistických novinářů bylo několik. Zdrucující většina čes. novinářů se však v době okupace zachovala čestně. Většina jich pracovala v odboji... Ze šesti set novinářů byla jich skoro polovina, to je 250 vězněno... V žalářích a na popravištích zahynulo na 120 českých novinářů. Ti, kteří se vrátili, přišli vesměs s podlomeným zdravím následkem věznění a desítky jich ve vlasti zemřelo. Novináři byli ze všech stavů postiženi pronásledováním okupantů nejhůře – a přinesli také největší oběti“.³⁶⁶

Institucionalizovaným vyjádřením podpory a uznání těm novinářům, kteří v období okupace nezradili a byli za to nacisty vězněni, či dokonce popraveni, bylo v rámci Svazu českých novinářů založení organizace s názvem Sdružení vězněných novinářů (dále jen SVN), která by tyto novináře sdružovala a snažila se jim pomoci překonat následky strádání, jež v období okupace utrpěli. Prožité útrapy totiž řadě z nich přivodily zdravotní potíže psychického i fyzického charakteru, někteří byli dokonce trvale invalidní.

O ustavení SVN bylo rozhodnuto již v srpnu 1945, formálně pak byla tato organizace za účasti 46 novinářů a vdov po novinářích založena 6. září 1945 jakožto zájmová složka při Svazu českých novinářů. Mezi hlavní úkoly, které si SVN stanovilo, patřilo zejména zajištění charitativní a sociální péče pro rodiny novinářů, kteří ve válce zahynuli, a samozřejmě též pro novináře, kteří prošli během 2. světové války nacistickým vězením či koncentračními tábory.³⁶⁷

V počáteční fázi činnosti sdružení se mohl stát členem SVN s právem na poskytovanou pomoc pouze novinář, který byl za okupace vězněn, byl členem obnoveného Svazu českých

³⁶⁶ NA, fond ASYN, karton 151, složka Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Resoluce výboru SVN k soudům s aktivistickými šéfredaktory (nedatováno).

³⁶⁷ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Referát J. Linka na výroční schůzi z r. 1946.

novinářů a zároveň členem Svazu osvobozených politických vězňů a pozůstalých po obětech nacismu (SOPVP) a Svazu národní revoluce (SNR), což byly organizace, které sdružovaly účastníky protinacistického odboje na celonárodní úrovni. Později však byly za členy SVN přibíráni také novináři, kteří se účastnili zahraničního odboje.

Organizací počáteční fáze činnosti SVN byl pověřen přípravný výbor. Jeho předsedou byl zvolen redaktor ČTK Marián Sedmík a jednatelem Josef Linek z tisku ÚRO. Dalšími členy pak byli Ladislav Mach, Otakar Wunsch, Vlastimil Louda, Jan Smetáček, František Ročeň-Polavský a Míla Valentová.³⁶⁸ Vedení SVN tak bylo již od počátku personálně propojeno s vedením samotného svazu, neboť řada osob z přípravného výboru SVN zasedala zároveň ve vrcholných orgánech SČN (např. Otakar Wunsch, Josef Linek, Ladislav Mach) a sídlo SVN bylo vcelku přirozeně též v pražské budově ústředí Svazu českých novinářů na tehdejší Stalinově (dnešní Vinohradské) třídě číslo 5.³⁶⁹

Se svými členy komunikoval svaz jednak oznámeními v oficiálních tiskových orgánech SOPVP a SNR, jimiž byly listy Hlas osvobozených a Hlas revoluce, jednak též pomocí cyklostylovaných oběžníků. Ty zpočátku vycházely pod názvem „Zprávy Sdružení vězněných novinářů při Svazu českých novinářů“, později pak pod méně komplikovaným titulem „Věstník“. První číslo tohoto oběžníku vyšlo 16. října 1945. Kromě základních informací o chystaném sdružení zde byli novináři vyzváni, aby vstoupili do SOPVP a k cyklostylu byly též připojeny dva dotazníky, s jejichž pomocí si mělo sdružení udělat přehled o zdravotní a sociální situaci svého členstva, aby mohlo „...zahájit všechny akce, jež máme v pracovním programu.“ Vdovy a pozůstalí byli pak touto cestou vyzváni, aby zaslali sdružení fotografie svých padlých včetně opisů posledních dopisů, které od nich obdrželi.³⁷⁰

O členství v nové organizaci, která mohla novinářům a pozůstalým poskytnout jistou materiální pomoc, byl zájem. K 1. 1. 1946 zaznamenávala členská kartotéka 97 vězněných novinářů a 54 vdov po novinářích.³⁷¹ O dva měsíce později se již v členské evidenci SVN nacházelo již 107 vězněných novinářů (členů SČN), 70 vdov po novinářích, 256 nemajetných

³⁶⁸ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Referát J. Linka na výroční schůzi z r. 1946.

³⁶⁹ NA, fond ASYN, karton 151, Oběžníky, informace pro členy, různé příspěvky, Zprávy sdružení vězněných novinářů při Svazu českých novinářů, č. 1, 16. 10. 1945.

³⁷⁰ NA, fond ASYN, karton 151, Oběžníky, informace pro členy, různé příspěvky, Zprávy sdružení vězněných novinářů při Svazu českých novinářů, č. 1, 16. 10. 1945.

³⁷¹ NA, fond ASYN, karton 154, složka 1, Členské příspěvky a dobrovolné půjčky členů, Stav členů sdružení k 1. 1. 1946.

děti (z nichž 105 ztratilo otce), 2 úplné sirotky a 42 novinářů, kteří se účastnili zahraničního odboje (polovina z nich přitom ještě pobývala v zahraničí).³⁷²

6.1. Ustavení výboru SVN v březnu 1946

Přípravná fáze činnosti SVN měla být zakončena svoláním první výroční členské schůze, na níž měl být zvolen nový výbor. Její datum bylo stanoveno na 15. března 1946 a konat se měla v salonu Národního klubu v Praze na Příkopech. Den konání byl záměrně stanoven tak, aby ustavující členská schůze SVN předcházela ustavující valné hromadě Svazu českých novinářů, která se měla konat 17. března 1946. Vedení SVN zároveň svazu navrhlo, aby bylo oznámení o konání obou valných hromad ohlášeno v tisku jako jediná společná akce, protože „...nebude dobře působiti, bude-li valná schůze svazu ohlašována zvlášť a schůze sdružení rovněž zvlášť. Zkrátka nám stále schází kontakt“.³⁷³

Na schůzi měl kromě dosavadních činovníků SVN promluvit jako host také ministr informací Václav Kopecký, předseda ZNV a SOPV Ladislav Kopřiva, pražský primátor Petr Zenkl a taktéž poslanec a šéfredaktor Svobodných novin Ferdinand Peroutka.³⁷⁴

Hlavní referát měl na schůzi dosavadní jednatel Josef Linek, který zhodnotil činnost přípravného výboru a jeho jménem pak navrhl pro volbu nového výboru: za pozůstalé po padlých novinářích Liběnu Schmoranzovou a Marii Vávrovou, za novináře ze zahraničního odboje Karla Lukeše a Václava Straku a za vězněné novináře Josefa Cincibuse, Vojtěcha Dolejšího, Martina Doležala, Emila Lešáka, Josefa Linka, Vlastimila Loudu, Ladislava Macha, Jaroslava Ondráčka, Otto Otomara, Ferdinanda Peroutku, Arnošta Polavského-Ročeně, Mariána Sedmíka, Karla Skočka, Jana Smetáčka, Mílu Valentovou, Vladimíra Vicovského a Otakara Wünsche.³⁷⁵

Ustavující schůze tohoto nového výboru se pak konala 25. 3. 1946. Jejím hlavním úkolem byla volba předsedy a obsazení dalších funkcí ve výboru. Předsedou výboru byl zvolen Marián Sedmík z ČTK, místopředsedou Martin Doležal z TOMI, jednatelem Josef Linek

³⁷² NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Referát J. Linka na výroční schůzi z r. 1946.

³⁷³ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, dopis SVN předsednictvu SČN, 18. 2. 1946.

³⁷⁴ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, pozvánka na členskou schůzi SVN.

³⁷⁵ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, referát J. Linka na výroční schůzi z r. 1946.

z tisku ÚRO a zapisovatelkou Marie Vávrová. Byli též jmenováni referenti pro jednotlivé oblasti činnosti SVN.³⁷⁶

V otázce obsazení funkce předsedy nebyli novináři zdaleka jednotní. Ještě v únoru 1946 se počítalo s tím, že do čela SVN bude zvolen Ferdinand Peroutka.³⁷⁷ Proti jeho osobě však byly vneseny námitky. Dosavadní prozatímní výbor SVN navíc požadoval, aby byla volbou demonstrována jednota mezi SVN a SČN, a to tak, že bude do čela zvolen stávající předseda SČN Otakar Wunsch.³⁷⁸ Toto přání zřejmě pramenilo z již výše naznačeného pocitu, že SVN a SČN nepostupují v otázkách podpory vězněných novinářů a jejich rodin zcela jednotně a že jim chybí užší vzájemný kontakt.³⁷⁹ Během volby nakonec došlo k dohodě, podle které měl být Wunsch čestným předsedou a Sedmík výkonným předsedou. Toto řešení však nakonec odmítl sám Wunsch s tím, že nechce být zatěžován ještě další funkcí.

Nově zvolený výbor v čele s Mariánem Sedmíkem pak jmenoval zvláštní delegaci, která měla navštívit Ferdinanda Peroutku a vysvětlit mu, proč nakonec nebyl zvolen, „aby z toho nebyla zlá krev“.³⁸⁰

Nový výbor si do svého funkčního období stanovil několik úkolů, jejichž splnění mělo zlepšit situaci vězněných novinářů a pozůstalých rodin.

Předně měl SVN vyjednat na Fondu národní obnovy a na Osidlovacím úřadě, aby tyto instituce přidělovaly podíly ze zkonfiskovaného majetku a nemovitosti po odsunutých Němcích přednostně právě vězněným novinářům a pozůstalým. Z Fondu národní obnovy měly být též pro členy SVN získány rozhlasové přijímače.

Výbor měl též co nejrychleji najít opatrovnictví pro děti po novinářích, které po válce zůstaly zcela bez rodičů.³⁸¹

6.2. Sociální a charitativní činnost

Charakter sociální a charitativní pomoci, kterou se SVN snažilo pro své členy zajistit, byl poměrně rozsáhlý, často však docházelo ke křížení s činností samotného Svazu českých

³⁷⁶ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Zápis z ustavující schůze výboru SVN 25. 3. 1946.

³⁷⁷ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, dopis Ferdinandu Peroutkovi z 18. 2. 1946.

³⁷⁸ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Zápis z ustavující schůze výboru SVN 25. 3. 1946.

³⁷⁹ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, dopis předsednictvu SČN z 18. 2. 1946.

³⁸⁰ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Zápis z ustavující schůze výboru SVN 25. 3. 1946.

³⁸¹ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis z ustavující schůze výboru SVN 25. 3. 1946.

novinářů, na což bylo v rámci komunikace s vedením svazu upozorňováno.³⁸² Množství drobných akcí podnikalo SVN v rámci přidělového systému, s nímž se po válce museli občané československého státu vyrovnávat snad ve všech oblastech každodenního života. Zde se SVN často snažilo svým členům zajistit jistá drobná přilepšení či nadstandardní přiděly. Nejčastěji se, podobně jako v rámci aktivit samotného Svazu českých novinářů, jednalo o potraviny, cigarety, alkohol a textil. Tato pomoc byla získávána z nejrůznějších zdrojů od intervencí na příslušných ministerstvech, přes Červený kříž, pomoc UNRRA až po dary novinářů – krajanů ze zahraničí. Kupříkladu v září 1946 získalo SVN 40 potravinových balíčků a 30 000 cigaret od československých novinářů a filmových a radiových pracovníků působících v USA.³⁸³ Zejména v období vánočních svátků se sdružení snažilo získat pro rodiny svých členů něco na přilepšenou. V roce 1946 tak například našly děti členů sdružení pod stromečkem kromě balíčků UNRRA také hračky, které SVN získalo darem od ministerstva průmyslu.³⁸⁴

Dalším zdrojem možného vylepšení situace členů SVN byly konfiskáty pocházející z majetku kolaborantů a odsunutých Němců. Jednalo se především o vybavení pro domácnost, které mohlo být zájemcům propůjčeno zdarma k užívání do doby, než si budou moci opatřit vlastní, nebo mohlo být za výhodných podmínek odkoupeno. Ve 3. čísle cyklostylovaných „Zpráv“ z 17. 1. 1946 tak například SVN svým členům sdělovalo, že „...díků porozumění předsednictva Zemského národního výboru v Čechách pro těžké hospodářské poměry členů Sdružení vězněných novinářů, můžeme zařídit pro své členy přiděl vhodných součástí bytového zařízení: nábytku, kobereců a šicích strojů“.³⁸⁵ Podobnou cestou se SVN snažilo získávat pro své členy například fotoaparáty, rozhlasové přijímače (o jejich přidělení se měl zasadit především ministr informací Václav Kopecký) či psací stroje.³⁸⁶

Počínání SVN ve věci získávání věcí z konfiskátů se však stalo předmětem střetu mezi vedením SVN a vedením SČN. V září 1946 se předsedovi Mariánu Sedmíkovi podařilo získat pro své členy možnost odkupu vybavení pocházející z domácností po odsunutých děčínských, libereckých a litoměřických Němcích. V rámci těchto věcí se též nacházelo několik obrazů, které měly být po ocenění malířem Emilem Fillou a odborníkem z Národního muzea následně

³⁸² NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, dopis SVN předsednictvu SČN 18. 2. 1946.

³⁸³ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Protokol z 20. 9. 1946.

³⁸⁴ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis z 11. 12. 1946.

³⁸⁵ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Zpráva č. 3.

³⁸⁶ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis ze schůze 18. 10. 1946.

nabídnuty členům SVN k odkoupení. Když se o obrazech dozvěděl člen předsednictva SČN Kolář, měl se vyjádřit v tom smyslu, že „...obrazy jsou státním majetkem a nesmějí se prodávat. Je to skandál a bude z toho veřejná ostuda. Svaz musí proti Sdružení ihned zakročit. Jde o zcizení státního majetku“.³⁸⁷

Předsednictvo SVN se rozhodlo na tyto výroky okamžitě reagovat, zřejmě i proto, že tím, kdo obrazy pro SVN získal, byl přímo předseda Marián Sedmík. V dopise předsednictvu SČN se vedení SVN postavilo za postup svého předsedy a stejně tak i za jeho rozhodnutí, že „...při neústupnosti kol. Koláře anebo nebude-li Sdružení vzato v ochranu proti neodůvodněným nájezdům ve své stavovské instituci, že event. bude svou čest jak br. Sedmík, tak i každý neoprávněně napadený činovník bránit soudně... Je vedlejší, že kolega Kolář nyní tvrdí, že byl špatně informován. Novinář a člen předsednictva Svazu českých novinářů má se řádně informovat, než napadne tak nekvalifikovaným způsobem činnost našeho Sdružení a dopustí se kvalifikovaných urážek, zakládajících trestný přečin... Jsme ochotni tento trapný případ nejschůdněji zlikvidovat v předpokladu, že předsednictvo Svazu českých novinářů bude jasně tlumočit kolegovi Kolářovi, aby konečně již ustal ve svých nájezdech proti činnosti Sdružení, zejména když nebyl jeho kontrolou pověřen.“³⁸⁸

Celý spor nakonec skončil smírem, nicméně vztahy mezi SVN a vedením svazu se tím opět zhoršily.

Kromě vybavení pocházejícího z konfiskátů se SVN snažilo získat také celé nemovitosti, které v pohraničí zůstaly po odsunutých Němcích. Tyto nemovitosti měly být využívány buďto pro rekreaci členů sdružení, anebo jim měly být přímo nabídnuty k odkupu. Ze zápisů schůzí předsednictva SVN však vyplývá, že většina z těchto akcí ztroskotala hned v počátcích a nebyla nikdy dotažena do konce.

Při studiu materiálů ze schůzí vedení SVN jsme narazili pouze na jediný případ, kde se dostalo jednání o přidělení domků do pokročilejší fáze. V průběhu roku 1946 byly SVN z Fondu národní obnovy nabídnuty též domky ve Vysoké Lípě a v Mezné. Zejména o domky v Mezné byl zřejmě mezi novináři zájem. 11. prosince již předsednictvo SVN ve své schůzi konstatovalo, že „...V sobotu koná se zahajující schůze Mezňáků a volba výboru. Celkem

³⁸⁷ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Dopis předsednictva SVN předsednictvu Svazu českých novinářů, 3. 10. 1946.

³⁸⁸ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Dopis předsednictva SVN předsednictvu Svazu českých novinářů, 3. 10. 1946.

bylo přiděleno 28 domků a 6 je jejich ještě k dispozici ve vedlejší obci Janově. Je to první novinářská vesnice“.³⁸⁹

Domky v Mezné byly Fondem národní obnovy oceněny podle velikosti na 2500–3500 Kč, přičemž ve výjimečných případech mohly být přiděleny také zdarma. Rychtářem této novinářské vesnice byl jmenován Jan Smetáček. Předsednictvo SVN navrhovalo přejmenovat obec na Havlíčkovu Meznou, proti se však postavil předseda SČN Otakar Wunsch, podle nějž neměla obec s Karlem Havlíčkem nic společného.³⁹⁰

Sdružení se též snažilo získat vlastní nemovitost, která by mohla sloužit členům k rekreaci. Jako členové Svazu českých novinářů měli sice právo využívat pro odpočinek zámek Roztěž u Kutné Hory, velký zájem však často vedl k tomu, že se na řadu zájemců nedostalo. Proto se SVN již od počátku svého fungování snažilo zajistit si objekt vlastní. V průběhu roku 1946 jednalo SVN o několika nemovitostech, ani v jednom případě však nebyla věc uzavřena úspěšně. Počátkem roku 1947 byla SVN nabídnuta ze strany ministerstva informací vila ve Skalici i s přilehlým parkem, vzhledem k malému počtu pokojů ji však předsednictvo pro účely rekreačního objektu zavrhl jako nevyhovující.³⁹¹

Teprve počátkem roku 1948 se SVN konečně podařilo získat vhodný objekt v Lázních Libverda na Frýdlantsku. Jednalo se o penzion a zemědělskou usedlost včetně pozemků o výměře 50 hektarů. Objekt byl SVN pronajat na 12 let. Ve zprávě o činnosti SVN, kterou sdružení zaslalo již po únoru 1948 ministru informací Václavu Kopeckému, se mj. uvádí: „Libverda je ideální místo pro léčbu novinářů, a to hlavně bývalých koncentráčnicků a zahraničních. Je tu statek a novináři zde budou mít možnost se blížeji seznámit s prací zemědělskou a pochopit její obtíže... Je tu konečně i možnost honitby a tento přepych, který je v podstatě velmi krásný sport, novináři dosud ve zdrcující většině nepoznali. Byli bychom velice rádi, kdybyste se, pane ministře, na tento náš statek přijel podívat a při této příležitosti bychom toto léčebné středisko oficiálně otevřeli.“³⁹²

Kromě objektů určených k hromadné nebo soukromé rekreaci členů SV se sdružení též snažilo získat bydlení pro ty novináře, kteří se po návratu z vězení či z koncentračních táborů ocitli ve složité bytové situaci. SVN nejprve intervenovalo za přidělení již existujících bytů v Praze. Protože se však u příslušných úřadů nepodařilo dosáhnout v této věci úspěchu, rozhodlo se SVN postavit si byty vlastní. Podařilo se jim získat volný pozemek v Benešovské

³⁸⁹ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis z 11. 12. 1946.

³⁹⁰ NA, fond ASYN, karton 151, Komise, členské schůze, valné hromady 1948, zápis ze 7. 1. 1947.

³⁹¹ NA, fond ASYN, karton 151, Komise, členské schůze, valné hromady 1948, zápis ze 7. 1. 1947.

³⁹² NA, fond ASYN, karton 151, Zápisy ze schůzí a valných hromad 1947, Zpráva o činnosti SVN ministru V. Kopeckému (nedatováno).

ulici na Pankráci, který byl již dříve přislíben novinářům pražským primátorem Vackem. Projekt domu vypracoval architekt Drlík a jeho stavbu měl zajistit stavitel Jelínek z Berouna. Ihned po získání předběžných povolení na pražském magistrátu začali novináři stavět. Obávali se totiž, že rozhodnutí o přidělení pozemku by mohlo být pražským magistrátem revokováno, a proto chtěli mít co nejdříve alespoň základy. Tušení se ukázalo jako správné. Pražský magistrát své původní rozhodnutí skutečně odvolal. Nicméně v té době již byla stavba v plném proudu, a tak nakonec magistrátu nezbylo, než stavbu povolit. Koncem roku 1947 tak již mohl Ladislav Mach ve svém článku „Stavíme byty pro novináře“ konstatovat: „Dnes máme celé tažení za sebou, ne snad, že vše by už bylo vyhráno. Ale barák už stojí, dokonce i radiátory máme – zkrátka 24 bytů bude v nejbližší době hotových.“ Z vděčnosti za primátorovu pomoc při získávání pozemku byl dům pojmenován jako „Novinářský dům primátora Vacka“.³⁹³

Kromě materiálních forem pomoci se snažilo SVN poskytovat svým členům též podporu finanční. V říjnu 1946 například vedení SVN rozhodlo o vyplácení jednorázové dávky 2000 Kč na každé nově narozené dítě.³⁹⁴ Později byl tento příspěvek dokonce navýšen na 2500 Kč. Nicméně výplata této podpory zřejmě vážla. V lednu 1947 se členům SVN narodilo již 18 novorozenců a z toho pouze v pěti případech byly peníze skutečně vyplaceny.³⁹⁵

Kromě výše zmíněné činnosti se také SVN snažilo hájit zájmy svých členů v rámci jednání o penzijním pojištění novinářů, zejména byla řešena otázka penzí vdov po padlých novinářích. V těchto případech dokonce SVN navrhovalo vyplácet peníze i pozůstalým po těch novinářích, kteří si penzijní pojištění před válkou ani během války vůbec neplatili: „...mnozí bratří, kteří se nevrátili, po Mnichovu v novinách nepracovali, ti mladší, zejména z komunistického tisku, nebyli v novinářské organizaci a tím ani v novinářském pojištění. Pro nás musí být a je rozhodující, že byli novináři. Otázku zrovnoprávnění jejich pozůstalých v sociálním zabezpečení – aby byli přeřazeni do novinářského pojištění, nejsou-li v něm – považujeme za čestný dluh, který je nutno záhy splatit“.³⁹⁶

V roce 1946 se měl tento problém týkat zhruba třiceti padlých novinářů, jejichž pozůstalí nepobírali penzi z novinářského pojištění. Polovina případů měla být přitom přeřazena do novinářského pojištění, zbývající případy měly být řešeny v rámci připravovaného Kuratoria

³⁹³ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, číslo 9–10, str. 5–6, Stavíme byty pro novináře (L. Mach).

³⁹⁴ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis ze schůze 18. 10. 1946.

³⁹⁵ NA, fond ASYN, karton 151, Komise, členské schůze, valné hromady 1948, zápis ze 7. 1. 1947.

³⁹⁶ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, referát Josefa Linka na výroční schůzi z r. 1946.

novinářského pojištění, o jehož ustavení se uvažovalo v souvislosti s plánovanou novou právní úpravou postavení novinářů v ČSR.

Výbor SVN měl též s vedením SČN co nejrychleji vyřešit dodatečné vyplacení tzv. pohřebného pozůstalým po novinářích, kteří byli za okupace popraveni či zemřeli ve vězení a jejichž členství v novinářské organizaci bylo tehdejším vedoucím Vladimírem Krychtálkem zrušeno.³⁹⁷

6.3. Finanční prostředky SVN

Zejména v počátcích existence SVN komplikovala jeho činnost skutečnost, že organizace neměla žádné vlastní finanční prostředky ani jiný majetek, jímž by mohla disponovat. Ještě v roce 1945 se v rámci prvotních úvah o fungování SVN počítalo s tím, že „že peněžní prostředky by se získávaly především z prostředků veřejných, které jsou repatriovaným určeny, /viz výnos sbírek SOPVP/ a pořádáním vhodných podniků, kterých by se zúčastňovaly především osoby, exponované ve státním a veřejném životě“.³⁹⁸ Získávání financí však zřejmě nešlo tak hladce, jak zakladatelé SVN původně předpokládali.

Když v únoru 1946 prosil Marián Sedmík Ferdinanda Peroutku, zda by mohl pro nadcházející výroční členskou schůzi zajistit pronájem hudebního salónu Národního klubu na Příkopech, neopomněl zdůraznit, „...aby nám to udělal levně. To víš – nemáme ještě nic“.³⁹⁹

Také v jednatelské zprávě z 10. července 1946 konstatoval jednatel Josef Linek, že „...Sdružení především potřebuje peníze.“ Navrhl proto vybírat od členů roční příspěvek 50 Kč a dále doporučil, zda by nebylo „...účelné požádati členy o roční zápůjčku po 100 Kč, aby se nám určitý disposiční základ sešel...“⁴⁰⁰

Do září 1946 se však zřejmě finanční situace SVN přece jen o něco zlepšila. Sdružení totiž získalo od Zemského národního výboru dotaci 200 000 Kčs (původně měla být ještě o 50 000 Kč vyšší) a navíc se začaly scházet příspěvky od členů, které k 20. 9. 1946 činily 23 000 Kčs. Vdova po Josefu Čapkovi navíc věnovala sdružení svůj čtyřměsíční důchod ve výši 8 000 Kč s tím, aby peněz bylo využito k rychlé pomoci v naléhavých případech. SVN proto rozhodlo, že těchto peněz využije jako nedotknutelného základu pro založení Fondu Josefa Čapka,

³⁹⁷ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis z ustavující schůze výboru SVN 25. 3. 1946.

³⁹⁸ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Návrh činnosti SVN, 18. 12. 1945.

³⁹⁹ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, dopis Mariána Sedmíka Ferdinanda Peroutkovi, 18. 2. 1946.

⁴⁰⁰ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, jednatelská zpráva ke schůzi 10. července.

z něž bude vyplácet podpory členům v nouzi a taktéž vdovám a rodinám s více dětmi.⁴⁰¹ Dar do nového fondu přislíbilo též ministerstvo informací, které se rozhodlo věnovat 50 000 Kč.⁴⁰² Kromě toho mělo sdružení od ministerstva každoročně dostávat příspěvek v hodnotě 250–300 000 Kč⁴⁰³ Je ovšem otázkou, zda tyto slíbené peníze byly vůbec sdružení vyplaceny. Když totiž předseda Sedmík rekapituloval v lednu 1947 finanční situaci SVN, uvedl, že fond Josefa Čapka nyní obnáší 108 000 Kč, tato částka však měla být zřejmě tvořena pouze přislíbeným obnosem 50 000 Kč od ministerstva informací a taktéž přislíbeným obnosem o stejné výši od ZNV. Přesto Sedmík konstatoval, že o Velikonocích chce SVN vyplatit z fondu první podpory. Na hotovosti mělo mít sdružení podle Sedmíka 200 000 Kč, což byla zřejmě stále prvotní dotace od ZNV. SVN si plánovalo přivydělat prodejem cigaret. Z několika zdrojů totiž získalo přiděly cigaret v úhrnném množství 46 400 kusů a plánovalo je rozprodat za cenu 2,50 Kč za kus. Po zaplacení cla měl být čistý zisk z prodeje asi 75 000 Kčs.⁴⁰⁴

Výrazným zdrojem financí, s nímž SVN počítalo již od svého počátku, měly být peníze zaniklého Presseklubu. V této věci se však SVN dostávalo do sporu se svou nadřízenou organizací, tedy Svazem českých novinářů, neboť svaz nechtěl tyto prostředky postupovat jen jedné ze svých složek. SVN však uplatňovalo na finance Presseklubu přednostní právo a dovolávalo se při tom slov ministra informací Václava Kopeckého, který uvedl, že majetek Presseklubu by měl sloužit výhradně k odčinění křivd na novinářích, již trpěli pod nacistickým útlakem a jimž způsobila okupace největší škody.⁴⁰⁵ Během roku 1946 probíhala jednání mezi vedením SVN a předsednictvem SČN o tom, jak budou tyto peníze využity. Ministerstvo informací nakonec postoupilo peníze Presseklubu svazu, ovšem s výslovným určením, že tyto finance mají sloužit k podpoře obětí okupace. Svaz založil z těchto prostředků Fond Václava Kopeckého a vedení SVN se zřejmě již od počátku nelíbilo, jak je s tímto fondem nakládáno a že nemá podíl na rozhodování o využití těchto prostředků. Na schůzi výboru SVN 18. 10. 1946 tak bylo konstatováno, že se ze strany svazu jeví „...snaha oddálit použití peněz k příslušným účelům. Bude nutno vyložit naše stanovisko ministru

⁴⁰¹ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Protokol z 20. 9. 1946.

⁴⁰² NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis ze schůze 18. 10. 1946.

⁴⁰³ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Protokol z 20. 9. 1946.

⁴⁰⁴ NA, fond ASYN, karton 151, Komise, členské schůze, valné hromady 1948, zápis ze 7. 1. 1947.

⁴⁰⁵ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis z ustavující schůze výboru SVN 25. 3. 1946.

Kopeckému.“ Vedení SVN se též rozhodlo vynutit si co nejdříve ustavení kuratoria fondu, v němž by mělo SVN své plnoprávné zastoupení.⁴⁰⁶

12. listopadu 1946 se sešli k jednání zástupci SVN a předsednictva SČN, aby vyřešili spory, k nimž došlo mezi SVN a SČN v uplynulém období. Likvidován měl být spor mezi předsedou SVN Sedmíkem a členem předsednictva SČN Kolářem týkající se hospodaření SVN s majetkem získaným z konfiskátů od Fondu národní obnovy (viz výše). V této otázce bylo dohodnuto, že SVN „nenamítá ničeho proti žádné hospodářské kontrole a revisním opatřením, ba naopak tato opatření samo žádá.“ Ve věci Fondu Václava Kopeckého, který byl tvořen financemi bývalého Presseklubu, „...bylo rozhodnuto, že bude svoláno a ustaveno Kuratorium fondu, v němž budou zastoupeni 4 členové Svazu českých novinářů a 4 členové Sdružení vězňených novinářů. Členy Kuratoria budou finanční referenti jak svazu, tak i Sdružení... Svaz českých novinářů a Sdružení vězňených novinářů souhlasí, aby návrhy Kuratoria fondu byly předkládány předsednictvu Svazu a Sdružení“.⁴⁰⁷

Pomoc se přitom neměla vztahovat pouze na novináře a pozůstalé české národnosti, ale měla být též poskytnuta rodinným příslušníkům několika německých novinářů – antifašistů – kteří byli během okupace vězněni a popraveni nacisty. Konkrétně se jednalo o Karla Eisnera (Prager Tagblatt), Otto Hamerschлага (ČTK, Praha), Dr. Bedřicha Koliše (ČTK, Praha), Dr. Karla Löwyho (ČTK, Praha), Josef Rezka (Prager Tagblatt), Bedřicha Seemanna (Prager Tagblatt) a Jindřicha Schlera (ČTK, Praha)⁴⁰⁸

Pro vykonávání charitativní činnosti mezi pozůstalými po padlých novinářích byl v rámci SVN ustaven Odbor žen a pozůstalých po vězňených novinářích, který měl na starosti část charitativní práce. Jeho předsedkyní byla zvolena paní Liběna Schmoranzová, vdova po agrárním novináři a bývalém předsedovi tiskového odboru předsednictva ministerské rady Zdeňku Schmoranzovi, který byl už v roce 1939 zatčen za odbojovou činnost a později popraven. 24. února 1946 byl v Brně ustaven samostatný Odbor žen a pozůstalých po vězňených novinářích pro Moravu a Slezsko.⁴⁰⁹

Finanční podpora zdravotně postiženým novinářům a pozůstalým po padlých novinářích byla vyplácena prostřednictvím Státního zaopatřovacího úřadu v Praze a v Brně.

⁴⁰⁶ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis ze schůze 18. 10. 1946.

⁴⁰⁷ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, zápis o ujednání Sdružení vězňených novinářů se Svazem českých novinářů.

⁴⁰⁸ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, referát J. Linka na výroční schůzi z r. 1946.

⁴⁰⁹ NA, fond ASYN, karton 151. Zápisy z valných hromad, ze schůzí, oběžníky 1945–1946, Referát J. Linka na výroční schůzi z r. 1946.

SVN se též angažovala v otázce odčinění škod, které novinářům vznikly během okupace. Jednalo se přitom zejména o finanční náhradu za platy, o které novináři přišli tím, že byl jejich pracovní poměr v důsledku věznění násilným způsobem rozvázán. Protože však za v době okupace spadali novináři zpravidla pod soukromé zaměstnavatele, na rozdíl od státních a veřejných zaměstnanců se na ně nevztahovala legislativa, která umožňovala, aby byla postiženým za ušlý zisk vyplacena určitá náhrada. Některá novinová vydavatelství však zadržené platy vězněných novinářů vyplatila postiženým sama bez toho, že by jim to přikázal zákon. Tento vstřícný krok se učinilo například vydavatelství Práce, platy měly též uvolnit některé lidovecké časopisy a také vydavatelství Melantrich, které tak však učinilo pouze ve formě vázaných vkladů.⁴¹⁰

6.4. Závěr

Péče o pozůstalé po novinářích, kteří položili život v období okupace, a také o novináře, kteří prošli nacistickým vězněním a koncentračními tábory či byli okupačním režimem jinak postiženi, byla již od počátku budování svazu deklarována jako jeden z hlavních úkolů nové jednotné novinářské organizace. Tato snaha našla praktické vyjádření v založení Sdružení vězněných novinářů, které si plnění daného úkolu vytklo jako hlavní cíl. Sdružení bylo podřízenou složkou Svazu českých novinářů, úzce však spolupracovalo i se Svazem osvobozených politických vězňů, který v obnovené republice sdružoval ty, kteří byli nějak postiženi nacistickým režimem. Přestože vedení svazu již od počátku deklarovalo pomoc postiženým jako jeden ze svých hlavních cílů, spolupráce se sdružením nebyla vždy zcela hladká a vedení svazu se dokonce dostalo s vedením sdružení do několika ostrých sporů. Do střetu se tyto organizace dostávali především v otázce majetkové, s níž souvisela i otázka pravomocí, které si sdružení na vedení svazu nárokovalo. Největší problém se bezpochyby týkal peněz bývalého Presseklubu, aktivisticky orientované protektorátní instituce, která si během své činnosti vytvořila poměrně slušné finanční rezervy. Sdružení žádnými finančními rezervami neoplývalo, získávalo pouze nárazové finanční dary od státních orgánů a ani později zavedený členský příspěvek neutěšenou situací příliš neřešil. Byla tedy na místě otázka, z čeho by mělo vlastně pomoc svým členům platit. Dva miliony z pokladny Presseklubu byly proto v očích funkcionářů sdružení velmi lákavou pomocí, na níž mělo sdružení podle svého výkladu právo. Odvolávalo se totiž především na výrok ministra informací Kopeckého, podle něž měly být tyto peníze využity právě na pomoc postiženým

⁴¹⁰ Tamtéž.

novinářům a pozůstalým. Vedení svazu však tento názor nesdílelo a nechtělo tak značnou sumu hotovosti svěřit své podřízené složce, aniž by mělo nad jejím využitím kontrolu. Vedení svazu si nakonec na ministři prosadilo přidělení peněz pod svou pravomoc, což na kvalitě vztahů se sdružením nikterak nepřidalo a sdružení využívání těchto peněz kritizovalo. Vztahy se poněkud zlepšily po valné hromadě SVN v dubnu 1947, kdy odstoupil z funkce předsedy Marián Sedmík a nahradil ho jeho oponent Josef Linek, který byl vůči vedení svazu konformnější.⁴¹¹ Ani nadále však situace mezi oběma institucemi nebyla ideální. V období, kdy SČN fungoval ještě jako relativně demokratická organizace, však nemohl sdružení se silnou členskou základnou jen tak zrušit, a tak spolu svaz a jeho odbojná složka musely existovat až do února 1948, kdy se však akční výbor se všemi nepohodlnými funkcionáři SVN rychle vypořádal.⁴¹²

⁴¹¹ Viz NA, fond ASYN, karton 151, zápis o ustavující schůzi nového výboru SVN ze 17. 4. 1947 (dále viz Příloha 13).

⁴¹² Nejvíce byl postižen v té době nemocný první předseda SVN Marián Sedmík, proti němuž se postavil především jeho nástupce ve funkci Josef Linek, místopředseda Martin Doležal a nový jednatel Ladislav Mach. Proti Sedmíkovi byl také předseda SČN Otakar Wunsch.

7. Obnovení mezinárodních aktivit novinářské organizace po 2. světové válce

7.1. Sjezd Mezinárodní organizace novinářů v Praze

Jedním z důležitých úkolů obnovené novinářské organizace po květnu 1945 bylo opětovné navázání válkou zpřetrhaných vazeb se zahraničím.⁴¹³ Z hlediska postavení československých novinářů na mezinárodním fóru bylo důležité především zajistit opětovné členství v některé z velkých mezinárodních novinářských organizací. Mezinárodní spolkový život novinářů sice v omezené formě pokračoval i během války a Národní svaz novinářů se účastnil mezinárodních novinářských akcí, ty však byly zcela zásadně ovlivněny válečnou realitou rozděleného světa. Delegace protektorátních novinářů – aktivistů zpravidla vedl ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec, který si roli hlavního reprezentanta české protektorátní žurnalistiky na mezinárodním fóru vyhrazoval pro sebe. Hovořit o novinářských setkáních, kterých se zástupci protektorátní žurnalistiky účastnili, jako o „mezinárodních“, je však poněkud přehnané. Jednalo se především o kongresy Jednoty národních svazů novinářů (Union Nationaler Journalistenverbände – UNJ) v Benátkách a ve Vídni. UNJ byla založena 11. 12. 1941 ve Vídni a fungovala až do konce války.⁴¹⁴ V rámci této organizace hráli prim především zástupci Německa a Itálie, zbytek pak tvořili novináři ze zemí nacházejících se ve sféře nacistického vlivu.⁴¹⁵ Nejednalo se tu o prostor, který by sloužil ke svobodné výměně

⁴¹³ Již koncem 19. století navazovaly české novinářské spolky kontakty s dalšími novinářskými spolky (hlavně slovanskými) v rámci rakousko-uherské monarchie i mimo ni. 19. 6. 1898 byl v Praze uspořádán Sjezd slovanských novinářů z rakousko-uherské monarchie za účasti slovenských, polských, maloruských, chorvatských, srbských, slovinských a samozřejmě i českých novinářů. V období první republiky pak udržovaly československé novinářské organizace čilé styky s podobnými národními organizacemi v zahraničí a také s organizacemi mezinárodními. Předchůdce Syndikátu československých novinářů, Syndikát československého denního tisku, byl dokonce v roce 1920 organizátorem Mezinárodního žurnalistického kongresu, na kterém spoliuicioval návrh na založení nové, široké mezinárodní novinářské organizace, Mezinárodní federace novinářů (IFJ). Viz osobní archiv autora, Spolupráce ČSSN na poli mezinárodním, zejména s MON, nedatováno, str. 1, dále viz Knobloch, J. Za jednotu novinářů celého světa, NSÚ, Praha 1955, str. 4.

⁴¹⁴ 11.–12. 10. 1940 se konala konference zástupců Říšského svazu německého tisku a Národního svazu novinářů, která se mimo jiné zabývala i otázkou mezinárodní novinářské spolupráce po rozpuštění IFJ. Říšský šéf tisku NSDAP O. Ditrich zde v projevu rozvinul nové zásady pro uspořádání novinářského stavu v rámci tzv. Nové Evropy. Tlumočil také rozhodnutí „nahradit onu ústřednu štvanic – MFN, která korumpovala jako exponent židovsko-demokratického duševního postoje z Paříže novinářství celého světa“. Citováno dle Holoubek, J. Mezinárodní organizace novinářů, diplomová práce FŽ UK, Praha 1974, str. 35.

⁴¹⁵ Blíže viz Duchkowitsch, W. et. Al. Die Spirale des Schweigens. Zum Umgang mit der nationalsozialistischen Zeitungswissenschaft. Vídeň, LIT 2004, s. 219–234. Zakládajícími členy UNJ byly národní novinářské svazy Německa, Itálie, Bulharska, Chorvatska, Rumunska, Maďarska a Slovenska. Později byli k členství přizváni také Španělé, Norové a Albánci. Prezidentem UNJ se stal vedoucí Říšského svazu německého tisku (Reichsverband der Deutschen Presse) šéfredaktor listu Völkische Beobachter SA-Obergruppenführer Wilhelm Weis. 1. 5. 1942 byl v sídle UNJ v Schönbrunnském paláci ve Vídni otevřen Presseklub UNJ. Během své existence uspořádala UNJ dva kongresy – v dubnu 1942 v Benátkách a v červnu 1943 ve Vídni. Mezi přední mluvčí na těchto akcích patřily vysoce postavené osobnosti nacistického aparátu, jako např. Alfred Rosenberg, Baldur von Schirach či říšský tiskový šéf Otto Dietrich. Dále viz např. NA, fond: TNS 8/47, karton 122, Krychtálek: konstitut, protokol

názorů či zkušeností, hlavní účel těchto akcí pořádaných pod taktovkou nacistů byl jasně propagandistický.

S obnovením Československa po skončení 2. světové války se také obnovený Svaz českých novinářů snažil co nejrychleji zapojit do mezinárodních novinářských aktivit. Výhodu v tomto směru představovala skutečnost, že i v průběhu války bylo Československo členem dočasné válečné organizace Mezinárodní federace novinářů spojeneckých a svobodných zemí (International Federation of Journalists of Allied and Free countries – IFAJFC), která sídlila v Londýně a byla válečným nástupcem Mezinárodní federace novinářů (International federation of Journalists – IFJ).⁴¹⁶ Právě na jejím čtvrtém a posledním kongresu 24. 3. 1945 padlo rozhodnutí o vytvoření nové mezinárodní novinářské organizace, jejíž založení mělo být projednáno na sjezdu v Kodani v červnu 1946. Českoslovenští novináři v Londýně byli v rámci IFAJFC po celé období války velmi aktivní a Jiří Hronek byl dokonce na II. kongresu IFAJFC v říjnu 1942 zvolen jejím pokladníkem.⁴¹⁷

SČN byl také přizván, aby se na jaře 1946 zúčastnil v Budapešti konference, která měla projednat možnost založení federace novinářů z podunajských států. Vzhledem k chystanému sjezdu v Kodani, kde měla být ustavena nová mezinárodní organizace novinářů, však SČN účast odmítl s tím, že nepovažuje za vhodné ustavovat před konáním této akce nějakou dílčí novinářskou federaci.⁴¹⁸

Na sjezdu v Kodani, který se konal ve dnech 3.–9. 6. 1946, měli podle prvotního rozhodnutí zastupovat SČN jeho předseda Otakar Wunsch, Jiří Hronek a dále jeden zástupce SSN.⁴¹⁹ Na jedné z květnových schůzí předsednictva SČN se však rozhodlo, že do delegace bude zařazen ještě tajemník svazu K. F. Zieris. Bylo též upřesněno jméno slovenského zástupce, kterým se stal Emil Štefan. Svaz se též rozhodl požádat ministerstva informací a zahraničí o poskytnutí

23. 10. 1946. Zájezdu se spolu s českými novináři zúčastnil také vedoucí skupiny Tisk při Úřadu říšského protektora von Wolmar.

⁴¹⁶ IFJ byla založena 12. června v Paříži na schůzi zástupců novinářských organizací z 21 zemí světa. 24. září 1926 se pak v Ženevě konal první kongres IFJ. Členy se staly novinářské svazy z Velké Británie, Německa, Francie, Rakouska, Švýcarska, Polska, ČSR, Belgie, Jugoslavie, Rumunska, Bulharska, Španělska, Dánska, Holandska, Finska, Řecka, Norska, Austrálie, Lotyšska a ruští emigranti. Činnost IFJ byla velmi rozsáhlá. Zabývala se jak ideovými otázkami novinářství (např. svobodou tisku), tak sociální situací novinářů a jejich materiálním zajištěním. V otázce soukromého vlastnictví tisku se IFJ stavěla na obranu zájmů novinářů před vydavatelem periodického tisku. IFJ fakticky zanikla s okupací Francie nacistickými vojsky, kdy bylo její pařížské sídlo obsazeno gestapem, a celý archiv organizace byl zkonfiskován. Jádro organizace však přežilo válku v Londýně, neboť posledním předsedou IFJ byl Angličan Archibald Kenyon. Viz např. IOJ Bulletin, číslo I, červenec 1946, Londýn, str. 6. Dále viz Knobloch, J. Za jednotu novinářů celého světa, NSÚ, Praha 1955, str. 12–14; Holoubek, J. Mezinárodní organizace novinářů, diplomová práce FŽ UK, Praha 1974, str. 21–39.

⁴¹⁷ Viz osobní archiv autora. Vzpomínky J. Slavíka na MON, str. 2.

⁴¹⁸ Viz Z historie naší novinářské organizace. Praha, Novinář 1987, str. 77.

⁴¹⁹ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 25. 4. 1946.

finanční podpory 50 000 Kč na úhradu zájezdu.⁴²⁰ Ministerstvo informací spolu s ministerstvem financí však nakonec poskytlo na tento účel pouze 25 000 Kč. Další prostředky na pokrytí nákladů měly být získány od slovenského povereníctva pre informacie.⁴²¹

Před samotným zahájením kongresu v Kodani se nejprve sešly obě předcházející organizace, tedy Mezinárodní federace novinářů (FIJ), která však již v průběhu války nefungovala (její činnost prakticky skončila s obsazením Paříže německými vojsky) a její válečná nástupkyně Mezinárodní Federace novinářů spojeneckých a svobodných zemí (IFJ AFC), na svých samostatných schůzích, které měly tyto organizace zlikvidovat a připravit tak prostor pro organizaci novou. Československo bylo zastoupeno na obou těchto schůzích jakožto člen předválečné FIJ i válečné IFJ AFC.⁴²² Když byly obě tyto organizace oficiálně zlikvidovány a jejich majetek poukázán nástupnické organizaci, mohlo se přistoupit k založení nové Mezinárodní organizace novinářů (MON). Kongresová jednání v budově dánského parlamentu v Kodani byla prodchnuta duchem internacionální spolupráce. Sešlo se zde 165 delegátů z 21 zemí světa⁴²³. V jejich jednání ještě doznívalo nadšení z porážky nacismu a opětovného nastolení světového míru, i když „...za jasnou a idylickou fasádou poválečných dní bylo cítit velké napětí, které se později ukázalo...“⁴²⁴.

V rámci schvalování rezoluce o vytvoření MON vystoupil s projevem i člen československé delegace Jiří Hronek, který zdůraznil nutnost spolupráce při budování míru a přátelství nejen v Evropě, ale na celém světě. Dále byly přijaty prozatímní stanovy MON, vymezen vztah

⁴²⁰ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 8. 5. 1946. Jiří Hronek zde také v rámci referátu o finanční situaci bývalého Syndikátu československých novinářů v Londýně připomněl, že syndikát, a tedy i jeho nástupce SČN dluží Mezinárodní federaci novinářů 30 liber na členských příspěvcích. Navrhoval je splatit ze zbylého majetku syndikátu v Londýně.

⁴²¹ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 19. 8. 1946.

⁴²² Poněkud schizofrenní bylo v tomto směru postavení Polska, na jehož zastupování si dělaly nárok dvě delegace zároveň. Na jednání FIJ tak Polsko zastupovala prosovětskou vládou podporovaná delegace z Polska, zatímco na jednání IFJ AFC bylo Polsko reprezentováno exilovou polskou novinářskou organizací podporovanou protisovětskou polskou emigrantskou vládou se sídlem v Londýně. Tato organizace ovšem podle rozhodnutí výkonného výboru IFJ AFC z 5. 4. 1946 k založení nové poválečné organizace přizvána nebyla, a to zřejmě na nátlak sovětských zástupců v IFJ AFC. Viz IOJ Bulletin, číslo I, červenec 1946, Londýn, str. 6. Dále viz např. The Guardian, 5. 11. 1949, str. 6, IOJ. Dostupné z

http://archive.guardian.co.uk/Repository/getFiles.asp?Style=OliveXLib:LowLevelEntityToSaveGifMSIE_DIGI TALARCHIVE&Type=text/html&Locale=english-skin-custom&Path=GUA/1949/11/05&ChunkNum=-1&ID=Ar00600&PageLabel=6.

⁴²³ Austrálie, Belgie, ČSR, Dánsko, Finsko, Francie, Holandsko, Irsko, Jihoafrická unie, Nový Zéland, Norsko, Peru, Polsko, SSSR, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, USA, Velká Británie. Viz Knobloch, J. Za jednotu novinářů celého světa, NSÚ, Praha 1955, str. 17.

⁴²⁴ Viz Kubka, J. – Nordenstreng, K. Useful Reccollection, Part II, IOJ, Prague 1988, str. 12. Citováno dle Ševčíková, M. Mezinárodní organizace novinářů (1946–1991), diplomová práce, FSV UK, Praha 2008, str. 30.

k OSN a dalším mezinárodním organizacím a byla též přijata rezoluce o svobodě tisku.⁴²⁵ Za prozatímní sídlo sekretariátu MON byl vybrán Londýn, prvním předsedou MON byl zvolen poslední předseda IFJ Angličan Archibald Kenyon, generálním tajemníkem se pak stal Australan Keith Bean. Závěrem jednání bylo určeno i místo konání dalšího sjezdu MON, jímž byla v Kodani na žádost československých delegátů schválena Praha.⁴²⁶ Stalo se tak zřejmě i na základě slibu, který byl československým novinářům v Londýně učiněn ještě v období války, že jeden z nejbližších sjezdů novinářské federace bude konán právě v Praze.⁴²⁷

Sjezd MON, který se měl konat ve dnech 3.–6. 6. 1947 v Praze, byl rozhodně největším mezinárodním novinářským podnikem, které se SČN ve sledovaném období účastnil. Sjezd byl z hlediska mezinárodního novinářského fóra bezesporu velmi důležitou událostí, a to i proto, že se zde měly do mezinárodních novinářských aktivit poprvé od války opětovně zapojit i novinářské organizace z bývalých nacistických satelitů. Sjezd měl navíc vyřešit řadu důležitých otázek spojených s fungováním MON. Mělo se například zvolit předsednictvo, rozhodnout o sídle generálního sekretariátu, projednat řádné stanovy MON, poměr MON k světovému odborovému svazu a měla být též znovu projednána a potvrzena rezoluce o potřebě novinářské svobody v souvislosti s omezením svobody vydavatelské. V souvislosti s konáním sjezdu v Praze ožily také diskuse o možnosti vytvoření jakési užší slovanské novinářské organizace. Tyto tendence v podstatě vycházely ze znovuobjevené myšlenky panslavismu Kollárova a dalších obrozenců, který se pro určitou část české společnosti stal s válečným a poválečným vývojem a postavením SSSR na světové scéně opět velmi aktuální a přitažlivý. Také část českých novinářů volala po slovanské vzájemnosti a co nejužší spolupráci slovanských států, a to i na úrovni mediální. Typickým představitelem tohoto směru mezi českými novináři byl například Václav Osvald, jehož kniha *Noviny včera a zítra*, je zcela prochnuta voláním po intenzivnější slovanské spolupráci na poli novinářském. Také Osvald ve své knize navrhoval pořádání pravidelných sjezdů slovanských novinářů a vytvoření nějaké slovanské novinářské instituce. Netajil se též přáním, že právě Praha by mohla již v roce 1946 být hostitelem slovanského novinářského kongresu.⁴²⁸

⁴²⁵ Viz IOJ Bulletin, číslo I, červenec 1946, Londýn, str. 9–13. Podle stanov měla MON sdružovat národní organizace pracujících novinářů, které podporují principy odborového hnutí a přijímají základní principy svobody tisku. Každou zemi mohla zastupovat jen jedna novinářská organizace. Rozhodnutí, která to bude, přitom náleželo sjezdu MON. Ten se měl konat každé dva roky počínaje rokem 1947. Ustanovení zřejmě odkazovalo na již výše citovaný případ Polska.

⁴²⁶ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 1–2, str. 5; Mezinárodní sjezd novinářů v Praze (Jiří Hronek).

⁴²⁷ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis projevu Jiřího Hronka na valné hromadě SČN z 17. března 1946.

⁴²⁸ Blíže viz Osvald, V. *Noviny včera a zítra*, Práce, Praha 1946.

Také v období před II. sjezdem MON znovu ožily tendence založit užší slovanskou novinářskou organizaci, nicméně sám předseda sjezdového výboru Hronek tuto možnost vzhledem k možnosti narušení vztahů s ostatními neslovanskými zeměmi nedoporučoval.

SČN měl samozřejmě jakožto pořadatel s přípravami celé akce množství práce. Vedoucí úloha byla v této věci vedením svazu svěřena Jiřímu Hronkovi, který měl v rámci mezinárodní novinářské organizace dobré postavení a kontakty již z dob války. S přípravami na sjezd v Praze začalo SČN již bezprostředně po skončení sjezdu v Kodani ve spolupráci s ministerstvem informací, první vážnější kroky však začaly být podnikány až počátkem roku 1947. Přípravný sjezdový výbor se v tomto směru kupodivu musel potýkat se značným nezájmem ze strany novinářské obce, což konstatoval na stránkách Věstníku i předseda sjezdového přípravného výboru Jiří Hronek, který zde vybízel k širšímu zapojení případných dobrovolníků.⁴²⁹ I přes nezájem o aktivní účast na přípravách sjezdu však byla novinářská obec prostřednictvím Věstníku o průběhu příprav pravidelně a detailně informována.

Za místo konání sjezdu byl pro svou polohu i vnitřní členění vybrán Slovanský dům, odpočinkový program měly zajistit exkurze do Plzně a západočeských lázní a také na Slovensko. Ubytování delegátů bylo zajištěno v prvotřídních pražských hotelech. Skleněný sjezdový odznak navrhla Státní sklářská škola v Železném Brodě. Sekretariát MON v Londýně v dubnu 1947 požádal svaz, zda by oslovil prezidenta Edvarda Beneše s žádostí, aby celou akci zaštil.⁴³⁰ Svaz s tímto návrhem oslovil v dubnu prostřednictvím ministra informací Kopeckého vládu a zároveň požádal o svolení, aby v čestném předsednictvu sjezdu mohli být vedeni předseda vlády Gottwald i jeho náměstkové, ministr informací a zahraničí, státní tajemník ministerstva zahraničí a povereník pre informacie. Kromě nich měl být v čestném předsednictvu i předseda Ústavodárného národního shromáždění Josef David a primátoři Prahy a Bratislavy.⁴³¹ Za svaz měl být v čestném předsednictvu též předseda SČN Otakar Wunsch. Poměrné zastoupení v rámci svazové delegace projednal přípravný výbor Ústředního svazu československých novinářů na schůzi konané 29. dubna 1947. Slovenský svaz se sice na přípravách sjezdu nikterak nepodílel, delegace však měla zastupovat československé novináře jako celek a o jejím složení tedy museli spolurozhodnout také zástupci slovenského svazu. Bylo rozhodnuto, že SČN budou zastupovat dva oficiální delegáti a 14 pozorovatelů (7 z Čech a 7 z Moravy).⁴³² Za delegáty byli následně jmenováni

⁴²⁹ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 1–2, str. 5; Mezinárodní sjezd novinářů v Praze (Jiří Hronek).

⁴³⁰ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 3, str. 3; Přípravy pro mezinárodní sjezd novinářů pokračují (V. Louda).

⁴³¹ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 4, str. 7; Mezinárodní sjezd novinářů.

⁴³² Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 5, str. 6; Mezinárodní sjezd novinářů.

Jiří Hronek a K. F. Zieris.⁴³³ Slovenský svaz měl jako oficiální delegát zastupovat Karol Hušek a sjezdu se mělo dále zúčastnit 7 pozorovatelů ze Slovenska.

Koncem dubna 1947 již byly přípravy na sjezd v plném proudu. Předseda přípravného sjezdového výboru Hronek označil jejich průběh za uspokojivý a oznámil, „že přípravný výbor nyní koná pravidelně své schůze nejméně jednou týdně. Na sjezd docházejí ze zahraničí stále nové přihlášky jak oficiálních delegátů, tak také pozorovatelů, takže se dá počítat s velkou účastí na sjezdu.“⁴³⁴ Celkový počet delegátů sjezdu odhadoval Hronek zhruba na 250.⁴³⁵ Jak však následně uvidíme, skutečný počet byl výrazně nižší.

16. května 1947 navštívila delegace předsednictva SČN prezidenta Edvarda Beneše, aby s ním pohovořila o aktuálních otázkách týkajících se českých novinářů. Kromě očisty novinářského stavu a schvalovaného redaktorského zákona byl jedním z témat diskuse také nadcházející sjezd MON v Praze. Delegace prezidentovi osobně tlumočila přání předsednictva SČN i generálního sekretariátu MON, aby nad sjezdem převzal záštitu. Prezident to přislíbil a konstatoval důležitost sjezdu nejen pro novináře, ale i pro celou společnost, přičemž ho vyzdvihl jako dobrou možnost prezentovat pokroky poválečného Československa před mezinárodním fórem. Členové delegace pak informovali prezidenta o průběhu příprav sjezdu, o jeho chystaném programu a zároveň mu sdělili, že českoslovenští zástupci na sjezdu navrhnou, aby bylo sídlo MON přeneseno z Londýna do Prahy. Tuto snahu prezident schválil s poznámkou, že přítomnost sekretariátu MON v Praze by mohla být dobrou zárukou uplatňování principů svobody tisku v Československu. V této souvislosti pak vyzval novináře, aby dohlédli na důsledné uplatňování svobody tisku i v případě všech zahraničních delegátů. „Postarejte se, aby všichni všechno sami viděli. A říkejte jim pravdu, jenom pravdu, naprostou pravdu, co u nás dobře jde a co ještě nejde... Přijdou sem na ten mezinárodní sjezd mnozí lidé zaujatí, mnozí nesprávně informovaní. Ale my jsme udělali po válce již tolik a přes všechny nesnáze, které máme, je u nás poměrně situace tak dobrá, že pravdu vždy vydržíme. To je nejlepší cesta, kterou můžete státu a národu prokázat opravdovou službu. A to platí, i pokud jde o Slovensko. Ani tu nic neskrývejte, že něco ještě není v pořádku, že jsou tu a tam rozpory mezi koncepcemi našimi a koncepcemi slovenskými“.⁴³⁶

⁴³³ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 5. 5. 1947. Složení pozorovatelů za SČN mělo být následující: odbočky v Brně a Moravské Ostravě po dvou pozorovatelích, odbočky ve Zlíně, Liberci a Plzni po jednom. Šest pozorovatelů měla dodat pražská odbočka. Předsednictvo SČN přitom navrhlo, aby mezi pozorovatele byli zvoleni jeho členové – Jan Holeček, Rudolf Kolář, Marie Kořátková a Jan Smetáček.

⁴³⁴ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 28. 4. 1947.

⁴³⁵ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 5, str. 5; Z organizační činnosti Svazu českých novinářů (K. F. Zieris).

⁴³⁶ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 5, str. 4–5; Čeští novináři na Hradě.

Konání sjezdu v Praze bylo skutečně ideální příležitostí k prezentaci všech pozitivních změn, které československé novinářství podle představ vedení SČN a zřejmě i prezidenta Beneše od konce okupace prodělalo.

7.2. Průběh II. sjezdu MON konaného v Praze ve dnech 3. – 6. 6. 1947

O průběhu pražského sjezdu MON se nám dochovalo několik dobových záznamů. Tvoří je zejména články uveřejněné ve Věstníku Svazu českých novinářů, jehož šesté číslo bylo takřka celé věnováno právě této události. „Svého“ sjezdu si však povšimli i novináři dalších periodik. Hodnocení průběhu sjezdu se pak pochopitelně odráží i v zápisech z jednání předsednictva Svazu českých novinářů, které jsou k dispozici v Národním archivu v Praze.

Sjezdu MON byl zřejmě v Československu i v zahraničí přikládán nemalý význam. Svědčí o tom i účast zástupců československé vlády, OSN, UNESCO či Mezinárodního úřadu práce. Lesk celé akci dodal svou záštitou i prezident Beneš. Sjezd sice osobně nenavštívil, uspořádal však pro účastníky recepci na Pražském hradě.⁴³⁷

Zahájení sjezdu, na kterém se nakonec sešlo na 208 delegátů a hostů z 28 zemí světa, bylo samozřejmě doprovázeno několika uvítacími projevy. Ze strany pořadatelské přivítal všechny zúčastněné novináře předseda ÚSČN Otakar Wunsch, za československou vládu pak promluvil ministr zahraničí Jan Masaryk, za MON její předseda Archibald Kenyon. Projevy se samozřejmě nesly v srdečném duchu, ale přesto se v nich již odrážela realita stále napjatějších vztahů mezi východem a západem. Otakar Wunsch při hodnocení úlohy tisku ve společnosti neopomněl zdůraznit, že „záleží na těch, kdo jím vládnou, jak budou používat tohoto nástroje: zda k zatemňování obzorů a ztěžování mezinárodních vztahů, či k rozptylování mraků a k uvolňování mezinárodního napětí.“⁴³⁸ Wunsch také neopomněl poděkovat vládě a parlamentu ČSR za redaktorský zákon, který byl přijat nedlouho před zahájením sjezdu.

Také ministr zahraničních věcí Masaryk se v rámci svého projevu soustředil především na úlohu světového tisku při zajišťování celosvětového míru a i v jeho projevu se odrážely obavy z rostoucího mezinárodního napětí. „Ideálem nás všech je konečně napsat, čemu by se mohlo říci „symfonie míru“. Vy, zde shromáždění spoluskladatelé této žádoucí hudby budoucnosti, užíváte a budete užívat různých kontrapunktů a různé techniky. Ale pokusíte-li se aspoň v těch nejzákladnějších věcech se dohodnouti, dočkáme se toho že nynější 10centimetrové

⁴³⁷ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 6, str. 1–2; Výsledky světového sjezdu novinářů v Praze (J. Hronek).

⁴³⁸ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 6, str. 2; Předseda Ústředního svazu československých novinářů kol. Otakar Wunsch.

titulky, které nám denně říkají, že mezinárodní napětí se zvyšuje, že ta neb ona země dělá vše, aby přivedla novou válku, že tyto titulky se začnou menšit a povlovně mizet a na jejich místo přijdou, doufám, menší, ale konstruktivnější titulky o tom, že mezinárodní napětí povoluje, že dohoda je ne možná, nýbrž přímo nutná, a že mír bude zachován, posílen na dlouhou dobu, a to znamená snad navždy.⁴³⁹

Zajímavý byl projev předsedy MON Archibalda Kenyona. Jeho značná část byla totiž věnována prezidentu Benešovi. Je zřejmé, že slova obdivu, která Kenyon adresoval československému prezidentovi, pramenila i ze společenské „povinnosti“, jejich intenzita je však přesto překvapující a ukazuje, že Beneš si v období okupace vysloužil, minimálně v očích britské společnosti, vysoký kredit: „Pan president Beneš je světovým státníkem, ctěným a obdivovaným pro odvalu, kterou ukázal ve dnech nebezpečí, a pro moudrost, se kterou vedl tento stát v dobách míru, budování a rekonstrukce po dvou světových válkách. Dovolil bych si projevit zde svůj osobní názor. Zním většinu filosofických a politických spisů dr. Beneše, jakož i jeho činy a rozhodnutí, která učinil ve státnických otázkách. Neznám žádného moderního politického myslitele, který by zasluhoval, aby byl více studován, žádného státníka, jehož činy představují takový příklad odvahy. Prozíravosti, čistoty motivů a praktické moudrosti, jak je tomu u dr. Beneše.“⁴⁴⁰

Z pohledu československých a zejména českých novinářů byl sjezd nesporným úspěchem, a to nejen po stránce organizační, ale zejména po stránce obsahové. Přání, aby se Praha stala na příští dva roky sídlem generálního sekretariátu MON, se československým novinářům splnilo, i když tomuto rozhodnutí předcházela poměrně živá diskuse. Americký delegát Murray totiž navrhol zachovat jako sídlo MON Londýn, zatímco švédský delegát Eek navrhl Prahu. V následném hlasování byl nakonec poměrem hlasů 13:8 (3 delegace se zdržely hlasování) přijat návrh švédského delegáta. Proti Praze hlasovala Austrálie, Řecko, USA, Velká Británie, Dánsko, Holandsko, Belgie a Francie. Dalším československým úspěchem bylo zvolení Jiřího Hronka do funkce generálního tajemníka MON. Předsedou organizace byl opětovně zvolen Angličan Archibald Kenyon.

Počet členů MON se po pražském sjezdu rozšířil o devět. Přijato bylo Řecko, Palestina, Bulharsko, Maďarsko, Jugoslávie, Rumunsko, Filipíny a Venezuela. Členem MON se zejména díky tlaku sovětské delegace stal také exilový svaz demokratických španělských

⁴³⁹ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 6, str. 3; Projev československého ministra zahraničních věcí Jana Masaryka na zahájení kongresu IOJ.

⁴⁴⁰ Věstník Svazu českých novinářů, č. 6, str. 3; Zahajovací projev předsedy A. Kenyona na kongresu Mezinárodní organizace novinářů v Praze 1947.

novinářů.⁴⁴¹ Sjezd projednal i řadu dalších témat týkajících se postavení novinářů ve světě či odborových otázek, přijal nové stanovy MON a jednohlasně schválil rezoluci o svobodě tisku. V ní byla zdůrazněna zejména odpovědnost každého novináře za rozvoj přátelství a porozumění mezi národy a bylo též konstatováno, „že svoboda tisku zahrnuje odpovědnost nejenom u žurnalistů, nýbrž i u majitelů novin, tiskových agentur a rozhlasových služeb, a vybízí národní organizace, aby zajistily, že v jejich zemích nebudou učiněna žádná opatření k omezení svobody tisku, kromě ustanovení, jež se týkají aktů nactiutrhání, nebo korupce, nebo podrývání demokracie propagandou fašismu nebo rasové nenávisti.“⁴⁴²

Závěrem kongresu pak bylo přijato pozvání belgické delegace, aby se příští kongres MON konal v Bruselu.⁴⁴³

Kromě samotných jednání byl pro účastníky sjezdu připraven i oddychový program. Vedle možnosti navštívit již zmíněnou recepci na Pražském hradě či zhlédnout operu Bedřicha Smetany v Národním divadle byla zvláště pro ženy uspořádána v Pražském anglickém klubu módní přehlídka.⁴⁴⁴ Další volitelný program představovala dvoudenní exkurze do Plzně a západočeských lázní a jednodenní zájezdy do severních Čech a do Zlína. Uspořádána byla také exkurze na Slovensko.

7.3. Vliv mezinárodní politické situace na sjezdová jednání a jejich odraz v českých i světových médiích

Celkový duch sjezdu byl zřejmě vcelku bouřlivý, jelikož se zde začala projevovat vzrůstající bipolarita mezi východem a západem. Ukázalo se to například při hlasování o novém sídle MON, kdy právě hlavní západní velmoci, USA, Velká Británie a Francie, hlasovaly proti volbě Prahy. Podobně tomu bylo i v případě volby generálního tajemníka, nebo při přijímání některých nových členů. Vzhledem k vnitropolitické i zahraničněpolitické situaci je vcelku zřejmé, na jakou stranu se v případných sporech mezi oběma tábory přikláněla

⁴⁴¹ Tato volba musela zřejmě vzbudit nevoli mezi delegáty západních velmocí, kteří již dříve přistoupili na návrh Sovětů, aby do nové organizace nebyli přijati novináři, kteří neuznali vlády, jež byly nastoleny ve střední a východní Evropě po skončení války. To se týkalo například početné exilové organizace polských novinářů v Londýně, která byla členem válečné Mezinárodní federace novinářů spojeneckých a svobodných zemí, ale do MON již přijata nebyla, protože zde bylo Polsko zastoupeno oficiální, komunistickou vládou podporovanou novinářskou organizací. Blíže viz např. *The Guardian*, 5. 11. 1949, str. 6, *International Organization of Journalists*. Dostupné z

http://archive.guardian.co.uk/Repository/getFiles.asp?Style=OliveXLib:LowLevelEntityToSaveGifMSIE_DIGI TALARCHIVE&Type=text/html&Locale=english-skin-custom&Path=GUA/1949/11/05&ChunkNum=-1&ID=Ar00600&PageLabel=6

⁴⁴² *Věstník Svazu českých novinářů*, č. 6, str. 4; Resoluce z mezinárodního sjezdu novinářů.

⁴⁴³ Viz Knobloch, J. *Za jednotu novinářů celého světa*, NSÚ, Praha 1955, str. 20.

⁴⁴⁴ Viz Ševčíková, M. *Mezinárodní organizace novinářů (1946–1991)*, diplomová práce, FSV UK, Praha 2008, str. 32.

československá delegace. O jistém protěžování Sovětů pak svědčí i prostor, který byl poskytnut zástupcům sovětské delegace na stránkách Věstníku, kde sjezd ze svého pohledu pro české novináře zhodnotili. Toto privilegium žádná jiná delegace nezískala a tak se ti, kteří se kongresu neúčastnili, a hlavní zdroj informací o jednání pro ně představoval právě svazový Věstník, mohli seznámit pouze s názory sovětské strany. Ty byly přitom poměrně jasné a Sověti nikterak neskryvali svou nespokojenost s postojí zástupců „kapitalistických“ zemí a průběh sjezdu hodnotili především jako boj mezi zástupci demokratického tisku (především východní Evropa a skandinávské země) a „reakčním táborem, který si přeje učinit z pracovníků tisku pokorné nájemníky kapitalistů-vydavatelů“. Reakční tábor přitom v sovětské rétorice zastupovali především Američané, Britové, Francouzi, ale například také nově přijatí Řekové. Sověti si stěžovali, že již „od samého začátku byl činěn neobratný pokus odstranit sovětské novináře z aktivní účasti na pracích kongresu. Pod formálními motivy se skrývala určitá politická tendence“. Jako hlavní body střetu „správného“ demokratického tábora a „špatného“ kapitalistického tábora uváděli Sověti především otázku přijetí Řecka a exilových španělských republikánských novinářů, otázku jednacního řádu a nového sídla sekretariátu MON, které mělo být přeneseno do Prahy místo toho, aby zůstalo v Londýně „pod záštitou zcela pravičácky orientované londýnské novinářské organizace“. V diskuzi o svobodě tisku se pak podle Sovětů jasně ukázala nebezpečí kapitalistického tiskového systému. Řeč amerického delegáta, v níž uvedl, že každý občan USA může svobodně vydávat noviny, smetli Sověti poznámkou, „že kromě tohoto přání musí tento svobodný občan mít ještě 10 až 20 milionů dolarů“. Dále Sověti odsoudili řeckou delegaci a upozornili na řeč jugoslávského delegáta, který „hovořil o žalářích, ve kterých sedí řečtí demokratičtí novináři, o střílení pracovníků tisku a o zpusťování všech pokrokových novin“. Tím byl podle Sovětů podán „jasný obraz stavu tisku v Řecku“. Sověti neopomněli připomenout ani vystoupení palestinského delegáta „s velkou obžalobou proti anglické cenzuře“. Také „kleveta o nesvobodě tisku v Sovětském svazu“ ze strany „některých buržoazních novinářů, kteří si dovolují pomlouvati sovětský lid, byla odhalena a postavena na pranýř“.⁴⁴⁵ I z těchto několika vyjádření je zřejmé, že zahraničněpolitická situace roku 1947 se do jednání novinářů promítala více než výrazně a Sověti se ani v nejmenším neostýchali využít prostor ve Věstníku k vlastní propagandě. O tom, jak byl hodnocen kongres ze strany ostatních delegací, nebyly ve Věstníku žádné informace, snad kromě pochval za organizační zvládnutí celé akce. Ani domácí tisk ve svých článcích o sjezdu nedával příležitost k vyjádření názorů

⁴⁴⁵ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 6, str. 5; O mezinárodním kongresu novinářů v Praze (P. F. Zaslavskij).

zahraničních delegací a omezoval se spíše jen na články stručně informující o konání kongresu. Pohled západních novinářů tak můžeme nalézt jen v krátkých zprávách, které informovaly o kongresu v zahraničním tisku. Noticky o konání sjezdu přinesly například londýnské Timesy ve svých vydáních z 5. a 8. června 1947, New York Times informovaly o kongresu 5. a 6. června. Tyto zprávy však měly víceméně informativní charakter.

Negativně měly sjezd hodnotit některé zahraniční rozhlasové stanice, které konstatovaly, že byl kongres pod ruským vlivem. Tuto odezvu řešilo na své schůzi dne 11. 6. 1947 také předsednictvo SČN, které nedoporučilo, aby bylo s těmito zprávami v československém tisku jakkoliv polemizováno.⁴⁴⁶

Trochu obširnější, byť opožděné hodnocení sjezdu ze strany „Západu“ nalezneme v článku uveřejněném v britském deníku Guardian 31. října 1949. V rámci textu, který informoval o rozhodnutí britské novinářské organizace vystoupit z MON, byl citován též dopis jejího generálního sekretáře C. J. Bundocka generálnímu sekretáři MON J. Hronkovi. Hovoří se v něm i o kongresu v Praze. Podle Bundocka se na něm ukázalo, že organizace by v budoucnu mohla být zneužívána pro politické účely namísto řešení problémů novinářské profese v nepolitické atmosféře. Britská delegace přitom již v Praze měla upozornit na to, že pokud budou tyto neblahé sklony k politické propagandě v rámci MON pokračovat, bude nucena zvážit své setrvání v této organizaci.⁴⁴⁷

Z pohledu některých západních žurnalistů se tedy pražský kongres nejevil jako pokračování snah o vytvoření apolitické jednotné mezinárodní novinářské organizace tak, jak byla MON prezentována o rok dříve v Kodani, ale spíše jako počátek jejího konce, protože se dle jejich názoru z MON postupně stávala jen další odnož komunistické Kominterny.

Na druhou stranu je zajímavé stanovisko sovětské strany, které vyjádřila prostřednictvím svých novinářů při setkání se zástupci SČN u ministra informací Kopeckého bezprostředně po skončení sjezdu. Sověti totiž měli pražskému sekretariátu MON doporučit, aby upevňoval styky s organizacemi západních států, protože nechtěli, aby se mezinárodní organizace rozpadla.⁴⁴⁸ Lze se jen dohadovat, jakou roli hrála MON v mocenských plánech tehdejšího Sovětského svazu, nicméně je pravděpodobné, že MON Sověti považovali za vhodnou platformu k ovlivňování veřejného mínění nejen směrem na východ, ale i na západ.

⁴⁴⁶ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 11. 6. 1947.

⁴⁴⁷ Viz The Guardian, 31. října 1949, strana 6; British journalists withdraw from international organization. Dostupné z http://archive.guardian.co.uk/Repository/getFiles.asp?Style=OliveXLib:LowLevelEntityToSaveGifMSIE_DIGI TALARCHIVE&Type=text/html&Locale=english-skin-custom&Path=GUA/1949/10/31&ChunkNum=-1&ID=Ar00600&PageLabel=6.

⁴⁴⁸ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 11. 6. 1947.

⁴⁴⁸ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 16. 6. 1947.

Při porovnání dostupných „západních“ i „východních“ stanovisek se tak pražský sjezd z dnešního pohledu jeví spíše jako značně politicky ovlivněná akce, kde bylo téma svobody médií zneužito k politické propagandě ze strany jednotlivých představitelů tvořících se mezinárodně politických bloků. Pražský sjezd tak ke stmelení novinářů z celého světa nikterak nepřispěl, spíše naopak.

Zajímavý pohled nabízí sledování reflexe sjezdu v českém tisku. Listy většinou přinášely spíše informativní referáty z průběhu jednání⁴⁴⁹, občas se však objevil i hodnotící článek, který zpravidla zaujímal postoje související s příslušností konkrétního listu k tomu či onomu politickému proudu.

Ostrá kritika zazněla především ze strany lidoveckých Obzorů. Jejím autorem byl Pavel Tigrid. Podle něj byl pražský sjezd významnou událostí mezinárodního novinářského života, na druhou stranu byl však také „školskou ukázkou toho, jak si hostitelé nemají počínat; co hůř, jak různé zájmy stranicko-ideologické se kladou nad zájem státu a jeho pověsti.“ Tigrid také kritizoval atmosféru sjezdu, v níž se měla projevit „nenávist, zášť a nedůvěra, které jsou dnes vlastními živly mezinárodního života“. K tomu přitom měla přispět i československá delegace, která, podle Tigrida, „dala se plně do služeb politiky bloků a pokusila se dokonce o akce, které lze ve vší mírnosti charakterizovat jako podivné. Co říci tomu, kdy čs. delegát se snažil propašovat do mezinárodní novinářské organizace zástupce řeckého komunistického hnutí EAM proti oficiálnímu a sjezdem uznanému delegátu afileované novinářské organizace řecké?... Co říci tomu, když hostitelé umožnili tomuto řeckému komunistovi, z důvodů jasně stranických a proti stanovám IOJ, aby na cyklostylu rozmnožil ostrý leták, namířený proti předsedovi, a rozdával jej mezi delegáty? Odpověď je jenom jedna: že se zástupci hostitelského Svazu českých novinářů provinili na svých základních povinnostech v zápalu partajního a ideologického služebnictví“. Sjezdová diskuse o svobodě tisku byla dle Tigrida naprosto neplodná, jelikož byla ovlivněna ideologickými hledisky zúčastněných, a měla to být právě československá delegace, která dávala své ideologické směřování hlasitě najevo: „...co říci tomu, když nenávistnému, proti Spojeným státům namířenému projevu delegáta za Rumunsko, kde to se svobodou tisku vypadá všelijak, nejzúřivěji tleskal čs. delegát? ...Praha jako hlavní město ČSR byla poškozena, neboť prokazatelně mnozí z novinářů vrátili se do svých zemí s přesvědčením, které si sotva nechají pro sebe, že se toto město nehodí pro klidná jednání, poněvadž politické vášně se tu ve všem vybíjejí a poněvadž hostitelé neovládají základní pravidla slušného společenského chování. Nad sjezdem novinářů

⁴⁴⁹ Viz např. Mezinárodní novinářský sjezd v Praze. Lidová demokracie, 1. 6. 1947, str. 1.

lze opravdu zvolat: O tempora, o mores!“⁴⁵⁰ Ani další z lidoveckých časopisů – Vývoj – nebyl ke sjezdu a vystupování československé delegace nikterak vlídný. Nezapomněl například upozornit na to, že jeho zástupce na sjezd nikdo nepozval, „poněvadž Svaz novinářů nezná zřejmě ani OBZORY ani VÝVOJ“. Vývoj se dále zajímal o rezoluci o svobodě tisku, která byla sjezdem projednávána, a na její obsah se ptal také zástupce československé delegace Jiřího Hronka. V otázce přitom zaznívala kritika poválečného uspořádání médií v Československu a Jiřímu Hronkovi jakožto zastánci těchto nových poměrů musela být jistě nepříjemná: „A je v té resoluci něco o poměru státu k tisku a jeho právům? – Ne, o tom tam není řeč. – Já ovšem a naši čtenáři... považují tuto věc za nejhlavnější. Nemají-li být majiteli informačních prostředků jednotlivci ani trusty, je stejně nesprávné, je-li jejich majitelem stát nebo vláda. Kde je potom kritika vlády? – Ne, to tam nebylo a o tom nebudu diskutovat. Dostali bychom se k širší otázce, v níž si nerozumíme, totiž, co je to stát. Nám zde jde především o to dosáhnout, aby novináři a tisk sloužili především míru.“ Po vzoru Obzorů také Vývoj ostře odsoudil působení československé delegace jakožto zástupce pořadajícího SČN: „Praha byla zvolena za dějiště tohoto jednání a Svaz českých novinářů za hostitele. A stalo se, nikoliv bez viny tohoto hostitele, že se odborový sjezd proměnil v jakési malé zasedání Organizace spojených národů, že byla do jednání vnesena stranická politika, a co hůř, že se začaly propagovat jisté ideologie; a odtud byl už jenom skok k osočování, pomlouvání, ba dokonce i k nadávkám... Už zpočátku bylo podivné, že v deníku, vydávaném Svazem novinářů k informaci účastníků sjezdu, objevily se zprávy, zahrocené proti Spojeným státům, např. naprosto zbytečným článkem o tom, že popularita presidenta Trumana v USA klesá (?)... Rumunský delegát např. nevybíravými slovy útočil na poměry tiskové v Americe, což by nebylo nic hrozného. Hrozné bylo to, že nejzúřivější potlesk přišel z lavic hostitelské československé delegace... Čs. delegace svým postupem se provinila proti docela prostým hostitelským povinnostem... delegáti ze Západu za této situace nepokládají Prahu za vhodné sídlo mezinárodní novinářské organizace... Taková je bilance jednoho sjezdu, kdy opět jsme dali přednost partaji a ideologiím před zájmem a pověstí státu. Poskytli jsme šéfredктору Hronkovi místo v těchto řádkách a rádi bychom, aby on sám se Svazu českých novinářů odpovídal ze svého postupu na sjezdu, anebo aby Svaz Hronkovo jednání schválil. Nestane-li se ani jedno, ani druhé, pak se důvodně domníváme, že mlčení bude přiznáním se k vině.“⁴⁵¹

⁴⁵⁰ Tigríd, P. Jak se mi zlíbí... In: Obzory, 14. 6. 1947, str. 335–336.

⁴⁵¹ Vývoj, 11. 6. 1947, str. 518–519, Stalo se...

Pokrytí sjezdu v českém tisku bylo dostatečné. První informace o konání sjezdu MON se k veřejnosti dostaly již dva dny před jeho zahájením.⁴⁵² Je pravděpodobné, že SČN vyzvala jednotlivé redakce, aby sjezdu věnovaly pozornost. Všechny velké celostátní deníky na konání sjezdu upozorňovaly a přinášely pravidelné referáty ze sjezdových jednání. Na rozdíl od pohledu Obzorů se však v naprosté většině jednalo o informační materiály, které se vyhýbaly jakémukoliv hodnocení.⁴⁵³ Přesto bylo vedení SČN s informacemi v tisku nespokojeno. Například Svobodné slovo bylo vedením SČN kritizováno za to, že nevěnovalo sjezdu odpovídající pozornost, když nepřineslo zprávu o závěrečných sjezdových jednáních.⁴⁵⁴ Obzory a Vývoj byly zase vedením SČN odsouzeny za kritiku postupu československé delegace (především předsedy Wünsche a Jiřího Hronka), které byl vytýkán zaujatý prosovětský postoj.⁴⁵⁵

7.4. Hodnocení organizace sjezdu a jeho důsledky pro svazové hospodářství

Přestože z perspektivy dalšího politického vývoje můžeme dnes hodnotit sjezd negativně a někteří, zejména lidovečtí novináři, tak činili již v době konání sjezdu, z pohledu tehdejšího vedení SČN se jednalo o pořadatelský úspěch. Volba Prahy jako nového sídla MON a volba Jiřího Hronka do funkce generálního sekretáře to jen potvrdily. Vedení (ústřední výbor) SČN se také postavilo proti výše zmíněné kritice ze strany lidoveckého tisku, postup sjezdové delegace plně schválil a poděkoval jí za práci i dosažené výsledky.⁴⁵⁶ Přesto předsednictvo SČN při hodnocení sjezdu muselo konstatovat i jistá organizační pochybení, která však nepadala na vrub SČN. Kritizován byl například Čedok za organizaci zájezdu do západočeských lázní, pro který zajistil dva vyřazené autobusy a „špatným dojmem“ měla podle Rudolfa Koláře vyznít i recepce v Černínském paláci, „které se zúčastnilo nejméně jednou třetinou úřednictvo ministerstev, čímž došlo k přeplnění“.⁴⁵⁷

Sjezd samozřejmě představoval pro pořadatele značnou finanční zátěž. Ta byla po sjezdu odhadována na částku zhruba 2,1 milionu korun. SČN samozřejmě takovou sumou nedisponovalo, naprostá většina nákladů se proto hradila z příspěvku, který SČN na

⁴⁵² Viz např. Rudé právo, 1. 6. 1947, str. 4, O čem bude jednat mezinárodní novinářský sjezd v Praze; Lidová demokracie, 1. 6. 1947, str. 1, Mezinárodní novinářský sjezd v Praze.

⁴⁵³ Viz např. Svobodné slovo, 3. 6. 1947, str. 2, Úporná jednání na sjezdu novinářů; Svobodné noviny, 3. 6. 1947, str. 3, Novinářský sjezd v Praze; Lidová demokracie, 7. 6. 1947, str. 2, Jak se jeví svoboda tisku, rušná debata na Mezinárodním sjezdu novinářů; Rudé právo, 4. 6. 1947, str. 1, Novináři přispějí k zajištění světového míru.

⁴⁵⁴ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 11. 6. 1947.

⁴⁵⁵ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 16. 6. 1947.

⁴⁵⁶ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze přípravného výboru ÚSČSN 26. 6. 1947.

⁴⁵⁷ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 11. 6. 1947.

uspořádání sjezdu poskytla československá vláda. Některé doprovodné akce přitom byly evidentně celkem finančně náročné, kupříkladu v rámci zájezdu na Slovensko činily pouze náklady na dopravu 133 000 Kč.⁴⁵⁸

Z tohoto úspěchu však pro SČN vyplynulo i několik nových úkolů. Tím prvním bylo zajištění místností pro pražský sekretariát MON. K tomuto účelu byla zapůjčena místnost v budově SČN na Stalinově třídě. Spolu s ní bylo zapůjčeno i nezbytné zařízení jako nábytek, telefon či dva psací stroje (jeden s azbukou).⁴⁵⁹ Tyto zápůjčky byly přitom prozatím provedeny bezplatně, protože finanční situace MON se ukázala být velmi slabá, a to i přesto, že již na prvním sjezdu MON v Kodani byl schválen roční příspěvek 6 pencí na člena od každé novinářské organizace sdružené v MON (příspěvek od jednotlivé země však nemohl přesáhnout 1 000 liber ročně). Mezinárodní sekretariát MON v Praze si tak musel na svůj provoz vzít od SČN půjčku v hotovosti. Z hlediska personálních nákladů představoval zatím jedinou pravidelnou položku v rozpočtu sekretariátu MON nově přijatý tajemník Josef Klánský s měsíčním platem 7 500 Kč, funkce generálního sekretáře byla definována jako čestná, a tudíž byla vykonávána bezplatně.

Špatnou finanční situaci MON konstatoval její nový generální sekretář i po návštěvě bývalého sídla v Londýně, kterou vykonal nedlouho po pražském sjezdu. Na schůzi předsednictva SČN dne 7. 7. 1947 ji dokonce označil za „bídnu“. Předsednictvo proto rozhodlo vyplatit Hronkovi okamžitě 2 000 Kč na nejnnutnější vydání a zároveň rozhodlo, že na účet MON u Zemské banky poukáže finance, které získalo od ministerstva informací na organizaci sjezdu a které nebyly zcela vyčerpány. Celkem se jednalo o 198 000 Kč. Dále předsednictvo rozhodlo, že si MON na náklady svazu obstará kancelářské zařízení pro dvě další místnosti získané od UNRRY.⁴⁶⁰

Přesunutí sídla MON z Londýna do Prahy tak sice přinášelo SČN jistou prestiž na mezinárodním poli, na druhé straně však znamenala poměrně značnou finanční zátěž, protože finanční situace MON nebyla především v prvních poválečných letech dobrá a svaz musel fungování sekretariátu částečně dotovat.

7.5. Další drobnější aktivity SČN na mezinárodním poli

Zapojení SČN v rámci MON samozřejmě nebylo jedinou aktivitou, kterou svaz po válce vstupoval do kontaktů se zahraničím. I mimo MON se svaz snažil navazovat styky

⁴⁵⁸ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 11. 6. 1947.

⁴⁵⁹ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 11. 6. 1947.

⁴⁶⁰ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 7. 7. 1947.

s podobnými organizacemi v zahraničí. Vzhledem k politickým inklinacím vedení SČN je přitom vcelku logické, že první mezinárodní kontakty měly být po válce navázány se Sověty. Počátkem října 1945 tak předseda přípravného výboru SČN Jaroslav Vozka navrhoval navázat styky nejprve se sovětskými a potom i dalšími novinářskými organizacemi v zahraničí. Radim Foustka byl při této příležitosti ihned pověřen, aby po dohodě s ministerstvem informací pozvání sovětských novinářů vyjednal.⁴⁶¹

Vcelku pravidelně byli do Československa zváni zástupci novinářů z cizích zemí, a to buď Ministerstvem informací, nebo samotným svazem.

V květnu 1946 se tak například SČN staral o delegaci švýcarských novinářů, když pro ně uspořádal slavnostní oběd v hotelu Hubertus na Jílovišti.⁴⁶² Náklady na tyto reprezentační akce byly zpravidla hrazeny z příspěvků ministerstva informací, které například koncem roku 1945 darovalo svazu na tyto účely částku 150 000 korun.⁴⁶³

SČN taktéž komunikoval s krajanskými novinářskými organizacemi v zámoří⁴⁶⁴ a v součinnosti s ministerstvem informací pořádal zájezdy československých novinářů do zahraničí.⁴⁶⁵

Poněkud úsměvné se pak mohou z dnešního pohledu zdát představy některých členů svazu, kteří si chtěli přes zahraniční novinářské organizace vymoci nějaké přilepšení pro sebe či pro své rodiny. V říjnu 1945 tak například redaktor Opočenský navrhoval oslovit švýcarský novinářský svaz, aby jim zajistil nákup čokolády. Vedení však tento návrh zamítlo, „aby se na svaz v zahraničí nedívali jako na žebravou organizaci“.⁴⁶⁶

Vzhledem k prosovětskému zaměření vedení SČN bylo nesporně zajímavou akcí vyslání tří novinářů na několikátýdenní cestu po USA a Kanadě na pozvání amerického velvyslanectví v Praze.⁴⁶⁷ Byli jimi František Meloun ze Svobodného slova, Alena Bernášková ze

⁴⁶¹ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi užšího předsednictva SČN, 5. 10. 1945.

⁴⁶² Výlohy s obědem v hotelu Hubertus činily 18 524 Kč. Pozvání byli i šéfredaktoři pražských novin. Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 8. 5. 1946.

⁴⁶³ Viz NA, fond ASYN, k. 166, Protokol o schůzi užšího přípravného výboru SČN, 10. 12. 1945.

⁴⁶⁴ V říjnu 1945 například SČN obdržel telegram z Chicaga od Svazu českých novinářů v Americe. Krajané v něm zdravili svaz v Praze „u příležitosti výstavby a boje o svobodu českého tisku“. Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi užšího předsednictva SČN, 5. 10. 1945.

⁴⁶⁵ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi užšího předsednictva SČN, 5. 10. 1945, dále viz např. NA, fond ASYN, k. 166, Protokol o schůzi užšího přípravného výboru SČN, 5. 11. 1945.

⁴⁶⁶ NA, fond ASYN, k. 166, zápis o schůzi užšího předsednictva SČN, 5. 10. 1945.

⁴⁶⁷ Viz NA, fond ASYN, karta 172, žádost K. F. Zierise o příspěvek na studijní cestu do USA adresovanou ministru V. Kopeckému z 29. května 1946. Zieris sice na zájezdu zastupoval Právo lidu, v jeho redakci však nepracoval. Vzhledem k jeho předválečnému pobytu v USA, byl však požádán šéfredaktorem Práva lidu Janem Vaňkem, aby redakci na této cestě zastupoval. Proti tomu však zprvu vznesla americká strana námitku, neboť měla pochyby o tom, zda se jednalo o svobodné rozhodnutí redakce, nebo o tlak ze strany ministerstva informací.

Svobodných novin a Karel František Zieris⁴⁶⁸ za Právo lidu. O této akci informoval i český tisk.⁴⁶⁹

7.6. Závěr

Z pohledu západních žurnalistů se pražský kongres evidentně nejevil jako pokračování snah o vytvoření apolitické jednotné mezinárodní novinářské organizace tak, jak byla MON prezentována o rok dříve v Kodani, ale spíše jako počátek jejího konce, protože se dle jejich názoru z MON postupně stávala jen další odnož komunistické Kominterny.

Na druhou stranu je zajímavé stanovisko sovětské strany, které vyjádřila prostřednictvím svých novinářů při setkání se zástupci SČN u ministra informací Kopeckého bezprostředně po skončení sjezdu. Sověti totiž měli pražskému sekretariátu MON doporučit, aby upevňoval styky s organizacemi západních států, protože nechtěli, aby se mezinárodní organizace rozpadla.⁴⁷⁰ Lze se jen dohadovat, jakou roli hrála MON v mocenských plánech tehdejšího Sovětského svazu, nicméně je pravděpodobné, že MON Sověti považovali za vhodnou platformu k ovlivňování veřejného mínění nejen směrem na východ, ale i na západ.

Při porovnání dostupných domácích i zahraničních („západních“ i „východních“) stanovisek se tak pražský sjezd z dnešního pohledu jeví spíše jako značně politicky ovlivněná akce, kde bylo téma svobody médií zneužito k politické propagandě ze strany jednotlivých představitelů tvořících se mezinárodně politických bloků. Pražský sjezd tak ke stmelení novinářů z celého světa nikterak nepřispěl, spíše naopak. Svaz českých novinářů přitom svým vystupováním v průběhu sjezdu jasně ukázal, ke kterému z bloků se chce v budoucnu hlásit.

⁴⁶⁸ Původně měli novináři strávit v USA šest týdnů, nakonec si však pobyt prodloužili na tři měsíce. Tím se však výrazně zvýšily náklady na jejich pobyt, který si z části hradili sami. Po návratu proto Karel Zieris zaslal osobní žádost Václavu Kopeckému, v níž ho prosil o uhrazení dodatečných nákladů, které mu prodloužením pobytu vznikly, a k tomu žádal ještě o náhradu za „cenný fotoaparát“, který mu byl ukraden při pobytu v New Yorku. Žádost zdůvodňoval tím, že při pobytu „především a všude měl na paměti zájem Republiky a jejího lidově demokratického řádu“. Na závěr pak vyjádřil vděčnost nad přízní, „kterou jste vůči mé osobě až dosud vždy projevoval a ujišťují vás, že stejně jako dříve budu i teď ze všech sil pracovat pro upevnění našeho nového pořádku a pro výstavbu socialistické republiky“. NA, fond ASYN, karton 172, osobní žádost K. Zierise ministru V. Kopeckému ze 7. 9. 1946.

⁴⁶⁹ Viz např. Svobodné slovo, 23, 7. 1946, str. 5 Čeští novináři ve Spojených státech, Svobodné slovo 14. 8. 1946, str. 5, Redaktor Fr. Meloun mluvil z Kanady.

⁴⁷⁰ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 11. 6. 1947.

⁴⁷⁰ Viz NA, fond ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN 16. 6. 1947.

8. Majetkové poměry svazu v letech 1945–1948

Jedním ze zásadních bodů svazového hospodářství bezprostředně po osvobození v květnu 1945 byla snaha zajistit pro obnovenou organizaci odpovídající prostory pro její administraci, jakož i další objekty, které měly sloužit především k rekreaci členů svazu. Vedení novinářské organizace se přitom zcela vědomě snažilo využít revolučního kvasu prvních měsíců po osvobození, kdy vývoj legislativních opatření ještě významně zaostával za vývojem společenským a, podle vyjádření Karla Zierise: „Přípravný výbor vycházel z přesvědčení, že to, co v této porevoluční době získá pro novinářský stav, získá mnohem snadněji, než až budou zase normální poměry, kdy se obyčejně staví v cestu často nepřekonatelné překážky formální i věcné.“⁴⁷¹ Volně přeloženo, svaz se snažil využít legislativního vakua k snadnému zisku hmotných i nehmotných výhod.

Tento postup se samozřejmě nikterak nelišil od postupu jiných společenských organizací, podniků i jednotlivců, kteří se snažili pro sebe ze stávající situace vytěžit co možná nejvíce. Jednalo se přitom především o majetek zabavený Němcům a dále také Čechům, kteří byli označeni za kolaboranty a zrádce národa a jejich majetek byl taktéž částečně nebo zcela konfiskován.⁴⁷²

Správa tohoto majetku a jeho přidělování spadaly po osvobození především do kompetence Osídlovacího úřadu v Praze, který byl zřízen na základě dekretu prezidenta republiky 27/1945 Sb. ze 17. července 1945 jakožto samostatný úřad při ministerstvu vnitra.⁴⁷³ V jeho rámci fungoval fond národní obnovy zřízený dekretem 108/1945 Sb. z 25. října 1945,⁴⁷⁴ na jehož základě měl být na území Čech a Moravy konfiskován majetek Němců a kolaborantů. Ačkoliv dekret hovoří o majetku movitém i nemovitém, v praxi se jednalo především o majetek movitý, protože většina nemovitostí byla konfiskována již na základě prezidentského dekretu č. 12/1945 Sb. z 21. června 1945.⁴⁷⁵

Nemovitý majetek svazu v námi sledovaném období lze rozdělit na dvě základní kategorie. Do té první spadají nemovitosti, které se svaz snažil zajistit pro účely své administrativy. Do druhé pak objekty, které chtěl svaz využívat pro účely rekreační.

⁴⁷¹ NA, fond ASYN, karton 166, zápis z ustavující valné hromady SČN z 17. 3. 1946.

⁴⁷² Již v září 1945 například Bohumil Milčan navrhol, aby vedení svazu požádalo o pozemky k výstavbě bydlení pro novináře: „Red. Milčan oznamuje, že pozemky v Edenu a většina nezastavěných ve Vršovcích patří Coloredu Mansfeldovi, který je snad kolaborantem, čímž by se mohly tyto pozemky rozdělit a přidělit novinářům.“ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14. 9. 1945.

⁴⁷³ Plné znění dekretu dostupné z <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/271945.html>.

⁴⁷⁴ Plné znění dekretu dostupné z <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/1081945.html>.

⁴⁷⁵ Plné znění dekretu dostupné z <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html>.

V prvním případě se jednalo především o domy č. 3 a 5 na rohu Stalinovy (dnešní Vinohradské) třídy a Legerovy ulice, které se měly stát sídlem obnovené novinářské organizace⁴⁷⁶ a dále o budovy, které využívaly pro své fungování jednotlivé pobočky svazu v krajských městech.

8.1. Stalinova třída číslo 3 a 5

Budovy číslo 3 a 5 na Stalinově třídě, v nichž za okupace sídlila pražská pobočka říšského nakladatelství Volk und Reich Verlag, byly pro sídlo svazu vhodné zejména díky své poloze nad Václavským náměstím. Tento prostor byl již za první republiky jakýmsi centrem novinářského života nejen pražského, ale i celorepublikového, neboť na náměstí a v přilehlých ulicích sídlila řada novinových vydavatelství a redakcí, včetně ČTK a Československého rozhlasu. Novináři však nebyli jediní, kdo měl o budovy zájem. Již v červnu 1945 se sem přesunula ČTK a tiskový odbor ministerstva informací. Tyto instituce po požáru budovy ČTK přišly o své tradiční prostory a provizorní přístřeší našly právě na tehdejší Stalinově třídě. Na svaz tak zbylo jen několik volných místností, které však do budoucna s ohledem na nárůst administrativní agendy neměly stačit. Ministr informací Kopecký ovšem svazu přislíbil, že umístění ČTK a tiskového odboru je pouze dočasným řešením a že v budoucnu budou budovy patřit pouze svazu. Zároveň představitelům svazu doporučil, aby si u Fondu národní obnovy podali žádost o přidělení domů do národní správy.⁴⁷⁷ V srpnu 1945 pak byly domy č. 3 a 5 Zemským národním výborem v Praze skutečně svěřeny svazu do užívání a svaz byl, v osobě předsedy přípravného výboru Jaroslava Vozky, zároveň jmenován jejich národním správcem.⁴⁷⁸ V průběhu srpna se tak mohl administrativní aparát svazu začít stěhovat z budovy Autoklubu v Opletalově ulici č. 29, která se po nástupu Vladimíra Krychtálka stala sídlem NSN, do nových prostor v budově č. 5 na Stalinově třídě.⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ Svaz sídlil v domech č. 501/3 a 528/5 na Stalinově (později Vinohradské) třídě od května 1945 až do května 1967, kdy se kvůli plánovanému odstřelu budov musel přestěhovat do náhradních prostor v Pařížské ulici č. 9 a 11. Ty měl pak užívat do doby, než bude dokončena budova na volné parcele u Jiráskova mostu. Ta měla být dle ujištění pražského magistrátu předána do provozu již na počátku 70. let. K tomu však nikdy nedošlo a nové sídlo svazu a zároveň i sekretariátu Mezinárodní organizace novinářů (MON) zůstalo jen ve fázi projektu.

⁴⁷⁷ Viz NA, fond ASYN, neutříděné materiály, Zieris, K., F. Nedatovaný projev k 30 letům obnovení svazu novinářů, str. 10. Později se ČTK skutečně vystěhovala, nicméně tiskový odbor ministerstva informací v domě číslo 3 setrval. To však bylo pro některé funkcionáře SČN, kteří byli zároveň zaměstnanci tiskového odboru, celkem výhodné.

⁴⁷⁸ Viz NA, fond ASYN, karta 166, zápisy o schůzi širšího přípravného výboru Svazu českých novinářů z 14. 8. 1945 a 14. 9. 1945.

⁴⁷⁹ Viz např. NA, fond ASYN, karta 170, Žádost Telegrafnímu stavebnímu úřadu o převedení telefonních linek z budovy Autoklubu v Opletalově ulici č. 29 do budovy na Stalinově třídě č. 5 z 21. 8. 1945.

Ani po přidělení domů do národní správy však ještě neměl svaz rozhodování nad budovami zcela ve svých rukou. Na podzim 1945 chtěl například pražský magistrát přidělit několik suterénních místností divadlu 5. května⁴⁸⁰, z čehož však nakonec sešlo, a to i pro odpor ze strany vedení svazu, které chtělo místnosti využít pro účely provozování restaurace. V místnostech se však ještě nacházelo vybavení nakladatelství Volk und Reich, které muselo být nejprve vyklizeno.⁴⁸¹ Část nábytku nakladatelství, který se nacházel v podstatě v celém objektu, nakonec odkoupila ČTK, která ho již v několika místnostech v domě č. 3, kde přechodně sídlila, stejně využívala.⁴⁸²

Oba objekty, které dostal svaz do národní správy, ovšem nebyly prázdné. Kromě tiskového odboru ministerstva informací a ČTK zde měly pronajaté nebytové a bytové prostory i další právní a fyzické osoby. Svaz přitom po převzetí budov žádal, aby nájemné, které bylo zapláceno od května 1945, bylo převedeno na jeho účet.⁴⁸³ Na některých z těchto subjektů pak svaz požadoval, aby pronajaté prostory uvolnily s tím, že je bude využívat pro svou vlastní potřebu nebo je pronajme jiným zájemcům. To byl například případ ministerstva dopravy, které využívalo několik místností v obou objektech, ale v prosinci 1945 se již se svazem dohodlo na jejich uvolnění.⁴⁸⁴ Několik místností si od svazu pronajalo například ministerstvo informací pro administrativu Sboru pro věci periodického tisku, pro jehož schůze navíc svaz za úplatu propůjčoval svou zasedací místnost,⁴⁸⁵ několik místností ve třetím patře domu číslo 3 si pronajal Pragopress⁴⁸⁶; když si však chtěl v září 1947 pronajmout další místnost, kam chtěl umístit rozmnožovací stroj, byl už svaz proti a žádost zamítl.⁴⁸⁷ Od konce roku 1946 též

⁴⁸⁰ Divadlo 5. května (D5K) v Praze bylo založeno v květnu roku 1945. Působíště nalezlo v budově bývalého Nového německého divadla (pozdější Státní opera). Spoluzakladateli divadla byli Alois Hába, Václav Kašík a režisér Městských divadel pražských Antonín Kurš. Divadlo bylo provozováno a financováno Ústřední radou odborů (ÚRO), která se však v roce 1946 provozování zřekla. Divadlo se dostalo postupně do hospodářských problémů a 15. července 1948 bylo zrušeno.

⁴⁸¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru Svazu českých novinářů z 19. 10. 1945.

⁴⁸² Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru Svazu českých novinářů z 5. 10. 1945.

⁴⁸³ Viz tamtéž.

⁴⁸⁴ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru Svazu českých novinářů z 18. 12. 1945.

⁴⁸⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 19. 8. 1946. Původně komise pro věci tisku a papíru, která se vyhláškou ministra informací 15. května 1946 přeměnila na Sbor pro věci periodického tisku při ministerstvu informací. Sbor stanovoval v součinnosti s ministerstvem pokyny pro vydavatele periodického tisku v hospodářské a vydavatelské oblasti. Blíže viz Zieris, Karel F. Nové základy českého periodického tisku. Orbis, Praha 1947, s. 33–34. Ministerstvo informací zastupoval v této instituci Karel Zieris. Viz NA, fond ASYN, karton 172, jmenování Karla Zierise zástupcem ministerstva informací ve Sboru pro věci periodického tisku z 28. 5. 1946.

⁴⁸⁶ Bývalá zpravodajská agentura Centropress, která byla k 1. 3. 1945 převedena pod strukturu ČTK a její název byl změněn na Pragopress. Blíže viz Stejskal, J. Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848–1948. Praha, Triton 2008, str. 296.

⁴⁸⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 22. 9. 1947.

o pronájem prostor v suterénu usilovala sněmovní knihovna Ústavodárného národního shromáždění, kvůli komplikacím s vystěhováním stávajícího nájemce (obchod prádlem Hany Chobotkové), však byla nájemní smlouva mezi svazem a knihovnou podepsána až na podzim 1947.⁴⁸⁸

S nájemníky to neměl svaz jednoduché. Již od roku 1945 řešil výši nájemného pro ČTK a tiskový odbor. Ta měla být stanovena komisí, která však pro své rozhodnutí potřebovala plány obou budov, k nimž se dostala až v polovině roku 1946. Plány zhotovil architekt Václav Hudec.⁴⁸⁹ S Hudcem, jenž byl shodou okolností národním správcem bývalého sídla NSN v budově Autoklubu v Opletalově ulici, jednal svaz již od srpna 1945, kdy ho žádal o vypracování posudku o stavu obou budov, na jehož základě chtěl poté svaz žádat o náhradu za válečné škody, tj. především škody, které budovy utrpěly během pražského povstání.⁴⁹⁰ Jednání mezi svazem a architektem zřejmě nebylo bez problémů. Hudec pravděpodobně požadoval za vypracování plánů více peněz, než byl svaz ochoten vyplatit. Ještě koncem května 1947 požadoval Hudec doplacení zbytkové částky za svou práci, požadovaná suma se však svazu zdála neúměrně vysoká a byl ochoten zaplatit maximálně 15 tisíc korun.⁴⁹¹

Na přelomu roku 1945/1946 se však situace okolo obou domů poněkud zdramatizovala. Před okupací byly totiž tyto objekty družstevním majetkem německých spořitel (tzv. rajfajzenek) a Ústředí peněžních družstev, které bylo po válce pověřeno správou tohoto majetku, projevilo zájem získat domy do svého vlastnictví a využívat je pro své účely. Zemský národní výbor dokonce v poválečném zmatku vydal družstvu přidělovací dekret. Nastala tak problematická situace, protože dekrety svazu i družstva měly svou platnost a ani jeden držitel se samozřejmě nechtěl svých nároků vzdát.⁴⁹²

Svazu tak hrozila ztráta nově nabytého majetku a také ztráta prostor pro jeho fungování. Delegace svazu ve složení Vozka, Zieris, Ančík a tajemník Janda proto navštívila přímo předsedu Ústřední rady družstev⁴⁹³, komunistického poslance Antonína Zmrhala, aby s ním

⁴⁸⁸ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 15. 9. 1947. Prostory pro knihovnu se hledaly již od skončení okupace. Více viz Svobodné noviny, 16. 12. 1945, str. 5, Problémy kam s knihovnou Národního shromáždění.

⁴⁸⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru Svazu českých novinářů z 5. 10. 1945. Komise se však sešla až 6. února 1946.

⁴⁹⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 170, Dopis architekta Václava Hudce ohledně obhlídky, zjištění škod za zakreslení plánů domů č. 3 a 5 na Stalinově třídě z 14. 8. 1945.

⁴⁹¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 5. 6. 1947.

⁴⁹² Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 5. 12. 1945.

⁴⁹³ Ústřední rada družstev vznikla po skončení okupace jakožto instituce, která měla sdružit dosavadní oddělené družstevní svazy (peněžní, výrobní, zemědělské, stavební apod.) do jedné instituce. Do jejího čela byl postaven poslanec za KSČ a později i ministr vnitřního obchodu Antonín Zmrhal. Jak bylo v tehdejší „revolučním“ režimu běžné, nepracovala Ústřední rada družstev na žádném konkrétním legislativním základu. Příslušný zákon byl sice již od srpna 1945 připravován, schválen byl však až v červenci 1948.

jednali o nastalé situaci. Předválečný komunista Zmrhal, dlouholetý pracovník v oblasti družstevnictví a od července 1946 také ministr vnitřního obchodu, měl po válce na starosti sjednocení družstevnictví tak, jak to vyžadoval Košický vládní program. 10 milionů z majetku družstev mělo být přitom předáno přímo vládě. Zmrhal zástupcům svazu, zřejmě jako kompenzaci za případnou ztrátu domů č. 3 a 5 slíbil, že při předávání peněz navrhne vládě, aby byla určitá část tohoto obnosu věnována Svazu českých novinářů.⁴⁹⁴ Svaz se domů vzdát nechtěl, jednotná družstevnická organizace ale byla velmi silným protivníkem. Novináři však spoléhali na to, že oni, na rozdíl od družstevníků, dostali domy přímo z rozhodnutí vlády a toto rozhodnutí mělo být podle jejich názoru nadřazeno rozhodnutí ZNV. Ve své argumentaci se přitom chtěli opřít především o podporu „svého oblíbeného ministra“ Václava Kopeckého.⁴⁹⁵

Koncem ledna 1946 však nevypadala situace pro svaz příliš dobře, protože Zemský národní výbor v Praze zrušil dekret, který jmenoval Jaroslava Vozku národním správcem obou budov. Vedení svazu se proto rozhodlo co nejrychleji jednat s předsedou Zemského národního výboru Ladislavem Kopřivou a zároveň chtělo co nejdříve vyzvat nějakého architekta k vypracování návrhu na úpravu obou budov, aby mohl svaz argumentovat tím, že se o budovy stará.⁴⁹⁶ S Kopřivou jednali zástupci svazu 24. ledna 1946 a schůzka měla pro SČN pozitivní průběh, protože předseda ZNV přislíbil, že co nejdříve uvede věci kolem národní správy domů č. 3 a 5 do pořádku, a to ve prospěch svazu.⁴⁹⁷

S tím, že bude moci s domy nakládat, však mohl svaz začít reálněji kalkulovat až na podzim 1946, kdy mu byl ministerstvem financí slíben přidělovací dekret.⁴⁹⁸ Ten měl být na žádost ministerstva financí vydán svazu Fondem národní obnovy, nicméně ani po půl roce čekání se tak nestalo. Svaz se proto rozhodl opět jednat na nejvyšší úrovni a 10. dubna 1947 navštívili jeho zástupci předsedu Fondu národní obnovy, starého národně socialistického právníka a novináře Karla Moudrého, aby s ním věc převodu budov do vlastnictví svazu projednali osobně.⁴⁹⁹ Moudrý jim však sdělil, že Fond může převést domy do vlastnictví svazu pouze za adekvátní náhradu. Netrval ovšem na tom, aby tuto náhradu zajistil svaz, mohla pocházet i od jiné instituce.⁵⁰⁰ Situace kolem obou budov tak i nadále zůstávala nedořešená a k novému

⁴⁹⁴ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi přípravného výboru Svazu českých novinářů ze 7. 1. 1946.

⁴⁹⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 5. 12. 1945.

⁴⁹⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru Svazu českých novinářů z 21. 1. 1946.

⁴⁹⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru Svazu českých novinářů z 29. 1. 1946

⁴⁹⁸ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 19. 8. 1946.

⁴⁹⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 9. 4. 1947.

⁵⁰⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 14. 4. 1947.

jednání došlo až koncem září 1947, kdy delegace svazu opět navštívila Moudrého a žádala ho, aby přidělové řízení urychlil. Ten jim slíbil, že do 10. října 1947 by svaz mohl konečně vlastnické právo obdržet. Příslušné dokumenty byly nakonec vyhotoveny až koncem listopadu 1947⁵⁰¹, nicméně ještě chyběly podpisy příslušných činitelů. Ze zachovaných svazových dokumentů přitom vyplývá, že do únorového převratu v roce 1948 se jich svaz již nedočkal.⁵⁰²

Další naděje vzbuzoval fakt, že rekonstrukce budovy ČTK v Opletalově ulici byla již koncem května 1947 ve stadiu, které dávalo naději, že se ČTK a spolu s ní i tiskový odbor ministerstva informací v horizontu několika následujících měsíců budou moci přestěhovat zpět do svého původního sídla. Tím se měly svazu uvolnit prostory v prvním patře domu číslo 3, kde chtěli funkcionáři zařídit klubovnu⁵⁰³ a z vedlejší budovy se sem měl přestěhovat také sekretariát SČN a sekretariát Mezinárodní organizace novinářů (MON), pro něž se měly uvolnit místnosti po šéfredaktorovi tiskového odboru Richardu Slánském (bratr Rudolfa Slánského).⁵⁰⁴ V polovině září 1947 však bylo konstatováno, že k plánovanému stěhování v nejbližší době zřejmě nedojde⁵⁰⁵ a jak Tiskový odbor, tak ČTK v domě č. 3 prozatím zůstanou. Navíc počátkem roku 1948 projevil Ústavodárné národní shromáždění zájem o místnosti v domě č. 3 i č. 5, což znamenalo, že tyto prostory svaz nebude moci využívat a navíc z nich nebude moci pobírat nájemné, protože místnosti by byly parlamentu přiděleny státem.⁵⁰⁶ Situace tedy počátkem roku 1948 vypadala tak, že ačkoliv svaz domy spravoval, mohl pro své účely využívat jen pár místností. Proto chtěli vedoucí činitelé SČN navštívit ministra informací Václava Kopeckého a opět s ním projednat, kdy budou uvolněny místnosti v prvním a druhém patře domu číslo 3, které stále využívala ČTK i tiskový odbor ministerstva, s nímž dokonce po jeho dvou a půlletém pobytu v budově ještě nebyla uzavřena ani řádná nájemní smlouva.⁵⁰⁷

⁵⁰¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 24. 11. 1947.

⁵⁰² Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 6. 1. 1948. Předsednictvo pověřilo předsedu hospodářské komise SČN Jana Smetáčka, aby se dotázal předsedy Fondu národní obnovy Moudrého, proč nebyly příslušné dokumenty ještě podepsány.

⁵⁰³ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 20. 5. 1947.

⁵⁰⁴ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů ze 7. 7. 1945.

⁵⁰⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 15. 9. 1947.

⁵⁰⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 19. 1. 1948. Při jednání na předsednictvu vlády měl svaz zastupovat jednatel Zieris a předseda hospodářské komise Smetáček.

⁵⁰⁷ Tamtéž. Dále viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 13. 2. 1948.

8.2. Rekreační objekty ve správě SČN

Kromě nemovitostí, které měly sloužit k administrativnímu fungování nově budované novinářské organizace, se svaz snažil již od počátku získat vhodné objekty, jež by mohly sloužit především k rekreaci jeho členů. Představitelé svazu prosazovali názor, že novinářské povolání je velice náročné a vyčerpávající, a aby bylo vykonáváno dobře a odpovědně, je nutné zajistit novinářům odpovídající podmínky pro regeneraci duševních a fyzických sil. Ve způsobu realizace těchto požadavků se však názory v rámci užšího přípravného výboru SČN lišily. Jiří Hronek například zastával názor, že na místo získávání konfiskovaných objektů by bylo vhodnější prosadit vybudování společného rekreačního střediska „pro novináře, spisovatele, filharmoniky apod., aby byla větší možnost výběru a volba místa“.⁵⁰⁸ Převažoval však názor, že bude lépe získat již existující objekt, který by mohl začít sloužit novinářům co možná nejdříve.

Již bezprostředně po osvobození začali vedoucí činitelé připravované organizace zjišťovat, které objekty by bylo pro svaz možno získat. Zaměřovali se přitom zejména na nemovitosti, které se nacházely v tradičních rekreačních či lázeňských střediscích a měly připadnout pod národní správu.

V průběhu léta 1945 vykrystalizovalo několik objektů, které se zdály činovníkům přípravného výboru SČN vhodné. Jednalo se především o lázeňský dům „Benedikt“ v Karlových Varech, tzv. Hložkovu vilu v Poděbradech⁵⁰⁹, vilu „Rodina“ v Luhačovicích, tzv. Kramářovu vilu ve Vysokém nad Jizerou a zejména pak zámek Roztěž u Kutné Hory.

8.3. Zámek Roztěž u Kutné Hory

Zámek Roztěž u Malešova na Kutnohorsku má bohatou historii. Ta začíná již v roce 1669, kdy si nechal hrabě Jan Špork vystavět v místech zřícenin středověké tvrze lovecký zámek. V roce 1809 získal celé panství Malešov rod Dahlbergů. Ti nechali v letech 1827 až 1830 lovecký zámek přestavět v empírovém slohu. V letech 1909 až 1911 pak proběhla další přestavba, tentokrát v duchu vídeňského secesního klasicismu. V roce 1936 zdědila Roztěž jako poslední žijící potomek rodu Marie Anna Dahlbergová, která byla již od roku 1912 provdána za Emanuela Konstantina Salma ze Salmu. Tím přešla Roztěž do vlastnictví rodu Salmů. Po útěku majitelů do zahraničí v dubnu 1945 byl celý majetek ještě téhož roku

⁵⁰⁸ NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14. 9. 1945. Nakonec však vláda věnovala ze zámků v národní správě samostatný objekt jak novinářům (Roztěž u Kutné Hory), tak spisovatelům (Dobříš) a hudebníkům.

⁵⁰⁹ Zde se později ukázalo, že vila jakožto majetek Deutsche Arbeitsfront přejde automaticky do majetku ÚRO, takže novináři na ni přestali uplatňovat nárok. Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 4. 9. 1945.

konfiskován československým státem.⁵¹⁰ Bezprostředně po osvobození zde byli ubytováni sovětský vojáci, za jejichž pobytu byly zejména interiéry zámku značně poškozeny.

Přípravný výbor svazu novinářů usiloval až do konce roku 1945 velmi intenzivně o to, aby po odchodu sovětských vojáků připadl zámek právě jim.⁵¹¹ Již v průběhu léta 1945 navštívil Roztěž dvakrát Zdena Ančík a jednal zde s místním národním výborem a rolnickou komisí, přičemž v obou případech získal souhlas s tím, aby byl zámek přidělen novinářům. Lze se domnívat, že místní obyvatelé nebyli příliš nadšeni z chování ubytovaných vojáků, a proto doufali, že zámek i s přilehlým parkem a dalšími pozemky brzy získá jiné, „slušnější“ uživatele.

Svaz již od počátku plánoval provozovat Roztěž jako objekt pro celoroční rekreaci. K tomuto účelu mělo být dokonce zajištěno přímé autobusové spojení mezi zámkem a 60 kilometrů vzdáleným hlavním městem. Podle představ svazových činovníků tak „novináři mohli mít své rodiny v zámečku a dojížděti ráno do zaměstnání a večer zpět“.⁵¹² Pro mimopražské rekreanty měla spojení zajišťovat především železnice. Ze zastávky Malešov bylo možné dojít k zámku za tři čtvrtě hodiny.

Ačkoliv se národní výbor i rolnická komise v Roztěži stavěly k žádosti svazu v zásadě pozitivně, lišili se ve stanovisku, jakou část majetku náležejícího k zámku svazu přidělit. Komise navrhovala přisoudit svazu veškeré pozemky včetně lesů, národní výbor chtěl naopak lesy vyjmout, protože měly být přiřčeny kutnohorskému okresu. Přidělení zámku a pozemků novinářům komplikovalo také několik odvolání, která byla na přelomu srpna a září 1945 podána ohledně přidělování majetku v Malešově a Roztěži. Vedení SČN však doufalo, že tato odvolání budou rychle vyřízena.⁵¹³ Aby však byla záležitost vyřešena co nejrychleji, rozhodl se svaz postupovat podobně jako v jiných případech. Obrátil se přímo na nejvyšší autority, a to sice na předsedu Zemského národního výboru v Čechách Ladislava Kopřivu⁵¹⁴ a ministra zemědělství Julia Ďuriše.⁵¹⁵ Kopřiva novináře podpořil a sdělil jim, že okresní národní výbor

⁵¹⁰ Blíže viz Dějiny Roztěže, dostupné z <http://www.antee.cz/vidice/file.php?nid=456&oid=2034972>.

⁵¹¹ Dočasnému pobytu sovětské posádky se však svaz nebránil, tedy alespoň do doby, než získá objekt definitivně pod svou správou. Vojáci však byli z Roztěže odvoláni již počátkem října 1945 a toho, že objekt nebyl hlídán, využili okamžitě zloději. Sám svaz proto žádal ministerstvo národní obrany, aby byla na zámek byla opět vyslána vojenská posádka do doby, než ho převezme svaz. Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 11. 10. 1945.

Začátkem února 1946 byl pak náčelník Hlavního štábu československé branné moci, divizní generál Bohumil Boček svazem požádán, aby vojenská stráž byla na zámku ponechána ještě do konce března 1946. Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 12. 2. 1946.

⁵¹² NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14. 8. 1945.

⁵¹³ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14. 9. 1945, dále viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 27. 9. 1945.

⁵¹⁴ Viz tamtéž.

⁵¹⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 11. 10. 1945.

v Kutné Hoře bude předání lesů svazu podporovat.⁵¹⁶ V listopadu však činovníci svazu ke svému překvapení zjistili, že spisy týkající se Roztěže nejsou na Zemském národním výboru k nalezení a navíc bylo novinářům sděleno, že jim nebudou přiřknuty lesy a dokonce ani velkostatek, který k Roztěži náležel.⁵¹⁷ Tím se však pro svaz výrazně komplikovala možnost financovat provoz a údržbu objektu s přilehlým parkem. Rozhodli se proto osobně požádat ministra sociální péče a ochrany Šoltézse, aby jim ministerstvo přidělilo na údržbu získaných rekreačních objektů finanční dotaci.⁵¹⁸

Začátkem prosince 1945 byl svazu zámek s parkem skutečně předán a v průběhu ledna 1946 již byly vyjednávány podmínky nájemní smlouvy s ministerstvem zemědělství.⁵¹⁹ Podle představ činovníků SČN měl být využíván od jara 1946, do té doby měly v objektu proběhnout ještě drobné adaptace.

Předseda svazu Jaroslav Vozka při té příležitosti ovšem konstatoval, že objekt bude znamenat „velké finanční zatížení pro svaz, musíme proto počítati s určitým deficitem. Je nutno se obrátiti na min. soc. péče a na min. zdravotnictví, aby do příštího rozpočtu zařadili částku 3 milionů korun na sociální péči pro novináře. Stejně tak postupují spisovatelé.“⁵²⁰ O další třímilionové dotaci jednal svaz také s ministrem financí Vavro Šrobárem. Šrobár jakožto Slovák a navíc člen Demokratické strany však zřejmě neměl valnou chuť vedení novinářské organizace, která se netajila přichylností ke komunistickému ministru informací Václavu Kopeckému, jakkoliv významněji finančně podporovat a žádost novinářů zamítl.

Novináři se však nehodlali jen tak vzdát a rozhodli se v této věci ještě jednat. Nikoliv již ovšem s ministrem financí, ale „jako vždy v podobných případech“ s ministrem informací Kopeckým a také s předsedou vlády Zdeňkem Fierlingerem. Chtěli přitom poukázat zejména na to, že vláda dala čtyři miliony syndikátu spisovatelů, a proto by měla dát také novinářům.⁵²¹ Koncem února 1946 pak skutečně delegace svazu jednala na předsednictvu vlády o příspěvku na úhradu nákladů za provoz Roztěže, nedosáhla zde však žádných výsledků.⁵²² Nakonec však dopadla situace ohledně financování Roztěže z hlediska svazu vcelku dobře, tedy alespoň pro rok 1946. 7. května 1946 totiž jednala o Roztěži vláda a usnesla se, že náklady na údržbu a provoz objektu budou pro rok 1946 hrazeny Národním

⁵¹⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 5. 10. 1945.

⁵¹⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 5. 11. 1945.

⁵¹⁸ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 5. 11. 1945, podobně viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 5. 12. 1945.

⁵¹⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi přípravného výboru SČN z 7. 1. 1946.

⁵²⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 5. 12. 1945.

⁵²¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 18. 12. 1945.

⁵²² Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 26. 2. 1946.

pozemkovým fondem.⁵²³ To samozřejmě znamenalo pro svaz značnou finanční úlevu. I když vláda v zásadě pouze schválila částku, kterou by musela za údržbu zámku zaplatit, pokud by nepřípadl svazu, suma byla vyčíslena na 344 000 korun, což by pro poloprázdnou svazovou pokladnu znamenalo neúnosnou značnou zátěž.⁵²⁴ Subvenci na úhradu nákladů za Roztěž se pak svazu podařilo získat i na rok 1948, kdy ji do svého rozpočtu zahrnuje ministerstvo informací, které na provoz Roztěže přidělilo svazu 300 000 Kč.⁵²⁵

Oficiální předání Roztěže do rukou novinářů proběhlo až po ustavující valné hromadě svazu, 27. dubna 1946. Za SČN převzali zámek s parkem členové předsednictva SČN Jan Smetáček, Rudolf Kolář, Zdena Ančík, Otakara Wünsch a tajemník Josef Dvořák.⁵²⁶ V průběhu května se pak už mohly naplno rozjet přípravy zámku na přivítání prvních rekreatantů z řad novinářů. Většinu praktických záležitostí týkajících se zajištění chodu objektu měla na starosti hospodářská komise svazu v čele s Janem Smetáčkem, který pouze na schůzích předsednictva SČN podával o průběhu příprav dílčí zprávy. Pro počáteční provoz komise přijala kuchaře a dvě pokojské, kromě nich byl na Roztěži ještě správce pan Šmíd, který zároveň zajišťoval dopravu rekreatantů koňským povozem z nádraží v Malešově. Zkušební provoz měl být zahájen k 1. červnu, i když se počítalo s tím, že zprvu bude Roztěž fungovat pouze v omezené míře. Ceny za ubytování byly komisí stanoveny následovně: 10 Kč za pokoj, 50 Kč za stravu a den pro osoby nad 10 let, 35 Kč za stravu a den pro děti do 10 let. Některým členům předsednictva se však zdály ceny za stravování poněkud přehnané, takže po diskuzi byly sníženy na 40 korun pro dospělé a 20 korun pro děti.⁵²⁷

V rámci stravování bylo na Roztěži počítáno s maximální kapacitou 100 osob. Pro tento počet byly také za výhodných podmínek zajištěny příbory a jídelní porcelán. Ještě v lednu 1948 však bylo konstatováno, že dokud v republice přetrvávají potíže v zásobování potravinami, neměla by být ubytovna „přeplňována“.⁵²⁸

Svaz se snažil na vybavení ubytovny spíše šetřit, protože jeho finanční prostředky byly v té době ještě značně omezené. Ložní prádlo tak například mělo být získáno od ÚRO, aby se nemuselo kupovat v běžném prodeji za standardní ceny. Od ÚRO bylo také získáno osvědčení, kterým byla jídelna v Roztěži uznána za táborovou kuchyni se všemi výhodami.

⁵²³ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 8. 5. 1946.

⁵²⁴ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi hospodářské komise SČN z 22. 5. 1946.

⁵²⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 13. 10. 1947, dále viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 8. 12. 1947.

⁵²⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 25. 4. 1946.

⁵²⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 28. 5. 1946.

⁵²⁸ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 6. 1. 1948.

Ty se týkaly zejména zvýhodněného nákupu potravin a surovin.⁵²⁹ Svaz myslel i na členy, kteří se hlásili ke katolickému náboženství, a získal povolení od biskupské konzistoře, aby v zámecké kapli mohly být konány bohoslužby.⁵³⁰ Pro Roztěž se také svaz snažil získat automobil. Ten původně na zámku byl, ale během pobytu vojenské posádky se kamsi ztratil. Svaz původně žádal o přidělení nějakého vozu z konfiskátů, když se to však nepodařilo, snažil se s pomocí SNB dohledat, kam se ztratil vůz původní. Nicméně ještě koncem léta 1947 nebylo po voze ani stopy.⁵³¹

K oficiálnímu otevření Roztěže pro rekreanty nakonec došlo až po provedení nutných úprav na počátku prázdninové sezóny roku 1947⁵³². Při té příležitosti měla být na zámku 15. května uspořádána slavnostní recepce, na níž byli pozváni funkcionáři okresního i místního národního výboru, sekční šéf ministerstva zemědělství Jiří Kořátko⁵³³, náměstek přednosti tiskového odboru ministerstva informací Richarda Slánského a samozřejmě hlavní dobrodinec svazu, ministr informací Václav Kopecký s chotí.⁵³⁴ Kvůli programu pana ministra se nakonec recepce uskutečnila již v neděli 11. května.⁵³⁵ Svaz na ní zastupovali K. F. Zieris, Otakar Wunsch, Rudolf Kolář tajemník J. Dvořák a Václav Sábl, přizváni byli také zástupci svazu slovenských novinářů.⁵³⁶ V rozpravě se řešily zejména problémy, které sužovaly po válce kutnohorský okres a nechybělo samozřejmě ani poděkování všem, kteří svaz při získávání Roztěže podporovali: „Čeští novináři ústy svého předsedy O. Wünsche poděkovali při skrovné večeři svému bývalému kolegovi ministru informací V. Kopeckému, ministru Ďurišovi a odb. přednostovi dr. inž. Kořátkovi za úsilí, které věnovali pro získání a vybudování novinářské organizace. Ministru Kopeckému poděkoval kol. Wunsch také za všechnu podporu, kterou poskytuje novinářům při řešení jejich sociálních otázek.“⁵³⁷

Počátkem července podával svazový referent pro členské výhody Václav Sábl předsednictvu první zprávu o fungování zotavovny v Roztěži. Už první týdny ostrého provozu ukázaly, že novináři nejsou příliš disciplinovanými rekreanty. Někteří se chtěli na zámku ubytovávat, aniž

⁵²⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi hospodářské komise SČN z 21. 4. 1947.

⁵³⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 28. 4. 1947.

⁵³¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 25. 8. 1947.

⁵³² Již v průběhu jara jezdily na Roztěž pracovní brigády novinářů, které připravovaly objekt na oficiální provoz.

⁵³³ Kořátko totiž podporoval snahy svazu získat alespoň část lesů, které k zámku původně patřily, nakonec se však ukázalo, že ministerstvo tyto lesy svazu přidělit nemůže bez souhlasu ředitelství státních lesů a statků, které je obhospodařovalo. Po jeho souhlasu však bylo ministerstvem zemědělství svazu v květnu 1947 skutečně přiděleno 17,24 hektaru lesa v sousedství zámeckého parku.

⁵³⁴ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 9. 4. 1947.

⁵³⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva Svazu českých novinářů z 28. 4. 1947.

⁵³⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 5. 5. 1947; Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 5, str. 7, Ministr informací navštívil novinářskou ozdravovnu.

⁵³⁷ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 5, str. 7–8, Ministr informací navštívil novinářskou ozdravovnu.

by si předtím na sekretariátu SČN vyžádali poukázku k pobytu, řada ohlášených novinářů zase k pobytu nakonec nedorazila, nebo za sebe posílali své manželky a děti⁵³⁸. Zkušenost s pobytem batolat také ukázala, že Roztěž není na tyto návštěvníky připravena a při „jejich obsluze vznikají v kuchyni a jinde jisté potíže“. Do budoucna proto Sábl navrhoval, aby takto malé děti nebyly k pobytu na Roztěži připuštěny, pobyt měl být určen pouze pro člena svazu jeho manželku a děti a při přihlášce k pobytu na zámku měla být od novinářů vybírána finanční záloha, která měla propadnout svazu, pokud by se novinář k pobytu nemohl dostavit a včas o tom neinformoval. Problémy byly také v zámeckém parku a zahradě, jež byla zpustlá a potřebovala pečlivější údržbu a odborný dohled.⁵³⁹ Záležitosti Roztěže byly diskutovány v průběhu léta 1947 ještě na několika schůzích předsednictva svazu. Nespokojenost vládla především s tím, že novináři na zámek posílali své manželky s dětmi, ale sami tam nejezdili. Roztěž jakožto rekreační středisko pro novináře tak v očích vedení svazu poněkud ztrácela smysl. Vedení se při schvalování dalších žádostí o pobyt rozhodlo trvat na tom, aby byl člen svazu na zámku s rodinou přítomen.⁵⁴⁰ Zkušenosti rekreatantů také ukazovaly nutnost opatření vybavení, s nímž původně vedení svazu nepočítalo. Rodiny novinářů například často navštěvovaly přilehlé lesy, kde se však vyskytovaly zmije. Svaz se proto rozhodl vyhovět návrhům některých novinářů a požádal Statní zdravotní ústav o několik dávek séra proti hadímu uštknutí.⁵⁴¹

Zkušenosti ze sezóny 1947 ukázaly, že o pobyt na Roztěži je mezi členy SČN velký zájem, a to zejména v době letních prázdnin, velikonoce a vánočních svátků. Někteří členové si dokonce stěžovali, že obsazování míst na Roztěži neprobíhá zcela spravedlivě a opakovaně tam pobývají ti samí lidé.⁵⁴² Z toho důvodu bylo určeno, že člen svazu mohl žádat o pobyt na Roztěži pouze tehdy, pokud na ní v uplynulém roce nepobýval.⁵⁴³

Téma Roztěže se dostávalo také na stránky svazového Věstníku. V čísle 7/1947 tak například novinář František Kašpar obsáhle popsal své dojmy a zkušenosti z pobytu na Roztěži a jeho pohled nešetřil „konstruktivní kritikou“. Již od počátku podle něj nefungovalo nic, jak mělo. Zámecký kočár na nádraží v Malešově nepříjel a rodina musela jít pěšky. Správce je ubytoval

⁵³⁸ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 5, str. 8, Ze sekretariátu Svazu českých novinářů. Poněkud nejasný je případ, kdy svaz kategoricky odmítl, aby na Roztěži byly ubytovány tři vdovy po židovských německých redaktorech. Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 14. 7. 1947.

⁵³⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 3. 7. 1947. O zahradu se staral zahradník František Purkert, jedna osoba však na údržbu celého areálu nestačila.

⁵⁴⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 11. 8. 1947.

⁵⁴¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 27. 10. 1947.

⁵⁴² Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 6, str. 7, Z organizační činnosti Svazu českých novinářů (K. F. Zieris).

⁵⁴³ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 6. 1. 1948.

do „klášterních zamřížovaných cel bývalé kaplanky, zatímco nahoře byly neobydlené pokoje, hotové salony, někde obsazené svobodnými lidmi“. Většina ubytovaných členů svazu se chovala jako „zámeční pání a komtesy“. Na dobrovolnou brigádu při sklizení sena z „osmnáctičlenného osazenstva dospělých šli pracovat dobrovolně, bez říkání, pouze tři lidé... Kdekdo měl hned srdeční vadu, jakmile jsem se zmínil o práci... Jít na sena, vyplítí záhony a cestičky, zalítí květiny, to všechno bylo zřejmě pod jejich důstojnost“.⁵⁴⁴ Hořkost způsobovala i údajná diskriminace novinářů s rodinami, kteří byli ubytováni v podřadných pokojích, aby děti neničily cenný nábytek, zatímco jiní, svobodní členové jsou sami ve výstavních pokojích v prvním zámeckém patře atd. Z článku též zaznívalo naplno nevyřčené podezření, že poukazy k pobytu na Roztěži jsou přidělovány jen některým vyvoleným, zatímco mnoho členů si opakovaně stěžovalo, že se na Roztěž nedostali. Na druhou stranu však článek nešetřil chválou na krásnou okolní krajinu, anglický park i zámeckou zahradu plnou ovoce. Roztěž tak byla podle autora důstojným místem pro odpočinek všech novinářů, její provozní zajištění však bylo plné nedostatků.

Vedení svazu sice námitky členů na způsob přidělování pobytových poukazu či samotné ubytování většinou odmítalo jako neopodstatněné, ale i jim bylo zřejmé, že na Roztěži je celá řada problémů, od nedostatečného počtu personálu až po řadu závad, které bylo nutné odstranit. Finanční náklady na provoz ozdravovny navíc i při minimálním počtu zaměstnanců nebyly malé a pro rok 1948 počítal svaz s jejich dalším nárůstem. Získal sice pro tyto účely třisetisícovou subvenci od ministerstva informací (viz výše), ale tyto prostředky celoroční provoz Roztěže pokrýt nemohly, protože bylo počítáno s řadou nutných investic, mj. s opravou vodárny s vadnou pumpou, lakováním oken či opravou vadného a promokajícího zdiva. Z toho důvodu byly také počátkem roku 1948 navýšeny ceny za pobyt na Roztěži. Dalším důvodem navýšení, zejména v neprospěch rodinných příslušníků novinářů, pak byla snaha svazu, aby na ohlášenou rekreaci jezdili novináři osobně. Poplatek pro člena byl tedy zvýšen na 60 Kč, pro manželku na 80 Kč a pro děti do 10 let na 40 Kč. Děti do jednoho roku měli mít pobyt zdarma pouze v případech, že je budou matky krmit na pokojích a nikoliv ve společných prostorách.⁵⁴⁵ Proti této „diskriminaci“ manželek se však mezi ženatými členy

⁵⁴⁴ Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 7, str. 6, Zkušenosti z novinářské ozdravovny v Roztěži (Fr. Kašpar).

⁵⁴⁵ Viz NA, fond ASYN, karta 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 6. 1. 1948.

svazu zvedla vlna protestů, takže v polovině února 1948 svaz cenu pro pobyt dospělých osob na Roztěži opět sjednotil na 60 Kč za den.⁵⁴⁶

8.4. Dům v Karlových Varech

Jak již bylo řečeno výše, kromě zámku Roztěž se svaz snažil po osvobození získat několik dalších nemovitostí pro účely rekreace svých členů. Nejlépe se situace vyvíjela kolem moderního pětipatrového lázeňského domu č. 4 v ulici Stará Louka v Karlových Varech.⁵⁴⁷

Již v září 1945 svaz počítal s tím, že mu bude protektorátní „Deutsches Haus“ přidělen do správy a plánoval po malých úpravách využívat budovu pro lázeňské pobyty svých členů.⁵⁴⁸

Před válkou vlastnila dům na kolonádě blízko hlavního zřídla paní Klára Löwyová. Majitelka ani její rodina se však již po válce o majetek nepřihlásila (pravděpodobně zahynuli v koncentračním táboře) a svaz si tak mohl činit naděje, že dům bude prohlášen za odúmrtí. V tom případě by se funkce národního správce změnila na funkci soudního opatrovníka.⁵⁴⁹

Ani v případě Karlových Varů však nešlo vše tak hladce, jak si svaz v porevoluční euforii představoval. O dům totiž projevil zájem také ÚRO, což byla pro svaz konkurence více než vyrovnaná. Vedení svazu novinářů stejně jako v dalších případech postupovalo přímočaře a obrátilo se přímo na předsedu Zemského národního výboru v Čechách Ladislava Kopřivu.⁵⁵⁰

Ten nároky svazu podpořil, nicméně vyzval vedení k tomu, aby se s ÚRO pokusili dohodnout.⁵⁵¹ Koncem roku 1945 pak skutečně došlo mezi oběma organizacemi k dohodě, podle níž měl být dům přidělen do správy svazu. Volné kapacity, která svaz nebude využívat pro potřeby svých členů, pak měly být k dispozici pro zaměstnance a funkcionáře ÚRO.⁵⁵²

Počátkem roku 1946 již svaz napevno počítal s tím, že mu bude dům přidělen do správy a vedení vyslalo do Karlových Varů tajemníka svazu Dvořáka, aby převzal dekret o jmenování národního správce.⁵⁵³ Dvořák však z Karlových Varů dekret nepřivezl. Místní národní výbor ho totiž informoval, že dekret sám vydat nemůže, protože pro stanovení národního správce je příslušné ministerstvo vnitřního obchodu. Celá věc se proto opět oddálila, neboť svaz do té doby s ministerstvem o věci nejednal. Měl však na tomto úřadu svého člověka. Otakar

⁵⁴⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 13. 2. 1948. V únoru byl též svaz požádán, zda by mohla být v objektu zámku zřízena stanice ochrany přírody, což se ovšem u vedení svazu nesetkalo s podporou, protože z celé věci neplynul pro svaz žádný zisk.

⁵⁴⁷ Dnes hotel Esplanade.

⁵⁴⁸ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 4. 9. 1945.

⁵⁴⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 8. 12. 1947.

⁵⁵⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 5. 10. 1945.

⁵⁵¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 5. 11. 1945.

⁵⁵² Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 5. 12. 1945. Moderní pětipatrový penzion nabízel celkem 44 pokojů s koupelnami a ústředním topením, v domě byl také výtah.

⁵⁵³ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 7. 1. 1946.

Wünsch, který bude zanedlouho zvolen předsedou SČN, byl totiž kromě svých funkcí v ÚRO také radou zmíněného ministerstva. Jednatel svazu Karel Zieris a člen předsednictva Rudolf Kolář proto Wünsche koncem ledna na ministerstvu navštívili a záležitost národní správy domu v Karlových Varech s ním prodiskutovali.⁵⁵⁴ Wünschova přítomnost na ministerstvu byla pro zdárné vyřízení celé věci bezesporu výhodou. Jinak totiž ministerstvo nepatřilo mezi úřady, k nimž by měl svaz nějaký nadstandardní přístup. Jeho vrchním představitelem byl Ivan Pietor z Demokratické strany, která si svaz podporovaný komunistickým ministrem Václavem Kopeckým zřejmě nikterak nehýčkala. Z tohoto pohledu pak bylo od vedení svazu dosti troufalé, že za národního správce domu v Karlových Varech navrhl ministerstvu kovaného komunistu, zástupce šéfredaktora Rudého práva Vojtěcha Dolejšího, jehož list Demokratickou stranu před květnovými volbami roku 1946 pravidelně tepal.⁵⁵⁵

V březnu 1946 se otázka správcovství domu v Karlových Varech dostala na program schůze meziministerské komise zástupců ministerstev vnitřního obchodu, zdravotnictví a financí, kde bylo přidělení budovy do správy svazu konečně schváleno.⁵⁵⁶ Dekret o jmenování národním správcem obdržel Vojtěch Dolejší v dubnu 1946 a začátkem května delegace svazu tvořená Vojtěchem Dolejším, předsedou svazové hospodářské komise Janem Smetáčkem a tajemníkem svazu Dvořákem dům v Karlových Varech konečně oficiálně převzala.⁵⁵⁷

Penzion byl novináři přejmenován na „Horův dům“.⁵⁵⁸ Noví správci budovy se museli začít starat o prostředky na jeho údržbu a provoz. Stabilní příjem si novináři slibovali především z pronájmu nebytových prostor v přízemí domu, které byly zařízeny pro provoz obchodu. Prostory se však podařilo pronajmout až od roku 1948 prodejně Oděvního průmyslu. Nájemné bylo dohodnuto ve výši 65 000 korun ročně.⁵⁵⁹

Dlužno říci, že v případě karlovarského domu si svaz nepočínal jako příliš pečlivý správce. Řada věcí byla řešena se značným zpožděním a nedostatkem razance. Jistě však nelze v tomto případě vinit pouze Vojtěcha Dolejšího, ten byl jen osobou zapsanou na jmenovacím dekretu. Velmi laxně přistupoval svaz například k hledání správce, který by se o dům staral. Podle představ svazu měl být na toto místo nalezen vhodný člověk mezi novináři důchodci. Trvalo však takřka rok, než se svaz odhodlal k nějakým konkrétnějším krokům. V květnu 1947 začal

⁵⁵⁴ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 21. 1. 1946.

⁵⁵⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 29. 1. 1946.

⁵⁵⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 26. 2. 1946.

⁵⁵⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 8. 5. 1946.

⁵⁵⁸ Název si svaz prosadil přes odpor karlovarské lázeňské správy, která do té doby používala název Babylon.

Viz Věstník Svazu českých novinářů, č. 1–2, str. 11, Hospodářství Svazu novinářů (J. Smetáček).

⁵⁵⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 13. 2. 1948.

jednat s dlouholetým účetním předválečného syndikátu novinářů Eduardem Müllerem.⁵⁶⁰ Svaz nabízel Müllerovi plat 2 000 korun měsíčně a byt přímo v budově. Po vzájemné dohodě byl plat navýšen ještě o 500 korun. V červnu však Müller těžce onemocněl a v říjnu 1947 zemřel.⁵⁶¹ Na uvolněné místo se sice hned hlásili důchodci Jaroslav Vašíček a Jan Soukenka, nicméně vedení svazu, zřejmě i po předchozí zkušenosti, již z řad vlastních seniorů vybírat nechtělo. Navíc vyžadoval, aby byl správce schopen provádět základní údržbářské práce, ale „tomuto požadavku by stěží mohl vyhověti některý z důchodců.“⁵⁶² Vhodného správce proto začal svaz hledat prostřednictvím inzerátů v tisku.⁵⁶³

Problémy měl svaz také s nájemníky, konkrétně s karlovarským bytovým úřadem, který měl v domě kanceláře a skladiště, svazu však žádný nájem neplatil. I v tomto případě však svaz postupoval velmi pomalu a do února 1948 se bytový úřad nepodařilo vystěhovat. Karlovarský národní výbor navíc koncem roku 1947 nastěhoval do domu místní sdružení pro cizinecký ruch, které zabralo další tři místnosti.⁵⁶⁴ Svaz sice proti tomuto kroku protestoval, nečekané nájemníky se však až do února vystěhovat nepodařilo.

Aby problémů s karlovarským domem nebylo dost, v září 1947 vedení svazu zjistilo, že jeho tajemník Dvořák zapomněl podat na Fond národní obnovy žádost o přidělení a hrozilo, že svaz o dům nakonec přijde.⁵⁶⁵ Tento scénář se však nenaplnil a svaz si dům udržel, i když pro něj představoval spíše finanční zátěž.

8.5. Kramářova vila ve Vysokém nad Jizerou

Posledním velkým „projektem“, kterým se vedení SČN po válce v rámci hledání vhodných nemovitostí pro účely svazu zabývalo, byla honosná vila vystavěná ve Vysokém nad Jizerou prvním československým ministerským předsedou Karlem Kramářem. Po Kramářově smrti spravovala vilu Společnost Karla Kramáře, za války ji pak zabavili nacisté a využívali ji pro účely politické školy NSDAP. Po válce žádal o vilu svaz spisovatelů, neboť Kramář ve své poslední vůli uvedl, že by si přál, aby objekt využívali právě spisovatelé. Vila se však líbila i novinářům, kteří doufali v dohodu se spisovateli o společném využívání. Objekt byl navíc ve výborném stavu a nevyžadoval žádné větší investice. Proti celé věci se však ostře postavil národní výbor ve Vysokém nad Jizerou, který chtěl vilu využívat pro své vlastní účely. Po

⁵⁶⁰ Viz Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 6, str. 7, Z organizační činnosti Svazu českých novinářů (K. F. Zieris).

⁵⁶¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 27. 10. 1947.

⁵⁶² Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 11. 8. 1947.

⁵⁶³ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 18. 8. 1947.

⁵⁶⁴ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 8. 12. 1947.

⁵⁶⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 29. 9. 1947.

zároku novinářů a spisovatelů u předsedy zemského národního výboru Ladislava Kopřivy však okresní národní výbor musel s národní správou novinářů a spisovatelů souhlasit.⁵⁶⁶ Pro osobu národního správce navrhovali novináři svého jednatele Karla Zierise, nakonec však byl v únoru 1946 jmenován tajemník svazu spisovatelů Erich Kolár.⁵⁶⁷ Členům svazu novinářů však měla při užívání objektu náležet stejná práva jako spisovatelům. K faktickému přidělení vily pod správu spisovatelů však nakonec vůbec nedošlo. Svaz spisovatelů totiž získal pro své účely zámek na Dobříši a po definitivním přidělení zámku Roztěž pod správu svazu novinářů už úřady nebyly ochotny nároky novinářů podporovat. Objekt tak nakonec připadl Revolučnímu odborovému hnutí. Odboráři pak vilu přejmenovali na Dům zdraví Zdeňka Fierlingera a až do začátku devadesátých let 20. století využívali objekt k rekreaci svých členů.

8.6. Závěr

Otázka reprezentativního novinářského sídla byla diskutována již v předválečném syndikátu, nicméně vlastní dům se novinářům nikdy získat nepodařilo a museli se tak spokojovat s pronájmem místností v cizích objektech. Konec války zastihl novináře v místnostech Autoklubu v dnešní Opletalově ulici. Bylo však jasné, že tento dům se po válce vrátí do správy původních majitelů a navíc ani místnosti, které měl svaz v budově k dispozici, nemohly představám poválečné organizace dostačovat. Zisk dvou domů na křižovatce dnešní Vinohradské a Legerovy ulice, kde nyní stojí bývalá budova Národního shromáždění, se tak vedení svazu jevil jako vhodné naplnění dávných tužeb. Budovy byly na výhodném místě blízko všech velkých pražských redakcí, rozhlasu i ČTK a nabízely dostatek prostoru pro svazovou administrativu i reprezentační a spolkové účely. Problémy se samotným přidělením budov však jako by naznačovaly, že svaz v těchto prostorách příliš dlouho nevydrží. Řadu prostor navíc zabíraly nejrůznější státní instituce (ČTK, ministerstvo informací atd.), které nepředstavovaly pro pokladnu svazu žádný velký zisk. Problém pronájmů a s ním spojenou finanční stránku provozu a údržby objektů řešil svaz po celé sledované období a nepodařilo se ho dovést do uspokojivého stavu. Přesto byl zisk obou domů členstvu vždy prezentován jako naplnění dávných tužeb. Skutečností však bylo, že domy přinášely ve sledovaném období organizaci více starostí než užítku. Při zisku domů hrálo navíc opět významnou roli

⁵⁶⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 5. 12. 1945.

⁵⁶⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 12. 2. 1946.

ministerstvo informací, což opět posilovalo vazby novinářské organizace k této instituci a zavazovalo vedení svazu k ještě větší vděčnosti vůči Václavu Kopeckému.

Kromě prostor, které si organizace zařizovala pro svou každodenní činnost, zde byla ještě touha novinářů mít svůj vlastní objekt pro rekreaci. Ta vycházela z přesvědčení, že před válkou byla sociální situace novinářů přehlížena, a to jak státem, tak zaměstnavateli. Proto bezprostředně po skončení okupace patřilo vyhledávání vhodných objektů k rekreaci členů nově budované novinářské organizace k velmi důležitým bodům svazové agendy. Svaz se v tomto směru nikterak nelišil od jiných kulturních organizací či veřejnoprávních institucí, které se v divokém období poválečných dnů snažily získat co možná nejvíce z majetku, který v období protektorátu náležel Němcům a po válce spadal pod Fond národní obnovy. Nejednalo se však pouze o objekty, které patřily před válkou příslušníkům německé menšiny, často se jednalo o majetky židovských rodin, jež před válkou emigrovaly nebo byly povražděny nacisty v koncentračních táborech. Do hry pak vstupoval i majetek československých občanů, kteří byli po válce obviněni z kolaborace. Toto se zvláště silně dotýkalo řady šlechtických majetků. Právě šlechtická sídla představovala často v očích spisovatelů, novinářů, hudebníků a dalších vhodné objekty pro jejich spolkovou činnost, a tak se o některá bývalá šlechtická sídla bezprostředně po válce strhl doslova boj mezi nejrůznějšími kulturními organizacemi, veřejnoprávními korporacemi, sjednocenými odbory a místními či okresními národními výbory.

Novináři se při uplatňování svých nároků snažili, stejně jako v jiných situacích, kdy svaz závisel na rozhodnutí státních orgánů, maximálně využívat své konexe na vysokých místech v politice i státní správě. Obracel se tak zpravidla na ministry osobně, v případě konfliktů s národními výbory intervenoval přímo u předsedy ZNV Kopřivy. V honu za majetkem však svaz zpočátku jaksi přehlížel odpovědnost a finanční zátěž, kterou budou přidělené objekty pro svaz znamenat. Také praktická správa přidělených objektů se často ukázala pro svaz velmi náročnou a v mnoha případech byly věci řešeny se značným zpožděním nebo vůbec.

Nejdůležitějším ziskem byl pro svaz bezesporu zámek Roztěž, jehož správa a provoz však vyžadovaly značnou pozornost. Vedení svazu se však záležitostí kolem zámku často věnovalo opožděně, řada věcí byla řešena nekonceptně a jaksi ad hoc. Přestože byl o rekreaci velký zájem, s jejím průběhem vyjadřovala řada členů nespokojenost, a to právě kvůli nepořádkům, které na Roztěži panovaly. Finanční náročnost objektu navíc nutila svaz zvyšovat ceny za rekreaci, což někteří členové svazu nesli nelibě. Z poplatků za pobyt však svaz provoz zámku a přilehlých pozemků nemohl ani zdaleka zaplatit. Neobešel se proto bez vysokých dotací ze strany státu, především pak z ministerstva informací, což bezpochyby

příspěvalo k ještě větší závislosti svazu na tomto ministerstvu a jeho hlavnímu představiteli Václavu Kopeckém.

I když se svaz na příkladu Roztěže po celé sledované období přesvědčoval, že přidělení nemovitosti do jeho správy neznamena pouze samé výhody, neváhal i nadále vyhledávat další objekty, na něž by mohl uplatnit nárok. Nejdále se dostal v případě lázeňského penzionu v Karlových Varech. Ten mu byl přidělen do národní správy, nicméně problémy působené místními úřady, ale i svazem samotným zapříčinily, že do února 1948 se v objektu rekreaci novinářů příliš rozjet nepodařilo a stejně jako Roztěž byl i karlovarský dům pro svaz ztrátový. Posledním velkým projektem pak byla snaha o získání honosné Kramářovy vily ve Vysokém nad Jizerou. Zde novináři uplatňovali nárok společně se spisovateli, vila však nakonec i přes prvotní podporu ze strany ZNV připadla ROH.

9. Podíl Svazu českých novinářů na ustavení vysokoškolského studia žurnalistiky v letech 1945–1948

Výchova mladých novinářů „nezatížených“ nešvary první republiky a let následujících, kteří budou pracovat ve prospěch nové, lidově demokratické společnosti, patřila mezi důležité body budování poválečné koncepce médií, jak ji již v období okupace formovala skupina novinářů kolem Františka Bauera. Stejně jako v případě zákona o tisku se ani zde však nejednalo o nápad zcela nový. Touha novinářů mít vlastní vysokou školu, na níž by byl obor vyučován, zde byla již v období první republiky. V omezené míře bylo možné novinářství prostřednictvím bloku několika předmětů studovat již na Svobodné škole politických nauk. Tato škola byla rozdělena na oddělení obecné a novinářské. Fungovala od roku 1928 do roku 1939, nabízela však pouze studium dvouleté a nejednalo se tak o plnohodnotné vysokoškolské studium. Navíc škola již od roku 1933 fungovala v jakémsi nastaveném čase, neboť v tomto roce se úsporná komise stran vládní koalice školu, spolu s mnoha dalšími vzdělávacími ústavy, rozhodla zrušit. Studium oborů, které tato škola nabízela, však zaniknout nemělo.

V prosinci 1936 podali koaliční poslanci v poslanecké sněmovně návrh na zřízení Vysoké školy politické a novinářské. Autory myšlenky na zřízení nové školy, které měla poskytovat vzdělání v oblasti politické a sociální, byla skupina sociologů kolem Otakara Machotky a Zdeňka Ullricha. Vypracovaný návrh se, na české poměry neobvykle, opíral o anglosaskou tradici vzdělávání a kladl tedy důraz nejen na osvojení teoretických znalostí, ale především na schopnost uplatňovat nabyté znalosti v praxi.⁵⁶⁸ Již z předpokládaného názvu je přitom patrné, že novinářství mělo být na tomto ústavu studováno jako samostatný vysokoškolský obor. Karel Hoch, jeden ze zakladatelů české „novinovědy“ k tomu tehdy poznamenal: „Jsou to velké perspektivy, které naplní radostným uspokojením každého, kdo cítí, jak velký význam má politika v životě moderního občana i státu... Kde je více potřebí, aby politické ideje se vědecky tříbily, aby do veřejnosti se šířily mediem politických vůdců a časopisů názory, které slouží obecnému a zároveň dílčímu dobru, aby demokratická diskuse měla úroveň a propaganda úspěch – než právě v našem státě, zcela založeném na suverenitě lidu.“⁵⁶⁹

Přišla okupace a první studenti na Vysokou školu politickou a novinářskou nikdy nenastoupili. Z dnešního pohledu můžeme vnímat jako krutý žert skutečnost, že propaganda, která se zde měla studovat ve smyslu jejího pozitivního využití v rámci života demokratické

⁵⁶⁸ Viz Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 53.

⁵⁶⁹ Hoch, K. O Vysokou školu politickou a novinářskou. In: Národní listy, 14. 2. 1937, str. 4.

společnosti, byla v následujících letech českému lidu předváděna jako nástroj umělého vytváření souhlasu s totalitním nacistickým režimem.

Posuňme však čas opět kupředu do prvních měsíců svobody roku 1945. Myšlenka na zřízení vysoké školy vychovávající budoucí novináře totiž opět ožila. K její realizaci se přistoupilo takřka bezprostředně po osvobození Československa. Svaz českých novinářů přitom hrál v procesu jejího budování velmi důležitou roli, právě jeho funkcionáři měli založení školy jakožto uskutečnění snu několika novinářských generací spoluiniciovat.

Myšlenka však byla široce podporována i napříč Národní frontou, neboť se škola měla stát prototypem nového přístupu k vysokoškolskému vzdělávání v obnovené republice, která chtěla nabídnout přístup k nejvyššímu stupni vzdělání širokým vrstvám společnosti. Škola měla také vychovávat nové pracovníky veřejného života, z jejích lavic měl vzejít nový úřednický aparát, novináři a sociální pracovníci, kteří měli pomoci budovat nové Československo. Koncepce výuky měla kombinovat politické a sociální vzdělávání v kontextu s proměnou společenského a politického života v poválečném Československu. Zaměření přitom v základu vycházelo z předválečné koncepce, vzhledem k společenské situaci však byla kromě anglosaské koncepce akcentována i koncepce sovětského vzdělávání. V podstatě tak škola měla být prostorem pro svobodnou výměnu názorů v rámci různých politických koncepcí s cílem zmírnit „osobní zaujatost a zahrocenost (diktovanou) vírou v absolutní pravdu vlastní politické koncepce“ a přispět k nastolení jednoty napříč „zájmovými skupinami, společenskými třídami a politickými stranami“.⁵⁷⁰

Vzhledem k mimořádnému politickému a sociálnímu poslání, které bylo škole předurčováno, byla v letních měsících roku 1945 ustavena politická komise pro zřízení Vysoké školy politické a sociální při Úřadu předsednictva vlády, která měla co nejrychleji schválit osnovu vládního nařízení se statutem školy a další závazné dokumenty nutné k jejímu zřízení. Se zahájením výuky se totiž počítalo již na říjen 1945, tento termín se však nakonec dodržen nepodařilo. Jak si ukážeme dále, samotná komise začala poprvé jednat až 9. října 1945 a vyučovat se nakonec začalo až koncem března 1946.⁵⁷¹ Rychlé tempo, s nímž byla škola budována, odpovídalo „revolučnímu“ duchu květnových dní a řada úkonů probíhala bez konkrétní legislativní podpory. Počítalo se totiž s tím, že škola bude oficiálně ustavena ještě před zahájením činnosti Prozatímního národního shromáždění formou prezidentského dekretu, a nebude tedy nutné čekat, až celá věc projde standardním parlamentním procesem.

⁵⁷⁰ Rouček, F. Studium na vysoké škole politické a sociální, Praha 1947. Citováno dle: Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 53.

⁵⁷¹ Viz Foustka, R. Vysoká škola politická a sociální. In: Svět práce, 4. 4. 1946, str. 10.

Urychlenému zřízení ještě v období legislativní nouze napomáhal i fakt, že ke koncepci této školy nebyly v rámci Národní fronty žádné vážnější výhrady.

Vysoká škola politická a sociální měla mít v rámci systému vysokého školství v Československu poněkud nestandardní pozici. První odlišnost spočívala v tom, že ke studiu měli být přijímáni i uchazeči bez ukončeného středoškolského vzdělání. Po úspěšném dokončení čtyřletého studia přitom získávali titul doktora politických a sociálních nauk. Toto opatření mělo však být pouze dočasné a vycházelo především z předpokladu, že řadě talentovaných mladých lidí nebylo v době okupace umožněno dokončit svá středoškolská studia. Proto jim škola dávala šanci přihlásit se ke studiu i bez maturity. Počítalo se však s tím, že až tento mimořádný stav způsobený okupací pomine, začne škola přijímat studenty standardním způsobem.

Druhé specifikum spočívalo v tom, že většinu pedagogického sboru měli tvořit lidé bez akademických zkušeností, kteří se doposud realizovali spíše v praxi. Statut školy totiž povoloval, aby řádnými profesory mohly být jmenovány i osoby, které neprošly standardním habilitačním procesem. Toto jmenování mělo mít zpravidla platnost na tři roky, ve výjimečných případech však mohlo být i definitivní.⁵⁷²

Studium samotné mělo první dva roky všeobecnější přípravný charakter. Studenti během něj získávali všeobecný náhled do oblasti společenských věd. Druhou polovinu studia se pak již mohli specializovat na jednotlivé oblasti, včetně studia novinářství, pro které bylo v rámci školy zřízeno zvláštní oddělení (fakulta).⁵⁷³ Kromě standardního čtyřletého studia pak škola nabízela ještě zkrácené dvouleté akademické studium, které bylo určeno zejména pro zájemce o získání znalostí z oboru bez nároku na vysokoškolský titul.⁵⁷⁴ K němu se hlásili především uchazeči bez ukončeného středoškolského vzdělání. „Novinářské“ předměty byly přitom součástí obou programů, ve čtyřletém vysokoškolském programu však byla nabídka novinářských předmětů výrazně širší. Studenti čtyřletého studia skládali dvě souborné státní zkoušky. První státnice pro studium politické a novinářské obsahovaly spíše předměty obecného společenskovědního základu. Druhé státnice už pro studium novinářské zahrnovaly i otázky z novinářské teorie (sociologie veřejného mínění, novinářská věda), novinářství (organizace novinářství, novinářský zeměpis) a politické a novinářské vědy (např. novinářský dějepis).⁵⁷⁵

⁵⁷² Viz tamtéž.

⁵⁷³ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14.8. 1945

⁵⁷⁴ Viz Foustka, R. Vysoká škola politická a sociální. In: Svět práce, 4. 4. 1946, str. 10.

⁵⁷⁵ Viz Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 56.

Ačkoliv se uvažovalo o tom, že výuka na škole by mohla začít již v říjnu 1945, ukázalo se, že úřední procedury si vyžadají mnohem delší přípravu. Počátkem října 1945 byl expertem ministerstva školství profesorem Františkem Roučkem vypracován statut nové školy a brzy byl hotov i její studijní plán. Měla již být hotova i učební osnova, nicméně pověřený úředník ministerstva školství odešel na čtrnáctidenní dovolenou a celý proces se tak pozdržel. Výše zmíněná komise pro založení Vysoké školy politické a sociální, která měla projednat mj. i případné připomínky jednotlivých ministerstev a dalších zainteresovaných institucí se po zdržení způsobeném požadavkem slovenské strany na vlastní zastoupení, poprvé sešla 9. října 1945 (viz Příloha 14) v sídle úřadu vlády ve Strakově akademii. Kromě expertních pracovníků z ministerstva školství a ministerstva informací zde byli také zástupci čtyř českých politických stran Národní fronty, zástupci Slovenské demokratické strany, ÚRO a úřadu předsednictva vlády. Svě zastoupení měl samozřejmě i Svaz českých novinářů, reprezentovaný předsedou přípravného výboru Jaroslavem Vozkou.⁵⁷⁶

Svaz novinářů se snažil do procesu ustavení školy aktivně vstupovat, a to zejména ve smyslu jeho urychlení. V polovině října se tak například rozhodl ministerstvu školství navrhnout, aby byla škola otevřena se začátkem školního roku i bez potřebných formálních kroků, které by byly vykonány až během provozu.⁵⁷⁷

O důležitosti role, kterou svaz hrál při ustavování Vysoké školy politické a sociální, může svědčit i fakt, že některé ze schůzí, na nichž jednotliví aktéři otázku školy řešili, se konaly přímo na půdě svazu. 11. října 1945 se zde například konala schůze referentů politických stran z meziministerské komise a zástupců dalších korporací, které se na zakládání školy podíleli. Hlavním tématem schůze byla otázka personálního zajištění výuky na nové škole. Vedení svazu navrhovalo pro novinářské oddělení již od počátku Zdenu Ančíka, který měl přednášet o zahraničním – především britském – tisku, dále Rudolfa Koláře, který měl vyučovat téma odborného a živnostenského tisku (pozn. autora – poněkud paradoxní je, že živnostenský tisk jako takový po zákazu živnostenské strany, a tím pádem i po konci jejího vydavatelství spíše skomíral) a Jana Holečka, který se měl zaměřovat na sportovní žurnalistiku. Kromě těchto tří osob, které byly zároveň členy užšího přípravného výboru SČN, pak mělo být novinářské oddělení doplněno ještě o další novináře.⁵⁷⁸ Vzhledem k tomu, že statut školy přisuzoval VŠPS nejen roli vzdělávací a badatelskou, ale také roli poradní, neboť měla „Národnímu shromáždění a vládě podávati dobrá zdání ve věcech politických,

⁵⁷⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 170, Dopis Úřadu předsednictva vlády svazu novinářů z 3. 10. 1945.

⁵⁷⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 5. 10. 1945.

⁵⁷⁸ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 11. 10. 1945.

novinářských a sociálních“, měl být profesorský sbor budován paritně z kandidátů vybraných jednotlivými stranami Národní fronty. Kandidáti přitom nemuseli mít zkušenosti z akademické dráhy, protože statut školy povoloval udělení profesury i „vynikajícím“ osobám, „které se osvědčily v oboru politickém, sociálním a novinářském“.⁵⁷⁹

26. října 1945 byla Vysoká škola politická a sociální dekretem prezidenta republiky číslo 140 konečně ustavena. V §1 je určeno, že se škola „zřizuje v Praze počátkem studijního roku 1945/46“. V §2 tohoto velmi stručného zákona pak nalezneme v odstavci 1 výčet jednotlivých oddělení, z nichž měla být škola složena. Jednalo se o oddělení politické, novinářské a sociální.⁵⁸⁰ Slavnostní otevření školy se uskutečnilo 28. února 1946. V rámci tohoto aktu byli také představeni patroni jednotlivých fakult. Za fakultu novinářskou to byl samozřejmě Karel Havlíček Borovský.⁵⁸¹ Jak jsme již zmínili, vyučovat se na nové škole začalo až v březnu 1946. Zájem o studium byl značný, v prvním roce se přihlásilo 7 200 posluchačů. Zkoušky předepsané pro první ročník úspěšně absolvovalo 2 900 studentů a z nich asi třetina pokračovala ve studiu i v dalším ročníku.⁵⁸²

Na VŠPS se hlásila řada mladých novinářů, spisovatelů i dalších osobností, které v příštích letech promlouvaly do společenského a politického dění.⁵⁸³ Stejně tak mezi pedagogy byli lidé, kteří zastávali (nebo v budoucnu budou zastávat) důležité politické či kulturní funkce.⁵⁸⁴ Díky své koncepci a složení pedagogického sboru nabízela škola možnost navštěvovat přednášky, v nichž byla filosofická, politická i ekonomická témata vykládána jak z nemarxistického, tak z marxistického pohledu. Pro mnoho studentů přitom byla tato možnost, slovy absolventa VŠPS Ludvíka Vaculíka, velmi „svůdná“.⁵⁸⁵ Jeden z pozdějších protagonistů tzv. pražského jara Věnek Šilhán popsal později atmosféru na škole následovně: „Na té škole vládla atmosféra sporů, diskusí a hledání. Převažovali sice lidé, kteří inklinovali ke komunistické straně a k marxismu, ale byla tam i velká část lidí smýšlejících jinak, lidí velmi zajímavých, kritických a tvořivých. Vedli jsme spolu četné diskuse a polemiky. Úroveň našich znalostí byla nevalná; byli jsme málo sečtělí a málo znalí světa. Ve sporech jsme ale kultivovali svou řeč a argumentaci. Věděli jsme, že chceme spoluvytvářet společnost

⁵⁷⁹ Rouček, F. Studium na vysoké škole politické a sociální, Praha 1947. Citováno dle Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 53–54.

⁵⁸⁰ Viz znění zákona 140/1945 Sb. dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1945/sb57-45.pdf>.

⁵⁸¹ Viz Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 54.

⁵⁸² Viz tamtéž, str. 55.

⁵⁸³ Na VŠPS studoval například Ludvík Vaculík, Ota Šik, Věnek Šilhan a další.

⁵⁸⁴ Jako řádní profesori zde přednášeli například sociolog Zdeněk Ullrich, lidovecký politik a novinář Bohdan Chudoba či literární kritik Ladislav Štoll (politické dějiny).

⁵⁸⁵ Viz Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 54.

spravedlivou, vysoce kulturní a demokratickou. To jsme moc nahlas nevykřikovali, nežili jsme hesly, ale ty myšlenky v nás, mladých lidech, byly. Co nás zajímalo, to bylo především studium, ať už šlo o právo, ekonomii, sociologii, politologii či historii.”⁵⁸⁶ Atmosféru otevřenou diskusi vyzdvihoval také jeden z profesorů školy dr. Radim Foustka: „V oboru pedagogickém prosazena byla zásada úzkého styku profesorů s posluchači a jejich spolupráce ... Novinkou jsou hodiny, v nichž posluchači se dotazují na to, co jim v přednesu profesora bylo nejasné, ba mohou přednést i svůj názor, profesorovu odporující. Velký důraz klade se na praktická cvičení a semináře. Zástupcům studentské samosprávy vymezuje se značný vliv v otázkách, které se dotýkají zájmů studentstva.”⁵⁸⁷

Velkým problémem VŠPS již od počátku byly prostory, v nichž měla škola fungovat. Vzhledem k tomu, že v prvních dvou ročnících měli posluchači řadu přednášek společných, potřebovala škola prostory, kam by se vešlo velké množství studentů. Takové posluchárny však v malostranském Lobkovickém paláci, který byl VŠPS ministerstvem školství přidělen za sídlo, nebyly. Podle Radima Foustky zde nebyly ani potřebné místnosti pro administrativu školy a část paláce navíc škola sdílela s Archeologickým ústavem a ministerstvem školství, které zde mělo úřednické byty. Absenci velkých místností vhodných pro výuku řešila proto škola pronájmem několika pražských kinosálů (Arbes, Na Knížecí), divadelního sálu Malostranské besedy či vytápěného hlediště cirkusu Letná.⁵⁸⁸

Pedagogický sbor budovala škola postupně. Celkem ho mělo tvořit 23 profesorů, zpočátku jich však škola měla pouze 16. Byli mezi nimi i funkcionáři SČN.⁵⁸⁹ Do čela školy byl jako první rektor zvolen politicky „neutrální“ kandidát, profesor brněnské právnické fakulty František Rouček, který dostal přednost i před jedním z otců myšlenky nové školy, místopředsedou Zemského národního výboru v Čechách, Otakarem Machotkou, který byl aktivní v národně socialistické straně. Brněnskou pobočku VŠPS vedl přední brněnský sociolog Inocenc Arnošt Bláha.⁵⁹⁰ V prosinci 1946 byli jmenováni další akademičtí funkcionáři školy. Zástupcem rektora se stal profesor moderních dějin, národní socialista Josef Borovička, děkanem politické fakulty národní socialista Otakar Machotka (později vystřídán komunistou Pavlem Hrubým) a jeho proděkanem sociální demokrat Radim Foustka. Děkanem sociální fakulty byl jmenován profesor trestního práva Erich Olšar, jeho zástupcem

⁵⁸⁶ Rozhovor s Věnkem Šilhánem In: Týdeník Rozhlas č. 35, r. 2007. Dostupné z http://www.radioservis-as.cz/archiv07/35_07/35titul.htm.

⁵⁸⁷ Foustka, R. Vysoká škola politická a sociální. In: Svět práce, 4. 4. 1946, str. 10.

⁵⁸⁸ Viz Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 55.

⁵⁸⁹ Viz Foustka, R. Vysoká škola politická a sociální. In: Svět práce, 4. 4. 1946, str. 10.

⁵⁹⁰ Viz Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 55.

pak literární kritik, lidovec Jan Strakoš. Děkanem novinářské fakulty se stal profesor národního hospodářství, sociální demokrat Karel Maiwald (později vystřídán lidovcem Zdeňkem Ullrichem), jeho proděkanem sociální demokrat Jaroslav Vozka. K nim se pak v dalších funkcích přidali ještě sociální demokrat Antonín Ráliš a komunista Ladislav Štoll. Ty pak v akademickém senátu doplnil národní socialista František Bauer, národní socialista Hubert Ripka a komunista Vladimír Clementis.⁵⁹¹

Z agendy vedení SČN je patrné, že aktivitu ve věci Vysoké školy politické a sociální vyvíjel svaz především v počátečním období jejího ustavování a od okamžiku, kdy měl začít její běžný provoz, si jí svaz všiml čím dál tím méně. Novináři a přímo i zástupci vedení svazu sice na škole vyučovali, ale až na pár výjimek se téma školy v rámci jednání svazu v letech 1946–1948 neobjevovalo. Jednu zmínku nalezneme koncem ledna 1946. Vztahovala se k problémům, které mohly pro agendu svazu vznikat v souvislosti s personálním propojením vedení SČN s VŠPS. Radim Foustka totiž na schůzi užšího přípravného výboru upozornil, že on a také předseda svazu Jaroslav Vozka budou jmenování profesory na Vysoké škole politických nauk, což bude mít důsledky pro práci v přípravném výboru, kterou oba jmenování doposud vykonávali.⁵⁹² Toto jmenování se však nakonec zdrželo o více než rok a došlo k němu teprve koncem února 1947 (na škole však již učili a dokonce zastávali funkce proděkanů – viz výše), kdy byli jmenování vzhledem k očekávaným povinnostem na půdě školy předsednictvem SČN vyzváni, aby rezignovali na některé své funkce, konkrétně na místa v disciplinární komisi svazu.⁵⁹³ Oba následně z funkcí předsedy a místopředsedy odstoupili.⁵⁹⁴

Další zmínku týkající se VŠPS lze nalézt v zápise z jednání předsednictva SČN z 17. února 1947. Z hlediska našeho tématu, tedy podílu SČN na fungování Vysoké školy politických nauk, se přitom jedná o zmínku poměrně zajímavou. Člen předsednictva Rudolf Kolář, který na škole taktéž vyučoval, upozornil právě na skutečnost, že od založení vysokoškolského studia novinářství, do něhož svaz investoval značné úsilí, se SČN této škole příliš nevěnuje a ztrácí zde pozice, které si zpočátku vydobyl. Konkrétně pak vyjádřil obavu, že škola se stala „doménou několika právníků, kteří se neuplatnili na universitě jako profesori a mezi přednáškami se proto objevuje přemíra právnických disciplín“. Kolář proto doporučoval, aby svaz opět věnoval škole zvýšený zájem. Předsednictvo Kolářův návrh přijalo a vyžádalo si na

⁵⁹¹ Viz Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 56–57.

⁵⁹² Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 29. 1. 1946.

⁵⁹³ Viz NA, fond ASYN, karton 166, Mimořádná schůze předsednictva SČN z 2. 3. 1947, dále viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 24. 3. 1947.

⁵⁹⁴ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 9. 4. 1947.

VŠPS seznam přednášek, aby mohlo posoudit, do jaké míry odpovídá složení studia původním představám.⁵⁹⁵

Na program jednání vedení svazu se pak VŠPS opět dostává až 27. 10. 1947. Karel Zieris zde přednesl návrh Radima Foustky, který svazu oznamoval, že v rámci VŠPS se připravuje založení vědeckého Ústavu pro novinářskou vědu, přičemž ministerstvo informací mělo v úmyslu darovat škole na tento projekt 50 000 korun. Foustka doporučoval, aby žádost o finanční podporu nepodávala škola, ale právě SČN, který by poté předal finanční dar VŠPS. Není zcela zřejmé, co tímto „zprostředkováním“ Foustka sledoval, ale pravděpodobně se mu jednalo o upevnění pozice svazu (a možná i své) v rámci VŠPS, neboť svaz by se v tomto případě mohl jevit jako ten, kdo finanční podporu na ministerstvu informací vyjednal.⁵⁹⁶ Částku 50 000 korun pak svaz pro účely Ústavu pro novinářskou vědu v prosinci 1947 od ministerstva skutečně dostal.⁵⁹⁷

V souvislosti se založením Ústavu pro novinářskou vědu pak ještě Rudolf Kolář přednesl požadavek, aby byla do žádosti posílané na ministerstvo informací vložena věta, „že v budoucnosti by byl vydáván časopis ‚Duch novin‘“.⁵⁹⁸ Nemělo přitom jít o časopis SČN, ten již v té době vydával svůj Věstník, v tomto případě se jednalo o evidentní snahu navázat na pokus o vydávání odborného periodika věnovaného otázkám novinářství, který uskutečnil v letech 1928–1931 Oskar Butter. Časopis měl přitom tehdy taktéž blízko k novinářské škole, konkrétně pak ke Svobodné škole politických nauk, která fungovala v letech 1928–1939 a na níž byly taktéž vyučovány předměty související s problematikou médií. O tom, že VŠPS na tuto školu v jistém smyslu navazovala, svědčí i fakt, že zde působila zkušební komise pro absolventy předválečné SŠPN.⁵⁹⁹

Návrh stanov Ústavu pro novinářské vědy byl svazu předložen počátkem ledna 1948. Zároveň s tím VŠPS žádala, aby svaz vyslal do kuratoria ústavu svého zástupce.⁶⁰⁰ Svaz však rozhodnutí o jmenování tohoto zástupce odložil a do února 1948 se již k této věci nevrátil.

Období února 1948 samozřejmě významně ovlivnilo i fungování VŠPS. Podobně jako na některých dalších vysokých školách i zde byl velmi rychle ustaven Akční výbor posluchačů VŠPS a zavládlo období „studentokracie“ která vyžadovala u ideologicky „nepřijatelných“ (tj. především národně socialistických a lidoveckých) pedagogů vyloučení a u těch málo

⁵⁹⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 17. 2. 1947.

⁵⁹⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 27. 10. 1947.

⁵⁹⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 15. 12. 1947.

⁵⁹⁸ NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 27. 10. 1947.

⁵⁹⁹ Viz Köpplová, B. – Jiráček, J. Institucionalizace sociálněvědních oborů na Karlově univerzitě: předchůdci Fakulty sociálních věd, její vznik a vývoj. Dostupné z <http://fsv.cuni.cz/FSV-413-version1.pdf>.

⁶⁰⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 6. 1. 1948.

pokrokových alespoň sebekritiku. Na základě návrhu AV posluchačů VŠPS vyloučil Akční výbor Národní fronty pro vysoké školy 25. února z profesorských funkcí Otakara Machotku a Jana Strakoše, které nahradili komunisté Ludvík Svoboda a Vladimír Outrata. Komunista Jiří Hájek byl také na místo Ladislava Borovičky pověřen funkcí prorektora. V březnu byl pak vyloučen Antonín Ráliš a Zdeněk Ullrich a v následujících měsících z akademického sboru zmizeli i další lidé.⁶⁰¹

Hladký „převrat“ na VŠPS byl dán několika důležitými faktory. Svou roli sehrál především fakt, že velká část studentů VŠPS byla díky zkušenosti z období Mnichova a následné okupace radikálně levicově orientovaná a komunistická strana si je díky obratné manipulaci postavené např. na úloze KSČ v odboji, proklamované vedoucí roli Sovětského svazu při porážce nacismu a na masy zaměřené sociální politice dokázala rychle získat. Ostatní strany, které byly v očích řady studentů stále příliš svázané s předválečným Československem a nenabízely jednoduchou vizi lepších zítřků, si pak nedokázaly studenty VŠPS dostatečně získat. To se odrazilo i v politickém zastoupení v rámci spolku posluchačů VŠPS, který byl v podstatě studentskou komorou akademického senátu školy. Zde se podařilo komunistům na podzim 1947 získat dokonce nadpoloviční většinu, i když princip politické parity tuto situaci teoreticky vůbec neumožňoval.

Kromě podpory ze strany studentů mohla KSČ těžit také z poměrně silného vlivu, který si na VŠPS získala prostřednictvím ministerstva školství (zejména v první fázi do července 1946, kdy bylo ministerstvo v rukách komunistů) a ministerstva informací, ale i pedagogů, kteří na VŠPS působili a využívali pokrokového statutu školy k popularizaci marxistické vědy a politické agitaci. „Přednášky našich soudruhů jsou jednou z nejlepších náborových akcí pro náš světový názor, politiku strany i přímé členství ve straně.“⁶⁰² To, že KSČ věnovala ovládnutí VŠPS značnou pozornost, dosvědčuje i koncepce změny vysokých škol, kterou se KSČ zabývala již v roce 1947. Podle ní měla být VŠPS transformována ze školy „na které se dosud eklekticky přednášelo z různých hledisek .. v novou školu vědeckého socialismu“. KSČ na VŠPS odhalovala... pravou tvář reakčnicků... a isolovala je od studijního pléna... Diskuzemi proti buržoasní pavědě popularizovala své návrhy na reformu studia".⁶⁰³

V souvislosti s médií pak nelze zapomenout ani na to, že i většina z nekomunistických novinářů a publicistů, kteří na škole působili, taktéž v rámci svých stran politicky směřovala

⁶⁰¹ Viz Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 57.

⁶⁰² Zpráva organizace KSČ na VŠPS (1947). Citováno dle: Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 58.

⁶⁰³ Situační zpráva kulturně propagačního odd. ÚV KSČ o VŠPS (1949). Citováno dle: Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 58.

nalevo a proti převzetí moci komunisty nijak neprotestovala, často dokonce naopak. To platí také o zástupcích Svazu českých novinářů v pedagogickém sboru i ve vedení školy. Proděkan Radim Foustka, v únoru 1948 ještě sociální demokrat, byl dokonce členem pražského ústředního akčního výboru pro vysoké školy a aktivně pomáhal v očistě vysokého školství od „reakčních živlů“. Ani další proděkan, sociální demokrat a člen vedení SČN Jaroslav Vozka, se nestavěl proti novým pořádkům a ze školy neodešel, i když později se pokusil z lidového Československa uniknout.

Únorovým převratem tak byl ukončen pokus vybudovat v Československu nový typ vysoké školy, na které by mohly spolu svobodně koexistovat různé světonázory a politické koncepce. Po únoru byla VŠPS pod vedením Ladislava Štolla a Jiřího Hájka transformována do Vysoké školy politických a hospodářských věd, školy jednoho názoru, která měla vychovávat propagandisty „tak, že propagandista je jakýmsi vševědem, který má ve všem povšechný přehled..., bude cokoliv úspěšně ‚rámcově‘ řídit a ‚polejvat‘ lidi marxismem“.⁶⁰⁴

9.1. Závěr

První poválečná škola nabízející vysokoškolské vzdělání pro novináře byla snem řady žurnalistů již v období první republiky. Revoluční změny po květnu 1945 a nutnost vyjít vstříc velkému množství studentů, kteří neměli v období okupace možnost ukončit vysokoškolské a někdy ani středoškolské vzdělání, vytvářely na vysokoškolský systém poválečného Československa značný tlak. Právě zřízení nové Vysoké školy politické a sociální mělo napomoci tento tlak zmírnit. Svaz českých novinářů byl se založením školy úzce spojen, do značné míry její vznik inicioval. Provázanost obou institucí se promítala i v rámci personálního obsazení profesorského sboru. Řada funkcionářů z vedení svazu na škole vyučovala, někteří zde získali i řádnou profesuru. Nejvýrazněji se zde angažovali sociální demokraté Radim Foustka a Jaroslav Vozka. Patřili k levému křídlu sociální demokracie a ve svazu i ve škole v zásadě bez výhrad podporovali prokomunistický kurz obou institucí.

Škola s poněkud výjimečným statutem byla již od počátku předmětem politických sporů. Ačkoliv v představách jejích zakladatelů měla vytvořit prostor, kde by docházelo ke svobodné diskuzi a společnému soužití lidí různých politických a ideových názorů, faktický vývoj z této

⁶⁰⁴ Závěrečné hodnocení práce na VŠPHV z 12. 6. 1953 podepsané vedoucím katedry filosofie Milanem Machovcem. Citováno dle: Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, str. 59.

Ladislav Štoll a Jiří Hájek působili novinářsky např. v komunistickém týdeníku pro kulturu a politiku Tvorba. Po únoru 1948 transformovali Vysokou školu politickou ve Vysokou školu politických a hospodářských věd, která lépe splňovala požadavky komunistického režimu. Jiří Hájek se pak v roce 1952 stal jejím rektorem.

myšlenky brzy učinil nesplnitelný ideál. Škola se stala předmětem kritiky ze strany nekomunistických politických stran. Ta směřovala vůči jejímu programu i k personálnímu obsazení profesorského sboru. Především komunistická strana se totiž snažila maximálně využít všeobecného levicového naladění dospívající české mládeže a již před únorem 1948 školu obsadila řadou svých exponentů. Z řady přednášek se tak stala spíše agitace pro komunistický program. Není proto divu, že únor 1948 již zastihl školu ve stavu, kdy v zásadě nebylo o co bojovat. Očista školy od „reakčních“ živelů nenarazila ani na výraznější odpor studentů, právě naopak. Studenti vyloučení nekomunistických pedagogů aktivně vyžadovali. Jejich místa pak byla nahrazena komunisty nebo jejich sympatizanty. Dávny sen o vysoké škole vychovávající mladé novináře v prostředí svobodné výměny politických názorů se tak definitivně rozplynul.

10. Úloha novinářské organizace v únorových událostech roku 1948

Krise vlády Národní fronty a následné převzetí moci ve státě komunistickou stranou v čele s Klementem Gottwaldem ovlivnilo vývoj ve všech oblastech společenského života v Československu. Politické napětí únorových dnů roku 1948 se výrazně odrazilo i v rámci Svazu českých novinářů.

Ačkoliv se svaz od počátku profiloval jako organizace nadstranická a apolitická, inklinace jeho vedení k ideologii KSČ od května 1945 stále sílila. Ve dnech únorového komunistického puče již stál svaz zcela za politikou komunistické strany. Komunisté tak získali oproti ostatním stranám Národní fronty nezanedbatelnou výhodu.

Z čeho tato výhoda vyplývala? Po roce 1945 nebyla obnovena cenzura médií, a to ani ve své prvorepublikové podobě (tzv. následná cenzura). Poté, co komunisté v čele s ministrem informací Václavem Kopeckým několikrát ostře zaútočili na způsob psaní některých nekomunistických listů a naznačovali možnost jejich omezení či dokonce zastavení, přišly nekomunistické strany s návrhem na zavedení jistých cenzurních mechanismů, které je v praxi měly lépe chránit vůči komunistickým útokům. Žádná pevná cenzurní pravidla však až do února 1948 nastavena nebyla.⁶⁰⁵

Svaz novinářů tak v systému řízení médií osvobozené republiky představoval jeden z hlavních nástrojů kontroly, usměrňování a ovlivňování novinářské práce. Výsadní postavení novinářské organizace bylo dáno především zákonem 101/1947 Sb. O postavení redaktorů a o svazech novinářů, který v §9 určoval, že pro výkon novinářského povolání je nezbytné členství ve svazu novinářů.⁶⁰⁶

Tento paragraf sehrál významnou úlohu právě v únorových událostech roku 1948, kdy se s jeho pomocí komunistická strana za vydatné podpory akčního výboru svazu novinářů zbavila řady nepohodlných žurnalistů, kteří po vyloučení z novinářské organizace již nemohli vykonávat svou činnost.

10.1. Situace v SČN v předvečer únorového převratu

Otázka, na jakou stranu se svaz v momentu střetu komunistů s ostatními stranami Národní fronty postaví, byla v podstatě vyřešena ještě před 23. únorem 1948. Impulz k tomu dal sjezd

⁶⁰⁵ Viz Bednařík, P. – Cebe, J. Řízení českých médií v letech 1945–1948. Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie 51(2006), č. 1–4, s. 32–36.

⁶⁰⁶ Viz zákon 101/1947 Sb. O postavení redaktorů a o Svazech novinářů. Dostupný z www.lexdata.cz. Princip povinného členství byl poté přenesen i do nového zákona č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů. Členství ve svazu tak zůstalo nutnou prerekvizitou pro výkon novinářského povolání po celé pohnuté období 50. let a svaz novinářů byl jedním z převodových mechanismů, které umožňovaly účinnou kontrolu nad sdělovacími prostředky.

slovanských novinářů, který uspořádal Všeslovanský výbor ve dnech 27.–29. ledna v jugoslávském Záhřebu. Na tomto setkání se sešli zástupci novinářských organizací ze SSSR, Polska, Jugoslávie, Bulharska a Československa, jako hosté byli přítomni zástupci Albánie, Rumunska a Maďarska. Jedním z témat, jež konference řešila, byla též kritika československého tisku a jeho vztahu k ostatním slovanským státům, především pak k Sovětskému svazu.⁶⁰⁷ Kritizován byl především tisk lidovecký a národně socialistický. Československá delegace složená z členů ústředního výboru SČN Jiřího Hronka, Marie Kořátkové a Jana Smetáčka se tuto část československého tisku nikterak hájit nesnažila. Naopak bezprostředně po návratu tlumočila tuto kritiku vedení svazu a požadovala, aby z ní novinářská organizace vyvodila jasné důsledky. Dny akčních výborů však ještě nenastaly a vše tak „muselo“ být řešeno demokratickou cestou dle stanov organizace. Předsednictvo v čele s šéfredaktorem Rudého práva Vojtěchem Dolejšim rozhodlo svolat členskou schůzi, na níž se mělo jednat o „nezodpovědném“ psaní některých listů o Sovětském svazu a ostatních spřátelených slovanských státech. Jmenovány byly zejména lidovecké týdeníky *Obzory* a *Vývoj* pod vedením Ivo Ducháčka a Pavla Tigrida, které v několika článcích upozornily na skutečnost, že hospodářská a sociální situace obyvatel v Sovětském svazu není taková, jak se jí snaží zobrazovat listy komunistické strany. Postoj předsednictva svazu k takovému způsobu psaní byl přitom jasný. Jednatel svazu Karel F. Zieris požadoval, aby Svaz tyto aktivity jasně odsoudil a dokonce navrhl, aby byla na schůzi zvolena delegace, která by v této věci navštívila předsedu vlády Klementa Gottwalda a požádala ho, aby učinil „nezodpovědné“ psaní jisté části československého tisku předmětem jednání v Národní frontě. V rámci svazu pak měl podle Zierisových představ vzniknout kontrolní a poradní výbor, který by pro předsednictvo sbíral důkazní materiály o takovém způsobu psaní a předkládal předsednictvu návrhy na potrestání. Do jeho čela měla být postavena členka ústředního výboru svazu, komunistická šéfredaktorka Světa Sovětů Marie Kořátková. Tyto návrhy byly předsednictvem přijaty a vtěleny do návrhu rezoluce, která měla být na členské schůzi předložena k odhlasování.⁶⁰⁸

Mimořádná členská schůze se konala již 18. února. Návrhy předsednictva zde narazily na ostrou kritiku a strhla se bouřlivá diskuze mezi zástupci předsednictva SČN a částí novinářů z lidoveckého a národně socialistického tisku. Schůze byla zahájena referáty členů delegace, která zastupovala svaz na konferenci slovanských novinářů v Záhřebu. Díkce všech příspěvků byla přitom víceméně shodná. Jiří Hronek z Československého rozhlasu zdůraznil, že na

⁶⁰⁷ Hudec, V. a kol. *Z historie naší novinářské organizace*. Praha, Novinář 1997, s. 86–87.

⁶⁰⁸ Viz NA, ASYN, k. 166, zápis ze schůze předsednictva SČN z 13. 2. 1948.

konferenci bylo konstatováno rozdělení světa na dva tábory: „imperialistický v čele s USA a lidově demokratický v čele s SSSR, jehož jádrem a ohniskem je seskupení všech států slovanských. Okolo nich se pak mají sdružovat ti, kteří si přejí zachování věčného míru a hájit cestu lidově demokratickou, kterou nastoupily státy slovanské“.⁶⁰⁹

Podle Hronka přitom všem muselo být jasné, v jakém táboře se nachází Československo. Nešlo si již hrát na nestranné a v tisku občas kritizovat poměry na východě, protože to podle Hronka podrývalo nebezpečně náš poměr k slovanským spojencům. Psaní novinářů jako byli Pavel Tigrid nebo Ivo Ducháček podle Hronka přímo škodilo státu, protože mělo v zahraničí vzbuzovat dojem, že to je stanovisko lidovců, a že tudíž Národní fronta není v lásce k SSSR jednotná. Hronek dále vyslovil obavu, že bude-li kritika východních spojenců dále tolerována, dostane se Československo do izolace. Stavěl se proto za energický postup vůči těmto „reakčním“ novinářům. Proto vedení svazu s plným vědomím vážnosti situace připravilo rezoluci, aby byl takovým „štvavým útokům“ učiněn konec.

Marie Kořátková vystoupila zejména s kritikou lidoveckého tisku, který podle ní psal neslovanským jazykem, v případě Obzorů a Vývoje pak přímo „drze, hloupě a zvířecky“⁶¹⁰. Její pohled na svobodu tisku v lidově demokratickém státě pak jasně prezentovala připomínka, že na rozdíl od Československa je tisk v ostatních slovanských státech organizovaný a „na prvních stranách novin jsou otiskovány projevy našich státníků“⁶¹¹. Pro příklad si měl přitom československý tisk jít především do Sovětského svazu. Citovala k tomu výrok sovětského delegáta sjezdu v Záhřebu Medveděva: „Kdyby u nás v SSSR někdo napsal něco podobného o Československu, nechali bychom nejdříve zkoumati jeho duševní stav a kdybychom zjistili, že není blázen, zavřeli bychom ho do kriminálu.“⁶¹²

Vystoupení Hronka, Kořátkové a Zierise, jakož i rezoluce, kterou přečetl Vojtěch Dolejší, vyvolaly vlnu nevole zejména mezi novináři z národně socialistického a lidoveckého tisku. Šéfredaktor Vývoje Pavel Tigrid zdůraznil, že je nemyslitelné, aby byl novinářům v demokratické společnosti nasazován náhubek a zkritizoval to, že delegáti svazu na slovanském sjezdu bezvýhradně přijali kritiku československého tisku a nijak se ho nezastali⁶¹³, jakož i to, že „novináři by šli na sebe žalovati k předsedovi vlády“.⁶¹⁴

⁶⁰⁹ NA, ASYN, k. 166, zápis o členské schůzi SČN ve Slovanském domě z 18. 2. 1948.

⁶¹⁰ Tamtéž.

⁶¹¹ Tamtéž.

⁶¹² Tamtéž.

⁶¹³ Na tuto kritiku reagoval K. F. Zieris tím, že delegace se československého tisku zastala, když upozorňovala na to, že „závadné“ psaní se týká jen několika málo listů, ale noviny jako celek jsou ve vztahu ke slovanským státům jednotné. Samotná členská schůze však ukázala pravý opak.

⁶¹⁴ NA, ASYN, k. 166, zápis o členské schůzi SČN ve Slovanském domě z 18. 2. 1948.

Také Vlastimil Louda ze Svobodného slova se pozastavil především nad návrhem předsednictva, aby byly věci novinářů předkládány k řešení v Národní frontě. Připomenul, že byl členem vedení novinářské organizace již od roku 1926 (člen Syndikátu československých novinářů – pozn. autora) a nepamatuje si, „že by si na sebe novináři volali někoho jiného a neuměli si takové věci vyřešit mezi sebou kolegiálním dohovorem“.⁶¹⁵ Odmítl také ustavování vyšetřovacího výboru nebo zveřejňování rezoluce v denním tisku.

Podobně se vůči návrhům rezoluce postavil i šéfredaktor Josef Veverka ze sociálně demokratické Stráže severu, který navíc vyslovil obavu nad tím, že se novinářská organizace rozpadá podle politické příslušnosti jejích členů. Za tento názor se pak stavěla i sekce sociálně demokratických novinářů, jejíž prohlášení přečetl a požádal o možnost publikování prohlášení v denním tisku. Skutečnost, že mezi sociálně demokratické novináře patřil i jeden z hlavních iniciátorů kritizované rezoluce Karel Zieris, však působila poněkud paradoxně a jasně ukazovala, že sociálně demokratičtí novináři jsou vnitřně stejně nejednotní jako jejich strana. Tuto skutečnost podtrhlo i následné vystoupení Míly Grimmichové z Práva lidu, která naopak rezoluci schválila, a stejně tak i postoj jednoho z účastníků delegace v Záhřebu, redaktora Práva lidu Jana Smetáčka.

Redaktor Jiří Roubal z Lidové demokracie se připojil k Veverkovi a Tigridovi a vyslovil názor, že přijetí rezoluce by bylo znevážením všech novinářů, kteří v době okupace položili životy v boji za demokracii a svobodu projevu. Připomenul také, že v tisku se velmi často objevuje i kritika západních spojenců a nikdo ji neřeší. Byl však přerušen křikem některých novinářů, že na západě žádné spojence nemáme. Roubalův kolega z redakce František Stuchlý prohlásil konferenci v Záhřebu za čistě politickou. Slovanské státy podle něj dostávaly o situaci v Československu mylné informace, které pocházely z československých míst: „jsou (informace – pozn. autora) nepřesné, nedostatečné, snad psané perem stranickým... Musíme najít ke Slovanům cestu přes Slovanstvo, ne přes partaj. Dokud se toto bude favorisovat a ostatní budou zrádčováni, nedojdeme nikam“.⁶¹⁶

Předkládanou rezoluci prohlásil Roubal za nedemokratickou a navrhl ji odmítnout.⁶¹⁷

Přímo proti Hronkovi pak vystoupil Jindřich Styblík z Rozletu, který upozornil na Hronkův článek v komunistické Tvorbě, kde dotyčný veřejně napadl tři členy z ústředního výboru

⁶¹⁵ Tamtéž.

⁶¹⁶ Tamtéž.

⁶¹⁷ Jak Roubal, tak Stuchlý byli v únorových dnech potrestáni svazem veřejnou důtkou, a to právě za „spolupráci s P. Tigridem a jejich pokusy obhajovat vystoupení Tigrida na členské schůzi Svazu českých novinářů“. Svobodné noviny, 6. 3. 1948, str. 2, Očista ve Svazu českých novinářů.

svazu, kteří se na schůzi předsednictva v hlasování postavili proti rezoluci, ačkoliv mělo podle stanov svazu jít o svobodné hlasování.

Kritiku rezoluce a připojených návrhů, které podle některých vystoupivších měly omezovat svobodu tisku, se snažil zmírnit jednatel Svazu a autor rezoluce Karel Zieris. Podle něj došlo k nedorozumění: „Byl to svaz, který se vždy stavěl za svobodu tisku. My chceme svobodu tisku, ale i určitou míru odpovědnosti... komise by nikoho nesoudila, materiál by sama přešetřila a postoupila ho disciplinární radě svazu“.⁶¹⁸

Jiří Hronek však neměl o správnosti formulace rezoluce žádné pochybnosti, podle něj psaní části československého tisku byla: „činnost soustavná, podryvná... Je to velezrádná činnost proti republice. Není třeba, abychom o tom velmi dlouho debatovali, není třeba formalismu, je to věc každému pokrokovému novináři jasná a proto navrhuji znovu, aby rezoluce byla přijata.“⁶¹⁹

Tento návrh měl přitom evidentně velkou šanci na úspěch, neboť komunisté z vedení SČN v čele s Vojtěchem Dolejším, Jiřím Hronkem, Marií Koťátkovou či Antonínem Nedvědem měli ve schůzi daleko silnější pozici než opoziční křídlo složené ze zástupců Svobodného slova, Lidové demokracie, Vývoje, Obzorů a dalších nekomunistických listů. Průběh schůze sice jasně ukazoval, že vedení novinářské organizace a její řadoví členové rozhodně nestojí na jednotné ideové frontě, její závěr však zároveň naznačil hlavní slabinu protikomunistických sil, totiž jejich neorganizovanost a nejednotnost, která se tak fatálně projevila v dalších dnech. Také mezi dvěma novinářskými tábory ukázala členská schůze zásadní rozdíl. Zatímco tábor novinářů z listů KSČ a dalších komunisty ovládaných „nestrannických“ médií, jako byla Mladá fronta, Práce, Svobodné Československo, Zemědělské noviny či Československý rozhlas, postupoval zcela jednotně, u novinářů z nekomunistických stran⁶²⁰ se již jasně projevoval fakt, na nějž upozorňuje i Karel Kaplan. KSČ totiž již od května 1945 v těchto stranách postupně budovala levicové frakce a prokomunisticky orientované buňky, které byly aktivizovány právě ve dnech únorové krize a převedly vcelku bez problémů většinu nekomunistického tisku do nových poměrů.⁶²¹

Když totiž bylo po bouřlivé diskusi přistoupeno k hlasování o rezoluci předložené vedením SČN, která odsuzovala psaní části nekomunistického tisku a navrhovala další výše zmíněné

⁶¹⁸ NA, ASYN, k. 166, zápis o členské schůzi SČN ve Slovanském domě z 18. 2. 1948.

⁶¹⁹ Tamtéž.

⁶²⁰ Většina novinářů z nekomunistických listů zastoupených v nejužším vedení svazu podporovala v únoru 1948 probíhající změny v Národní frontě a její ovládnutí KSČ. Zpravidla byli nejen členy akčního výboru SČN, ale i akčních výborů v rámci svých vydavatelstev a redakcí. Týkalo se to Jana Smetáčka z Práva lidu, Rudolfa Koláře ze Svobodného slova i Karla Horalíka z Lidové demokracie.

⁶²¹ Kaplan, K. Pět kapitol o únoru. Brno, Doplněk, 1997, str. 11–16.

kroky, které mu měly v budoucnu zabránit, byli zástupci nekomunistického tábora zcela přehlasováni. Stalo se tak zejména díky „disciplinovanosti“ příslušníků redakcí komunistického tisku, zejména pak Rudého práva. Prezenční listina schůze⁶²² totiž ukazuje, že se do ní v jejím závěru dostavila řada redaktorů Rudého práva (celkem 30), zřejmě právě proto, aby svými hlasy pojistila schválení předsednictvem předkládané rezoluce. Na tuto skutečnost upozornil i redaktor Svobodného zítřku Jiří Bílý, který vznesl dotaz, „jak to, že na začátku schůze byla přítomna pouze polovina těch, kteří jsou tu nyní“⁶²³. Úřadující místopředseda svazu Vojtěch Dolejší z Rudého práva, který od smrti předsedy Otakara Wünsche svaz vedl, dal ale přesto hlasovat a rezoluce byla schválena poměrem 94 ku 51 hlasům. Pavel Tigrid sice ještě žádal, aby bylo podle prezenční listiny zjištěno, kolik členů bylo přítomno a zda není hlasování zmatečné; rezoluce, jakož i návrhy k ní připojené, však byla přijata.⁶²⁴

Svaz se tak již před začátkem únorové vládní krize jasně postavil na stranu prokomunistických sil, ačkoliv ideový rozpor mezi přívrženci KSČ a zastánci „reakce“ byl na schůzi zcela patrný a bylo zřejmé, že vedení svazu se bude muset s poměrně silnou skupinou „odbojných“ členů dříve či později vypořádat. Vhodný okamžik přitom přišel velmi brzy.

10.2. Svaz novinářů ve dnech únorové krize roku 1948

Jak jsme již prokázali výše, o postoji svazu v dramatických únorových dnech bylo rozhodnuto už dříve, a to nejen na zmíněné členské schůzi z 18. 2. 1948. V podstatě již od května 1945 směřoval svaz pod vedením úzkého okruhu novinářů spojených buď s komunistickou stranou, prokomunisticky orientovanými odbory, či s komunisty ovládaným ministerstvem informací stále více „vlevo“. U sociálně demokratických novinářů se jednalo o přívržence fierlingerovského křídla ve straně (Karel Zieris, Radim Foustka, Jan Smetáček). Národní socialisty zastupoval až do své smrti odborový pracovník a šéfredaktor tisku Ústředí revolučních odborů (ÚRO) Otakar Wunsch a redaktor Svobodného slova Rudolf Kolář. Wunsch ve straně představoval opozici vůči jejímu předsedovi Zenklovi a podobně i Kolář v rámci Svobodného slova vystupoval proti zenklovskému vedení reprezentovanému šéfredaktorem Ivanem Herbenem a v redakci setrval především díky tomu, že byl pravidelně volen do nejvyšších orgánů svazu novinářů. Lidovce zastupoval v nejužším vedení redaktor Jan Holeček, který však pro svůj pokročilý věk a podlomené zdraví do rozhodování

⁶²² Viz NA, ASYN, k. 166, Prezenční listina členské schůze SČN ve Slovanském domě z 18. 2. 1948.

⁶²³ NA, ASYN, k. 166, zápis o členské schůzi SČN ve Slovanském domě z 18. 2. 1948.

⁶²⁴ Viz NA, ASYN, k. 166, zápis o členské schůzi SČN ve Slovanském domě z 18. 2. 1948.

výboru nikterak významně nezasahoval. Po jeho smrti v lednu 1948 ho nahradil exponent budoucího poúnorového předsedy lidové strany Aloise Petra Karel Horalík. Další osoby, které zasedaly v ústředním výboru svazu, byly členy KSČ a o jejich linii ve svazu tak nemohlo být pochyb (Vojtěch Dolejší, Marie Koťátková, Jiří Hronek, Zdena Ančík). Fungování novinářské organizace se navíc již od května 1945 neslo ve znamení silné závaznosti ministru informací Václavu Kopeckému, který svaz již od počátku finančně podporoval z prostředků svého úřadu. Jako rezortní ministr se často zúčastňoval nejrůznějších svazových akcí a jen málokdy účast odmítl, zatímco většina nekomunistických ministrů novinářskou organizaci v rámci svých rozpočtů většinou přehlížela a pozvání v naprosté většině odmítala s poukazem na svou zaneprázdněnost. Kopecký navíc novinářskou organizaci již od května 1945 podporoval nejen materiálně, ale i ideově. Členům vedení SČN dával prostor, aby se podíleli na tvorbě zákonů a nařízení, které ovlivňovaly novinářské povolání, nebo jim alespoň nabízel možnost, aby se k těmto normám vyjadřovali. To, spolu s důsledky, které v sobě neslo personální propojení ministerstva informací s vedením svazu, pak mohlo v novinářích vzbuzovat přesvědčení, že jsou sami strůjci svého osudu a že jejich názory a nároky souzní s představami jejich rezortního ministra. Nekomunističtí ministři a de facto také jejich strany však o činnost organizace neprojevovali nejmenší zájem. Toto přehlížení a nezájem vybudovat si s vedením svazu vřelejší vztah lze dle mého názoru považovat v rámci vztahu k médiím za jednu z velkých chyb nekomunistických stran, které již od počátku považovaly svaz za organizaci, která je ovládána ministrem informací a ÚRO a jakékoliv „přátelské“ aktivity „svých“ ministerstev vůči svazu a snahy více se v rámci organizace angažovat považovali za zbytečné. Sami přitom v rámci parlamentu, byť se řada z nich stavěla v dílčích otázkách na odpor, přisoudili svazu v poválečném období nezanedbatelné pravomoci veřejnoprávní korporace, které organizaci dávaly moc významně ovlivňovat fungování československých médií. Za všechny lze uvést ustanovení v úvodu zmíněného zákona 147/1947 Sb., díky nimž svaz v podstatě rozhodoval o tom, kdo může, či nemůže v médiích jako novinář pracovat. Ale byly to i další pravomoci týkající se platových otázek novinářů, sociálního pojištění, stavovských soudů, nejrůznějších sociálních výhod a dalších věcí, které ovlivňovaly každodenní existenci všech českých novinářů, dávaly svazu možnosti, jak ovlivňovat nejen novináře, ale i způsob, jakým budou do svých novin psát. Toto přehlížení novinářské organizace v boji o ovládnutí médií podle mého názoru výrazně přispělo k neutralizaci protikomunistické opozice v médiích ve dnech únorové krize a k jejich hladkému přechodu do nového, totalitního režimu.

10.3. Ustavení a činnost Akčního výboru SČN

K ustavení akčního výboru svazu novinářů došlo bezprostředně po zveřejnění výzvy Akčního výboru Národní fronty 25. 2. 1948.⁶²⁵ Na mimořádné schůzi předsednictva se ve dvě hodiny odpoledne v sekretariátu svazu na tehdejší Stalínově (dnešní Vinohradské) třídě číslo 5 sešli: Vojtěch Dolejší z Rudého práva, Zdena Ančík z ministerstva informací, Václav Sábl ze Svobodného Československa, Marie Koťátková ze Světa Sovětů, Rudolf Kolář ze Svobodného slova a Karel Horalík z Lidové demokracie. Schůzi řídil Vojtěch Dolejší. Ten konstatoval, že: „především je potřeba učiniti některá opatření, odsouditi některé zjevy v tisku, učiniti opatření pokud se týká redaktorů, kteří psali štvavé články a kteří se nejvíce exponovali ve prospěch reakce u nás. Dále bude nutno ustaviti Akční výbor, který by vedl očištnou akci v českém tisku.“⁶²⁶

Jádrem akčního výboru mělo být předsednictvo svazu, především jeho přítomní členové. Předsedou byl jmenován Vojtěch Dolejší, prvním místopředsedou Jan Smetáček, druhým místopředsedou Karel Horalík a jednatelem Rudolf Kolář. Ke spolupráci měly být vyzvány ještě Zemědělské noviny, Práce, Mladá fronta, Obrana lidu, Národní osvobození, Svobodné noviny, ČTK a dále též Sdružení vězněných novinářů (součást SČN – pozn. autora). V rámci všech těchto institucí se taktéž tvořily akční výbory, které měly s AV SČN spolupracovat při „očištné“ akci v českých médiích. Československý rozhlas byl z pravomoci svazu v únorových dnech vyňat, o jeho „očistu“ se již od 20. února 1948 staral vlastní akční výbor řízený přímo sekretariátem KSČ.⁶²⁷

Jména novinářů, které akční výbor svazu vyloučil, měla být prostřednictvím ČTK uveřejněna v tisku, ve svých relacích je v únorových dnech oznamoval také rozhlas. Pobočky svazu měly být vyzvány, aby ustavily vlastní akční výbory, které budou o své činnosti podávat zprávy AV SČN.⁶²⁸

Důležitým bodem první schůze AV SČN byla formulace prohlášení, které bylo následně zveřejněno v denních listech a vysíláno rozhlasem. Akční výbor v něm odsoudil: „neodpovědné jednání a činy osob, které svým protilidovým postojem pokusily se rozložit jednotu národa a jeho pracujících příslušníků a zmařit tak... vývoj k socialismu. Akční výbor Svazu českých novinářů je si vědom toho, že kritickou vnitropolitickou situaci systematicky

⁶²⁵ Knapík, J. Akční výbory a kultura na prahu nové doby. Soudobé dějiny, roč. 9, č. 3–4, str. 472.

⁶²⁶ NA, ASYN, k. 178, zápis o mimořádné schůzi předsednictva SČN z 25. 2. 1948.

⁶²⁷ Ješutová, E. a kol. Od mikrofonu k posluchačům. Praha, Český rozhlas 2003, str. 197–200.

⁶²⁸ Viz tamtéž. V rámci regionů fungovaly novinářské akční výbory v Brně, Hradci Králové, Jihlavě, Kladně, Liberci, Olomouci, Ostravě, Plzni, Ústí nad Labem, Táboře a ve Zlíně. V Kladně a Jihlavě přítomni do té doby nebyla ani řádně ustavená odbočka SČN. Odbočky dávaly kromě návrhů na vyloučení též návrhy na zastavení některých novin a časopisů, které následně realizovaly okresní akční výbory Národní fronty. Viz Hudec, Vladimír a kol. Z historie naší novinářské organizace. Praha, Novinář 1987, str. 87–88.

připravovalo psaní některých novinářů v redakcích „Obzorů“ – „Vývoje“ – „Dneška“ – „Svobodného zítřku“ – „Svobodného slova“ – „Národní obrody“ – „Slova národa“ – „Volného slova“ – „Svobodného směru“ – „Hlasu lidu“ – „Osvobozeného našince“ a některých dalších časopisů. Tito novináři naprosto opustili zásady pravdivého referování, zkreslovali zahraniční a vnitropolitické zprávy, popuzovali lid proti našemu největšímu spojenci SSSR a zlehčovali a uráželi národy a vlády všech našich slovanských spojeneckých zemí... Akční výbor Svazu českých novinářů se rozhodl tento nežádoucí a nanejvýš škodlivý stav v našem tisku rázným způsobem zakončit tím, že vyloučil s okamžitou platností z řad Svazu českých novinářů jako první tyto škůdce národního a státního celku...“⁶²⁹

Následoval výčet jmen vyloučených novinářů, který zahrnoval celkem 17 osob. Nechyběly mezi nimi osobnosti jako Pavel Tigríd, Ferdinand Peroutka, Ivan Herben či Edvard Valenta. Nejvíce byla touto první vlnou postižena redakce národně socialistického Svobodného slova, které bylo v předchozích letech největším konkurentem a nepřítelem komunistického tisku. Z jeho redakce bylo vyloučeno 8 novinářů včetně šéfredaktora a jeho zástupce.

Prohlášení akčního výboru mělo zároveň přesvědčit čtenáře, že tato skupinka novinářů byla v rámci svazu osamocena: „neboť není a nemůže být sporu o tom, že velká většina českých novinářů se postavila v jednotě s pracujícím lidem měst a venkova za novou Národní frontu zbavenou zrádců a reakcionářů, za novou vládu Klementa Gottwalda.“⁶³⁰

Závěr prohlášení pak patřil obligátní zdravici, v níž novináři pozdravili „své kolegy v nové vládě Klementa Gottwalda“ a jmenovitě ujistili ministra informací Václava Kopeckého, „že více nedovolí, aby kterýkoliv z ministrů nové vlády byl v tisku tak napadán, jako byl on, jemuž organizace vděčí za tak mnohé, co pro ni a veškerý tisk vykonal.“⁶³¹

Kopeckého investice do svazu se tedy vyplatily. Svaz jakožto zástupce českých novinářů byl slovy svého vedení z vlastní iniciativy připraven ochotně se vzdát novinářské svobody a úlohy „hlídacího psa demokracie“ a vyměnit je za bezvýhradné služebnictví státu a jeho vedení.

Ve zbývajících únorových dnech, po celý březen a dále i část dubna AV SČN vylučoval novináře, u nichž nebyla, vzhledem k jejich činnosti v minulých letech, záruka loajality k budoucímu režimu. Činil tak buď na základě vlastních návrhů, nebo dle návrhů redakčních

⁶²⁹ NA, ASYN, k. 178, Prohlášení akčního výboru SČN z 25. 2. 1948.

⁶³⁰ Tamtéž.

⁶³¹ Tamtéž.

výborů svých poboček, případně na základě návrhů akčních výboru jednotlivých vydavatelstev či redakcí.⁶³²

Obzvláště některé pobočky vykazovaly v rámci procesu „očisty od reakčních živlů“ značnou horlivost a s ústředím příliš nekomunikovaly, ačkoliv je o to AV SČN několikrát žádal.⁶³³ Kupříkladu v Kladně se akční výbor ustavil již 26. 2. 1948. Jeho členy tvořili především novináři z redakcí komunistické Svobody, Rudého práva a Průboje, jako spolehliví se jevíli též zástupci Práce, Mladé fronty a také Práva lidu, které si však přece jen vysloužilo jistou kritiku.⁶³⁴ Kladenský novinářský akční výbor bezprostředně po svém ustavení vydal vlastní rezoluci, v níž konstatoval: „pokusy o podlomení důvěry v lidově demokratický režim v ČSR a klidný, demokratický vývoj naší republiky k socialismu, se dály na stránkách kladenské mutace „Lidové demokracie“, a „Svobodného slova“, v týdeníku „Svobodný hlas“, a částečně i v „Právu lidu“ a týdeníku „Nové proudy“, pokud bylo psaní v posledních dvou jmenovaných časopisech ovlivňováno reakčními prvky v sociální demokracii na Kladensku“.⁶³⁵

Bylo tedy zjevné, s jakým tiskem se musí zúčtovat. Stejně jako v dalších regionech se jednalo zejména o listy národních socialistů a lidovců, v menší míře pak i o některé „odbojné“ tituly sociální demokracie.

27. 2. 1948 se akční výbor kladenských novinářů sešel v místní redakci odborářského deníku Práce a pod předsednictvím redaktora kladenské Svobody Roberta Vlacha navrhl vyloučení čtyř redaktorů místní mutace národně socialistického deníku Svobodné slovo a týdeníku Svobodný hlas.⁶³⁶

Návrhy poboček ústředí zpravidla jen potvrzovalo, v několika případech však došlo přece jen ke zmírnění rozhodnutí.⁶³⁷

Své řady čistily také jednotlivé sekce svazu novinářů. Tou největší bylo Sdružení vězněných novinářů (SVN). SVN vykazovalo již od svého založení tendenci k stále větší nezávislosti na

⁶³² Vydavatelství Naše vojsko například 27. 2. oznámilo akčnímu výboru, „že redaktor Obrany lidu, p. Zdeněk Václavík, se při obecné stávce dne 24. 2. t. r. nedostavil na celozávodní schůzi a hrubou formou odmítl účast.“ NA, ASYN, k. 178, dopis vydavatelství Naše vojsko AV SČN z 27. 2. 1948. Václavík byl následně ze svazu vyloučen.

⁶³³ Na schůzi AV SČN 19. 3. 1948 například Rudolf Kolář konstatoval, „že odbočky SČN skutečně v některých případech při vylučování členů ze svazu přestřelily. Vyzvali jsme odbočky, aby nám postoupily veškerý materiál, týkající se očisty“. Tamtéž, zápis o schůzi AV SČN z 19. 3. 1948.

⁶³⁴ NA, ASYN, k. 178, složení AV kladenských novinářů ustaveného 26. 2. v kladenské redakci Práce.

⁶³⁵ Tamtéž, rezoluce AV novinářů v Kladně z 26. 2. 1948.

⁶³⁶ Tamtéž, usnesení AV novinářů v Kladně z I. řádné schůze 27. 2. 1948.

⁶³⁷ Stalo se tak ovšem jen v několika případech z poboček, kde byl AV SČN revidován trest vyloučení na „pouhou“ důtku. V těchto případech bylo zpravidla konstатовáno, že se nejednalo ani tak o čištění novinářských řad od reakčních živlů, jako spíše o osobní pomstu. U některých vlastních rozhodnutí o vyloučení pak AV SČN změnil svůj postoj poté, co se za dotyčného postavil akční výbor jiné instituce, případně samotná redakce. Stalo se tak například u redaktora Lidové demokracie Bedřicha Partaje, za nějž se postavila „obrozená“ redakce Lidové demokracie v čele s členem AV SČN, šéfredaktorem Karlem Horálíkem. Viz NA, ASYN, k. 178, Prosba redakce Lidové demokracie k AV SČN ve věci vyloučení Bedřicha Partaje z 5. 3. 1948.

vedení svazu a kvůli některým samostatným akcím, které podniklo bez spolupráce s ústředním výborem SČN, se dostalo s vedením novinářské organizace do sporů. Průkopníkem této samostatné linie byl zejména první předseda SVN, redaktor ČTK Marián Sedmík, který se snažil pro své členy vyzískat co nejvíce výhod, přičemž často obcházel i oficiální struktury svazu, které ve vedení SVN zastupoval člen předsednictva SČN Josef Linek z tisku ÚRO. Ten také po valné hromadě SVN v dubnu 1947 Sedmíka ve funkci předsedy nahradil. Nebylo proto překvapením, že Akční výbor SVN hned na své první schůzi 5. 3. 1948 svého bývalého předsedu vyloučil. SVN nicméně projevilo jistou míru „solidarity“, když v rámci návrhu na vyloučení a zákaz novinářské činnosti AV SČN upozornilo, že v případě Sedmíka jde „...o 45 % invalidu z věznění, který je od podzimu vážně nemocen, má nezaopatřené děti a v těžkých hospodářských svízelných s domem, zničeným při náletu – má velké závazky – prosíme, aby toto opatření bylo provedeno vnitřně bez veřejného vyhlásování.“⁶³⁸

Situace vyloučených novinářů nebyla jednoduchá. Na základě platných zákonů pozbývali možnost vykonávat své zaměstnání, vyloučení ze svazu navíc u některých způsobilo lavinový efekt, kdy je začaly vylučovat i ostatní instituce, v nichž byli členy. Sám svaz vždy upozorňoval na své rozhodnutí příslušné redakce a v některých případech i další instituce, které měly s vyloučenými nějaké pracovněprávní vztahy.

Vyloučení též neměli nárok na účast v novinářském pojištění⁶³⁹ a samozřejmě také ztráceli nárok na výhody, které se vázaly k členství ve svazu. Jednalo se především o zlevněné vlakové jízdenky a slevu na městskou hromadnou dopravu. Vydavatelství, po únoru již většinou ovládaná novým vedením, se také těchto redaktorů co nejrychleji zbavovala, pokud možno jen s minimální náhradou, nejlépe pak bez náhrady, protože „zbavení míst lidí, kteří se provinili rozvratnou činností a rušili svým štváním budovatelské dílo Národní fronty“ se podle stanoviska Akčního výboru Národní fronty mělo považovat „za zákrok podle § 34 zákona o soukromých zaměstnancích č. 154/34 Sb. Citovaný paragraf mluví o ztrátě důvěry těchto zaměstnanců a dává souhlas k okamžité výpovědi bez jakéhokoliv dalšího odškodnění.“⁶⁴⁰

Vyloučení samozřejmě nesli zprávy o tom, že byli vyobcováni z řad novinářů pro chování, které se, dle názoru AV SČN, neslučovalo s novinářskou ctí, velmi těžce. Řada z nich prošla

⁶³⁸ Tamtéž, zpráva AV SVN AV SČN z 5. 3. 1948 Sedmík byl rovněž vyloučen akčním výborem ze svého pracoviště v ČTK, protože „se uchýlil k činům neslučitelným se ctí novináře“. Stejskal, J. Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848–1948. Praha, Triton 2008, str. 333.

⁶³⁹ Tamtéž, oznámení AV SČN Všeobecnému penzijnímu ústavu z 27. 2. 1948.

⁶⁴⁰ Tamtéž, odpověď AV SČN na dotaz AV firmy Ligra, grafickým tiskovým závodům v Olomouci. Ze 4. 3. 1948.

nacistickými koncentračními tábory, byla perzekvována za činnost v odboji a nyní je jejich vlastní stav prohlásil za zrádce, přičemž toto zrádcování spočívalo v naprosté většině případů jen v tom, že v „ještě demokratickém“ systému třetí republiky hájili stanoviska svých politických stran. Naopak ti, kteří již v únoru v předtuše věcí příštích odešli do zahraničí⁶⁴¹, svého vyloučení neželeli. Zpravidla sami odmítali být členy „...organisace, která se stala nástrojem jakéhosi „akčního výboru“ a která vyloučila nejprominentnější soudobé české novináře jen proto, že psali ve svých listech pravdu a hájili svobodu tisku, demokracii a lidská práva.“⁶⁴²

Těžší byla situace těch, kteří zůstali v Československu a museli čelit všem důsledkům, které jim vyloučení ze svazu přinášelo. I v tomto případě však byly reakce postižených různé. Bývalý redaktor Svobodného slova Milan Kubík například na žádost svazu, aby vrátil členskou legitimaci, odpověděl následovně: „Bohužel – nemohu této žádosti vyhovět, protože již novinářskou legitimaci nemám. Dne 26. února večer, když jsem slyšel ve zprávách rozhlasu o mém vyloučení, trochu rozzloben a trochu znechucen jsem svou členskou legitimaci roztrhal a spálil.“⁶⁴³

Akční výbor však i přes tuto odpověď Kubíka a další vyloučené nahlásil veliteli odboru politického zpravodajství, majoru StB Bedřichu Pokornému⁶⁴⁴, který po roce 1945 patřil mezi nejmocnější muže ve strukturách ministerstva vnitra. Důvod nahlášení byl více méně banální. Svaz žádal, aby Pokorný nechal prostřednictvím orgánů SNB zabavit vyloučeným členům legitimace svazu a zlevněné jízdenky na vlaky a městskou hromadnou dopravu. Nelze však pochybovat o tom, že všichni na seznamu se okamžitě dostali do hledáčku orgánů ministerstva vnitra. Tento fakt jistě podpořila i připojená douška, v níž svaz prosil, „aby nám bylo sděleno, kdo z osob v přiloženém seznamu uvedených je nezvěstný, anebo o něm je známo, že uprchl za hranice“.⁶⁴⁵

Nové vedení svazu také neváhalo ještě v dubnu 1948 Pokorného upozornit na šéfredaktora národně socialistického Svobodného zítřku Lud'ka Stránského, protože „jmenovaný vlastnil automobil a podle našich informací není od Velikonoc k nalezení ve svém bytě“.⁶⁴⁶

⁶⁴¹ Dle dostupných dokumentů bezprostředně v období únorové krize odešlo do zahraničí asi 15 novinářů.

⁶⁴² Tamtéž, dopis bývalého redaktora Filmového zpravodajství A. Altschula, který zaslal z Londýna Svazu českých novinářů dne 2. 3. 1948.

⁶⁴³ Tamtéž, dopis Milana Kubíka Svazu českých novinářů z 14. 3. 1948.

⁶⁴⁴ Srov. Dvořáková 2004.

⁶⁴⁵ NA, ASYN, k. 178, dopis bezpečnostnímu referentovi při ředitelství Národní bezpečnosti v Praze B. Pokornému.

⁶⁴⁶ Tamtéž, oznámení SČN k rukám bezpečnostního referenta Pokorného ze 17. 4. 1948. Stránský byl v té době již v zahraničí.

Jednání akčního výboru SČN vůči vylučovaným novinářům tak již neslo veškeré prvky totalitního systému, který měl organizaci a celou společnost ovládnout na další desetiletí. Vyloučení bylo postiženým oznamováno jen několikařádkovým sdělením, bez udání jakéhokoliv důvodu. Většina se navíc o svém vyobcování z řad novinářů dozvěděla již předem z periodického tisku nebo z rozhlasového vysílání, což ještě zvyšovalo negativní dopady vyloučení, a to především v místě bydliště, kde se dotyčný okamžitě stával státně nespolehlivým.⁶⁴⁷ Není divu, že řada novinářů chtěla po svazu alespoň vysvětlení důvodů, pro které byli trestáni. Svaz však na tyto dotazy prakticky nereagoval a důvody se tak novináři nedozvěděli buď vůbec, nebo jen zprostředkovaně ze zpráv v rozhlase či periodickém tisku.⁶⁴⁸ Řada vyloučených novinářů se s rozhodnutím AV SČN nehodlala jednoduše smířit a žádala o revokaci svého případu. Svaz se však těmito případy zpravidla vůbec nezabýval, protože již 19. 3. 1948 na schůzi AV SČN na návrh Vojtěcha Dolejšího rozhodl, že tyto případy bude předávat k rozhodnutí nadřízené instanci, a to nově zřízené tiskové komisi při Ústředním akčním výboru Národní fronty. Tato komise, do jejíhož čela byl postaven vedoucí Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ, šéfredaktor Tvorby Gustav Bareš, měla v oblasti tisku velké pravomoci,⁶⁴⁹ což AV SČN nesl dosti nelibě a velmi se snažil, „aby v tiskové komisi bylo zastoupeno celé předsednictvo svazu... Tato komise bude mít právo projednávat i odvolání proti rozhodnutí Akčního výboru Svazu českých novinářů“.⁶⁵⁰

Zachované dokumenty, v nichž někteří vyloučení novináři žádají svaz o revizi rozhodnutí, ukazují, jak důležitou roli při ovládnutí médií po únoru 1948 hrál obyčejný strach o zajištění základní existence pro sebe a své nejbližší. Řada vyloučených byla ochotna okamžitě přistoupit na hru nového režimu a bez rozmyšlení svrhávala odpovědnost za své „štvavé“ články z let předchozích na jiné kolegy nebo argumentovala tlakem ze strany vedení svých redakcí a vydavatelství, jemuž nemohli odporovat. K budování lidově demokratické společnosti však měli vždy kladný postoj a s politikou „svých“ stran zpravidla nesouhlasili, nebo se o ni alespoň nezajímali. Ani popel, který si tito novináři byli ochotni nasypat na

⁶⁴⁷Akční výbor SČN u většiny případů svá rozhodnutí zveřejňoval prostřednictvím ČTK. Jména vyloučených společně s jejich proviněním tak byla zveřejňována jak prostřednictvím tisku, tak v rozhlasovém vysílání. V některých případech sice AV SČN volil mírnější formu trestu, tzn. vyloučení neveřejné, média však toto rozhodnutí zpravidla nerespektovala a o vyloučení dotyčných informovala. Viz např. NA, ASYN, k. 178, dopis Josefa Štěpánka AV SČN z 11. 4. 1948.

⁶⁴⁸ 7. března 1948 tak například denní tisk přinesl zprávu ČTK, v níž bylo oznámeno udělení důtky brněnskému spisovateli a novináři Bedřichu Golombkovi za to, že ve Svobodných novinách „potlačoval články svých pokrokových kolegů a sám ve svých některých člancích se počouchele stavěl proti lidově demokratickému režimu“. Svobodné noviny, 7. 3. 1948, s. 2, Očista ve Svazu českých novinářů.

⁶⁴⁹ Viz Knapík, J. Akční výbory a kultura na prahu nové doby. Soudobé dějiny, roč. 9 (2002), č. 3–4, str. 455–475.

⁶⁵⁰ NA, ASYN, k. 178, zápis o schůzi AV SČN z 19. 3. 1948.

hlavu, však ve většině případů jejich vyloučení nezvrátil. Redaktor Antonín Horský ze Svobodných novin, které před únorem patřily mezi největší kritiky činnosti KSČ v rámci národních výborů, odborů či v bezpečnostních složkách, například prosil kolegy ze svazu „aby uvážili moje stáří a také to, že jsem ženat a otec osmiměsíčního chlapce a že jsem plně kvalifikovaný novinář. Uzavírám, že jsem se nikdy nedopustil jediného útoku proti pracujícím, jsa sám pracující, proti SSSR, proti KSČ, proti socialismu vůbec“.⁶⁵¹ Jeho žádosti však vyhověno nebylo.

10.4. Bilance očisty svazu novinářů po únoru 1948

Novinářská organizace prodělala během února, března a dubna 1948 v krátké době již druhou „očistu“ od osob, které nebyly podle aktuálně zastávané ideologické linie členství hodni. Po osvobození v květnu 1945 se takto vypořádala s novináři, kteří, ať už skutečně, či domněle, kolaborovali s německými okupanty, nebo jejich působení v médiích nově budované lidově demokratické republiky nebylo vhodné vzhledem k jejich prvorepublikové činnosti v pravicových politických stranách, fašizujících hnutích atd. Celkem bylo takto odstaveno z novinářského života bezmála 90 novinářů. Desítky dalších byly potrestány zákazem činnosti na dobu určitou a mohly se ke svému zaměstnání vrátit až po řadě měsíců.⁶⁵²

Další vlna očisty svazu započala v únoru 1948 pod taktovkou Akčního výboru SČN. Jeho personální složení přitom až na několik výjimek odkazovalo na kontinuitu s očistou předchozí, neboť nejužší vedení svazu představované jedenáctičlenným předsednictvem ve své většině již od května 1945 sledovalo linii, která se víceméně shodovala s linií ministerstva informací a ÚRO, k nimž mělo vedení SČN silné vazby. Byla to tedy linie „pokroková“, a v únoru 1948 tudíž nebylo nutné činit v rámci vedení svazu nějaké zásadní změny, stačilo pouze odstranit tenký „demokratický nátěr“, který však už v předchozích měsících postupně opadával. Reakce nejužšího vedení novinářské organizace na politický vývoj v únorových dnech roku 1948 tak byla velmi rychlá a tvrdá a bez zaváhání následovala instrukce Ústředního Akčního výboru Národní fronty. AV SČN se oficiálně ustavil 25. 2. a tentýž den již vyloučil 17 „nejzrádnějších“ novinářů, většinou ústředních postav těch listů, které se v předchozích letech nejčastěji stavěly do opozice vůči KSČ. Měly tak být co možná nejrychleji paralyzovány noviny, skrze něž mohla „reakce“ hovořit k veřejnosti. Nejvíce bylo v této první vlně postiženo národně socialistické Svobodné slovo, které do té doby

⁶⁵¹ Tamtéž, žádost o revokační řízení ve věci vyloučení Antonína Horského ze SČN ze 7. 4. 1948.

⁶⁵² Viz Bednařík, P. – Cebe, J. Řízení českých médií v letech 1945–1948. Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie 51(2006), č. 1–4, s. 32–36.

představovalo na tiskovém trhu hlavní konkurenci komunistického Rudého práva. Z jeho redakce bylo na seznamu 8 novinářů, včetně šéfredaktora Ivana Herbena či Otomara Zdeňka, kteří byli do té doby také členy dvacetičlenného ústředního výboru SČN. Vyloučen byl i starý národně socialistický politik a novinář, poslanec Ústavodárného národního shromáždění František Klátíl, který patřil k velkým kritikům KSČ již od jejího založení ve dvacátých letech 20. století.⁶⁵³ Vyobcování však byli i další prominentní nekomunističtí novináři – Pavel Tigrid a Jiří Kovtun z Vývoje, Zdeněk Lederer z Obzorů, Ferdinand Peroutka a Edvard Valenta z Dnešku a Svobodných novin.⁶⁵⁴

V následujících dnech a měsících pak z vlastní iniciativy, na návrh akčních výborů jednotlivých poboček i akčních výborů samotných vydavatelství a redakcí, veřejně vyloučil Akční výbor SČN z novinářské činnosti 83 žurnalistů, dalších 26 osob bylo vyloučeno neveřejně (ve skutečnosti se však v tisku a rozhlasovém vysílání jejich jména stejně objevovala). Šest novinářů bylo potrestáno veřejnou důtkou, 18 pak neveřejnou písemnou důtkou. Jednomu novináři – důchodci byl vysloven doživotní zákaz psaní bez vyloučení ze SČN.⁶⁵⁵

10.5. Závěr

Činnost akčního výboru SČN znemožnila bezprostředně po únoru 1948 výkon novinářského povolání více než stovce osob. Zpravidla se přitom jednalo o zkušené novináře, kteří v rámci svých redakcí zastávali vedoucí místa a patřili ke komentátorům politického dění. Mnoho jmen ze seznamů vyloučených představovalo v období tzv. třetí republiky symboly odporu proti uzurpování moci komunistickou stranou. Jejich vyloučením se tak v rámci českých médií zcela změnil poměr sil. Skutečnost, že novinářský stav přišel tak náhle o tu nejzkušenější desetinu svých členů, kteří již nemohli v médiích pracovat, však měla nejen výrazné důsledky politické, ale i profesní. Česká (a podobně i slovenská) žurnalistika přišla během necelých tří let díky dvěma vlnám „očisty“ o více než 200 žurnalistů. Zpravidla se přitom jednalo o zkušené mediální pracovníky, které se již nikdy nepodařilo v českých médiích zcela nahradit. Komunistický režim se sice po únoru 1948 snažil podporovat výchovu nových, ideově spolehlivých novinářských kádrů, ty však nemohly předchozí ztráty nikdy ekvivalentně zastoupit, což jen podpořilo marasmus, v němž se česká média nacházela po celá padesátá léta a značnou část let šedesátých.

⁶⁵³ Sedláček, J. – Vávra, J. Pro zemi milovanou. Praha: Svět sovětů. 1960, s. 134–136.

⁶⁵⁴ NA, ASYN, k. 178, prohlášení AV SČN z 25. 2. 1948.

⁶⁵⁵ Viz Věstník Ústředního Svazu československých novinářů, č. 2–3, roč. II, 1948, s. 9, Vyloučení novináři ze SČN (podobně viz Příloha 15).

Je pravdou, že z této mladé komunistické líhně vyrostli i někteří dobří novináři, jejichž práce v médiích tzv. pražského jara dala české společnosti najevo, že média nemusí být jen veskrze nudnou hláskou troubou vládnoucího režimu, tito lidé však byli smeteni třetí vlnou očisty novinářského stavu po roce 1969 a do práce v médiích se, až na výjimky, nevrátili až do listopadu 1989. Po sametové revoluci se pak někteří pokusili o návrat, kombinace věku a nových politicko-ekonomických podmínek však dala těmto lidem jen omezené šance na větší prosazení.

Závěrem lze tedy říci, že čistky prováděné novinářskou organizací v únoru 1948 ovlivnily podobu českých médií a zprostředkovaně i české společnosti na dlouhá desetiletí a zřejmě nebudeme daleko od pravdy, když budeme tvrdit, že s těmito následky se česká společnost do jisté míry vyrovnává dodnes.

11. Závěr

Průběh ustavování Svazu českých novinářů v poválečném Československu je na první pohled zdánlivě partikulárním procesem týkajícím se jedné profesní skupiny, ale pro pochopení a vykreslení dobové situace jde o významné téma. V celkovém pojetí organizace a v jejím vzniku a vývoji se odráží totiž nejen dobová představa o roli médií ve společnosti, ale i celkové společenské a politické klima, nálady, předválečné i protektorátní zkušenosti a v neposlední řadě též kontury probíhajícího boje o politickou moc.

Za pozornost stojí již samotný fakt, že se ustavovala jednotná novinářská organizace na národním principu. Hledání jednoty – často iluzorní – je jedním z významných faktorů určujících v obnovujícím se Československu po skončení války dynamiku vývoje v různých oblastech společenského a politického života. Zkušenost existenčního ohrožení prožívaná (a posilovaná „teorií i praxí“ nacistické rasové doktríny) během protektorátu posilovala emocionální sepětí s „celkem“, což se promítalo nejen do deklaratorních projevů vlasteneckých citů, národní hrdosti a národní jednoty i po skončení války, ale také posilovalo důvěru v stát jako suverénního garanta národní existence. K tomu se v jakémsi synergickém efektu jako významný faktor přidávala snaha o „vyrovnání s minulostí“, tedy s protektorátním obdobím a jevy, které přineslo – od fyzického utrpení po vynucenou i dobrovolnou kolaboraci. V takto zformovaném kontextu veřejnost s pochopením přijímala i kroky týkající se médií a mediální produkce od znárodnění filmového průmyslu přes zavírání či přejmenovávání periodik, která v období 1939–45 legálně vycházela, až po postih jednotlivých mediálních profesionálů (především novinářů) za jejich chování. A v tomto kontextu také vznikala novinářská organizace.

Představy o tom, jaká bude – či by měla být – nová novinářská organizace, se začaly vytvářet již v průběhu okupace a jejich podoba úzce souvisela s úvahami o podobě mediálního systému v budoucím svobodném Československu, jak se promítl i do Košického vládního programu jako základního vládního programového prohlášení a do dokumentů a organizačních opatření na něj navazujících. Klíčovou roli v tomto procesu hráli novináři navázaní na domácí odbojové organizace. A právě zde se již začaly projevovat okolnosti, o nichž se zmiňujeme v předcházejícím odstavci. Ačkoliv mnohé tyto novináře lze těžko považovat za reprezentanty radikálně levicově orientovaného smýšlení, sami přicházeli s koncepcí, jež byla od počátku zaměřena proti soukromému vlastnictví v oblasti periodického tisku a akcentovala odpovědnost novináře vůči národu, resp. státu. Díky tomu došlo v otázce podoby rekonstrukce poválečného mediálního systému k širokému

společenskému konsensu, který konvenoval všem relevantním politickým silám, ať již představitelům komunistického i nekomunistického odboje nebo londýnskému a moskevskému politickému exilu. Jednota, odpovědnost vůči celku (národu, státu) a vůle po rázném vyrovnání s minulostí (jako záruka ozdravení novinářského stavu) byly tedy konstitutivní prvky vymezující půdorys, na němž se novinářská organizace začala ustavovat. Sepětí mezi novináři a státem podporovalo i propojení novinářské obce a jejích ustavujících se struktur s ministerstvem informací, jemuž otázka médií resortně příslušela. Řada novinářů zapojených do domácího odboje našla po válce místo ve strukturách ministerstva, došlo i k přímému personálnímu propojení vedení organizace a nově vytvořeného tiskového odboru ministerstva informací. Ministr informací Václav Kopecký od počátku věnoval novinářské organizaci a jejímu vedení značnou pozornost.

Příznačný je i charakter nového svazu novinářů – ten byl od počátku budován jako organizace se silnými stavovskými, sociálně zajišťujícími a profesními prvky.

Jako stavovská organizace měl nový svaz chránit morální kredit novinářského stavu, vypořádat se s těmi, jejichž jednání během nacistické okupace bylo morálně neobhajitelné, a rozhodovat v této souvislosti o tom, kdo se smí podílet na veřejné komunikaci v médiích. Postih novinářů, kteří se během okupace provinili spoluprací s Němci nebo byli po válce z této spolupráce obviněni, významně zasáhl do rekonstrukce poválečného mediálního systému v Československu. Novinářům byla v poválečné koncepci médií určena úloha předních činitelů v budování nové společnosti. Nebylo proto žádoucí, aby byl tento stav jakkoliv kompromitován lidmi, kteří si za války zadali s okupační mocí. Stavovská očista mezi českými novináři byla velmi tvrdá, a to i v porovnání s jinými evropskými zeměmi. Na rozdíl od západních zemí navíc potrestání novinářů kvůli pozdějšímu politickému vývoji často ztratili možnost se ke své profesi v plné míře vrátit.

Se stavovským charakterem Svazu českých novinářů souvisí i skutečnost, že organizace se podílela na budování nové mediální legislativy, konkrétně zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů, který byl přijat v roce 1947 (po dvou letech příprav) a přinesl především ochranu označení „redaktor“, právně definoval existenci Svazu českých novinářů a Svazu slovenských novinářů jako veřejnoprávních korporací, které měly dané úkoly, jež měly ve společnosti vykonávat, a zakotvoval pro novináře povinné členství ve svazu. Podle mínění experta na mediální právo Jana Hrabánka se tak novinářské svazy staly „jakýmsi profesními komorami po způsobu např. advokátní, nebo lékařské komory.“

Sociální rozměr nové organizace lze nejlépe doložit na jejím úkolu pečovat o pozůstalé po novinářích, kteří položili život v období okupace, a také o novináře, kteří prošli nacistickým

vězněním a koncentračními tábory či byli okupačním režimem jinak postiženi. Tento úkol našel praktické vyjádření v založení Sdružení vězněných novinářů. Sdružení bylo podřízenou složkou Svazu českých novinářů a vztah mezi těmito dvěma struktura neprobíhal vždy nejlépe. Vedení svazu se dokonce dostalo s vedením sdružení do několika ostrých sporů týkajících se jak záležitostí finančních (například nakládání s prostředky aktivisticky orientované protektorátní instituce Presseklub), tak pravomocí a jejich uplatňování.

K naplňování sociální funkce nové organizace lze přiřadit také snahu uspokojit touhu novinářů mít svůj vlastní objekt pro rekreaci. Ta vycházela z přesvědčení, že před válkou byla sociální situace novinářů přehlížena, a to jak státem, tak zaměstnavateli. Proto bezprostředně po skončení okupace patřilo vyhledávání vhodných objektů k rekreaci členů nově budované novinářské organizace k velmi důležitým bodům svazové agendy (připomeňme jen, že úsilí o získání rekreačního objektu vyvrcholilo získáním zámku Roztěž na Kutnohorsku).

Pokud jde o rozvoj vlastní novinářské profese, navázala nově ustavená organizace na snahy o ustavení systematického novinářského vzdělávání, které se začalo formovat již na přelomu 20. a 30. let. Revoluční změny po květnu 1945 a nutnost vyjít vstříc velkému množství studentů, kteří neměli v období okupace možnost ukončit vysokoškolské vzdělání, vytvářely na vysokoškolský systém poválečného Československa značný tlak. Právě zřízení nové Vysoké školy politické a sociální mělo napomoci tento tlak zmírnit. Svaz českých novinářů byl se založením školy úzce spojen, do značné míry její vznik inicioval. Provázanost obou institucí se promítala i v rámci personálního obsazení profesorského sboru. Řada funkcionářů z vedení svazu na škole vyučovala, někteří zde získali i řádnou profesuru.

Nově ustavená novinářská organizace ovšem nebyla toliko stavovskou, sociálně zajišťující a profesní organizací, byla i významným aktérem politického života společnosti. Není konečně divu – média jako instituce veřejné a politické komunikace jsou v boji o politickou moc jedním z významných předpolí a jejich ovládnutí a využití je cílem každého politického hráče. Nejinak tomu bylo i v případě poválečného vývoje v Československu, které bylo jednak součástí mezinárodního zápasu o poválečné rozdělení moci mezi spojenci protinacistické koalice, jednak v něm probíhal střet mezi Komunistickou stranou Československa, jež cítila příležitost využít politického postavení, jež získala během války díky vlastnímu domácímu i zahraničnímu odboji, zásadnímu angažmá SSSR v boji proti nacismu a v neposlední řadě i díky meziválečné levicové orientaci velké části české společnosti, včetně jejích elit. To se následně projevilo i ve výrazné účasti komunistů ve vládě. Politické napětí procházelo všemi rovinami činnosti svazu od jeho zapojení do mezinárodních struktur (pražský novinářský kongres MON) přes přijatou podobu mediální legislativy (povinné členství ve svazu bylo

výhodným potenciálním nástrojem disciplinace členů novinářské obce, jak ostatně prokázala činnost Akčního výboru svazu, který znemožnil bezprostředně po únoru 1948 výkon novinářského povolání více než stovce osob) až po ustavující se vzdělávání novinářů (zmíněná Vysoká škola politická a sociální byla od počátku předmětem politických sporů a kritiky ze strany nekomunistických politických stran).

Naší snahou bylo v předložené práci nabídnout pohled na ustavování a bezprostředně poválečný vývoj nové novinářské organizace v obnovujícím se Československu. Svaz českých novinářů byl pro nás příkladem nelehkého a nejednoznačného procesu vyrovnávání se s minulostí – procesu, který je současně obrácen do budoucnosti a podílí se na jejím utváření. Pokusili jsme se poválečnou novinářskou organizaci v první fázi vývoje postihnout v kontextu doby, jejích sentimentů a resentmentů, jejího postojového a politického přediava. Snažili jsme se nacházet ve vývoji novinářské organizace i předzvěst dalšího vývoje a poukazovat na to, jak její příběh zapadá do tehdejšího směřování české, resp. československé společnosti.

12. Summary

The concept of the new united journalistic organizations have already started to develop during the occupation and is closely related to the reflection on the overall form of the media system in the future free Czechoslovakia. The main role was played mainly by a group of journalists tied to domestic non-communist resistance organization. Although these journalists were before the war mostly members of non-Communist political parties, their concept was from the beginning strongly oriented towards private property in the periodical press and journalists accented responsibility to the state. This was based on perceptions toward domestic Communists and Communist leaders especially in Moscow exile. Communist Minister of Information Vaclav Kopecky from the beginning devoted journalistic organization and its leadership considerable attention. Many people from the domestic resistance group of journalists after the war found a place in the structures of the ministry, there was also a direct personal link to the newly created Press Department of Ministry of Information, who was building a new media system in charge. Vaclav Kopecky from the outset supported the impression that journalists who passed through the Czech resistance and did not betray the nation cooperating with the occupiers, they are developing a new media system of the Republic themselves.

Vaclav Kopecky friendly approach to the requirements of journalistic organization created between him and the leadership of the Union a strong bond. Kopecky supported the conviction of journalists for their essential role in building a people's democratic regime and the privileged role of journalism organizations within the journalistic life. The new union of journalists has been built since the beginning of the guild as an organization that should protect journalists' moral status and decisions about who can participate on the public discussion in the media. For this role has been equipped with strong powers, which was particularly given by Kopecky's Ministry of Information. Although the Communists did not have superiority in the union leadership, the organization was moving significantly to the left from the beginning and walked away with the ordinary part of their membership, that enthusiasm for the positive steps towards the ministry of information management, unions and other institutions controlled by the Communist Party did not share.

After the liberation of Czechoslovakia in May 1945 there was the cleanup from those who in recent years collaborated with the Nazi regime. Many real and alleged traitors of the nation stood before the popular courts. Among them were also journalists. Some of them were even sentenced to death.

Journalists themselves also came within its organization for the cleansing of their professional status. Many journalists have been excluded from their profession. There was a significant replacement of editors in the cast, especially in the sense of arrival of young and inexperienced journalists. Cleansing the state of journalism also had great political importance because it excluded many right-wing oriented journalists from public life, which had significant influence on the postwar direction of journalism and media organizations themselves.

Union of Czech Journalists was active in postwar international journalist movement from the beginning. Major event of the period was establishment of the new International organization of Journalists (IOJ). The second IOJ Congress was held in Prague in June 1947, where the Union of Czech Journalists performed the role of organizer. The course of the Congress reflected the tense international situation between East and West and activities of the Czechoslovak delegation of journalists here clearly showed that the Union of Czech Journalists after the war clearly supported the inclusion to the block of pro-Soviet states.

Article discusses the development of media legislation in Czechoslovakia between 1945 and 1948. It focuses in particular on the role of the Union of Czech Journalists in the preparation of legislative standards and approval. It shows that the UCJ in this case from beginning to fully support the proposals to the Ministry of Information, although the National Front has been adopting new media laws very difficult and time consuming.

Union of Czech Journalists was also active in the establishment of the first postwar school offering higher education for journalists in Czechoslovakia. It was dream of many journalists already in the First Republic. Revolutionary changes after May 1945 and the need to accommodate the large number of students who did not have the option to terminate the university education, and sometimes even secondary education, create pressure to the post-war Czechoslovakia higher education system. It is establishing a new High School of the Political and Social Sciences should help alleviate this pressure. Union of Czech journalists with the founding of the school was closely linked to its creation. Linkage between the two institutions was reflected in the composition of the teaching staff. Many officials from the leadership of the Union at the school taught, some get a proper chair.

Although in the minds of the school founders was to create a space where there was a free discussion of different political and ideological opinions, factual development of this idea soon made an impossible ideal. The school became the subject of criticism from non-communist political parties. The series of lectures became more communist agitation for the program.. Purification of the school from the "reactionary" elements in February 1948 not

found any significant resistance to the students, on the contrary. Students actively exclude non-Communist teachers. Their place was then replaced by Communists or their sympathizers. Longtime high school dream of educating young journalists in the environment of free exchange of political views, so finally dissipated.

The final chapter of text describes the development of the Union of Czech Journalists during the February crisis of 1948 in Czechoslovakia. It focuses primarily on the process of elimination of journalists who have built in opposition to the Communist Party of Czechoslovakia and its efforts to gain a dominant influence in society in the period 1945 - 1948 and highlights the importance of journalistic organizations to paralyze opposition media during the February crisis. The article also contemplates the implications of the exclusion of the most experienced layer of Czech journalists for media development in the emerging communist totalitarianism.

13. Použité prameny a literatura

Literatura

- Bednařík, P. – Cebe, J. Řízení českých médií v letech 1945–1948. Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie 51 (2006), č.1–4, s. 32–36.
- Borák, M. Spravedlnost podle dekretu. Šenov u Ostravy, Tilia 1998.
- Brandes, D. Češi pod německým protektorátem. Praha, Prostor 2000.
- Brenner, Ch. Perspektivy roku 1945. In: Kokošková, Z.- Kocian, J. – Kokoška, S. (ed.) Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Praha, Národní archiv a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2005, s. 257-263.
- Brenner, Ch. Zwischen Ost und West – Tsechische politische Diskurse 1945-1948, München, R. Oldenburg Verlag 2009.
- Cebe, J. Vladimír Krychtálek – osud neslavně slavného novináře. In: Groman, M. – Karfík, V. (ed.) Ztraceni v davu. 1. vyd. Praha, Matfyzpress 2005, s. 101–149.
- Cebe, J. Rudá Marie aneb se Sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak. In: Česká novinářka: k postavení a obrazu novinářek v českých médiích. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 71–82.
- Cebe, J. Úloha novinářské organizace v únorových událostech roku 1948. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2011. 28 s. Pražské sociálně vědní studie. Mediální řada, MED-020.
- Cebe, J. Účast svazu na vytváření poválečné mediální legislativy. Sborník Národního muzea v Praze. Řada C, Literární historie. 2011, roč. 56, č. 3–4, s. 37–44.
- Cebe, J. Obnovení mezinárodních aktivit novinářské organizace po II. světové válce: Sjezd Mezinárodní organizace novinářů v Praze. Sborník Národního muzea v Praze. Řada C, Literární historie. 2010, roč. 55, č. 3–4, s. 31–36.
- Cebe, J. – Končelík, J. Novinářský aktivismus; protektorátní kolaborantská žurnalistika a její hlavní představitelé z řad šéfredaktorů českého legálního tisku. In Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. Roč. 53 (2008), č. 1–4, s. 39–48.
- Cebe, J. Národní svaz novinářů 1939–1945: činnost novinářské organizace během okupace a její reflexe v období poválečném. In: Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, s. 37–54.
- Curran, J. Media and Power. Routledge, London, New York 2002.
- Čelovský, B. Strážce nové Evropy. Šenov u Ostravy, Tilia 2002.
- Černý, V, Paměti III (1945–1972). Brno, Atlantis 1992.
- Delporte, Ch. Les Journalistes en France (1880–1950). Paris, Seuil 1999.

- Devátá, M. Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010.
- Dolejší, V. Noviny a novináři. Praha, NPL 1960.
- Drtina, P. A nyní promluví Pavel Svatý. Praha, Vladimír Žikeš 1945.
- Drtina, P. Na soudu národa. Praha, Ministerstvo spravedlnosti 1947.
- Drtina, P. Československo můj osud. Svazek II. Kniha 1. Praha, Melantrich 1992.
- Duchkowitsch, W. et. Al. Die Spirale des Schweigens. Zum Umgang mit der nationalsozialistischen Zeitungswissenschaft. Vídeň, LIT 2004
- Dvořáková, Jiřina. 2004. Bedřich Pokorný – vzestup a pád. Sborník AMV (2). http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/ministerstvo/oabs/sbornik/2004/bedrich_pokorny.pdf (16. 11. 2011).
- Gregorovič, M. Kapitoly o českém fašismu. Praha, Lidové noviny 1995.
- Grňa Josef, Sedm roků na domácí frontě, Blok Brno 1968.
- Holoubek, J. Mezinárodní organizace novinářů, diplomová práce FŽ UK, Praha 1974.
- Hořec, J. – Sígl, M. Generace 45: Pamětníci Mladé fronty 1945–1950. Praha, Riopress 1997.
- Hrubá, J. Obraz výtvarného umění a architektury na stránkách Pestrého týdne v době Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945), diplomová práce FSV UK, Praha 2006.
- Hudec, Vladimír a kol. Z historie naší novinářské organizace. Praha, Novinář 1987.
- Iggers, G. G. Dějepisectví ve 20. století: Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2002.
- Jech, K. – Kaplan, K. Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Brno, Doplněk 2002.
- Ješutová, E. a kol. Od mikrofonu k posluchačům. Praha, Český rozhlas 2003.
- Kaplan, A. Y. The collaborator: the trial & execution of Robert Brasillach. Chicago, University of Chicago Press 2000.
- Kaplan, Karel. Pět kapitol o únoru. Brno, Doplněk 1997.
- Kaplan, K. – Špiritová, A. ČSR a SSSR 1945–1948. Dokumenty z mezivládních jednání. Brno, Doplněk 1997.
- Knapík, J. Akční výbory a kultura na prahu nové doby. Soudobé dějiny, roč. 9 (2002), č. 3–4, s. 455–475.
- Knobloch, J. Za jednotu novinářů celého světa, NSÚ, Praha 1955.
- Kokoška, S. Odboj, kolaborace, přizpůsobení... Několik poznámek k výzkumu české protektorátní společnosti. In: Soudobé dějiny, 2010, č. 1–2, s. 9–30.
- Kol. autorů. Nebylo bezejmenných. Ostrava, Novinář 1986.

- Kolínková, T. Kolaborující žurnalisté v Nizozemsku v období válečném a poválečném. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky 2011.
- Končelík, J. – Cebe, J. – Köpplová, B. Řízení tisku v letech 1939–1945; analýza protektorátních tiskových porad. In: Mediální studia. Roč. 2 (2007), č. 3, s. 272–291.
- Kopecký V. ČSR a KSČ. Praha, SNPL 1960.
- Köpplová, B. – Jiráček, J. – Šádová, E. – Cebe, J. – Kryšpínová, J. Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945. 1. vyd. Praha: Matfyzpress, 2007.
- Köpplová, B. – Jiráček, J. Institucionalizace sociálněvědních oborů na Karlově univerzitě: předchůdci Fakulty sociálních věd, její vznik a vývoj. Dostupné z <http://fsv.cuni.cz/FSV-413-version1.pdf>.
- Košický vládní program. Praha, Svoboda 1974.
- Kotrlý, J. Pražské povstání 1945. Nákl. klubu Dr. Milady Horákové, Praha 1995.
- Kozák, J. Příprava retribučních dekretů, jejich soudní realizace a trestněprávní otázky s ní související. Disertační práce. Praha, PF UK 2002.
- Křivánková, A. – Vatrál, J. Dějiny československé žurnalistiky. IV. díl. Brno, Novinář 1989.
- Kubka, J. – Nordenstreng, K. Useful Reccollection, Part II, IOJ, Prague 1988.
- Luža, R. V Hitlerově objetí: Kapitoly z českého odboje. Praha, Torst 2006.
- Marek, J. Barikáda z kaštanů – Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové. Cheb, Svět křídel 2005.
- Osvald, V. Noviny včera a zítra, Práce, Praha 1946.
- Pávová, J. Demagog ve službách strany. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2008.
- Ptáčková, M. Čech – nebo „němec“? In: Kokošková, Z.- Kocian, J. – Kokoška, S. (ed.) Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Praha, Národní archiv a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2005, s. 351-364.
- Sedláček, Jiří – Vávra, Josef. 1960. Pro zemi milovanou. Praha: Svět Sovětů.
- Stejskal, J. Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848–1948. Praha, Triton 2008.
- Šalda, J. Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace. Rukopis.
- Šalda, J. Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace. Praha, Eva 2001.

Ševčíková, M. Mezinárodní organizace novinářů (1946–1991), diplomová práce, FSV UK, Praha 2008.

Tigrid, P. Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu, Odeon, Praha 1990.

Zieris, Karel F. Nové základy českého periodického tisku. Orbis, Praha 1947.

Periodika

IOJ Bulletin 1946

Lidová demokracie 1947

Mladé proudy 1945

Národní politika 1945

Národní listy 1937, 1945

Nové slovo 1946

Obzory 1946, 1947

Osvobozené České slovo 1945

Právo lidu 1945, 1946

Rudé právo 1946, 1947

Svět práce 1946

Svobodné noviny 1945, 1946, 1947

Svobodné slovo 1945, 1946, 1947

Svobodný zítřek 1947

The Guardian 1949

Týdeník Rozhlas 2007

Věstník Svazu českých novinářů 1947

Vývoj 1947

Elektronické zdroje

http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2001_2/152.htm (20. 3. 2010)

<http://www.blisty.cz/2010/6/14/art53079.html>. (8. 5. 2011)

<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html> (3. 12. 2008)

http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0216_00.htm (12. 3. 2010)

http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0478_00.htm (12. 3. 2010)

<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/044schuz/s044004.htm> (12. 3. 2010)

<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/vybory1.htm> (12. 3. 2010)

<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/054schuz/s054002.htm> (12. 3. 2010)

<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/271945.html> (14. 3. 2010)
<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/1081945.html> (14. 3. 2010)
<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html> (14. 3. 2010)
http://archive.guardian.co.uk/Repository/getFiles.asp?Style=OliveXLib:LowLevelEntityToSaveGifMSIE_DIGITALARCHIVE&Type=text/html&Locale=english-skin-custom&Path=GUA/1949/11/05&ChunkNum=-1&ID=Ar00600&PageLabel=6 (3. 6. 2010)
<http://www.antee.cz/vidice/file.php?nid=456&oid=2034972> (4. 7. 2011)
<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1945/sb57-45.pdf> (16. 3. 2010)
http://www.radioservis-as.cz/archiv07/35_07/35titul.htm (5. 2. 2012)
<http://fsv.cuni.cz/FSV-413-version1.pdf> (2. 5. 2012)
http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/ministerstvo/oabs/sbornik/2004/bedrich_pokorny.pdf (16. 11. 2011)

Archivní fondy

Národní archiv v Praze, fond ASYN

Národní archiv v Praze, fond MI

Národní archiv v Praze, fond TNS

Národní archiv v Praze, fond PŘ

14. Přílohy

14.1. Příloha 1

Seznam novinářů zasláný České národní radě 10. 5. 1945

NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Lidový soud, seznam kolaborantů zasláný České národní radě z 10. 5. 1945

„Přikládáme seznam kolaborantů z řad novinářů a prosíme, aby byli odevzdáni lidovému soudu.

Jindřich Bartoš (Več. České Slovo), Mohamed Abdallah Brikcius (Liga proti bolševismu), Dr. Václav Crha (Zteč), Gustav Dörfl (Česká korespondence), Ladislav Fialka (Lada), Karel Hladík (Nový Večerník), Karel Chalupa (Národní střed), Bohumil Jaroš (Český rozhlas), Karel Korp (Liga proti bolševismu), Ant. J. Kožíšek (Polední List), Vlad. Krychtálek (Venkov), Dr. Jar. Křemen (Lidový Deník), Pavel D. Křepela (Več. České Slovo), Alois Kříž (Vlajka, Český Rozhlas), Rudolf Novák (Arijský Boj), Julius Pachmayer (Vlajka, Osvěta), František Peiger (Vlajka, Polední List), Jaroslav Pelíšek (Zlín), Frant. J. Prokop (Lidové Listy), Vítězslav Slezák (Národní Souřučenství), Karel Strejc (Moravské Noviny), Jan Scheinost (Národní Politika), Karel Schustala (Den), Emil Šourek (Moravské Noviny), Vladimír Ryba (Národní Práce), Dr. Em. Vajtauer (Přítomnost), Ing. Jan Vrba (Nár. Politika, Nár. Střed), Vladimír (pozn. autora – ve skutečnosti Jaroslav) Šticha (Več. České Slovo), Karel Werner (Več. České Slovo), Leopold Zeman (Lidové Noviny), Rudolf Hudec (Polední list), Ant. Bouchal (Več. České Slovo), Josef Opluštil (Ejhle), Ing. Vilém Nejedlý (Liga proti bolševismu), Harry Jos. Jelínek (Znova), Mirko Potužník (Zteč).“

14.2. Příloha 2

Seznam novinářů, které očištná komise SČN vyloučila z novinářské organizace a předala lidovému soudu (v seznamu jsou zahrnuti i novináři, kteří byli vyloučeni již bezprostředně po osvobození. V závorkách jsou uvedeny listy, v nichž za okupace jednotliví novináři působili. Jedná se většinou o poslední zaměstnavatele)

NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Očištná komise, seznamy potrestaných novinářů; NA, fond: Ministerstvo informací, karton 65, poř. číslo 135, seznamy potrestaných novinářů.

Arnold Bohumil (Več. České slovo), Bartoš Jindřich⁶⁵⁶ (Več. České slovo), Bejček Ant. Vratislav (Venkov), Bernášek Václav (Vlajka), Bouchal Antonín (Český deník, Več. České slovo), Bradáč Pravoslav (Tisk. služba Nár. souručenství), Brikius Mohamed Abdallah (Vlajka, Korespondence České ligy proti bolševismu, Polední list), Crha Václav dr. (Národní politika, České slovo, Zteč), Danda Josef (České slovo), Dejmek Vladimír (Zteč), Dörfl Gustav (Pražský list, Česká korespondence), Fialka Ladislav⁶⁵⁷ (Humoristické listy, Lada), Frolík František (Večery pod lampou, Polední list), Halík Rudolf (Venkov), Hallman Josef (Vlajka), Hampacher Josef (Polední list), Hladík Karel (Nový večerník, Národní střed, redaktor vydavatelství Životisk), Hloužek Jan (Moravskoslezský deník, Národní práce), Hromada Arnošt (Centropress, Tiskový odbor ministerstva lidové osvěty), Hudec Rudolf (Tisk. služba Nár. souručenství, Lidové noviny, Polední list, Národní politika), Chalupa Karel (Národní střed, vydavatelství Životisk), Janoušková Štěpánka (Polední list), Jaroš Bohumil (ČTK, Český rozhlas), Jelínek Harry Josef (Znova), Jelínek Leopold (Zprávy svazu bývalých vojáků), Ježek Čeněk (Venkov, Českomoravský rolník), Jílek Jan dr. (Vlajka), Kadlecová Růžena (Centropress), Klička Josef (NOÚZ), Korp Karel (Národní práce, Korespondence České ligy proti bolševismu), Kožíšek Ant. J. (Moravská orlice, Moravské noviny, Polední list), Krychtálek Vladimír (Večer, Venkov), Křemen Jaroslav dr. (A-Zet, Lidový deník), Křepela D. Pavel (Več. České slovo), Kříž Alois (Vlajka, Český rozhlas), Ležák-Borin Vladimír⁶⁵⁸ (novinář činný v zahr. odboji), Marek Václav Alexius (Centropress), Nejedlý Vilém ing. (Polední list, Korespondence České ligy proti bolševismu), Novák Rudolf (Arijský boj), Opluštil Josef (Nástup červenobílých, Ejhle), Pachmayer Julius (Osvěta, Vlajka), Pavlík Josef dr. (Lidové noviny), Paulus František (Polední list, Moravské slovo), Peiger František (Vlajka, Polední list), Pelíšek Bohumil C. (Vlajka), Pelíšek Jaroslav (Zlín, Svět), Pergl Gustav Evžen (A-Zet, Národní práce), Peřina Emilián (Vlajka, Arijský boj), Peřina Emil jr. (Vlajka), Polívka Miroslav (Vlajka), Potužník Miroslav (Zteč, Tisková služba mládeže), Procházka Rudolf dr. (Lidové noviny, Tisk. odbor. min. lidové osvěty), Prokop František J. (České slovo, Lidové listy), Režný Karel (Polední list, Vlajka, České slovo), Ryba Jan (Vlajka), Ryba Vladimír (Národní práce), Slezák Vítězslav (Vlajka, Tisk. služba Nár. souručenství), Strejc Karel (Moravské noviny, Vlajka), Strnad Josef (Več. České slovo), Svoboda Alois (Vlajka),

⁶⁵⁶Jindřich Bartoš zemřel již v průběhu Pražského povstání. Omylem ho prý zastřelili sami Němci, když se pokoušel přeběhnout na jejich stranu. Přesto bylo v některých seznamech vyloučených novinářů jeho jméno uvedeno a teprve dodatečně škrtnuto. Dolejší, V. Noviny a novináři. Praha, NPL 1960, str. 401.

⁶⁵⁷ V případě Ladislava Fialky je situace obdobná. Jeho jméno je v seznamech uvedeno s poznámkou „zemřel“ nebo bez poznámky dodatečně přeškrtnuto. Fialka měl v průběhu povstání padnout na barikádách. Dolejší, V. Noviny a novináři. Praha, NPL 1960, str. 401.

⁶⁵⁸ Vladimír Ležák-Borin se provinil především tím, že v Pařížském a později londýnském exilu ostře vystupoval proti Benešově vládě a také proti spolupráci se SSSR a československými komunisty.

Šourek Emil (Vlajka, Česká korespondence, Moravské noviny), Šticha Jaroslav (Pražský list, Več. České slovo), Šulc František (Vlajka, Centropress), Scheinost Jan (Lidové listy, Národní politika), Schustala Karel (Den), Václavek Oldřich (volný novinář), Vajtauer Emanuel dr. (Več. České slovo, Přítomnost), Vaněk Zdenko (Vlajka, Česká práce, Veřejná osvětová služba), Voborský František (karikaturista, České slovo), Vondráček Miloslav (Staviteleské listy, Der Bau), Vrba Jan ing. (Národní střed, Národní politika), Werner Karel (Polední list, Več. České slovo), Zavřel Jiří (Osvěta), Zeman Leopold (Lidové noviny).

14.3. Příloha 3

Seznam novinářů, které očistná komise SČN vyloučila z novinářské organizace a zakázala jim další novinářskou činnost.

NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Očistná komise, seznamy potrestaných novinářů; NA, fond: Ministerstvo informací, karton 65, poř. číslo 135, seznamy potrestaných novinářů.

Brejník Vladimír (Več. České slovo), Fejfuša Rudolf (Lidové noviny), Fenik Miloš (Polední list), Frýbort Bohuslav (Moravské slovo), Fryčer Jaroslav (České slovo), Grmela Jan dr. (Ústřední knihovna hl.m. Prahy), Hánek Viktor (Večer, Venkov), Hradecký Josef (Zlín, Svět), Hrnčíř Vladimír (Lidové noviny), Hrotek Josef (Venkov, Svoboda), Hruška Zdeněk dr. (Národní politika), Janoušek Josef (Polední list), Kepka Rudolf (Več. České slovo), Komůrka František (Moravský večerník), Kuba Oldřich dr.⁶⁵⁹ (Lidové noviny, Tisk. služba Nár. souručenství, Školní nakladatelství), Kutvirt Jiří, Líbal Vladimír (Moravskoslezský deník, Národní práce), Matlach Bohumil (Večer, Svoboda), Melč Ctibor (Tiskový odbor prezidia ministerské rady, Tiskový odbor ministerstva lidové osvěty), Mencák Augustin dr. (Venkov), Mussik Viktor (Lidé práce), Novák Ladislav (Večerník Národní práce, Český dělník), Pangrác Bedřich (A–Zet), Poul František (Lidové listy), Rozner Vojtěch (Polední list), Ruml Václav (Polední deník, Moravskoslezský deník, Národní práce), Sekanina František (Národní politika), Skotal Oldřich (Moravské noviny), Skoumal Josef (České slovo), Šviha Karel Alex. ing. (Lidové listy), Tannenberger Václav (Venkov), Trpák Jaroslav Arnošt (Venkov), Válek Josef (Veřejná osvětová služba), Vondráček Josef (Národní politika, Ústředí tiskové dozorcí služby), Žák Alois (Moravské noviny), Žižka Jan (Zteč).

⁶⁵⁹ Oldřich Kuba je uveden v seznamu, který se nachází v archivu Syndikátu čs. novinářů (NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Očistná komise). V seznamu, který jsem získal z fondu Ministerstva informací (NA, fond: Ministerstvo informací, karton 65, poř. číslo 135), je sice jeho jméno též uvedeno, ale následně přeškrtnuto.

14.4. Příloha 4

Seznam novinářů, které očistná komise SČN potrestala zákazem výkonu novinářského povolání na dobu určitou (v závorce je uvedeno datum, do kterého byla konkrétní osoba distancována. Případně je zde též uveden další trest, který komise udělila. U osoby Františka Pešana nebyla v rámci zkoumaných dokumentů doba distancování časově specifikována.)

NA, fond: ASYN, karton 167, složka: Očistná komise, seznamy potrestaných novinářů; NA, fond: Ministerstvo informací, karton 65, poř. číslo 135, seznamy potrestaných novinářů.

Příloha

Bareš Arnošt (zákaz působiti v ČTK a TOMI), Bakalář Jaroslav (do 8. 10. 1946), Bureš Karel dr. (do 1. 2. 1946), Černovský František (do 31. 7. 1946), Časar Otto (do 31. 12. 1946), Cenek Edvard (do 31. 12. 1946), Čvančara Karel (penzista, zákaz psaní do novin a časopisů), Fastrová Olga (penzistka, zákaz vstupu do novin), Fiala Václav dr. (do 31. 12. 1945 nesmí uveřejnit žádný článek, do 1. 3. 1946 nesměl vydat žádnou knihu), Fousek Jaroslav (do 1. 3. 1946), Gutwirth Václav (do 31. 12. 1945, do 1. 8. 1946 nesměl vydat žádnou knihu), Hájek Jaroslav (do 31. 7. 1946), Hájek Lubor (do 30. 9. 1946), Hrnčič Miroslav (do 31. 1. 1946), Janata Alois (do 15. 1. 1946), Janek Dalibor (do 30. 6. 1946), Kantor Vladimír (do 28. 2. 1946), Kněz František (do 23. 10. 1946), Kohlík Jaroslav (do 31. 1. 1946), Kopecký Antonín (do 31. 7. 1946), Krůtová Květa (do 30. 9. 1946), Mach Josef (do 30. 9. 1946), Mirvald Karel (do 31. 3. 1946), Němec Bohuslav (do 1. 11. 1946), Niessner Karel (do 1. 2. 1946), Novák František (do 31. 1. 1946), Otmar Antonín ing. (do 31. 7. 1946), Pešan František, Procházka Theodor dr. (do 16. 10. 1946), Slavík Bedřich PhDr. (do 30. 5. 1946), Soldán Fedor dr. (do 15. 7. 1946), Svoboda Adolf (do 31. 3. 1946), Šíma Jan (do 31. 8. 1946), Škaloud Emil (do 31. 1. 1946), Štechmiller Rudolf (do 31. 3. 1946), Šulc František (do 31. 7. 1946), Technik Ladislav (do 31. 1. 1946), Thelenová Anna (do 7. 11. 1946), Trojan Josef (do 31. 8. 1946), Třešňák František (do 21. 12. 1946).

14.5. Příloha 5

Zbitý aktivistický novinář Alois Kříž je povstalci odváděn z budovy rozhlasu na dnešní Vinohradské třídě (foto z Pražského povstání v květnu 1945)

NA, TNS, karton 114

14.8. Příloha 8

První číslo deníku Mladá fronta z 9. 5. 1945

Archiv autora

Cena 1 Kč

MLADÁ FRONTA

DENÍK MLADÝCH LIDÍ

Ročník I. Praha, 9. května 1945. Číslo 1

Ceskoslovenská mládež se osvědčila za osvobozovacího boje o Prahu!

Ceskoslovenské mládeži

Tobě patří dík a uznání celého československého národa. Považala jsi statečně v rozhodnou chvíli boje o evropskou a novou svobodný život. Tento život, ve světě osvobozeném od fašismu, leží ve tvých rukou! Tvým zástupcem v Národní Radě České je Ústřední národní výbor mládeže. Tento výbor sdružuje všechny československou mládež v jedinou organizaci! Všechna mládež ve věku do 24 let bude takto sjednocena! Bude sjednocena na základě spravedlivého, socialistického řádu! Tato osvobození, svobodný národ mládež je předvojem světa neobčasných a velkých možností! Mládež všech končin světa stojí dnes pod jednou vlajkou, spojená před konečným nástupem, aby vyvolala volný a spravedlivý život! Skončily všechny dřívější, národ matošce boje! Bratřím, osvědčeným za šest let nacistické tyranie a konečným, společným bojem na barikádách, v pražských ulicích, ve sklepích a komnatách vězňů, kde nacisté vraždili, potvrdili mládež! Což tato úmluva! Tato úmluva je zavázala na celou budoucnost! Na celý společný život ve světě práva a rovnosti! Ve světě gigantické socialistické budoucnosti! Po šest let křivky, kdy tolik z našich řad bylo předčasně a hnusných způsobem vyřazeno ze života a společného boje, kdy jsme byli tolikrát odevěbo oddělení a roztrženi! Jsme nyní jednota! Jsme sjednoceni, protože jsme se poznali v době, která od nás vyžadovala vše! Byli jsme oddělení, abychom se pevně našli a konečně sjednotili. Není a nemůže mezi námi být stoných reakčních bojů. Nemohou mezi námi být, poněvadž jim nerozumíme! Víme, že jde o život evroboýmluvného, socialistického světa! Nechpíme co zde může znamenat stanicové, korupce, zkažení pochopení spojitosti a světového řádu. Víme, že jsme se spojili a stali se...

Социалистический привет Красной армии! Socialistický pozdrav rudé armádě!

Vítáme Vás!

Budeme s Vámi pracovat, soudruhu J. V. STALINE a presidente Dr. E. BENEŠI Jsme tu!

Protokol o kapitulaci německých branných sil Česká revoluce dobyla slavného vítězství

ČTK. — Praha 8. května. Česká Národní rada oznamuje: Protokol o provedení formy kapitulace o německých branných sil, sepsaný dne 8. května 1945 v 16 hodin za přítomnosti osob na protokolu podepsaných z takto:

1. Plomocník velitele německých branných sil podaním utvádnáti o zruš...

To byli Němci!

Němci obsazená stanice Praha hlášla ještě v neděli. Díky ukázněnému chování německých voják se podařilo likvidovat povstání na venkově a zajistit tak klid a pořádek českému obyvatelstvu.

Jak to „ukázněné vystupování“ vypadalo ve skutečnosti, přesvědčili jsme se my v Praze.

Po mostě Legii přijíždí řada aut. Na prvním z nich sedí na hlátno česká uniformovaná policie. Hlídky na mostě uvolňují průjezd. Z aut se volá:

14.9. Příloha 9

Poslední číslo deníku Národní politika z 10. 5. 1945 (jako šéfredaktor byl uveden František Bauer)

Archiv autora

TELEFON *00-11 do 11 hodin. Noční redakce: 00-21 do 030 h. Spisovatel: 00-04. — V 14.11. 1945. RUKOPISY A OBRÁZKY SE NEVRACÍ!

NÁRODNÍ POLITIKA

Ve čtvrtek 10. května 1945 o Praze ROČNÍK LXIII. Čís. 112 70h

Měštěl, vydavatel, nakladatel a tiskárna „Politika“ závod tiskárny a vydavatelství v Praze, Vochalův dům, kromě pondělí. Pohládek posílají dle adresy Praha 22. Šéfredaktor dr. Fr. Bauer. — Odpovědný redaktor Dr. Václav Jirina.

Redakce a administrace: Praha II, Václavské nám. 15. • Brno, Joštova tř. 5. — Hradec Králové, Bačkovo nám. 522.

Vítězná Rudá armáda nadšeně přivítána v Praze

Oficiální uvítání zástupců Rudé armády Českou národní radou. — Obyvatelstvo provolává slávu rudoarméjcům.

Praha, 9. května. (ČTK) Oficiální uvítání zástupců Rudé armády v Praze konalo se dnes ve 3 hodiny odpoledne na Trojském mostě v Praze VII. Ohradná vřava se dala na pochod ku Praze na pátý rok, maršála Stalina a vykonala cestu z Berlína do Prahy za dva a půl dne. Velitelem pancéřové armády první ukrajinské fronty, která se objevila v Praze, je generál Rybalko, dalšími veliteli jsou gen. Petrov, gen. Fuchov a gen. Šibarov. Při uvítání při přítomnosti předseda České národní rady prof. dr. Albert Pražák, místopředseda Josef Šmrkavský, jednatel Josef Kubát, zástupce velícího generála partyzánských a partizánských skupin československých kapitán Mechášek, generál Kalivský, jakož i členové pravoslavní? Rudoarméjce se usmívá jasně, ale trochu unavenými očima po dlouhé únavné cestě a připíná si na stejnojmennou šaržetu s ohromnou květinou. Tanky, kamiony i jízda vozidla se nyní kupí na nejrůznějších náměstích střední Evropy, které mělo být dle plánu Němců zrušeno po válce instrument, ježoz slovením ani nebylo zrušeno. Reportáž o tomto slavném, radostném dni. Starý, belhající se penista přistupuje ke kamionu a polovně vybuchl rukou na svatinnou pažbu. jé. mamí, ten pán se pořad směje! A rudoarméjce se směje, už víme, že se jim u nás bude líbit a usmívá se ještě blíž, když bere dítě do rukou a vyzvedává je několikrát do výšky. Pak mu ukazuje něco na řídicím mechanismu, nosná chlapci dokončili se několika soustředěním, houpá jej na kolennou. Všeobecně možno říci, že rudoarméjci mají rádi veselí tváře, málo dětí a máj — přes polovinu Václavského náměstí se jedou z nich foxtrotiera. Vozba na Václavském náměstí byla tak obležena nadšenými

8 snímky F. J. Petřík.

Nad pražským Hradem vlaje vlajka Sovětského svazu

vedle vlajky československé

Praha, 9. květen. (ČTK) Dnes po 13. hodině byla na věži svatovítského dómu v Praze hrade vlajka plukovníkem Československé

14.10. Příloha 10

Kandidátní listina pro volby do svazových orgánů předložená ústředním výborem SČN valné hromadě dne 17. 3. 1946

NA, fond ASYN, karton 166, zápis z Valného shromáždění SČN ze dne 17. 3. 1946

*Nová funkcionářská kandidátka - 1945
nahradijí.*

Kandidátka funkcionářů Svazu českých novinářů, navržená výborem.

1. Předseda Svazu českých novinářů poslanec Otakar W u n s c h
2. Výbor Svazu českých novinářů:

<u>členové</u>	<u>náhradníci</u>
Lidová Demokracie - Ing. Jan Holeček	Karel Horalík
Mladá Fronta - Jaromír Hořec	Bohuš Vávra
Národní osvobození - Fr. Kašpar	
Práce - František Dvořák	
Vladimír Kaigl	Karel Podhajský
Právo Lidu - Jan Smetáček	Jaroslav Mecer
ČSL, Rozhlas - Jiří Hronek	Jaroslav Ondráček
Rudé Právo - Vlad. Koucký	Vojtěch Dolejší
	Josef Rybák
Svob. Českoslov. - Václav Sábí	Josef Polcar
Svobodné Noviny - Josef Kepřta	Oldřich Kautský
Svobodné Slovo - Rudolf Kolář	Frant. Třešňák
	Otomar Zdeněk
Zemědělské Noviny - Lad. Mach	Frant. Kabouček
ČTK. a TOMI. - Zdena Ančík	Martin Doležal
Ladislav Pazourek	Vlad. Keppert
Bedřich Vorel	Leopold Hiedl
Karel Zieris	
<u>Týdeníky:</u> Marie Kotátková	Ludmila Tilschová
Josef Kovařík	Frant. Vodička
Jaroslav Příbík	Jindřich Styblík
	Ladislav Mrázek
	Věnc. Švihovský

Důchodci: Bohusla Novotný

3. Revisori účtů:

Květoslav Hřivna, Nár. osvobození
dr. Jar. Kolařík, Svobodné Noviny Karel Babor, Právo Lidu

4. Disciplinární rada:

Předseda: Jar. Vozka, Práce
Lidová Demokracie - Vlad. Sís
Právo Lidu - dr. Radim Foustka
Rudé Právo - Gustav Bareš
Svobodné Československo - Karel Solar
Svobodné Slovo - Ivan Herbeň
TOMI - dr. Fr. Bauer
ČTK - dr. Zdeněk Hruša

Týdeníky: Josef Linek, ČRO., Jiří Pilař, Tvorba

Odbočka Brno: Fr. Pišek,

" Olomouc: dr. Aug. Uher

" Plzeň: Frant. Hatina

Volební komise: Jan Cekl, Vojtěch Dolejší, Martin Doležal,
František Dvořák, Jarmila Haasová, Karel Horalík, Ja-
roslav Mecer, Jindřich Styblík, dr. Josef Veverka,
Bedřich Vorel, Otomar Zdeněk.

Návrhová komise: Alois Janata, Josef Jirout, Rudolf Kolář,
Vlad. Koucký, Ladislav Mach, Bohumil Milčan, Rudolf Pro-
rok, Jaroslav Rejzek, Jan Smetáček.

14.11. Příloha 11

Personální složení výkonných orgánů SČN zvolené na valné hromadě 17. 3. 1946

Věstník Svazu českých novinářů, roč. I, č. 1-2, str. 8, Organisační činnost Svazu českých novinářů (K. Zieris)

„Ústřední výbor

Předseda:

Otakar Wunsch, ÚRO;

členové:

Zdena Ančík, min. informací,

Frant. Dvořák, Práce,

Ing. Jan Holeček, Lid. Demokracie,

Jaromír Hořec, Mladá fronta,

Jiří Hronek, Čs. Rozhlas,

Vlad. Kaigl, Práce,

Fr. Kašpar, Národní osvobození,

Josef Keprta, Svobodné noviny,

Rud. Kolár, Svobodné slovo,

Marie Koťátková, Svět Sovětů,

Vlad. Koucký, Rudé právo,

Josef Kovařík, ÚRO,

Lad. Mach, Zemědělské noviny,

Bohuslav Novotný, důchodce,

Lad. Pazourek, ČTK,

Josef Přibík, Květen,

Václ. Sábl, Svobodné Československo,

Jan Smetáček, Právo lidu,

Bedřich Vorel, ČTK,

Karel F. Zieris, TOMI;

Náhradníci:

Vojtěch Dolejší, Rudé právo,

Martin Doležal, TOMI,

Karel Horalík, Lidová demokracie,

Fr. Kabourek, Zemědělské noviny,
Oldřich Kautský, Květen,
Vlad. Keppert, Českosl. Informace,
Jaroslav Mecer, Právo lidu,
Ladislav Mrázek, Naše vojsko, Jaroslav Ondráček, Čs. Rozhlas, Karel Podhájský, Práce,
J. Polcar, Svobodné Československo,
Leopold Riedl, min. zahraničí,
Josef Rybák, Rudé právo,
Jindřich Styblík, Rozlet,
Věnceslav Švihovský, důchodce,
L. Tilschová, Československá žena,
Fr. Třešňák, Svobodné slovo,
Bohuš Vávra, Mladá fronta,
Fr. Vodička, Film. Zpravodajství,
Otomar Zdeněk, Svobodné slovo;

Revisoři:

Květ. Hřivna, Národní osvobození,
Dr. Jar. Kolařík, Svobodné noviny,
Karel Babor, Právo lidu

Členy ústředního výboru jsou dále předsedové odboček a jeden delegát za každou odbočku.

Disciplinární rada má čtyři tříčlenné senáty:

předseda:

Jaroslav Vozka, Práce,

Členové:

Gustav Bareš, Rudé právo,

Dr. Frant. Bauer, TOMI,

Dr. Radim Foustka, Právo lidu,

Frant. Hatina, Nový den,

Ivan Herben, Svobodné slovo,

Dr. Zdeněk Hruša, ČTK,

Jozef Linek, ÚRO,

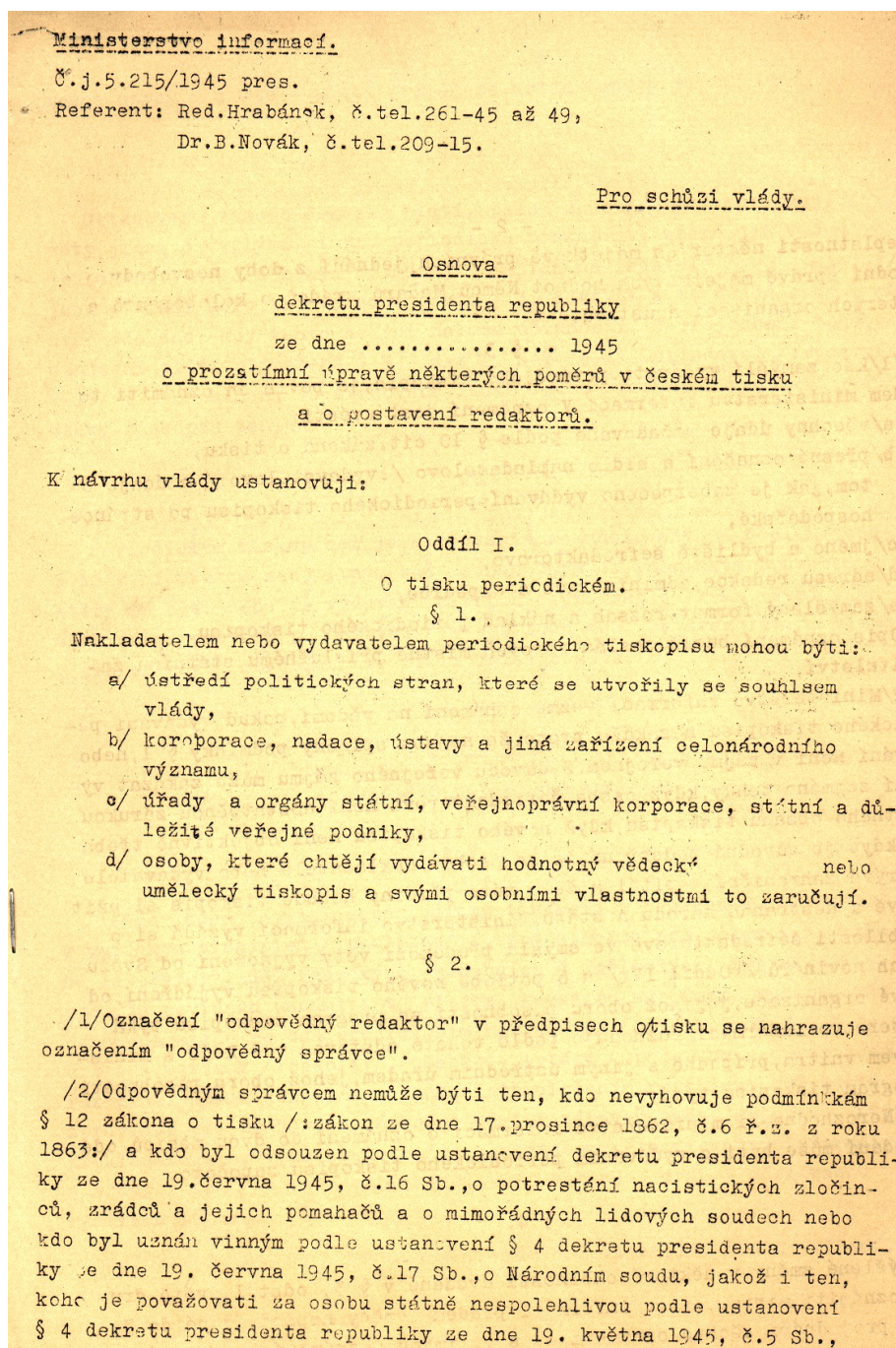
Jiří Pilař, Tvorba,

Frant. Pisek, Rovnost,
Vl. Sís, Lidová demokracie,
K. Solar, Svobodné Československo,
Dr. Aug. Uher, Osvobozený našinec“

14.12. Příloha 12

Osnova dekretu prezidenta republiky ze dne 21. 9. 1945 o prozatímní úpravě některých poměrů v českém tisku a o postavení redaktorů

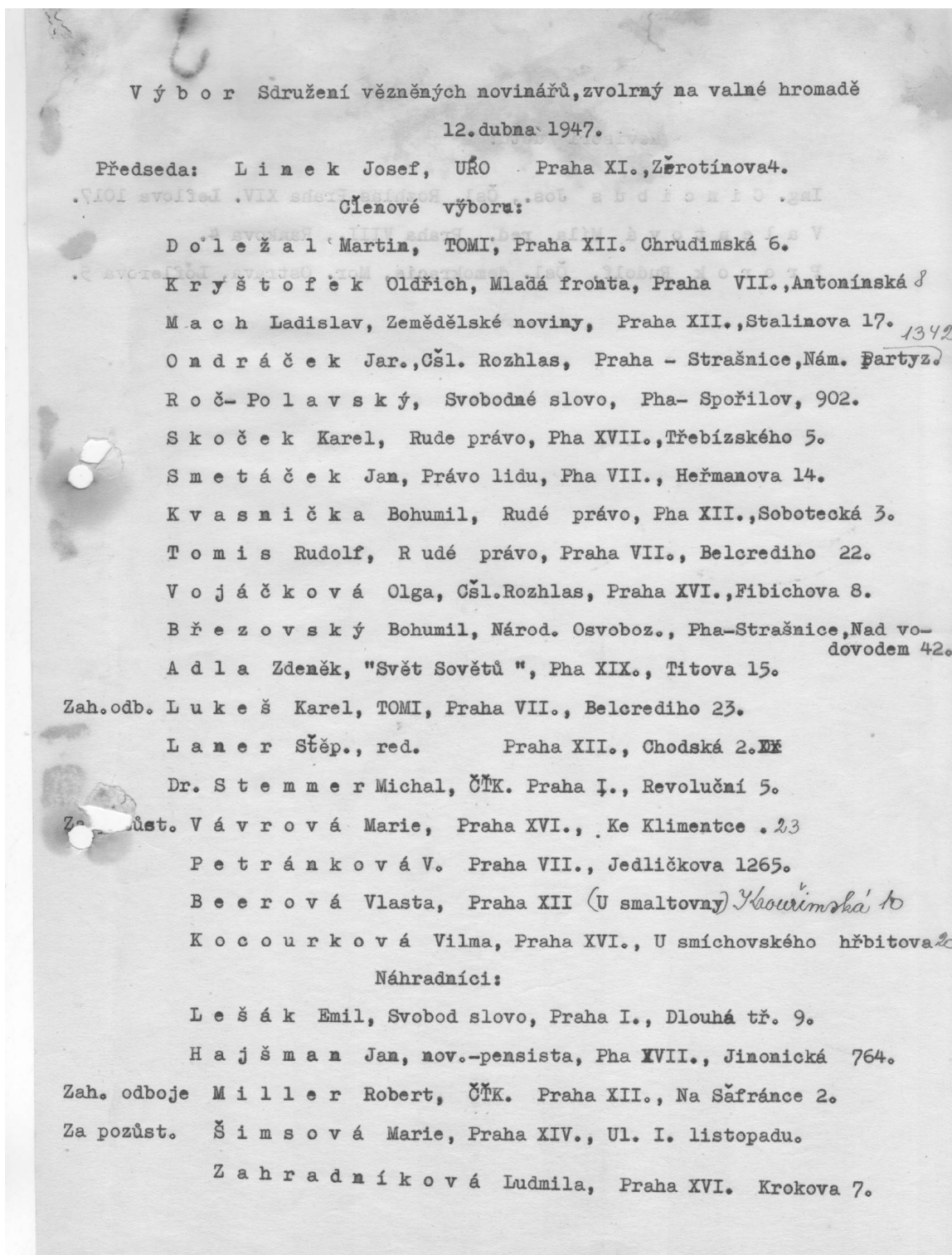
NA, fond Ministerstvo informací – dodatky, karton 80

14.13. Příloha 13

Personální složení výkonných orgánů SVN zvolené na valné hromadě 12. 4. 1947

NA, fond ASYM, karton 151, Výbor Sdružení vězněných novinářů, zvolený na valné hromadě 12. dubna 1947

14.14. Příloha 14

Dopis Úřadu předsednictva vlády týkající se ustavení Vysoké školy politické a sociální

NA, fond ASYN, karton 170, Dopis Úřadu předsednictva vlády svazu novinářů z 3. 10. 1945

ÚŘAD PŘEDSEDNICTVA VLÁDY

V Praze, dne 3. října 1945.

č.: 9447-II-586/45.

Věc:

K návrhu ministerstva školství a osvěty svolává
úřad předsednictva vlády politickou komisi

na den 9. října 1945, v 10 hod. dopoledne,

do jednací síně č. 162, v I. patře budovy úřadu předsed-
nictva vlády v Praze III. - Strakova akademie.

Politická komise, sestávající ze zástupců mini-
sterstva školství a osvěty, ministerstva informací, 4 po-
litických stran NF, Slovenské demokratické strany, ÚRO,
Svazu novinářů a úřadu předsednictva vlády, bude mít za
úkol projednatí otázky související se zřízením nové Vyso-
ké školy politické a sociální.

Prosím, aby byl Vámi jmenován zplnomocněný zástup-
ce, jehož jméno oznámte zdejšímu úřadu a kterého o datu l.
schůze politické komise, jak shora uvedeno, laskavě vyro-
zumějte.

Sarka Kucera
Přednosta politického odboru
úřadu předsednictva vlády:

Obdrží:

Ministerstvo školství a osvěty
Ministerstvo informací
4 politické strany NF
Ústřední rada odborů
Svaz novinářů

v P r a z e

Slovenská demokratická strana

v B r a t i s l a v ě .

Sarka Kucera

14.15. Příloha 15

Seznam novinářů vyloučených Akčním výborem Svazu českých novinářů po komunistickém převratu v únoru 1948

NA, fond ASYN, karton 151

Seznam redaktorů vyloučených Akčním výborem Svazu českých novinářů.

Adolf Altschul - býv. redaktor Filmového zpravodajství,
Miroslav Bálak - Svobodný směr, Ivan Bambas - Kutnohorský
kraj, Ing. Arnošt Bělohávek - Klub 48, Oldřich Berger -
Čs- průmysl, Bohumil Bílek - Svobodné noviny, Jiří
Bílý - Svobodný zítřek, Josef Bláha - Katolík, František
Bohatec - Slovo národa, Dr. František Bokes - Svobodné
noviny, Miroslav Brouček - Organizátor, Josef Čermák -
Hlas, Ostrava, Vladimír Doležal - Svobodné slovo, Josef
Drašnar - Vývoj, Josef Dušek - Svobodné slovo, Josef
Fousek - Svaz zemědělských družstev, Ing. Drahomíra Gajdo-
šová - Národní obroda, Simeon Ghelfand - Lidová demokra-
cie, Otto Gráf - ČTK, Arno Hais - Ministerstvo výživy, posl.
František Hatina - Nový den, Jan Havelka - Svobodné
slovo, Ivan Herben - Svobodné slovo, Ladislav Horniš -
Právo lidu, Alois Janata - Stráž severu, Josef Jirout -
Nový den, Vladimír Kantor - Slovo národa, František Klá-
til - Svobodné slovo, Václav Knotek - Zemědělské noviny,
Lubomír Kocour - Lidové proudy, Karel Korneil - Čs.
rozhlas, Jiří Kovtun - Vývoj, Karel Kozák - Svobodné
slovo, Milan Kubík - Svobodné slovo, Otto Kučera - Hlas,
Josef Kučera - Svobodné slovo, Jaroslav Kusý - Lidová de-
mokracie, Zdeněk Lederer - Obzory, Jan. J. Lorenec -
pro články v Dnešku a ve Svobodných novinách, Vlastimil Lorenec -
Svobodné slovo, Ladislav Legner - Svobodné slovo, Felix
Makovský - Slovo národa, František Marvan - Mladá
fronta, C.M. Metelka - Zemědělské družstevní noviny - Dr.
Vladimír Minařík - Svobodné slovo, Boleslav Moravec -
Hlas, František Naxera - Svobodný směr, Jiří Nehněvaj-
sa - Svobodné noviny, Brno, Rudolf Nekola - Obrana lidu,
Karel Niesner - Svobodné slovo, Bratislava, Ladislav Obru-
ča - ČTK, Ing. Antonín Otmar - Papír a celulóza, Dr. Adolf
Pelíkán - Rozsévač, Ferdinand Peroutka - Svobodné no-
viny, Emil Petřík - Národní obroda, František Pilnaya -
Svobodný sever, Václav Postřehovský - Právo lidu,

Jaroslav Průcha - Nový den, Dr. Hubert Ripka - Svobodné noviny, Josef Roch - TOMI, Hynek Růžička - Osvozený našinec, Milan Silnoušek - Nový národ, Ivan Suk / Suchánek / - Svobodné slovo, Jaroslav Šajnár - Hlas, Antonín Šiška - Svobodné slovo, Emil Škáloud - Svobodné slovo, Václav Šlajs - Svobodný směr, Josef Šnajdr - Nový den, M. Švecová - Nová doba, Teplice - Šanov, Fridolín Theimer - Osvozený našinec, Dr. Josef Tesař - Rozséváč, Pavel Tigríd - Vývoj, Josef Toušek - Svobodný směr, Josef Trojan - Právo lidu, Mirka Tůma - Svobodné slovo, Zdeněk Václavík - Svobodné Československo, Jan Vach - Svobodné slovo, Eduard Valentá - Svobodné noviny, Josef Vaňhara - Slovo národa, Dr. Josef Veverka - Stráž severu, František Vohryzka - Svaz zemědělských družstev, František Vondráček / Habětín / - Zemědělské demokracie, Karel Votava - Čsl. demokracie, Otomar Zdeněk - Svobodné slovo, Žáčeková - Bátková Jaromíra, František Ždímal - Svobodné slovo.

Revokováno:

K. Dobeš - Tábor, Hynek Rulíšek - Nové slovo, Ostrava, Lad. Šantor - Ústí nad Labem, Vladimír Železný - Pardubice / publikováno v denním tisku /

Písemně revokováno:

Josef Trojan - Právo lidu / bude zaměstnán v propagačním oddělení sociálně-demokratické strany a nebude členem Svazu českých novinářů.

Vladimír Andrš - Mladá fronta, změněno na písemnou dátku, členem Svazu zůstává nadále.

Akčním výborem Svazu českých novinářů byli vyškrtnutí z členské kartotéky tyto redaktoři:

Břislav Benda - Pragopress, Dr. Ivan Jelínek - TOMI,

Dr. Miroslav Kohák - Korespondence Národního shromáždění,

Stanislav Koutník - TOMI, Jan Merta - Čs. obchod, Ing.

Jar. Mikolášková - ČTK, František Přenčil - Československý obchod, František Sachs - Právo lidu, JUDr. HUGO

Sakrejda - Hlas, Marian Sedmík - ČTK, Josef Šehá -

nilec - ČTK, Ph.Dr. Jan Strakoš - Lidová demokracie, Dr.

Bohuslava Šeborová - Svob.slovo, Josefina Škoullová -

ČTK, Eduard Vedral - Stráž severu.

14.16. Příloha 16

Předsednictvo SČN na audienci u prezidenta Edvarda Beneše (v první řadě zprava prezident E. Beneš, Jiří Hronek, předseda SČN Otakar Wunsch a jednatel SČN Karel F. Zieris)

NA, fond ASYN, neutříděné materiály (nedatováno)

14.17. Příloha 17

Valná hromada SČN z 17. 3. 1946

Archiv ČTK

14.18. Příloha 18

První řádně zvolený předseda SČN Otakar Wunsch

Archiv ČTK

14.19. Příloha 19

Ministr informací Václav Kopecký

Archiv ČTK

